

142 m

2K

A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET ÉVKÖNYVE

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1909.
2 MELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK :
LÖVY MÓR ÉS KISS ALBERT.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ 1909.
SZEPESI LAPOK NYOMDAVÁLLALAT.

Tapasztalataim, melyeket több évi működésem alatt bécsi, német és belgiumi gyógyszerárakban szerezttem, arra indítottak, hogy a dr. Kvapil orvosi utasítása szerint összeállított

kárpáti egészségi labdacsoakat

forgalomba hoztam, melyek **eldugulás, nyálkásodás, étvágyhiány, gyomor-baj, felfúvódások, szédülés, fejfájás, váltóláz, aranyér, bőrkiütések, köszvény, vízkór és vesebajok** ellen a legfényesebb sikerrel alkalmazhatók.

Szétküldési főraktár:

Friedrich János gyógyszerésznél Malackán, Pozsonymegye.

Egy skatulya ára 42 fillér, egy tekercs 6 dobozzal 2 korona 10 fillér. Ha a labdacsoak árához 40 fillér mellékeltetik, akkor a megrendelt mennyiség az egész birodalomban bárhova bérmentve küldetik.

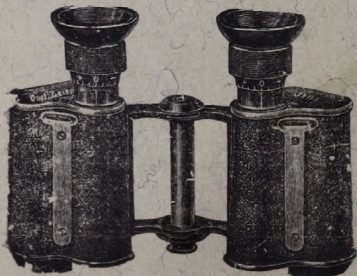
Tisztelt gyógyszerész úr! Van szerencsém felkérni, legyen szíves nekem 12 dobozzal az ön kárpáti piluláiból küldeni, melyeknek hatásáról már meggyőződtem, s ezentúl másoknak is ajánlani fogom. — Pécskán, 1896. február hó 7-én. Tisztelettel dr. **Temesi Rastler Ödön**, járási orvos.

Tekintetes gyógyszerész úr! Szíveskedjék újból két tekercset az ön kárpáti egészségi labdacsoaiból küldeni, mert azok oly hírnévre tettek szert ezen a vidéken, hogy egy házban sem nélkülözhetik. Különösen nagyon használhatók végbélnéhezés-eknél és nagyon elősegítik a folytonosan ülő egyéneknél az emésztést. — Görgény-Szt.-Imre. Tisztelettel dr. **Herberth Károly**, járási körvos.

Küldjön nekünk postautánnvétellel 10 tekercset a jelesen bevált kárpáti egészségi labdacsoaiból. — 1894. szeptember 2-án. Tisztelettel Vízgyógyintézet Kaltenleutgeben, dr. **Wilhelm Winternitz**, tanár.

Tekintetes gyógyszerész urnak, Malacka. Szíveskedjék az ön által készített kitűnő hatású kárpáti labdacsoaiból saját szükségletemre 2 tekercset 12 skatulyával küldeni. Egyszersmind megígérem, hogy labdacsoait bámulatos hatásuk miatt gyakorlatomban mindenkinek ajánlani fogom. — Kelt C.-Bercelen, 1898. április 19-én. Kiváló tisztelettel **Balázs Gyula**, községi orvos.

Kettős utazó-látócsövek

kivül chagrin-bőrrel bevonva, feketére lakkozott foglalványban, achromatikus tárgylencsékkel 10 K, nagyobb alakban 20 és 24 K. Ugyanaz gyors használatra (a tirage rapide) 30 K, kettős utazó látócsövek alumíniumból 30—40—50 K.

Távolságmérők, zsebhőmérők, zsebaneroidok, iránytűk, fényképezeti készülékek

művészek, műkedvelők, turisták, nyaraló-tulajdonosok stb. számára. Igen egyszerű eljárás, biztos sikerrel. Nagy választék 40 K-tól feljebb.

Calderoni és Társa • BUDAPEST. •
Váci-utca 30, Kishid-utca 8.

Képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1909.

2 MELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK:

LÖVY MÓR ÉS KISS ALBERT.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ 1909.

SZEPESI LAPOK NYOMDAVÁLLALAT.

300880

Szerkesztő-bizottság.

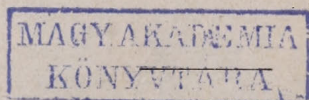
Elnök: Fischer Miklós.

Tagok: Arányi Antal, Dénes Ferenc, Hajts Béla, Kintzler Árpád, Kövi Imre, Róth Márton és az osztályok képviselői.

Köszönetnyilvánítás.

A t. szerző uraknak, akiknek dolgozatai ez Évkönyvben megjelentek, továbbá Kemény Sándor, Kintzler Árpád és Kövi Imre uraknak egyes cikkek németre fordításáért, valamint Róth Márton úrnak szíves tanácsaival nyújtott támogatásáért hálás köszönetet mond

a szerkesztőség.

Azokat a t. urakat, akik Évkönyvünket becses cikkeikkel támogatják, kérjük, hogy dolgozataikat legkésőbbben f. évi október hó 1-éig küldjék be.

A szerkesztőség.

Tartalom.

I. Útleírások.

	Lap
1. Komarnicki Gyula, A Barát északi fala... --- --- --- ---	1
2. Karoliny Mihály, A Glatz környéke ... --- --- --- ---	7
3. Horn K. Lajos, A Menguszfalvi-gerincen ... --- --- --- ---	30
4. Komarnicki Gyula, Új út északról a Középoromra ... ---	40
5. Jordán Oszkár, Si-túra a Gyömbéren ... --- --- --- ---	48

II. Értekezések.

1. Dr. Czirbusz Géza, Néhány kárpáti hegy- és folyónévről	57
2. Dr. Serényi Jenő, A Bástya-gerinc nomenclaturája ...	71
3. Dr. Serényi Jenő, A Magas-Tátra 1908. évi nevezete- sebb és új túrái ... --- --- --- ---	77
4. Wünschendorfer Aladár, A M. K. E. poprádi Múzeumá- nak alapítása, fejlődése és jelenlegi állapota ... --- ---	85

III. Egyesületi ügyek.

1. A M. K. E. védnöke, tiszteletbeli elnöke, tagjai, tisztviselői, bizottságai, képviselői (104). — 2. Közgyűlési jegyzőkönyv (106). — 3. Elnöki jelentés (111). — 4. Választmányi jegyzőkönyv (115). — 5. A Magas-Tátrában tervezett úthálózat hozzávetőleges költségvetése (119). — 6. Alapítványok kimutatása (123). — 7. A Múzeum-bizottság jelentése (125). — 8. A M. K. E. zárószámadása (128). — 9. A Múzeum zárószámadása (130). — 10. A Múzeum előirányzata (131). — 11. Eperjesi Osztály (132). — 12. Gölnicvölgyi Osztály (135). — 13. Iglói Osztály (137)). — 14. Keleti Kárpátok Osztálya (139). — 15. Lőcsei Osztály (143). — 16. Sziléziai Osztály (144). — 17. Zólyommegyei Osztály (147). —

IV. Apró közlemények.

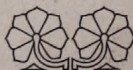
A Tatrából: 1. Adatok a Magas-Tátra és vidékének 1906—1908. évi idegenforgalmához (151). — 2. Téli túrák a Tátrában (154). — 3. Tátrai villamos vasutak (155). — *Balcsetek a Tátrában:* 4. Karłowicz Mieczysław, Komarnicki Gyulától (155). — 5. Strompf vezető (159). — 6. Novák A. egyetemi hallgató (159). — *Irodalom:* 7. Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego, Serényi Jenőtől (160). — 8. A Magyar Sí-klub 1908-iki I. Evkönyve (162). — 9. Dr. Posewitz T. A Szepesség I. II. R. M-tól (163). — *Különfelek:* 10. Paul Grohmann emlékének, Komarnicki Romantól (164). — 11. Menedékház és obszervatórium a Ferenc József-csúcson (167). — 12. Hazai turista-egyesületek 1908-ban (168). — *Fürdőink:* 13. Csíz (170). — *Egyesületünk halottai:* 14. Weber Samu, N. M-tól (174). — 15. Dr. Raisz Gedeon, Siegmeth K-tól (176). — 16. Id. Koromzay György (178). — 17. Ordódy István Károly (179). — 18. Zvarányi Sándor (179). — 19. Oltványi Pál (180). — *Képmellékleteink* (181). — *Helyreigazítás* (181). —

V. Hirdetések.

VI. Képek jegyzéke.

A) Szöveggépek: 1. Menguszfalvi csúcsok a Tengerszemcsúcs oldalából (31 l.). — 2. Chalubinski és Kolbenheyer csúcsok a Koprova-hágóról (35 l.). — 3. A Palenica-gerinc a Gyömbér-völgyből (50 l.). — 4. A gyömbéri menedékház (52 l.). — 5. A Gyömbér északi fala (55 l.). — 6. A Hátsó-Bástya gerince a Menguszfalvi-völgyből (182 l.). 7. A Hátsó-Bástya gerince a Menguszfalvi-völgy felső részéből (183 l.). —

B) Képmellékletek: 1. Szinyelipóci völgyrészlet. — 2. A Moha-vízesés.

I. Útleírások.

A Barát északi fala.

Irta: Komarnicki Gyula, Budapest.

Mikor a mélyen járó felhők láthatatlanná teszik a Halasztavat környező csúcsokat, egy orom többnyire még mindig kimenekedik a párák fojtogató ölelése alól; szomorú magányában — egy eltűnt világ egyetlen hirnökeként — emeli a magasba szürke kámzsába burkolt fejét a Barát.

Megdermedt, hideg arcvonásaiban, merészen feltörő alakjának körvonalaiban visszatükröződik az őshegység rideg szépsége, s mindenki, legyen az a magaslatok fáradhatatlan vándora, avagy a Halastó ama számtalan látogatóinak egyike, kiknek csak egy bozontos *serdak*, meg egy vadonatúj *cinpaga* kölcsönöz kissé harciasabb külsőt, önkéntelenül is erre a magányosan álló sziklaépületre fogja tekintetét elsősorban irányozni.

Kevés oly ormot találhatunk a magas hegységben, mely minden oldalról egyformán kérkedhetnék merész alakjával. A legbüszkébb, legkarcsúbb sziklatornyoknak is megvan többnyire a maguk *gyenge* oldala, s ami innen bevehetetlen kőszál, amott esetleg jelentéktelen halommá zsugorodhatik össze.

Ily kettős ábrázatú hegy a Barát. Finoman kihegyezett alakja a rajta túlmagasló csúcsok koszorújának közepette is a legfeltűnőbb hegyalakulat a Halastó környezetében; ellenben ha a Barát völgyéből vesszük őt szemügyre, úgy aligha fogjuk elpalástolhatni csalódásunkat, melyet a változott kép bennünk előidézett. Fűborította lejtők nyomulnak közvetlen a legfelső csúcstömb aljáig, mely széles talapzatán csak kevés emelkedik felül.

Mindazonáltal igazságtalanság lenne a Barátot emiatt túlságosan lebecsülni, mert bátran állítható, hogy ép ebben a kicsiny csúcstömbben jut a legszebben érvényre a Barátnak sajátos alakja. Külömben is a Barát még e völgyből nézve sem mutatkozik mindenfelől teljesen igénytelennek. Mert ott, hol a Barát völgyének pereme a Halastó katlana felé nyílik, emelkedik e hegység hatalmas kőlapokból összeillesztett északi fala, s bár ez magasságra nézve távolról sem közelíti

meg azt a falat, mellyel a Barát a Halastó felé szakad le, benne mégis már teljesen megtestesülést nyer e kővé meredt hegyi szellem démoni lényé.

A Barátra vezető eddigi útirányok* mind elkerülték e toronynak alsó letéréseit s a tulajdonképeni mászás a legfelsőbb tömbre szorítkozott, melyet a hozzája felhúzódnó füveszikkás lejtőkön szoktak volt megközelíteni. Mondhatnók, az eddigi megmászásoknál a Barátot inkább ravasz csellel, semmint vele szemtől-szembe kerülve vették be.

Mert a Barát egy óriás, melynek jellegzetessége ép szabadon álló dacos alakjában rejlik, egy óriás, mely magas sziklafalak felett lakozik s csak ott, hol ezekkel magát körülbástyázta, vár bennünket igazán harcra készen, ott szegzi nekünk homlokát.

Ezzel az óriással, az *igazi* Baráttal akartunk megmérkőzni, mikor Kordys Román barátommal az északi falon másztam meg először ezt az ormot.

Sajátszerű képet nyújt ez a fal: jobbról lépcsőzetes, fűborította lejtők támaszkodnak hozzá, ellenben balról mintha lemozdították volna, oly hirtelen törik le az éle. Különösen impozánsnak mutatkozik az északi fal a Barát völgyébe vezető ösvény felső részéről, ahol már meglehetősen közelségébe férkőztünk e hegynek. Tagozódása igen szegényes, s ebből ugyan hiába kísérelne meg valaki egy útvonalat összeállítani. Sőt még ha közvetlenül a fal tövében állunk, sem látunk oly kifejezett alakulatokat, melyek biztos továbbjutás reményével kecsegtetnének. Valóban, a Barát szorosan húzta össze földig érő csuháját, mely csak itt-ott alkot néhány kis ráncot.

Főleg egy hosszú hasadék, mely a falat közepén kettérepeszi, fogja a figyelmet felkelteni, s eredetileg mi is ezt szemeltük ki útunkúl. Vajjon ez a hasadék járható-e, az kétséges. Annyi igaz, hogy mi nem találtunk alkalmas helyet, honnan jól elérhettük volna s így, miután hiába kíséreltük meg folyton magasabbról meg magasabbról a szakadékba jutni, végtére egy ettől teljesen független úton másztuk meg a falat.

Különös, hogy e túrához, bár egyike volt a legnehezebbeknek és legkomolyabbaknak, melyeket véghezvittem, mégis számos derüs emlékem fűződik.

Mintha a jelen és mult kapcsolódott volna össze ama napon. A jelené volt a merész vállalkozás, mely örömét lelte a kemény munkában s a tettben, a multé az a keret, mely-

* A rendes és a Chmielowski-Jordan-Kroebl féle utak; az ezektől különböző Porębski féle utat *leszállás* közben tették meg.

ben az esemény lefolyt: derűs, kedélyes órák, amelyeneket manapság oly ritkán élünk meg a hegyek közt, hanem csak valamikor réges-régen, mikor e vidékeket még a Chalubinski-induló bánatos-tüzes hangjai mellett járták a bércek lelkes hívei.

Oly társaságban voltam, mely a társasélet kedélyességéből sokat magával vitt a hegyek közé is, kiknek a hegy-mászás ezen módja, hazájuk hegyeiben, régi hagyományok által átörökítve, legbensőbb természetükben gyökerezett.

Es így volt az mostan is.

Mintha ott fenn, a Barát völgyében táborozó nagyszámú társaság derűs hangulatában és jó kedvében nem is élt volna tudata azon komolyságnak, melyet alig néhány lépéssel odább, minden mozdulat, minden pillanat megkíván. És ép ebben rejlett e hegyi utam sajátyszerűsége, varázsa, hogy e teljesen különböző hangulatok mégis oly jól összeillettek, anélkül hogy csak egy disszonáns hangot hoztak volna is az egészbe.

Miben álltak e derűs események? Talán csak néhány bohó epizód, talán csak az, hogy kedves, rokonérzelmű emberek társaságában voltam, jelenségek, melyek csakis szubjektíve emelik előttem ama nap emlékeinek becsét, míg másokat valószínűleg alig fognak érdekelni.

S azért talán jobb is, ha ezekről hallgatok; mert ami az egyiknek emlékezetében kedves helyet foglal el, az — megírva — mások előtt esetleg untatónak fog feltűnni.

De azért még sem akartam e „mellékes“ eseményekről teljesen megfeledkezni. Mert ha valóban hű képét akartam adni ama napnak, melyen oly nehéz és izgalmas küzdelmek játszódtak le a hideg sziklák közt, meg kellett rajzolnom azoknak keretét is, s ez bizonyosságot fog arról tenni, hogy nem a lelketlen sziklamászó céhszerű munkáját végeztük, mikor a Barátot hatalmas északi falán ostromoltuk meg.

Már elmúlt a dél, mikor társaságunk tanyájáról felkerekedett. Egyik a másik után tünt el a ködben, amint a rendes felmenet irányában a Barátnak vették útjokat. Én ellenben balra, az északi fal alá irányítottam lépteimet, merre ép az imént Kordys barátomat láttam távozni. A fal aljában balra fűves párkány húzódik. Ezen találtam rá, amint épen azt vizsgálgatta, hogy mi módon lehetne a nagy hasadékhöz férközni. A párkány azonban — még mielőtt elérte volna a hasadékot — elveszett a falban, miért is azon voltunk, hogy egy magasabb pontról kíséreljük meg a hasadékba jutást. Mindjárt a közelben kínálkozott az alkalmas hely, hol a falba

beszállhattunk. Összefűztük egymást a kötéllel; Kordys mászott elől, kit mint a túra szellemi szerzőjét elsőség illetett.

A párkány közepe táján, a fal és egy elvált kőlap közt keskeny repedés húzódott ferdén balra, mely bennünket egy rövid párkányra juttatott. Erről egy eleinte jobbra induló ívben másztunk tovább és meredek sziklákon egy párkányszerű, hajlott kőpadkára értünk az összeszögellő falak közt, melyek baloldalt boltozatszerűen függtek át. Innen reméltük elérhetni a hasadékot. Társam igen bizonytalan helyzetben segített válláról a baloldalt a sziklafalhoz támaszkodó kőlap tetejére, s ennek vízszintes felső élébe kapaszkodva oldalt kicsúsztam a hasadékiig.

Egy pillantás elegendő volt annak felismerésére, hogy itt semmi keresni valónk sincs: síma kőlapok zárták el útamat.

Emiatt azonban még nem kellett kétségbe esnünk, mert közvetlen ama padka felett, melyen szorongtunk, egy meredek, kéményszerű mélyedés vágott a falba; e tágas kéményben, néhány kötömb felett jól ment a dolog egy betetőzött oduig, hol a kémény egy szűk és erősen túlhajló repedésben végződött. A további egyenes felhatolás itt lehetetlen, azért a jobboldali szabad falban kerestük szerencsénket.

Hogy jutunk azonban oda ki? A sziklaodu falát, mely a külső fallal összeszögellik, egy síma, semmi támasztékot nem nyújtó kőlap alkotja, ez azonban sokkal magasabb, semhogy felső éléig rajta oldalt átsúsztatnánk. Szükségessé vált tehát egy vasszeget beverni a kőlap egyik repedésébe. De a kemény gránitban a szeg teljesen elgörbült, anélkül hogy benne erősen tartott volna. Mit tegyünk most? Ép csak ez az egy vas-kampó volt nálunk s most ez is használhatatlanná vált. Hosszas fáradozás után Kordysnak végre mégis sikerült a meggörbült szeget szilárdan beékelni. Erre állva most már áthúzhatta magát a kőlap peremén.

Kint állt a szabad falban. Még pár pillanatig látom amint kezeivel a sziklákon tapogatózva megbízható fogást keres, aztán lassan megindul felfelé. A vasgyűrűn át eregetem a kötelet, melynek lassú fogyása sejteti velem a nehézségeket, melyekkel szemeim elől eltűnt társamnak itt meg kell küzdenie.

Már végére jár a kötél, s még mindig tart a szakadozott mászás. Három . . . kettő . . . egy méter . . . vége!

Csak most hangzik le társam kiáltása, mely tudomra adja, hogy már biztos talajt ért.

Most rájtam a sor. Hogy a kissé magasan bevert szegre állhassak, háttal be kell magamat feszítenem a fent túlhajló repedésbe. A vállamra vetett tartalékkötél eközben igen terhemre van, mert miatta erősen beszorulok a szűk hasadékba

és ugyancsak kell erőlködnöm, míg abból ismét kiszabadulok. Ezen heves rángatózás s az általa előidézett sűrűlódás következtében — amint azt társamhoz megérkezve nem kis ijedségre vettem észre — az engem biztosító kötél csomója annyira meglazult, hogy a derekamat átfűző hurok a legcsekélyebb rántásra is feloldódott volna. Annál nagyobb volt tehát az örömöm, hogy ezt a falrészletet egészen simán győztem le. Teljesen egy nézetet vagyok Kordyssal aziránt, hogy e hely az egész túra leghatásosabb részlete; rendkívül meredeken, abszolút exponáltságban kell itt 10 métert egyenesen felmászni a szabad fal fogásszegény szikláin.

Kellemes meglepetést nyújt, mikor e nehéz fal felett váratlanul egy tágas gyeptérségen találjuk magunkat. Vizsgálattuk az innen feltörő falat, hogy hol lehetne neki támadni, de annak alsó lépcsője oly síma volt, hogy a legjobb esetben is csak kölcsönös segítséggel remélhettük a leküzdését. Hol a fűborította térség balra meredeken törött le az északi falat végighasító nagy szakadékhoz, exponált és kényes állásban, mely legkevésbé sem volt bizalomgerjesztő ily kísérletekhez, segített társam vállára s erről igyekeztem az itt még legtöbb esélyt ígérő falat bevenni. De a kísérlet kudarcra végződött, mert az alulról jóknak látszó fogások, melyekbe minden reményünket helyeztük, símák és lefelé hajlók voltak, s ezeken nem tudtam magamat szabadon felhúzni. Egyenesen a falon tehát nem megy, de talán valahol oldalt. A már többször hiába megkísérelt hasadék most sem nyerte meg tetszésünket, azért átmentünk a térség jobb oldalára, hol egy óriási érdes kőlap hajlik ki a mélység felé. Erről intézek most támadást, mely azonban mindjárt megtörik a kőlap feletti áthajló alacsony falon. De az akaratos szikla végre is megadja magát s meredeken megy tovább egy jó állást nyújtó fűcsomóra; épp jókor kerül az utamba, mert társam máris jelenti, hogy kifogyott a kötél. A pázsitfoltról azonnal egy mellette levő mély sziklaoduba lopódtunk be. A legjobbnak látszott innen jobbra a falba kiszállni, mely itt már nem annyira meredek, s jól járható. Az odu jobb oldali határfalát ismét csak oly módon tudtuk legyőzni, hogy vállamról segítettem fel Kordyst, míg a fal mögött látszólag szabadon heverő nagy kőtuskót megragadhatta.

Mindjárt utána már fennállt azon a jellegzetes széles párkányon, mely a fal felső részében vonul végig; sekély repedések vezettek az oduból szép egyenesen oda fel.

Felülről elmosódott emberi hangok hatolnak le hozzám. Kíváncsian tekintek ki az oduból: vajjon kiktől eredhet a beszélgetés? A sziklák felett két ismerős arc bukkan fel. Tár-

saságunk két tagját, Król és Zaruski urakat látom Kordys mellett állni. Itt várakoztak a mi érkezésünkre a nagy párkányon, mely könnyen közelíthető meg a Barát füves lejtői felől. Velük folytattuk most utunkat, mely a kiszállástól balra egy alacsony fal fehérre mosott síma szikláin, majd pedig egy a faltól elvált pillér alkotta repedésben vezetett egy füves térségre, melyet kétoldalt alacsony sziklafal zárt körül.

A ködön át megint két alakot látunk felénk közeledni. Jeromin W. úrhölgy és Chmielowski J. úr traversálnak a rendes út felől e helyre. Örömmel üdvözljük az új jövevényeket, kik ép jókor érkeznek, mert a fallépcső felettünk csak egymás vállairól győzhető le. Egyik a másik után szép sorjában szállítodunk fel; a fal felett alig hajlott nagy kőlapokra jutunk, melyek közt széles harántbarázdák futnak végig. Felettük megint alacsony falacskák, kőtömbök váltakoznak egymással, — könnyed mászásban surranunk el a sziklák felett, — aztán ráteszük kezünket az utolsó tömbre; elértük az ormot — — —

Letelt a várakozás órája — és itt állván a célnál, éreztem, hogy a siker, melyet kivívtunk, becsületes harcnak volt gyümölcse; becsületes volt a harc, mert ott kerestük fel ellenfelünket, hol ő is erős.

Azóta pedig még erősebben hiszek benne, hogy a Barát egy óriás. Egy óriás, mely magas sziklafalak felett lakozik s csak ott — hol ezekkel magát körülbástyázta — vár bennünket igazán harcra készen, ott szegi nekünk homlokát. És ezzel az óriással, az *igazi* Baráttal mérkőztünk meg, mikor az északi falon át másztuk meg először ezt az ormot.*

* Érdeemesnek találom felemlíteni, hogy az északi fal útja a rendes úttal egyáltalában nem esik össze, illetőleg csak az utolsó lépéseket — közvetlenül az orom alatt — tesszük a rendes úton. Magát a rendes út *kőlapját* sem érintjük; az jobbra marad tőlünk. A falnak a széles párkány feletti részét már előttünk is bejárták (lefelé) s a mi útunk legfelső részében valószínűleg összeesik ezzel a már bejárt úttal, mely azonban kevéssel az orom alatt (a leszállás értelmében véve) balra kanyarodik a rendes úthoz. Egyébként a felső részben variánsok lehetségesek. Az északi fal tulajdonképeni jelentősége kétségtelenül annak alsó részletében rejlik, mert ez tartalmazza legnagyobb mértékben ama helyzeteket, melyek a túrát a nehéz mászások barátai előtt kedvelté fogják tenni. Az egész fal magassága körülbelül 100 méter. Megmászásához 1 és fél órára volt szükségünk.

A Glatz környéke.

Irta: Karoliny M.

Szépségverseny.

A M.-Tátra szépségeit pazar kézzel hordta össze a teremtő. Csak amit odavivő útjában elszórt, csodavilág az is. Ennek egyes részeit: a Dunajec áttörését, a dobsinai jégbarlangot, a sztracennai völgyet még csak fölkapták a hír szárnyai, ámde alig dereng ki az ismeretlenség ködéből a M.-Tátra királyi kíséretének tagjai közül a Glatz vidéke. Szerényen ott rejtőzik ez a Szepes-gömöri Érchegység hernádmenti részében, a M.-Tátrától dél-délkeletre, szinte pályatévészten hasznossá téve magát a Káposztafalvától Sztracena felé húzódó, jó kocsiót hordozásával. Ily prózai teherviselés mellett még a neve is csak — Glatz*!

Távolról, a kassa-oderbergi vasútról nézve, nem is látzik arrafelé egyéb, mint sok zöld púp szelíd körvonala. Pedig turistának már magában a sztracennai kocsiót szépsége is fair. De közelítsük csak meg jobban ezt a tájat, közelítsük meg, látni azt a csodavilágot, melyet a fenyőerdők egyhangú köpenye ott magában rejt! Mindenek előtt e környék északi határát, a Hernádszorost, aztán tekintsünk végig magán a Glatzon, melynek polypkarokhoz hasonló kiágazásai között mindenfelé zeng a turista legszebb zenéje: nyugaton a Pila-völgynek tartó Szokol és Bela-Dolina, északon a Szucha-Bela, keleten a Kizsel és Szokolova-Dolina tajtékzó vízének csobogása. Valóban a Colorado Canyonjai kicsiben ama szurdokok, melyek a Glatz triasz mész-telepét szegélyezik. A teljesség kedvéért meg kell említenünk a Béla-patak völgyét és a Menedékkövet (Lapis refugii) is.

Aki mindezeket látta, nem féltene a Glatz környékét oly szépségversenytől, melyben a M.-Tátra egész díszes kísérete fölvonulna. Maga a királynő homályosítaná csak el a teremtés e költészetét, melyet röviden a Glatz környékének nevezek.

* Kopasz.

Ahol hegynek folyik a víz.

Ugy bizony, hegynek! Vegyük csak elő a térképet s nézzük meg, hogy az Iglóról Káposztafalváig húzódó vasúti testtől délre mily magasságban ered a Tamásfalvi-patak? Ugye, 536 m.-nél kevesebb ez a magasság. Most nézzük meg a Káposztafalvától keletre eredő Rohrbach-ot s a Tamásfalvától nyugatra kezdődő, majd az előbbivel egyesülő Podzodzenkypatakot is. Az előbbinek a forrásvidéke 543 m. magasságú, az utóbbié annál is alacsonyabb. Viszont a Hernádszorost kísérő, annak bal partjait alkotó hegyek (Zöld-hegy, Ihrik, Meierszka, Ludmanka, Steingrub) oly töltést képeznek, mely a Vaskapuban 680 m. magasságra emelkedik.

E töltés mészszikláin át kell az imént említett patakok csekély vizének a Hernádszorosba jutnia. Vízről csak nagyobb csodát nem várhatunk! Maga a Hernád is kitesz magáért. Ez Káposztafalvától délre 530 m. magasságú lapályon kanyarogva, kapja magát, s — kitérve a Káposztafalva és a Zöld-hegy között kínálkozó völgy alkalmasint régi medre elől — hirtelen fordulattal neki indul a hegyeknek oly sziklakapun át, melynek oszlopai a 658 m. magas Zöld-hegy s a Glatz egyik nyúlványa, mely a víz szomszédságában 562 m.-nyire emelkedik. Lejebb aztán fölveszi az imént említett patakokat.

Am e szorosba jutott vizek vígan folydogálnak csodálatos útjaikon, ellenben a geologia magyarázata itt megbokrosodik. Vajjon hatalmas barlangszakadások nyitottak-e nekik rés a hegyek közé s ezek között? Avagy az történt-e, hogy a Hernád hajdani tómedencéinek lefolyásai beiszaposodtak, minek következtében víztükrük annyira emelkedett, hogy a víz az esetleg már kész hegyszorosba juthatott? Vagy talán valamely X-edik elmélet fődözi a valóságot?

Az első mellett szól az a tény, hogy a Hernádszoros partjait egész hosszukban odvak, barlangok tarkítják: az Ihrik tölcéserei s az ugyanott levő Káposztafalvi-barlang (alagút), továbbá a Ludmankán s a Jezsuita-malom tájékán látható odvak. A bal parton jártunkban áttekintve a jobbparti sziklákra, ott is az odvak nagy száma ötlük szemünkbe. Még inkább föltűnik ez az odvas, karsztos jelleg, ha az ember télen végig sétál a Hernádszoros jegén. Ahol most is annyi a barlang, ott valószínű az emelkedések hajdani lesüppedése, amely esetben már nem csoda, ha a vizek az így keletkezett mélyedések felé vették útjukat.

A második elmélet mellett ez szól: Mind a három betérés helyétől keletnek halmok, dombsorok emelkednek, melyek a hajdani völgyi lefolyásban beiszapolódás folytán keletkez-

hettek. Ezek az iszap-lerakódások mindinkább gátolhatták a víz lefolyását, azt megduzzaszthatták, s így a víz tükörszintje annyira emelkedhetett, hogy a víz a mostani Hernádszoros irányában keresett útát.

Valószínűbbé válik ez a magyarázat, ha meggondoljuk, hogy a Hernád medre régente helyenként tómedencékké szélesedett ki, ami pl. Igló környékére nézve a Rittenberg lejtőin talált kövületekből, de különösen e környék medenceszerű völgyalakulatából kétségtelenül megállapítható.

Káposztafalva környéke is ily völgymedence. Ott az emelkedési viszonyok Róth Mártont régen arra a gondolatra vezették, hogy a medencéből való lefolyást hajdanában elzárhatta a beiszapolódás, s hogy emiatt vájhatta ki a víz a Sziklakaput. Hosszú időn hiába kereste azonban a régi tóra valló kövületeket, de az igyekezetnek végre még sem maradt el a sikere. Amint ugyanis egyszer Káposztafalván át a Sziklakapuhoz igyekeztünk, a falu utcáján fölhalmozott egyik mészkőrakás nem kerülte el az öreg turista szakavatott szemét. Keresett és talált ott kövületeket, amilyenekhez hasonlókat az iglói Rittenbergen is lelt. A kőrakás gazdája a Zöld-hegy északi aljához vezetett bennünket, ahol a szántóföldről még kilátszott egy kiugró kőszirt maradványa, melyben csakugyan több darab hasonló kövületre bukkantunk. Ugyanazokból a körülményekből pedig ugyanolyan következtetést kell vonnunk: hogy t. i. itt is tó volt valamikor. Ennek lefolyása eliszaposodván, a víz a Sziklakapun át vajt magának utat.

Mindenesetre még sok kutatást kíván e kérdés végleges tisztázása. Egyelőre legvalószínűbbnek látszik a két említett hatás együttműködése. Talán úgy történt, hogy a víz régebbi medre is eltorlaszolódott, de egyúttal a barlangbesüppedések nagyjában már kész új medret is kínáltak a tó vizének. Hiszen a Sziklakapunál is jókora odu látható. E munkát alkalmasint megkönnyítették a Béla- és Lesznica-patak kész medrei.

Nem tudom, a Hernád-áttörés geológiai érdekességét, avagy annak k. b. 12 km.-en át folytatódó szépségeit emljem-e ki jobban?!

Turisztikailag leghelyesebb Szepessümegettől, az u. n. Massától, indulva járni be a gyönyörűségek e birodalmát. Amint a balparti, vörös jelzésű útra rálépünk, nem igen veszi le senki a szemét a jobbparti sötét erdők és a fehéren ragyogó meredek sziklák (köztük a Loreley-szikla), a szilaj, olykor sziklapartjait ostromló víz vad játékáról, míg a Jezsuita-malom tág medencéjének enyhébb, lágyabb formái s a jobbparti sziklából kitorló hűs forrás pihenésre nem intenek.

Kis ideig tovább haladva, jó hídon a Hernád jobb partjára jutunk, s amint a Lesznica-patak torkolatához érünk, következik a Hernádszoros második — még szebb szakasza. Ez a Béla-patak torkolatáig tart. Már a Lesznica-patak vize is féktelen rohanásában nekizuhan a balparti sziklafalnak, amely nyugodtan mosolyog le a kis alkalmatlankodóra. Pedig, hej! te óriás, nem veszed észre, hogy büszke bástyád lábán lassacskán szakadások támadnak? — E ponttól fölfelé nézve a völgyön, ennek igen hosszú szakaszát tekinthetjük át. Mind magasabb hegyek kísérik jobbról-balról, amelyek közül a jobbpartiak szelíd lejtők fenyődíszt egészen a Hernád partjáig tolják alá, a balpartiak pedig hol meredek falakban, hol csücskékké, tűkké (Szószék) romladozott kopár tornyokban ereszkednek a völgybe. De leghatásosabb itt az erdők bujaságának s ezek virágpompájának szemlélete. Valóságos ünnepeket ül itt a fejlődés, a tenyészet.

E paradicsomi környezetben andalogva lépkedsz fölfelé, emberi élettől — legalább turistáktól — nem háborgatottan; k. b. egy óra múltán mindjobban egy pontra irányúl tekinted. A balparti sziklaalakulatok pointje közeledik: a Vaskapu. Evvel egészen szembe kerülve megállsz és magasan trónoló, bástyákkal tarkított, meredek, helyenként túlhajló várfalat szemlélsz, ama nagy mészsiklaépítő művét.

Érdekes az a különbség, mely a lankás, avagy meredek hegyoldalak szemléletének érzelmi hatásában nyilatkozik. Míg a lankás emelkedés nézése andalítóan, nyugtatóan, legföljebb rejtelmeket sejtetve bolyongásra hívogatóan int, addig a hirtelenül emelkedő sziklafal bámulatot gerjeszt bennünk és ingerel, küzdelemre izgat, szinte a röpülés vágyát ébreszti. Százszor irigyellek, te büszke sas, amint ott lebegsz az azurkék levegőben, talán oly magasságban még e sziklabástyák fölött is, hogy ezek alakját csupán síkrajznak látod.

Igen természetes ez a különbség. A meredek falak részleteinek látásszöge nagyobb, e részletek tisztán látszanak; itt világos képet alkothatunk a természeti erők nagyságáról; több alakot, színt, árnyalatot látunk. Itt a valóság látása határozott terveket, földadatokat idéz föl a turista lelkében, amelyekkel összemérjük erőnket, képességeinket. A valóság e mérlege vagy erős küzdelmeket rajzol elénk, vagy épenséggel tehetlenségünket mutatja. Mindkettő izgat. Ellenben a lankás lejtők részleteinek kisebb látásszöge elmosódottabb érzeteket kelt. Az ily emelkedések egyhangúbbak, megnyugtatók, legföljebb titokzatosságuk indítja meg képzelőnk.

A szemben álló Vaskapu alján heverő hatalmas sziklätömbökről fölrévedezik szemünk a magasba. Ime, itt is, ott is

egy-egy világosabb, rhombuszos fölület. Vajjon melyikbe illenék a lent heverő tömbök egyike, másika? Hogy mekkora erővel zuhantak ide estükben, azt nemcsak ama világos foltok magassága mutatja, hanem a sok apró törmelék is, mely a tömbök zuhanásakor, mikor azokhoz tartozott, szomorú tapasztalatokat szerezhetett az „egyesült erővel“ jelszóról s ennél fogva a jövőre nézve szögre is akasztotta ezt az elvet. E „bukottak“ egykori szomszédai még fönt trónolnak, rendületlenül, büszkén, fön ségesen. Azonban ezek némelyikén is meglátszik, hogy a viharok tájáról lefelé vágyik, nyugodni s e szép sírból szemlélődni azon a hatalmas építményen, melynek még most alkotó részei.

További útunk egy darabkáig a Béla-patak völgyébe vezet. Nemsokára azonban hídra bukkanunk, mely nemcsak azért fontos, mert rajta át kell menni, hanem azért is, mert meg is kell rajta állani. Kit ne bilincselne le az a kedves gugyor (Klamm) az ő kristálytisztá, atlaszöld, helyenként — a mészkö-meder miatt — fehér vizével, pizstrángjai bohó játékával?

A hídon átkelve, az út kétfelé válik. Bal ága a Menedékkőre vezet, jobb ága átvágja a Menedékkő aljának szögletét s visszavezet a Hernád mellé, majd annak keskeny, magas, ringó gyaloghídjára. Erről búcsúképen a völgyön fölfelé tekintünk a Hernádmeder sziklapartjaira, a Vaskapu bástyáira. Az ösvény néhány percnyi továbbgyaloglás után ismét kétfelé ágazik. Jobbra tartva följutnánk a Vaskapura, ahonnan — különösen délutáni világítás mellett — olyan kilátás nyílik a Hernád s a Béla-patak völgyére, meg — kissé a sziklák szélére merészkedve — a M.-Tátrára, mely magában is külön kirándulásra érdemes. (Vasúton Edősfalvára, ahonnan a sárgán jelzett úton kényelmes lejtőn egy óra alatt sétálva jutunk a Vaskapura.) A kilátás közvetlen közelében levő sziklaodu menedéket nyujthat az időjárás esetleges udvariatságai ellen.

Térjünk azonban vissza a Hernád völgyébe, oda, ahol az ösvény elágazik. A balfelőli elágazás a Hernádszoros harmadik szakaszába vezet, Csakhamar régi kocsiútba megyen át, mely még jó darabig a Hernádra enged letekintenünk. Aztán alig észrevehetően emelkedik a hegy oldala mentén, hatalmas fenyők sátra alatt. Itt-ott a fenyőt bükk- és yad-alfák, mogyoróligetek váltják föl, ami fölötté bajossá teszi az útszakaszt. Lassanként följutunk a hegy hátára, arra a nyeregbe, mely a Vaskapu és a Meierszka gerincét kapcsolja össze. Ott meglepő körkilátás vár reánk. Előttünk a M.-Tátra óriásai. Ettől jobbra a Lócse-Lublói-hegység és a Branyiszkó emelkedik. Lábunk alatt a Hernád-völgy sok-sok községe van

elszórva, s ha hátra fordulunk, a Hernád-szoros gyönyörköd-
tet bennünket.

Az út megint enyhén lefelé vezet a hegyoldalon, a Hernádhoz közeledve, de annak meredek sziklapartjaitól mégis tisztességes távolságban maradva. Ha júliusban sétálunk rajta, virágszőnyegen sétálunk itt. Lassanként a Meierszkára jutunk, fenyvesek árnyékába, majd a Rohrbach áttörésébe, amelyen át a szemben föltűnő kerülőháztól, balra elkanyarodva, 10 perc alatt odaérünk a letánfalvi malom tájkára, a Hernád-szoros középpontjába, annak szentélyébe.

Álljunk rá a Hernád kőhídjára. Ez alatt ma kaszkádokban, könnyedén táncol be a Hernád kék, tiszta habjaiba a Rohrbach, pedig lám! régen csak rengeteg erők közreműködésével juthatott ide. A Hernád sziklapartjairól fák, bokrok hajolnak a víz fölé. Némely mohfötte szikláról pedig bájosan bókolnak alá a kárpáti harangvirág csoportjai avagy egy-egy genista-óriás virágdús vesszői. Egy ily szikla magában is elragadó szépség. A leggyönyörűbb színharmonia a harangvirág kékségének s a mézsziklák szürkés színének vegyülete! A magasabb sziklákról a maga idején arany kankalint (*primula auricula*, L.) s a virágok számtalan egyéb, szebbnél szebb fajait szedheti a virágkedvelő. És most föl a fejfel! Nézd azokat az égnek törő sziklákat. Bámuld azok fenyődiszes, merész, odvas falait, szaggatott tornyait! Innen megérted azt is, miért hajlott el iménti útunk a völgyből föl a Meierszkára, holott itt vonult volna el a Hernád-szoros leggyönyörűbb szakaszában, amelyet ma még csak akkor lehet egészen látni, amikor — fagy. Télen.

A hídon át a Menedékkőre vezető kocsit még 10 pernyi járásra a Hernád mellett vonul. Ez tovább, tovább vonzza a turistát, önkéntelen haladunk a völgyön lefelé; legalább annyit nézzünk meg a szoros e részéből, amennyit erről az útdarabról lehet. Majd fenyők közé rejtett forrásnál (ahol az út a völgytől eltérve, délnek fölfelé kanyarodik) megállva, vágyódva tekintünk le a szoros alsóbb részei felé. Velünk szemben tömzsi, magas, kopár sziklafal dülleszti a víz fölé mellét. Turista barátom! ha ernyedt tagjaidat kitűnő folyami fürdővel kívánod fölfrissíteni, menj közelebb a Hernádhoz. Régi kocsitúra bukkansz, mely lankásan visz le a folyó homokos, rejtett part részletéhez. Ott jó dolgod lesz. A víz a jobb part mentén nem mély; de ha úszni tudsz, a folyó e nyugodt folyású részén át is úszhatsz a tulsó parti sziklafal odvaiba. A sziklafal megvéd a szélről s busásan, kemence módjára ontja reád a meleget, azt a fölösleget, amit a nap sugaraiból maga el nem bír.

A forrástól s a fürdőtől fölüdülten fordulj vissza a kőhíd felé, s most tekintsünk a sziklacirkusz felső részére. Méltóságosan kanyarog elő a sziklaszorosból a Hernád egy terjedelmes rétre. Ennek közepén, elhagyatottan áll a letánfalvi malom. Ez, meg a kőhíd teszik ki e medence idillikus elemeit. Ha nem volna, oda kellene építeni. A réten túl ne is igyekezz nagyon fölfelé, mert magas sziklapartok állják útadat. Még betekinthetsz abba a rettentően össze-vissza szaggatott sziklarenetegbe, a réten heverő sziklatuskók valamelyikén meg is pihenhetsz s magadba szívhatod azt a kolosszális hatást, mely e környezetben reád omlik, kitervelhetsz egy pár derekas sziklakúszást, elküldheted képzelmedet a fölötted trónoló Menedékkő (Lapis refugii) romjaihoz, elgondolkodhatsz azon, hogy ez a főséges, számos jó gyalogutat nyújtó, védett, építésre alkalmas, a vasúttól nem messze fekvő völgyrészlet (a letánfalvi órháztól $\frac{3}{4}$ órai gyaloglás) a legkellemesebb nyaralók egyike lehetne, mely mellett a Szepesség nem egy fürdője csupán jelentéktelenség számba menne; de vár ránk a Hernád-szoros negyedik, utolsó szakasza.

Menjünk vissza a kerülőházhoz, innen a M. K. E. iglói osztályának sárgán jelzett új ösvényén föl a Hernád bal partjára, az Ihrikre. Ahol az ösvény fölér, ne sajnáljunk egy 10 percnyi kitérőt a part gerincén, keletnek, amíg az Ihrik végső, a Rohrbach torkolata felé kiszögellő sziklájára jutunk. E ponttól végig tekinthetünk azon a sziklacirkuszon, mely a letánfalvi malmot körül díszíti. Ellátunk innen a szepesi síkságon át a Branyiszkóig, melyen innen délutáni világítás mellett hivatólag intenek felénk a szepesi vár romjai. Innen visszafordulva s a gerinc mentén haladva, a legfestőibb, legnyájasabb és legvadabb alakulatok váltják föl egymást szemeink előtt. Mélyen alattunk hol föltűnik, hol elrejtőzik a Hernád kék, kanyargó szalagja. Jobbra-balra a medret a mészszikla hol tömzsi, hol összerombolt, erdő- és virágtakarta remekdarabjai kísérik. Onnan számítva, ahol az ösvény a gerincre ért, 7 percnyi járás után 3, egymás alatt leszakadó sziklatölcsérhez érünk. Helyüket fakorlát jelzi. Ezekbe le is tekinthetünk, de óvatossággal, mert a ledobott kövek tartós kátogása fölvilágosítást nyújt arról, hogy itt mekkorát lehetne bukni. További 1—2 perc múlva már a gerincet átjáró szikla-alagút, a Káposztafalvi-barlang fölött járunk. Figyelmesen jobb kéz felé nézve, „Barlang“ fölíratú tábla fehérlik ki a fák sűrűségéből. E helyen jobbra leereszkedve, néhány pillanat s az alagútban vagyunk. Ezen átmegyünk, s a túlsó végén jutalmazó kilátás vár reánk. Csinált út ismét a gerincre vezet.

További útunkat is a mészs szakadékok és a folyóvíz fon-

séges művészete kíséri. Fél óra mulva már jól eltávolodtunk a part mellől. Az út lassanként jobbra eltér tőle s levisz az Ihrík és a Zöld-hegy közti hágón levő tisztásra. Itt jól kell ügyelni a jelzésre, mert az út több irányban ágazik szét. Ujabb fél órai emelkedés után a Zöld-hegyre (Zelena hura) jutunk, ahol rábukkanunk a hajdani Marcelvár gyér maradványaira. E ponton ismét a Hernád partja fölé érünk s lefelé menve még egy darabig ráérünk búcsút venni a szoros kimondhatatlan, szívet gyönyörködtető szépségeitől. Fél óra alatt ott állunk a Zöld-hegy alján, a Sziklakapunál, ahol hús forrás mellett pihenve szívhatjuk be a geologia csoda- és a természet mindent fölülmúló szépségeinek egyesülő hatásait.

A Hernád-áttörés természettudományi és turisztikai érdekességeit ma még távolról sem becsüli meg a világ. Igaz, hogy járhatósága a nyugati kultúra fölfogása szerint még nagyon hiányos. Talán a szélesebb körökben való kellő ismeretése idővel fölébreszti az érdeklődést; talán még elérkezik az idő, hogy nyáron át is végig lehet járni a szoroson. Nem tartozom azok közé, akik az egész meder szabályozásáról, tutajozásról alkalmassá tételéről álmodoznak; de helyenkénti repesztés, más helyeken a partok szegélyére épített hídlások világszép sétahelyet varázsolhatnának ide. Részletenként, néhány év alatt ez keresztül is volna vihető.

Evkönyvünk 1907. évi füzetében „A Hernád-áttörés téli örömei” cím alatt megjelent cikkekéből kiténik, hogy nem is találna valami nagy nehézségekre az a szakember, aki a turisztika iránti lelkesedésből télen fölvételeket készítene, melyek alapján megközelítő költségvetést lehetne összeállítani. Csak a Béla-pataktól a Sziklakapuig terjedő szakasról van szó. Emberi lelkesedés már sokkal nagyobb akadályokat győzött le!

Az egész leírt út kényelmes megtételére 7—8 óra elegendő. Aki reggel indul, a délutáni vagy esti vonatok valamelyikével haza mehet keletnek, nyugatnak.

A turistadressz, a szalonöltözet, a buffó és a síp.

1900. évi július 21-én a Szucha-Belába indultunk. *Róth M.* vezetése alatt 7-en tartottunk az iglói vasúti állomás felé. Köztünk egy ujdonatuj turistaöltözet lebeg. Cipői vízáthatatlanok s a szögezésük Stájerország legjobb enemű termékeire vall. A dresszhez tartozó hatalmas jégcsákány ama bizonyos petrencerúd révén Toldit juttatja eszünkbe. Egy szájtátásig megtömött hátszák is odasorozandó mindeme súlyosító körülményekhez.

A buffó. Nos, a buffó imígyen köszöntött be a társasághoz: „Fene sokan vagyunk! Különben így lesz az embernek mit enni-inni. Én késsel járlok a közös konyhához.“ Ez a szerszám tulajdonképen zsebkés volna, ámde méretei — görbe pengéje tenyérszerű hosszú! — inkább arra a célra teszik alkalmassá, melyet a gazdája minden kirándulásnál emleget: medvék ellen való védekezésre. E tekintetben azonban szűz még e fegyver; hiszen a viselője megpillantására a legelkeseredettebb medvének is inába szállana a bátorsága.

Társaságunk hangbeli termékeit, melyeket a buffó egyes mondásai dörgéssé módosítottak, állandóan rekedtes, egyforma sípolás színezte, mert a síp, e szünet nélkül, kifogyhatatlan szusszal visító, hűséges társunk is velünk tartott.

Az állomás közelében ünnepies szalonöltözet jött velünk szembe. Arca még méltóságosabbá vált, mikor üdvözlésül azt sípolták neki, hogy hát mekkora szerencse ránk nézve az ő csatlakozása; miért? mert mai földérítő útunk, az ily edzett, tapasztalt turista jelenléte nélkül nagy kockázattal járt volna. Az ünnepies arcjáték még inkább crescendo fejlődött, amikor a buffó a tőle telhető komolysággal kijelentette: „El is vártuk, hogy ehhez a társasághoz szalonöltözetben csatlakozik.“ Az áldozatnak a jégcsákányon révedező szemei elárulták ugyan azon való belső szörnyülködését, hogy ő lakkos félcipőben s ily hőség mellett fekete ruhában hegyi túrra induljon, de — ő már olyan ember! — mégis elhitte, hogy csakugyan velünk tartani készült. És jött. Visszafordult, jegyet váltott ő is. Káposztafalvára.

A falutól délre, a Glatzra vezető kocsitűt első kanyarulatának közvetlen szomszédságában, ettől nyugatra nyílik az említett szurdok. A vizét itt a fehér kötörmelék elrejtí. Szláv neve (szucha = száraz, biela = fehér) tehát igen jellemző. Kezdetben az apró törmeléken könnyű a járás. A síp és a buffó nem tágtítottak a szalonöltözet mellől. Fejtegettették vele paedagogiai elveit. A jobbról, balról emelkedő, néha virágtakaróba burkolt parti sziklák még nem kötötték le annyira érdeklődésünket, hogy nem élvezhattuk volna mi többiek is a szalonruha értekezését. A síp hódoló tiszteletét sípolta az oly férfival szemben, aki hivatalából csak azért vonult idő előtt nyugalomba, hogy az egész ország iskoláit tapasztalatok szerzése végett végighospitalja, bár — némileg célszerűbbnek vélné, ha ezt az ember hivatalba lépése előtt teszi. „Óh, fiatal ember! előtt, után! — hisz ezek csak viszonylagos fogalmak!“ ígyen hangzott a már a bölcs szerepében ringatózó szalonruha hátracsapott cilinderje alul a válasz. „Abbi'ony“ morogta a buffó, „és abszolút igazság némely tétel meg-

fordítása is; ilyen mindjárt a „tanulj tinó” kezdetű közmondás.” (Megjegyzendő, a szalonruha nagyot hallott.)

E fecsegésbe mindjobban beleszólt a patak locsogása. A meder szűkül. A sziklafalak mindjobban beléje merészkednek, bár a víz ezt jócskán megtorolja az ezekbe vájt odvakkal. Végre a természet kötné egészen magához a figyelmünket, ha a társaság egyik tagja megint túl nem tenne rajta. Ezúttal a turistadressz lép akcióba. Láttál-e már, nyájas olvasóm, vizes helyen tipegő macskát? Láttad-e azt az ovatoságot, mellyel lábait rakosgatja? Nos, e módra jár a mi dresszünk. Mert hát most már gyakran át kell kelnünk a vizen, kőről kőre, sőt néha kőről kő mellé, a vízbe toppanva. Itt a dressz nagyon-nagyon elgondolkozik. Megáll és jobbra-balra kémlel; jobbra-balra kémlel és végre előrehajlik; előrehajlik és a szögeselek hegyét a legbiztosabbnak látszó kőre helyezi; oda helyezi, de megcsúszik; visszahőköl és rázza a lábát; aztán próbál jobbra, próbál balra s mire átjut, csakugyan bokáig gázol a vízben. Persze csak tréfál, mikor így cifrázza a járást, mert hát mit neki az ilyen út! Mióta a völgybe szorúltunk, ahol az út iránya felől kétség nem lehetett, ő vezetett. Térképet is nézegetett. Ámde most hátra marad, mind hátrább, végül utolsóvá lőn. Hosszú turistalánc végére kemény legény való. Ezt gondolja ő, gondoltuk mi — egyelőre.

Egy helyen a szűk mederben sehogy sem haladhattunk tovább. Jó magasra kellett fölkapaszkodnunk, nem is a legbarátságosabb partra. Részint a járás bajos volta, főképen azonban a sziklák alakulása mindenkit lebilincsel. A mészfalal tekintélyes magasságra nyúlnak az ég felé, hol kidüllesztett, túlhajló mellüket tolvá a meder fölé, hol ismét bástya-avagy toronyszerű alakot öltve s egyre új meg új táplálékot nyujtva a szemlélő fantáziájának. Ragyogó fehérségüktől pompásan üt el a rajtok itt-ott trónoló fenyők üde zöldje. Helyenként jól fejlett tiszafák sötétlenek a színkeverékben.

Végre kis kanyarodással teljesen összeszűkül a meder, lábunk előtt semlyék csillog, melybe vizeses tajtékszó habjai ömlenek. E napra kitűzött célunkhoz értünk. Gyönyörködve taksáljuk a turisztika új szerzeményét. A vizeses több szakaszban bukik le, miközben vízszegénysége mellett is szép szobrászmunkával látta el évezredes pályáját. Legalsó két kaszkádja 12 m.-nél valamivel magasabb. Körülötte a sziklák merész alakjátéka főséges keretet rajzol. E vizesést „Liftner-vizeses”-nek neveztük el, boldogútt Liftner István káposztáfalvi főerdész tiszteletére, aki mindig rokonszenvvel, szeretettel támogatta a turisztika igyekezeteit.

A társaság egyik része még a katlan magasabb pontjairól igyekezett többoldalú hatásokat szerezni a kínálkozó szépségektől, másik része buzgón vájkált a hátizsákok és kulacsok rejtelmeiben; bizonyos, hogy ezúttal az utóbbi csoport derítő munkája kimerítőbb vala az előbbiénél. Ama fönttisztelet zsekés oly vitézül hadonászott ide-oda, hogy nem egy határsértést követett el a gyorsan tünelező elemőzsiák testében.

A jó hangulatot csak egy dolog zavarta: a turistadressz nem volt többé köztünk. Az utóbb említett csoportot leginkább az azt kiegészítő hátizsák hiánya bánthatta, de a dressz kámforrá válása mindnyájunkat is nyugtalanított. Végre is — nincs kizárva az ily úton a láb ficamodás. Vissza, vissza! Amint k. b. arra a helyre értünk, ahol minusunk utolsónak maradt el, verőfényes parton füstoszlopot láttunk. Körülötte részletekre szedve, botokra aggatva — a turistadressz. A hozzátartozó fogas szerényen húzódott meg egy bokor mögött. Itt szárítkozás folyik, ebből pedig világosan az átnedvesedésre lehetne visszafelé következtetni és — eső nem esvén — a vízbebukásra. Ámde ez a gondolatsor ellentétben állott volna a dressz turisztikai virtusába vetett hitünkkel, tehát semmit sem gondoltunk. Az eset még ma is megmagyarázhatatlan előttünk. De jó hangulatunk megsokszorosodottan visszatért.

Mindannyiunk szeme egyszerre akadt meg a szalonöltözetben. Micsoda szájalmas látvány! Az elegáns alak csupa víz, cilindere borzas, behorpadt, kezében félcipőt hord. „Hol találta ezt a lakkcipőt?“ „Hát a lábamon!“ Nézzük, hát a boldogtalan az éles köveken, tüskön-bokron, vizen keresztül harisnyában gázol. „De hol a másik fél cipője?“ „Valahol Magyarországon!“ volt a törhetlen humoru szalonöltözet válasza. Káposztafalu elé érkezve, már száraz volt a harisnyája, erre fölvette a megmaradt félcipőt s vígan vonult így velünk a falun át.

Azóta számos kirándulást tettünk a Liftner-vízeséshez, még téli időben is. Februárban nagy pompával ragyog a vízesés fölött képződő jégfüggöny. Érdekes, hogy egyszer a primula auriculának zöld tövét találtuk a jég tömegében. Körülötte hézagot hagyott a jég.

Próbáltunk a Glatzon át vezető kocsuiútról is odajutni. Az úttól jobbra letértünk az erdőbe s néhány perc alatt sziklafalak peremén állottunk. Ezekről, az egyik kínálkozó sziklateknőben leereszkedve, a vízesés mellé jutottunk. Ez a hely azonban a kőhullás miatt nagyobb társaságoknak nem alkalmas út.

A vízeséstől fölfelé folytatva az utat, végig jártuk a Sucha-Bela völgyét egészen a forrásáig. Aki küzdelmes mász-

kálástól nem irtózik, ne sajnálja a fáradságot, hogy oda is elnézzen. E tekintetben a következőket jegyzem meg: Fölfelé menet a vízeséstől balra száraz, erősen emelkedő sziklamedret látunk; ebben fölfelé hatolunk, majd 2—3 perc múlva jobbra tartunk arra a gerincre, mely sziklamedrünket a Szucha-Bela főmedrétől elválasztja. Ismét 2—3 percig haladva a gerincen is, ferdén jobbra tartunk s akkor lejutunk a főmederbe. Itt szép környezetbe kerülünk. A Szucha-Bela bal felől nagy magasságból, ferdén beléje ömlő mellékvízvet vesz föl, amint pedig följebb lépkedünk, olyan gúgyorba kerülünk, amilyen a Róth Márton-gúgyor, de annál sokkal hosszabb. Nem sokáig haladhatunk tehát a mederben, hanem a bal partra megyünk föl s ott haladunk tovább. Bizonyos, hogy ez a továbbhaladás már igen kényes turisztikai föladat, de jutalmazó is. Egészen a forrásig elmenni nem érdemes, hanem inkább ajánlható, hogy ott, ahol a meder már szelídebbé alakul, balra (keletre) fölhatolunk a kocsiút felé, a 982 m. magasnak jelzett dombra, ahonnan elragadó kilátás kínálkozik a Szucha-Bela völgyén végig a szepesi síkra, s a kép háttérében a M.-Tátra trónol.

De aki megeleégszik magával a Liftner-vízeséssel, ma már andalogva sétálhat oda. Egyesületünk iglói osztálya igen kényelmes ösvényt készítettett a patak torkolatától a vízesésig, melyhez a völgy szádjától 27 perc alatt jutunk el, ezúttal akár lakkcipőben is. Iglóról, Poprádról a vasút fölhasználásával fél nap alatt meg lehet tenni ezt a jutalmazó, kényelmes kirándulást.

Faúton.

Maradjunk mindjárt a szomszédságban. A Szucha-Bela észak-déli irányban vonul. Csekély vize a káposztafalvi Béla-patakba ömlik. Ha a torkolattól a Béla-patak mentén fölfelé haladunk, néhány perc múlva a káposztafalvi fűrészhöz jutunk. Innen jó kocsiút vezet ugyancsak a Béla-patak bal partján fölfelé, délnyugati irányban. Bájos sétaút ez, mely erdön, réteken át vezet. A patak vize kristálytisza, átlátszó, a fehér szikláktól zöldes fehér, zuhatagainál fehéren habzó. Bal kezünk felé, délkeletről a Rumana lejtői ereszkednek le a vízig, s ennek testébe itt-ott kevésbé kiképződött szurdokok vágódnak be. Félórai séta után, az egykori hámor táján faépület figyelmeztet csupán, hogy ott az erdő gyönyörű gúgyor, a Zadna-Dzira, bejártát rejti.

Kisebb bekanyarodás (balra) után a Coburg hercegi uradalom facsúztatójához érünk, mely kényelmesen, igazi faúton vezet fölfelé a Zadna-Dzira medre fölött, annak sziklafalai között. Az alkotmány szerkezete igen egyszerű. Jobbról-

balról a mederbe vagy annak falaira ferdén támasztott fatörzsek vályuszerű lejtőt tartanak, mely egész hosszában mindig 4—4 egymás mellé helyezett fatörzsből áll. Félóra alatt egészen föl lehet jutni rajta zuhatagok, vízesések fölött, a legkisebb megerőltetést sem követelve, veszély nélkül. Igaz, hogy a faalkotmány sokat vesz el az illuzióból, de azért a turista-világ hálás lehet e gazdasági berendezésért, mert ez ifjunak, öregnek, férfinak és nőnek egyaránt lehetségessé teszi, hogy gugyoraink egyikét csekély áldozattal megláthassa. Egyesületünk iglói osztálya a facsúszató megalkotója iránti hálából „Barger-gugyor“-nak nevezte el a szurdokot. Jó gyalogos a közeli városokból ezt a kirándulást is fél nap alatt teheti meg. Visszatértében jól teszi, ha az említett faépületnél átkel a Béla-patakon és fölkapaszkodik az uj, Dobsinára vezető kocsútra; ott szép kilátásban lesz része s onnan is kényelmesen jut vissza Káposztafalvára.

Vizesések birodalma.

Azt az élettani igazságot, hogy a test életerőit csak gyakorlással lehet fönntartani, továbbá azt, hogy az összes testi erők összhangzatos kiművelése szükséges, mindenki vallja, bár ezt is kevesen követik. Ámde kevésbbé általánosan meggondolt és egyáltalában meg nem szívelt tény az is, hogy e törvények a testi és lelki életfolyamatok szoros kapcsolatánál, parallelismusánál fogva a lelki életre, a lélek erőire nézve is igazak; vagyis, hogy a lelki erőket szintén csak gyakorlással lehet ébren tartani és fejleszteni, hogy a harmonikus lelki életnek, különösen az erkölcsös gondolkozásnak és cselekvésnek föltétele az *összes* lelki képességek kifejlesztése és ébren-tartása.

Ám a civilizált életmód lelki életünket is egyoldaluvá teszi. Polgáriasult életviszonyok mellett ritkán jut a lélek abba a megrázó helyzetbe, hogy értelme pillanatok alatt válasszon élet és halál között, hogy kedélyét a lenni vagy nem lenni kérdése rendítse meg, hogy akarata győzelemre vezetni legyen kénytelen a törekeny testet ellenséges erőkkel szemben; ahol a józan, higgadt meggondolásnak úrrá kell lennie a leghevesebb érzelmek, indulatok fölött, ahol a kitartás, a személyes bátorság szedi babérait.

Aki lelkét gondozni akarja, annak keresnie kell az arra való alkalmat, hogy néha megrezegtesse szellemének rendszerint nyugvó húrjait is. Erre a férfiasabb fokú turisztika minden más sportnál jobb módot nyújt. Ime: a lélek hygieneje is szükségessé teszi a turisztikai virtust.

Csak a sziklák világa az, ahol a legkülönfélébb, sajgató és gyönyörködtető érzelmek úgy váltják föl egymást, mint a kaleidoszkop színes alakjai, ahol a higgadt megfontolás, a lélekjelenlét és a könnyelműségre ragadó lelkesedés, a rémület és az égi gyönyör, az önbizalom és a kétségbeesés egyazon pillanatban zúdúlnak lelkünkre. A természet nagy harcainak színhelye az a talaj, ahol a művelt osztály legjobban ébren tarthatja, gyarapíthatja ama lelki, kivált erkölcsi tulajdonságait, amelyekre kiváltságait alapítja.

A Menedékkő (Lapis refugii) déli lejtője alatt van olyan hely, amely a turista testének, lelkének megújítására, fölfrissítésére alkalmas. Ott zúgnak a Kiszél-patak vizesései, kelettől nyugatnak, a Béla-patak (a Hernád délibb, ily nevű mellék-vize) medre felé. Rémséges betűkkel vájta be a mi patakunk a mészsziklák ellen vívott harcának történetét. Diadalmi zenével száguld le a víz k. b. harmadfél kilométeres útján sellőkben, zuhatagokban, vizesésekben 150 m.-nél mélyebbre, itt-ott csendesebb folyással pihenve vagy ragyogó tavacskában mosolyogva saját bőszejátékán. A harcvesztes, romokká szagatott sziklatest pedig haragosan, toronygyenesen ágaskodik fölfelé, el a harc színhelyétől. A vízre szórt lövegei ott hevernek még s tanuságot tesznek hatalmas ellenállásáról; ám a sérthetetlen habok rohanását meg nem bírta állítani. Sajátságos azonban nekünk embereknek e harc végső kimenetele: a vesztes marad, a győztes szalad.

Nehéz föladat vár itt a harctéri tudósítóra. Mégis néhányan, több ízben vállalkoztunk erre.

1900. évi június 27-én hárman mentünk első ízben a Kiszél-patakhoz: *Róth M.*, *Filarszky N.* és e sorok írója. Dél előtt $\frac{1}{2}$ 9 órakor a patak torkolatánál állottunk. Első dolgunk volt körülnézni e hely flórájában. A valeriana umbellata L., a cynoglossum officinale L., orchis maculata L., platanthera bifolia Rchb., phyteuma spicatum L. és a calaminta alpina Lam. bájós mosolya fogadott bennünket.

Eleintén a bal part fölött haladtunk, majd lebecsátkoztunk s a mederben törtettünk fölfelé. $\frac{1}{2}$ 11 órakor kisebb sellő, pár perc múlva 6—8 méteres vizesés állotta útunkat. Nem voltunk fölszerelve s így arról le kellett mondanunk, hogy magán a vizesésen át hágjunk följebb, hanem arra határoztuk el magunkat, hogy a parton fölmászva megkerüljük az akadályt. Csupán a meder bal partja látszott erre alkalmasnak. Az előbb említett kisebb vizesés táján kapaszkodtunk hát föl, bizony kemény, veszedelmes munkával. Ámde olyan helyet nem találtunk, melyen a vizesés fölé leereszkedhettünk volna. A lejtők alján mindenütt szakadék-

falak tátongtak. Ez alkalommal tehát lemondunk a völgy további bejárásától, hanem fölfelé igyekeztünk a Menedékkőre. Tulajdonképen előbb annak egyik taréjalakú sziklanyúlványára kerültünk, ahonnan elragadó kilátás nyílt a völgy felé. Innen haránt irányban haladtunk több gerincen át; némelyiknek a végső taréján medvevackokra bukkantunk, melyektől távozni e rekkenő hőségben is jól esett. $\frac{1}{2}$ 1 órakor a Menedékkő szélén húzódó kocsúton állottunk.

Kevés eredmény volt ez s nem is hagyott nyugton bennünket a Kiszél. Föltettük magunkban, hogy a felső végétől próbálunk beléje hatolni.

Már 1900. évi október 13-án ismét *Róth M.* vezetése mellett négyen újból a Kiszél-patak szurdokjába mentünk. Velünk tartott *Bacsányi J.* igazgató és *Prochaska L.* tanár.

Káposztafalváról a kocsúton a Glatzra gyalogoltunk s ettől balra letértünk arra az erdei kocsútra, mely a Menedékkőre vezet. Ezen 5 percig járva, jobbra elágazó útra akadunk, mely lefelé tartott a Kiszél-patak felé. Ezt követve, egy mind erősebben lefelé lejtő völgyteknőbe kerültünk, mely alatt száraz sziklamederré alakult. Egy helyen a lejtő sziklafalban bukik alá. Ez alatt néhány perc múlva vízhez értünk, a mi völgyteknőnk fővölgyébe.

Remek hely ez, ahol a két völgy egyesül. A víz e pontra (652 m. t. sz. f.) k. b. 6 m.-nyi zuhatagban ömlik le. Köröskörül 20—30 m.-nyire emelkednek a falmeredekségű, merész mészsziklapartok. Ám e kép folytatásai tovább vezették tekintetünket, följebb, a vízesés fölé. A jobb partra átkelve, csakhamar föléje is kerültem. S most tovább! Szikláról sziklára szökkenve, olykor az ott heverő, síkos fatörzseken át balanszírozva, két fal között hágtam magasabbra a víz mentén. Vagy 5 perc múlva újra vízesés állított meg, de ezúttal egészen sajátságos. Azt a sziklát, melyről a víz esett, moha lepte el, s ennek zöld bársonyán gyöngyözött alá $1\frac{1}{2}$ m. szélességben, k. b. 8 m. magasságból, egy kis tavacskába. Maga ez a jelenség, ez a különös függöny is elragadó látványt nyújtott, melyet még nagyszerűbbé tettek az ezt környékező, 20—25 m. magas sziklafalak, oszlopok. Közben oda érkeztek társaim, s megegyeztünk abban, hogy ezt az új kedvencünket „Mohavízesés“-nek nevezzük.

Sajna, azóta baj történt vele. Lám, nem gondolná az ember, hogy vízesésnek is baja történhessék. A következő esztendőben ugyanis meglepetve tapasztaltuk, hogy a szikláról lezuhant a mohatakaró. A dolog magyarázata egyszerű. Az idők folyamán mésztuffa rakódott a mohára. E tuffán új meg új mohanemzedékek fejlődtek, melyek mindegyike egy-egy

ujabb tuffaréteggé alakult. A tuffa súlya így egyre növekedett, de a szilárdsága ennek elviselésére végül gyöngének bizonyult. Valóban szerencsések voltunk tehát, hogy még akkor látogatunk ide, mikor még teljes épségében tündöklött ez a látványosság. És vígasztaló, hogy most vígan folyik a mohlepel ujraképződése. A vízesés fölött 20—30 m.-nyire megszűnik a meder sziklás jellege.

Visszavonultunk. A két meder egyesülésétől kezdve kényelmesen mehettünk a víz mellett, melynek partjait szebbnél szebb sziklaalakulatok díszítik. 2—3 perc mulva kitágul a völgy, s bal felé jó kociút vezet föl a Menedékkőre.

Mi azonban a Kiszél medrére voltunk kíváncsiak. Az említett úton túl ismét összeszűkül a völgy, s ezúttal nem bírtunk a víz mellett tovább haladni. A jobb parton ez teljesen ki van zárva, a bal parton pedig úgy jutottunk tovább, hogy kis darabnyira fölhaladtunk a Menedékkőre vezető úton, míg jobb kéz felé egy ettől elágazó, régi útnak halovány nyomaira tértünk. Ez az út völgybe vezetett s ott teljesen eltűnik. Azonban e völgyön át elég kényelmesen újból a Kiszél vizéhez ereszkedtünk. Nehány percig a bal, majd a vizen átkelve a jobb parton jártunk s újból gugyorhoz értünk. Vagy 6 jól kiképződött sziklafülkéje van, egy-egy vízeséssel (van köztük 10 m.-es is), és 40—50 m.-nyi hosszának alsó végén k. b. 20 m.-nyi mélységű, tágas katlanba zuhan le a víz. Ennél tovább nem jutottunk. Lehajolva igyekeztünk végig tekinteni a vízesésen, de annak alsó végét meg nem láthattuk. A katlanba lejutni még lehetetlenebb. Vissza kellett vonulnunk.

Megjegyzem, hogy azóta több ízben ott voltunk mi is, mások is, de ezideig senkinek sem sikerült lejutnia. Azt is megemlítem, hogy e vízesést későbbben Meszléri-vízesésnek nevezték el. Alant visszatérek reá.

Visszamenet az imént említett kociútra tértünk, melyen át a vízeséstől számítva $1\frac{1}{4}$ óra alatt kényelmesen a Menedékkő romjaihoz értünk. De nem búcsúzhatom egykönnyen e gyönyörű följárattól. Amint fölkanarodik, bal kéz felől hatalmas, 50—60 méternyire fölmeredező, vakító fehérségben tündöklő sziklafalak és tornyok sorakoznak melléje; az egyik valóságos cukorsüveg-alakkal dicsekszik, amilyent csak a Szádellői völgyben láttam. Tetején egyetlen, árva fenyőfa hirdeti az élet diadalát. Ott van a „Koch“ (kémény) is. Odu ez, melynek tetején fölnézve, az eget pillantjuk meg, mert a hegy tetejéről tölesér nyílik ide le.

A Moha-vízeséshez tett kirándulásaim közül csak egy járt ujjabb eredménnyel. Említettem, hogy előbbi kirándulásunknál ott, ahol a Menedékkőről az út leér a Kiszél medrébe,

eltértünk a patak mellől s följebb emelkedve az úton, újra leereszkedtünk a víz mellé. Tehát e ponttól kezdve jó darabnyira még akkor nem láttuk a patak medrét. A következő évben ez is megtörtént.

1901. évi szeptember 22-én néhány tanítványommal a Menedékkőről ereszkedtünk le a Kizsel-patakhoz, az imént említett uton, melynek végéhez 1 óra alatt értünk. Megpróbáltam, nem lehetne-e a vízmederhez közelebb maradva hatolni le a völgyben. És sikerült. A balparton vagy 15 m-nyire emelkedve, völgyteknőbe jutottunk, mely kényelmesen visszavezetett a víz mellé. A medren fölfelé tekintve, vidáman csobogó víz-esést pillantottunk meg. Jellemző reá, hogy nagy kanyargásokkal teszi meg itt a víz összesen k. b. 11. m. magasságu zuhanását, három szakaszban. Mindegyik része kis sziklaüstbe ömlik. Egy társaság későbbben „Karoliny-vízesés“-nek nevezte el. Evvel a Kizsel-patak a Moha-vízeséstől a Meszléri-vízesésig teljesen föl volt derítve. Az ifjak a Moha-vízeséshez vezető följárást is jobb karba hozták, úgy hogy most már valamivel kényelmesebben lehet odajutni.

Ezentúl már szélesebb rétegekbe ment át a Kizsel iránt való érdeklődés. Tanulók és fölnőtt turisták gyakrabban próbálkoztak meg e szurdok középső, még érintetlen szakaszának földerítésével. Legnagyobb sikerrel jártak *Balogh Béla* pancsovai törvényszéki bíró, *Meszléri Tivadar* budapesti államvasúti főmérnök és *Pálka László* szepessümegei fűrészgondnok vállalkozásai. Nekik a kellő idő és a felszerelések fölhasználásával sikerült a szurdok torkolatából egészen a Meszléri-vízesésig fölhatolniok. Ott azonban ők is fönnakadtak.

1907. évi augusztus 25-én *Kozlovcsky Kázmér* dénesfalvi tanító és én is e társasághoz csatlakoztunk. Vezérünk *Meszléri T.* volt. Munkást és kellő szerszámot is magunkkal vittünk. Egy óráig haladtunk fölfelé, ezúttal a mederben, míg ahhoz a víz-eséshez értünk, mely első kirándulásunkkor útunkat megakasztotta. Ámde ezúttal elbántunk vele! Fejszéink vidám csapásai alatt recsegeve dőlt lábainkhoz néhány vékonyabb fatörzs. „Hó, rupp! Hó, rupp!“ hangzott a szurdokban, s a törzsek csakhamar engedelmesen odacsúsztak műhelyünkbe. Zengett a fűrés, kopácsolt a balta és egy-kettőre ott állott a a víz-esésen a létra. Ennek fölemelésénél *Pálka L.* szakértelme, csodálatos ügyessége és rettenthetetlen merészsége volt a legfőbb tényező. Elvezetett volt most már a vízesés fölé kerülni. Ámde 30—40 m.-nyi távolságban ugyanoly magasságú vízesés hullott lábaink elé. Ennek fölső végén nagy kőtuskó terpeszkedik a meder két partjára, a víz részére alagútát képezve, de nagyon szellős támaszkodással. Az ember minden pillanatban

várja lent becses megjelenését. Alatta zúg le a víz. Nos, *Pálka L.* csakhamar rajta állott. Ott heverő fatörzsön át kapaszkodott rá. E fatörzs mellé az ő mesteri kezei egy-kettőre más fatörzset helyeztek, kötéllel igazítgatva ennek a másikkal való egyetértő fekvését; alulról a többiek lépcsőfokokat szögeztek föl, s könnyen sétáltunk most már ezeken föl a második vízesés fölé is. Csakhogy itt is a mi építésziünk kezeire várt az út. A keskeny meder két meredek sziklapart között folytatódott fölfelé, melyek között csak vízben gázolva lehetett volna tovább jutni. Ki kellett térnünk a bal partra, ami nem volt könnyű, sőt nem is veszélytelen művelet, mert hát az imént áthágott vízesés föltött ment végbe. A meghódítandó lejtő föltötte meredek s 2—3 méternyi magasságig szegényes fűcsomóknál egyebet nem nyújt a kapaszkodónak. Valamiképen mégis följutottunk. Mire ez megtörtént, akkorára *Pálka L.* már újabb fatörzset áldozott föl a civilizációnak. Ennek ágait úgy ahogy levagdosta, egyik végét más, álló fához erősítette, úgy hogy a fatörzs most lelóg a lejtőn, csaknem az imént épített létráig. Így ennek a nehézségnek is kihúzta a méregfogát, mert azt a 2—4 méternyi kapaszkodást a fatörzs most már nagyon megkönnyíti. Innen ismét, 6—8 méternyire leereszkedve, a vízhez jutunk. A bal parton remek sziklatölcsér nyílik le a föltöttünk trónoló sziklákról. Most a vízben heverő fatörzseken át tornászva, még k. b. 300 m.nyire haladtunk a szép, hűs mederben.

Búg a természet orgonája. A meder kápolnává tágul. A meredek, részben túlhajló, fehéren ragyogó falai lelkünkre áhitatot varázsolva, magukkal ragadják szemünket föl, föl növénydiszes tetejük felé. A háttérben S alakú, vagy 15 méter magas vízesés zendül, alant jókora szobanagyságú tavacsoktáplálva, melynek vize a felső szélen tajtékzik, közepén zölds, az alsó szélen fehér és végig kristálytisza. Az a hely ez, melyet Meszléri T. vezetők és társai első idejövételükkor (1906. évi augusztus havában) „Kossuth-kápolná“-nak neveztek el.

E ponttól visszamentünk az imént említett tölcsérhez, melyből nem kis megerőltetéssel a patak bal partja fölé lehet jutni, egy kopár, meredek lejtőre. Hosszúra nyújtott ívben, a Menedékkő magasságának kb. harmadrészéig ferdén emelkedve, haladtunk a meder föltött. Nagy óvatosságra volt itt szükség. Bizony nem egy helyen hosszasan gondolkozik ott el az ember, vajjon egyáltalában tehet-e még előre egy lépést vagy nem. De visszafelé éppen olyan kellemetlen lett volna az út s így hát a társak tömeghatása miatt is mégis csak halad az ember, azt sem tudva, hogyan jutott odébb. Elérkeztünk egy völgyteknőhöz, mely két ágra szétválva, levezet a patakhoz. A két ág közül *Meszléri T.* a felsőben (az északiban) veze-

tett le bennünket. A Kossuth-kápolna fölött állottunk s innen még egy tekintetet küldtünk le a gyönyörű medencébe.

Ismét kb. 300 méternyire fölfelé haladva a mederben, gugyor (Klamm) állotta utunkat. Legalsó vízesése vagy 2 méteres és tavacskába ömlik, fölötte kb. 6 méteres vízesés zuhog alá, legfölül pedig egy harmadik vízesés kanyarog, melyből $\frac{1}{2}$ méternyi darab kandikál ki a sziklarészből.

Vissza kellett mennünk ahhoz a völgyteknőhöz, mely a Kossuth-kápolna fölé vezetett le bennünket. Ugyanebben újra fölkapaszkodtunk, szintén a Menedékkő magasságának kb. harmadrészéig emelkedő ívben, az előbbihez hasonló körülmények között haladva a patak partja fölött és most is egy két ágban levezető völgyteknőig; ennek szintén északi (felső) ágában ereszkedtünk le. Ott lógtam épen, ahol a völgyteknő kétfelé ágazik, csupán egyik kezemmel néhány fűszálba kapaszkodva és egyik lábammal valami laza kiugrásra támaszkodva. E pillanatban hangzott felülről: „Vigyázz, kő esik!” Hatalmas ívekben zúgott le felém két fejnagyságú darab. Kitérni teljes lehetetlenség volt. Tisztán a véletlen sors kezében volt életem. Ám a kövek a bal ágba vették útjokat. Szerencsésen lejutottunk a vízhez, az előbb látott gugyor felső végéhez. Innen jobban szemlélhettük azt a vízesést is, melyből alúlról csak $\frac{1}{2}$ méternyi darabot láttunk. Szépen fejlett, 5—6 méter a magassága. Fölötte a bal partot rövid tárnájú odú tarkítja.

A patak medrében innen ismét 200—300 méternyire hatoltunk följebb, ahol a völgy újból medencévé tágul. Ha egész utunkat ezért az egy szépségért tettük volna meg, ha ez még fárasztóbb, ha minden pillanatban veszélyes lett volna: akkor is hálát adtunk volna a sorsnak, mely ide hozott bennünket. Titáni versenyre kelnek itt a sziklafalak a káprázatos alakulatok képzésében. Vadul és merészen, merészen és szédítően emelkednek és zuhannak le a sziklaépítmények, föl, le, jobbra, balra ragadva maguk felé tekintetünket. Egyedül a háttérben talál szemünk nyugvópontot, lekötő jelenséget. Óriási, közepe táján két szárnyra rendezett csipkefüggőny hullámszikra alá: vízesés habzó fodrai, melyek alatt egy tavacska tükrében folytatódva, nemes formákban simúlnak el. A Meszléri-vízesés ez, ugyanaz, amelyet a Moha-vízesés meglátogatásakor fölülről láttunk. Innen 15—20 méter magasnak látszik.

Körültékintettünk a medencében, vajjón lehetne-e innen a vízesés fölé jutni? A tó mellett, a jobb parton enyhébb törmelék völgy emelkedik följebb, ámde ez csak meredek szakadékfalak alja. A mi álláspontunkból nézve ezt az egyetlen szelidebb részletet, ott is lehetetlenségnek látszott a fölkezés.

Azóta *Kozlowsky K.* társunknak nagy veszélyek között sikerült ez a vállalkozás, t. i. a fölmászás, de azt, hogy ugyanott újból visszamenjen a medencébe, meg nem kísérlette. Ámde mi akkor megelégedtünk avval, hogy most már a Kizsel-szurdok minden pontját láttuk s a visszavonulásba fogtunk. Visszamentünk a gugyor felső végéhez s a barlangtól balra fölhágtunk abban a teknővölgyben, amelyben az imént leszállottunk. Izzadságos, vigyázatot követelő kapaszkodásban volt itt részünk. Egy helyen épenséggel kötél segítségére szorultunk. Igen meredek, vagy 5 méteres sziklafal ez s arról ismerhető meg, hogy fölötte sajátságosan lelapuló termetű fenyőfa áll, mely segítő karjait lefelé nyújtja. Erre erősítette *Meszléri T.* a kötelet. E helyen túl a lejtő egyre szelídebb lesz, bal kéz felé könnyen följutunk egy jól járható gerincre s erről egy órai mászás után arra az útra kerülünk, mely a Menedékkőről a Moha-vízeséshez visz.

Társaim az egész úton jeleket vágtak a fába. Ahol kilyukadtunk, határdomb áll s az ebbe beásott cölöpön a Moha-vízeséshez vezető útjelzés egyik vörös keresztje látszik. Ez talán elég jó jel azoknak, akik a Menedékkőről egyenesen a Meszléri-vízeséshez akarnának leereszkedni.

A Menedékkövön át gyors ütemben mentünk a letánfalvi malomhoz, amelynek vendégszerető ölébe omlani bizony kellemetes vála.

Kirándulásunk után immáron a Kizsel-patak minden pontját ismerjük. Ámde valahányszor e remek táj lelki szemeim elé vonúl, mindig elképzelem azt is, hogy mi volna ma ott, ha — nem ha a Kizsel a Svájcban volna, hanem ha — a svájciak alkotóereje itt volna! Bár tulajdonosa aféle facsúsztatót építene csak ott, amilyen a Barger-gugyorban van. Örökös balsorsa lesz azonban e szurdoknak, hogy a Béla-völgyön át a Kizsel torkolatához jutni is nagy, fárasztó út.

Emlékezzünk régiekről.

„Azt hiszem, nem utolsó szavam ez a Glatz szurdokjairól, a térkép még mindig csalogat bennünket“; evvel végeztem XXVI. (1899.) Évkönyvünkbe „A Szokol gugyora“ cím alatt írt cikkemet. Hát csakugyan van beszámolni valóm. A Róth Márton-gugyor azóta polgárjogot nyert a turisztikában, mert az iglóiak, iglófürediek, lócseiek, poprádvidékiek, dobsinaiak, eperjesiek rendes kirándulóhelyévé lón; még külföldiek is fölkeresik néha. Maholnap talán első gyopár-áldozatáról is be kell számolnunk. Ezekhez képest már ő maga is meglehetősen kivetkőzött ős állapotából, amennyiben a kerülőháztól sárgán jelzett ösvény vezet a gugyorra; azon a száraz árkon át

húzódik ez le, mely a Glatznak a kerülőháztól északnyugatra levő, kelet—északkeletről nyugat—délnyugatra vonuló két hegyháta között van s amelyről első közlésem is megemlékezik. Onnan kezdve, ahol az árok meredek torkolatban végződik, az ösvény szerpentinákban kanyarog föl a jobb partra. Oda fölérve, egy balra, délkeletnek vezető mellékösvényen érdemes kis kitérést tenni egy sziklafokra, melynek három oldala meredeken, szédítő mélységbe szakad le a Szokol szurdokjába s fölséges kilátással jutalmaz e 2—3 percnyi késedelmeskedésért.

Visszatérve az ösvényre, 10 perc alatt lent lehetünk a vízeséseknél. Gyalogláshoz szokott hölgyek is könnyen megtehetik az utat és pedig a kerülőháztól le és oda-vissza bőven elegendő másfél óra.

Hogyan került oda az ösvény? Mert hát a pénzhiány mellett egyéb akadály is szerepelt. De hát honvéd-tisztikarunk egyik lelkes turista- és fényképező-tagja szellemesen vágta ketté ezt a gordiusi csomót. Egyszerűen katonai gyakorlatot rendezett arrafelé! — — — Kissé katonásak is biz' azok a szerpentinák, no de így is hálával kell adóznunk a mű kiviteléért. Az igaz, igen lelkes barátja volt a természetnek. Mikorra a gugyorhoz értem vele, a tulajdonképen ennek szánt fényképező lemezeit minden jajgatásom e'lenére csaknem mind elhasználta volt. „Csak még ezt az egy „részleget“, csak ezt az egyet még“ — hajtogatta ilyenkor. Evvel az alkalomkor történt az is, hogy a gugyor fölötti mederben közel 2 méternyi átmérőjű kalapfű- (petasites officinalis, L.) levélre akadtam. Ennek is szánt a mi vitéz századosunk egy lemezt s a kép azóta a „Természettudományi Közlöny“ lapjait is bejárta. Talán említésre érdemes az az eset is, hogy 1900. évi május hó 24.-én még tisztességes hó- és jégtömegekre bukkantam a gugyor fölkeiben, amikor azokon kívül ugyancsak izzadnunk kellett.

A gugyor eperjesi tisztelői pedig vendégekönnyvel gyarapították ennek kelengyjét, mely a kerülőházban fekszik és szép látogatásról tanuskodik.

A testvér.

Már mikor első ízben mentünk a Róth Márton-gugyorhoz, a Nagy-Szokol szájjától egy kilométernél valamivel tovább haladva, láttuk a dél felől feléje tartó Kis-Szokol torkolatát is. E testvér-szurdokba már akkor is valamennyire behatoltunk, de ez főcélunktól végképen el nem térített. Maga a torkolat nem is sokat ígér, mert ez csak egyhangu, bokrokka-

bozóttal benőtt völgyelés. Ámde a térképből akkor is láttuk, hogy ez a szurdok felsőbb szakaszaiban rejtegeti látványosságait.

1899. évi augusztus 15.-éig túrtörtetnünk kellett ez irányban fölébredt kíváncsiságunkat, de azon a napon *Róth Márton* vezetése alatt dr. *Filarszky N.* és *Hajts B.* társaságában leszámoltunk a Kis-Szokollal is. Fél 9 órakor kocsin a pilai erdőkerülő lakásához érkeztünk, ahonnan a mellénk rendelt kerülővel háromnegyed 9 órakor megkezdtük a gyaloglást.

9 óra 5 perckor már a Kis-Szokol torkolata előtt állottunk. 10 percig kellett még a bozóton áttörtetnünk, míg a völgy szűk, sziklás szurdokká alakult. További fél óra múlva a meder jobb partján levő, hatalmas sziklahasadékban gyönyörködöttünk, melyben csekély víz csörgedezett alá. Ettől fogva egészen belejutottunk a sziklakavarodásba. Egy 5 méteres vezetés állja utunkat, melyet azonban könnyű szerrel lehet megkerülni. Egyáltalában könnyű szerrel jutottunk mind följebb, de fél 11 órakor a jobb part egyik hasadékában jól esett a pihenés.

11 órakor újból indultunk. Ettől fogva száraz mederben gyalogoltunk, mert a Kis-Szokol e tájon jobb parti mellékvölgyéből kapja vizének főtömegét. Negyedóra múlva gügyort szemléltünk, melyből azonban egészen hiányzik a hozzá való víz. Eltűnt a mester, itt hagyva művét. 60 m-nyi szakaszában 6 fülkét és néhány hasadékot számláltunk meg, de kanyarodás vagy a mederfenék feltünőbb esése nem látható benne. Ellenben az itt-ott világosan kivehető repesztések arról tanuskodnak, hogy amikor a néhai víz kifáradt koptató munkájában, odajött a haszonkereső ember és a maga számára készített könnyű szerrel utat. Ennek fölfelé való folytatása $\frac{3}{4}$ 12 órakor fölvezetett a Vahon-hegyre (1141 m), amely a Kis-Szokol bal partját alkotja. A hegyre $\frac{5}{4}$ óra alatt másztunk föl. Közben vissza-vissza tekintettünk az elhagyott völgy merész, vad sziklapartjaira, a szemben, a Kis-Szokol bal partja fölött trónoló Kálvária (1100 m) falaira, melyek fölött dús erdőben óriási kígyóvonalban cserkészút kanyarog, a dél felé kiemelkedő Lipovec-re (1160 m) és a Királyhegy-re. Nagy kiterjedésű, felejthetetlen látvány ez!

D. u. 3 órakor kezdtük meg a Vahon gerincén visszavonulásunkat a kerülő-ház felé. Közben ott tartozkodó mackók félreismerhetetlen nyomaira bukkantunk ugyan, de személyesen nem volt hozzájuk szerencsénk. $\frac{1}{4}$ 5 órakor a kerülőház teje, méze jutalmazta gyomrunk eddigi lemondásait.

Szerzett tapasztalataim szerint a Kis-Szokol bejárása egészen veszélytelen s gyaloglásban edzett turistának a szép sziklapartok, az üde erdők és rétek bő jutalmat nyújtanak.

De havasi gyopárt itt hiába kerestünk. E tekintetben tehát a Nagy-Szokol egyedül áll összes társai és testvérei között.

Testámentum.

A Glatz környékének föltárása távolról sem teljes még. Aki az alsó Béla-patak környékén járt, bizonyára észrevette a Szokolova-Dolina partjait alkotó Pirtz ragyogó szikláit, a Glatz két, északkeletre nyúló polypkarja között. Ennek bejárása sok ambíció kielégítésére lehet alkalmas.

Útleírók sok ismertetni valót találnak még az Arany-lyukban (Zlati-Dzira, a Cservena-Szkala alatt), a Pecki-szurdokban (a Szokoltól északra, evvel egyközűen húzódik); fényképészek a Szucha-Bela felső szakaszában számos gyönyörű fölvételt készíthetnek. Ez utóbbiak ugyan mind bejárt részek (az Arany-lyukban legujabban *Marczy István* és néhány társa, a Peckiben a *Posewitz* testvérek jártak), de megérdemelnék nagyobb körök figyelmét is. Ha majdan sokak szívében gyulad föl e vidék iránti szeretet lángja, talán alkotásokra is kerül a sor. Bizonyos, hogy leírások és képek a természeti szépségek iránt nem képesek oly lelkesedést kelteni, amely munkát és anyagi áldozatokat válthatna ki, ámde annyit elérhetnek, hogy majd sokan személyesen keresik föl e tájakat; s ha ez egyszer meglesz, a Glatz környéke biztosan megteszi a maga hatását.

Jó magam boldog vagyok, hogy e tekintetben megtettem, amit tehettem. Ámde már túl vagyok azon a függetlenségen, mely a tárgyalt tájak bejárásához, annak időt követelő, fáradtságos és részben veszélyes volta miatt, szükséges. De hiszen új nemzedékekkel új erő és új lelkesedés születik. Áldozzanak ebből valamicskét szép hazánk e remek tájának is!

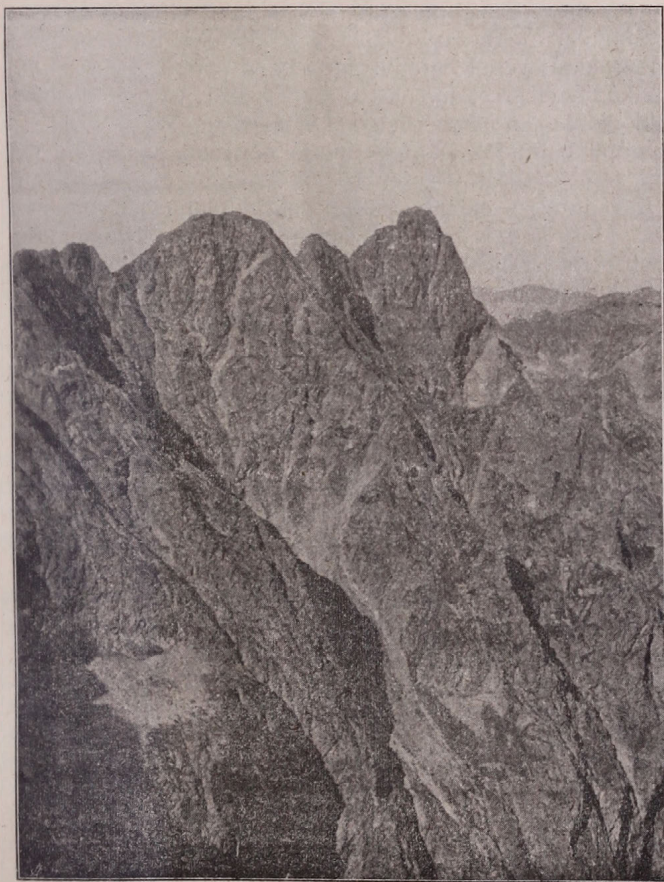
A Menguszfalvi-gerincen.

Irta: Horn K. Lajos.

Még valahol a Tátracsúcs, Koncsisza és Ferenc József-csúcs mögött messze-messze gyűjthet életerőt a ragyogáshoz az augusztusi nap tűzkoronája, amidőn itt a csendes hincói katlanban titokzatosan zümmögik örök dalukat a Poprád-patak hincói ágának (Hincó-patak) habjai s nesztelenül siklanak el a Sátán fogazott gerinccsúcsai mellett a reggeli ködök menekülő felhőfoslányai. A vizek egyhangú danáját csak néha zavarja meg egy épen felriadt zerge által a magasból legurított kődarab felütődése; még látjuk ragyogni, ha halványan is, a mennyboltozat csillagait, midőn 1907 augusztus 6.-ának reggelén letelepszünk Serényi Jenő és boldogult Wachter Jenő barátimmal egy nagy, lapos gránittömbre, reggelizés közben lelkiismeretes vizsgálódás tárgyává téve mai, innen jól áttekinthető útvonalunkat.

Menguszfalvi-gerinc elnevezésen általában a Magas-Tátra azon főgerincrészét ismerik, amely a Menguszfalvi-völgyet északról határolja s melynek iránya nagyjából keletdélkelet—nyugatészaknyugat; ez irányt a Tengersizemcsúctól a Csubrináig szépen betartja. Mindkét említett csúcstól a gerincfolytatás délre húzódik s keleten a Hunfalvi-hágóra, nyugaton a kevésbé ismert Szmrecsányi-hágóra ereszkedik. De minthogy a Menguszfalvi-gerinc keleti részének *Ökörhátvonulat* elnevezéssel már megkülönböztető neve is van, mi a címben jelzett néven csak azon szoros gerincrészt értjük, mely a 2304 m. magas Vadorzó-hágónál kezdődik és a már előbb említett irányban, meglehetősen egyenes vonalban húzódva, 2390 m. magasságban a *Középső Menguszfalvi*- u. n. Kolbenheyer-csúcsot hordja, melyet a 2437 m.-es *Nagy Menguszfalvi* vagy Chalubinski-csúctól a Chalubinski-csorba választ el. A Chalubinski-csúcs után a Csubrina következik 2378 m.-el, mely két csúcs között a Hincói-hágó (kb. 2305 m.) található. A Csubrina még azért is nevezetes pontja a Magas-Tátrának, mert itt egyesül az innen délre a Koprova-csúcsnak húzódó főgerinc, a Gruby felől húzódó egyesült lipthói és galíciai Tátra-gerincvonulattal.

Ezek előrebocsátása után ballagjunk fel lassan a Vadorzó-hágóra, melyet kellemetlen görgeteges, majd feljebb gyepes lejtőn érünk el. A hágótól jobbra emelkedik a 2405 m. magas *Keleti Menguszfalvi*- vagy Feketetavi-csúcs, melynek fekete táblás falai, innen nézve, hatásosan érvényesülnek.

Menguszfalvi csúcsok a Tengerszemcsúcs oldalából. (Chmielowsky J. felv.)

A hágóból kissé leereszkedtünk a Halastó irányában, hogy gyönyörködhessünk az északra nyíló gyönyörű panorámában és hogy Wachter fényérzékeny lemezeire rögzíthesse a menguszfalvi csúcsok helyzetét. Már 8 óra is elmúlt, amikor

nekifogtunk a tulajdonképeni mászásnak; lebecsültük a távolságot és elszámítottuk az időt, amit később bizony nagyon megbántunk, midőn sötétben jó szerencsére ereszkedtünk le a Chalubinski-csúcs északi oldalán és az éjszakát majdhogynem villámlással és mennydörgéssel fűszerezett záporosóban, keskeny sziklapárkányon kellett töltenünk.

Wachter Jenő mászott elől s mint előljáró terhet nem vitt magával; utána én következtem hátamon a nehéz és idomtalan zsákkal; végül Serényi zárta be a sort a 3 összekötözött jégcsákányt cipelve, amelyekre esetleg csak a Chalubinski-csúcs északi oldalán, a Hincói-hágó kuloárjában, kerül majd a sor. A hágótól balra húzódó főgerinc jó negyedóráig semmi nehézséget sem nyújtott, kőtömbről kőtömbre lépve mindenütt az élen haladtunk s eleinte csak a galíciai oldalfalak voltak meredek. Már-már bosszankodni kezdtünk az itt található könnyű járaton (trasszon), mely mászókedvünket egyáltalában nem akarta kielégíteni, midőn egy kis csorbához érve, egy ferde kőlap a további áttekintést megakadályozta.

E kőlapnak teljesen síma 6—8 m. magas fala volt s megkerülése végett a hincóitavi oldalon, nagyon mélyen kellett volna leereszkednünk. Rövid tanakodás után Wachter Jenő munkához látott. Általunk biztosítva, óvatosan leereszkedett a csorbába, majd szinte tapadva kis dudorodásokon és egyenetlenségeken föltolta magát a kőlapon addig, míg a szélét ujjaival elérhette s óvatosan felhúzódhatott, amire annál is inkább szükség volt, mert a Halastó felé a gerinc tekintélyes mélységbe törik le.

Innen kezdődőleg a gerinc szakadozott; csücske csücske után következik, amelyek hol jobbra, hol balra lógnak ki a most már egész keskeny gerincnek mindakét oldalán a nagyon meredeken leeső falak fölé. Sok ingatag kőtömb óvatosságra int, mert rájuk lépve, vagy néha pusztá érintésre, a közvetlen környezetet magával ragadva indul le némelyik, egyik vagy másik oldalon. Itt már látjuk a középső Menguszfalvi-csúcsot, mely kettős oromból áll, de mivel ezek szorosan egymás mellett emelkednek ki, még nem tudjuk, hogy melyik lehet magasabbik. Mint egy óriási kalap néz le hozzánk a közelebb eső, és még nyílt kérdés az ezen oldalról való feljuthatás. Most felütődő kövek kattogása hallatszik és mélyen alattunk egy sziklapadon egész zeryenyáj rohanását szemlélhetjük. Még egy pár kisebb toronyra fel, tulsó oldalon le és az első középső Menguszfalvi-csúcs tömege előtt állunk. Jobb oldalt a halastavi oldalon 6 méternyire alattunk síma sziklapárkány húzódik a csücsnek egy kéményszerű sötét bevágása alá. Érdekes a leereszkedés a keskeny párkányra, mely ferdén

hajlik ki a katlan fölé. Most oldalmenet következik a padon végig; az egésznek hossza csak 15—20 m., közepe táján elefántcsontszínű és simaságú sziklarésszel, mely az északi oldalon felhúzódó kéményhez vezet.

A kémény alatt úgy ahogy biztos állásba helyezkedünk és Wachter Jenő kötéllel derekán már kúszik felfelé. Eleintén 8—10 métert bent a hasadéokban egyenesen felfelé, majd midőn ez teljesen áthajlik jobbra, egy kicsiny párkányra kifelé; közben a kihajló hasas fal miatt csak feke csúszhat előre. Úgy 4 méter után lassan feláll és előbb függélyes, kevés támasztékot nyújtó, majd lépcsős gránitfalon dolgozza fel magát. Vége a 25 méteres kötélnek, de innen már szabad az út a napsütötte csúcra. A zsák és csákányok a levegőn keresztül egyenesen felhúzatnak, majd mi is követjük őket a Wachter-féle útvonalon s nemsokára az első Kolbenheyer-csúcsra építjük fel újra W. Boldireff és St. Porebski roskadozó kőgúláját, kik 1903 augusztus 15.-én először mászták meg a keleti gerincen a csúcst és ereszkedtek le a nyugatin.*

Közeledett delelőpontjához a nap és mi ott ültünk egymás mellett eme ritkán látogatott szép csúcs tetején. Bámúltuk az óriási mélységet, mely a lábaink alól felcsillámló Tengersizem és Halastó színétől elválasztott. Kített úgy függőlegesben egy kilométert; egyike ez a Tátra legnagyobb szerű leszakadásainak. Szép innen a Dénes- és Tengersizem-csúcs gerince, melyhez a Tátra-csúcs merész kúpja csatlakozik és messziről sötétlik át a Ferenc József-csúcs tömege. A Koncsisza után a Menguszfalvi-völgyön a poprádi sikra vándorol tekintetünk, melynek határt szab az Alacsony-Tátra Királyhegy csoportja. Közvetlen alattunk délre a Hincói-tó csendes tükre ingerli szomjas torkunkat. A völgy tulsó oldalán a Sátán és Hátsó-Bástya fűrészelt gerince uralkodik, míg a Koprova-hágón keresztül a Triumetál gerince hívogat. Jól áttekinthető a Koprova-csúcs is, míg a Csubrinát a ránk nehezedő, közvetlen közeli, sötét Nagy-Menguszfalvi-csúcs tömege rejti el szemünk elől. Északra a Miedzianen túl a Sasút ismerős csúcsai pislognak át, míg a Kozi Wierchnek csak a fele mutatkozik. Felhallatszák a Bialka-völgy műútján végig vágató pompás lengyel szekerek zörgése, melyek mind a halastavi menedékháznál rakják le Zakopaneból érkező utasaikat.

Indulunk tovább a Középső-Menguszfalvi-csúcs másik ormára, melyet az elsőtől egy kőtömbökkel fedett nyergecske

* 2-ik megmászás 1905 szeptember 11.-én K. Broeske és S. Häberlein által. 3-ik megmászás 1907 július 17.-én Wachter Jenő által (egyedül). 4-ik megmászás 1907 augusztus 6.-án.

választ el s alig egy-két perc múlva már rajt vagyunk. A két orom magassága majdnem egyforma, legfeljebb egy-két méter különbség lehet köztük. Itt egy kis köembert építünk, azután további utunk tanulmányozásához fogunk. Nagy kőtömbök alkotják a most kissé szélesedő, folyton lejtő gerincet. Ezek alatt két gyepes terraszt látunk, melyeket meredek falak választanak el egymástól. Még lejjebb két hegyes tūalakú torony után a gerinc legmélyebb részét, a Chalubinski csorbát éri el, melyből függőlegesen szökik fel a Nagy-Menguszfalvi csúcsnak fekete, sima fala.

E falon a feljuthatás csak egy helyen látszik lehetségesnek: ama keskeny, hosszú hasadékon, mely függőleges irányban felhúzódva, alsó végén megszakadva, sötétlik ki a hatalmas falból. Fent, a gerinc alatt néhány méternyire, szintén megszűnik a kémény és ha valakinek egyszer sikerülni fog addig felhatolni, a kimászás még mindig érdekes probléma marad. Azért lehetetlennek az alpinizmus mai fejlettségi fokán még sem lehet valamit nevezni és meg fog még dőlni az arra hivatottak előtt a Nagy-Menguszfalvi-csúcs e délkeleti fala.¹⁾

Kár, hogy fényestollú alpinista írónk, dr. Jankovics Marcell, a *Magas Tátrát nem ismerve*, az Alpeselek mellett azt úgy lebecsüli, azt állítván, hogy itt még problémák sincsenek.²⁾ Dehogy nincsenek; nagyon nehéz vállalkozások mellett található itt még problémákat is bőven s ezek között nem lesz utolsó a Nagy-Menguszfalvinak itt említett kéménye, vagy ha úgy tetszik, fala sem. Dr. Martin a Simon-tornyot nehézségre a Winkler- és Delagotornyok közé állítja³⁾ s ezzel majdnem egyenrangúak a Hegyes-torony déli fala, a Ganek északról, a Villák gerince. Van itt választék nehéz sziklatúrákban olyanok részére, kik a sportszerű hegymászást kedvelik.

De gyerünk tovább, kövessük még egy darabig a gerincet. Az egyik terraszra kötélén ereszkedtünk le, egy további helyen hosszú lépést kellett egy kihajló párkanyról egy átelleni szirtcsücske tetejére tennünk. A második terraszról kis pihenő után balra a hincói katlannak fordulva, törmelékes szalagokon másztunk vissza a Középső-Menguszfalvi-csúcs zöme alá. A felső csorbától számított $\frac{1}{4}$ óra múlva a sziklafalból szivárgó vizerecskét találtunk, mely lejjebb egy törmelékes szakadékban újra eltűnt. Itt kevés ennivalónkat elfogyasztottuk, a nagy

¹⁾ 1908. augusztus 18-án máris sikerült dr. A. v. Martinnak és H. Rumpeltnak itt magukat felküzdeni. Kijelentésük szerint ezen különösen nehéz rész a Tátrában párját ritkítja.

²⁾ Dr. Jankovics Marcell: *Úttalan úton*, 9 oldal.

³⁾ IV. Jahresbericht 1907. Akademischer Alpen-Verein Berlin. 39. oldal.

hőségben pedig szomjunkat oltandók, a szivárgó vizet, nem győzvéen bevárni, míg zsebpocharaink lassan-lassan megtelnek, a szikláról cseppenkint nyaltuk le s 2 ó. 30 p.-kor felkerekedve, magasság-veszteség kikerülése végett bordákon, szalagokon, törmeléken lehetőleg egy magasságban vonúltunk a Nagy-Menguszfalvi-csúcs oldalában tovább, miközben ráakadtunk a Vadorzó-hágóról a Nagy-Menguszfalvi-csúcsra vezető útvonalat jelző köemberkékre. Lehetőleg magasan tartva magunkat, irányunk a Nagy-Menguszfalvi és Csubrina közti csorba volt.

Chalubinski (Nagy-Menguszfalvi) és Kolbenheyer (Középső-Menguszfalvi) csúcsok a Koprova-hágóról.

J. Chmielowski felvétele.

Nagy, majd apró törmeléken, aztán táblás sziklatuskókon kapaszkodtunk fel minden nehézség nélkül a célunkat képező csúcshoz közelebb eső gerinccsorbába (és nem a hágóba), honnan Wachter Jenő egyenesen a nyugati gerincen a csúcs irányában mászott tovább, Serényi és csekélységem pedig egy bordára, honnan rövid párkányon és egy kéményszerű repedésen keresztül a Nagy-Menguszfalvi-csúcs 2437 m. magas főormára másztunk, hol 3 óra 15 perckor mindnyájan újra összetalálkoztunk.

A hőség szinte elviselhetetlen volt, ingeinket levetve s a forró köveken végigdőlve süttettük testünket a nap forró su-

garaival. Az óriási kőpiramist átkutatva 20—25 névjegyvet is találtunk. Legérdekesebb volt a Dubke és dr. Martin által végzett első és egyetlen téli megmászás adatait tartalmazó, kik túrájukat 1906 február 13-án id. Franz és Breuer vezetőikkel a Hincói-tótól felvezető rendes úton vitték végbe.

A kilátás innen még tágabb, mint a Középső-Menguszfalvi-csúcsról. Nyugat felé a Csubrina teljes egészében és alatta a Barát is jól látható. Kelet felé átlátunk az egész Magas-Tátrán, csúcsokhoz csúcok, gerincekhez gerincek sorakoznak. A távol ködéből a Jégvölgyi integet a Markazit-toronnyal, mely mellől közvetlen a Lomnici-csúcs széles kúpja kandikál ki; még messzebb balra a Vöröstavi-csúcsot véljük látni, míg a Bélai-Mészhegyek már összefolynak a távoli párás levegővel. Mint egy óriási fehér kigyó kanyarog a Bialka-völgyön végig a lengyelek szép műútja, melyen a halastavi kirándulók végtelen kocsisora, mint sok-sok egymás nyomába lépegető bogárka igyekszik vissza Zakopaneba.

Ezeknek hazafelé igyekezetét látva, eszünkbe jut nekünk is az a még előttünk ismeretlen és ritkán használt útvonal, mely innen a Halastóhoz vezet le és hogy e magasságban ezidőtájt már senki sincs a környező sok hegyen rajtunk kívül. A nagy csendesség most szinte nyomasztónak tetszett, de csak egy pillanatra, mert eszünkbe jutott, hogy mégsem vagyunk egyedül, együtt vagyunk itt hárman jó barátok, kiknek már nem egy szép túrában volt együtt részünk és ha együtt átküzdöttük magunkat már sok nehézségen, egy leereszkedést a sötétben a Halastóhoz majd csak nyélbe ütünk. A nap már eltűnt a Csubrina mögött, mikor 4 óra 45 perckor a Hincói-hágó feletti csorbába visszatértünk és az itt elhagyott hátizsákot és csákányokat újra magunkhoz vettük.

De egy dologra nem számítottunk, t. i. hogy a szokatlan forró napra zivatart is kaphatunk. Feltekintve, az előbb még kék ég már sárgásszürke színűre változott és az előbbi szélcsendet a gerinctornyokon füttyülő szél váltotta fel Mélyen lent a Halastó vize már nem tükrözte vissza a tizenkét apostol szirttornyait, nyugtalan hullámverése még innen is kivehető volt.

A csorbából egy meredek szakadék húzódik északnak lefelé, melynek végét, miután lejjebb elkanyarodott, nem láthattuk. Egy darabig ebben maradtunk, ami a roppant törékeny kőzet miatt nagy elővigyázatot igényelt, majd átmásztunk balra egy bordára, onnan be egy másik szakadékba, mely még tovább balra egy a Hincói-hágóból levezető hókuloárba torkollott. A kőzet végre oly törékeny lett, hogy már csak a meredek havon mozoghattunk, mely szerencsére jó minőségű lévén, szegeseinknek biztos támasztékot nyújtott. Egy helyen 3 métert letörik

a szakadék, hogy lejjebb újra folytatódjék. Midőn a meredekség enyhült, egy darabig leszánkáztunk a havon, majd újra mászva, ugrálva folytattuk utunkat. Hat óra elmúlt, midőn kuloárunkat, mely itt jobbra kanyarodva letört, elhagytuk és előbb balra gyepes és köves ejtőn, majd nagy kőtömbökből alkotott bordán egyenesen előre, lefelé siettünk. Egyszerre meredek falban végződik a lejtő, mely kötélen való leereszkedéshez túl magas volt. Előbb jobbra, majd vissza balra rézsútozunk a hegyoldalban, abban az egyben mindhárman megégyezve, hogy a helyes utat eltévesztettük, míg végre sziklapadokhoz jutunk. Egyszerre megpillantjuk a hátulsó Barátot (Barát II.), amint a Csubrina gerincéből, mint egy hatalmas torony felszökik. Sohasem fogom a pillanatot elfelejteni, mikor Wachter Jenő csillogó szemekkel csákányával a zivatarfelhőtől képezett háttérben kiemelkedő merész formájú szirtre mutatott: „Nézd, nézd a Guglia!” Eszünkbe jutottak a hosszú téli esték, mikor kis klubhelyiségünkben a D. u. Ö. A. V. Zeitschriftjeiben lapozgatva Sella gyönyörű Guglia fölvételében gyönyörködtünk, mert tényleg első pillanatra meglepett a nagy hasonlatosság a két kép között.

De a Barát II. eddigi háttérét hatásosan alkotó zivatarfelhők már megszállták a környékező csúcsokat is, sőt lomhán másznak lefelé a hosszú kuloárokra. Az első esőcsep homlokomat éri, az óramutató félnyolcat mutat. Egyik sziklapadról a másikra ereszkedünk, néha füves szakadékokon mászunk lefelé, melyekben a fű mindenütt nedves. Lent az első Barát alatt még vagy 150 m.-nyire húzódik a főszakadék; ha ennek havát elérjük, utunk szabad a Halastóhoz. De a párkányok és sziklapadok mind messzebb esnek egymástól. Felerősítjük az első kötélgyűrűt, a kötelet duplán keresztülfűzzük rajta és most gyorsan lefelé, miközben majdnem besötétedik. A kötelet lehúzza, a második hurokra kerül a sor. A szemközti Barát sötét sziklafalai kísértetiesen tekintenek át mireánk, már alig látunk 10—15 m.-nyire lefelé. Az egyes villámlások fényénél aggodalommal tapasztaljuk, hogy a hó még mindig messze van alattunk. Vissza már nem mehetünk, hát csak előre lefelé! *Le kell* érnünk, mert itt az éjjelt viharban nem tölthetjük, a szél ereje lesodorhatja, mint könnyű pelyheket. Ujra felerősítünk egy harmadik kötélgyűrűt s két összekötött 25 m.-es kötélen gyorsan csúszom le, társaim utánam. Egy gyepes terrazon vagyunk s úgy látszik, tovább nem megy semerre sem. Egy darabig tanakodunk, itt várjuk-e be a reggelt, vagy kockáztassuk a továbbhatolást? Átázott ruhánkban már is érezzük az éj hidegét s míg társaim rendbe hozzák a kötelet, én balra tovább próbálok rézsútozni csúszós fűpárká-

nyokon. Egyszerre megszakad a keskeny párkány és egy mennydörgéssel kísért villám fényénél lelátok egy síma sziklapokkal páncélozott vízfolyáson, — de a hóra, mely innen már csak 15—20 méternyire lehet.

„Hurrá fiuk! Gyertek, lekerülünk!“ verik vissza ujjongásomat a mennydörgéssel versenyt a komor falak. Nem lesz hideg éjjelezés a szabadban, éhgyomorral, zivatarban. Szinte rohanok vissza a keskeny párkányon eléjük. Majd mindhárman visszatérve felakarjuk erősíteni a negyedik hurokkötelet, de nincs csücske sehol, melyre felakasszuk — nem baj! annak tartani kell, míg lejutunk. Csak úgy fektetjük rá a gömbölyű mosott sziklára és áthúzzuk rajta a köteleket. „Vigyázzatok a hurokra, míg leérek s ha nálam nem csúszik le a szikláról, akkor ti is bátran lejöhettek rajta“. És nem csúszott le az ujjnyi recébe fektetett zsing, tartania kellett, míg leértünk.

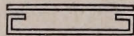
Begöngyöltük utoljára köteleinket és gyors sikam (glissade) röpitett lefelé a havon. Nagy kőtömbökre jutottunk, aztán törmelékre, majd törpefenyőn bukdácsoltunk a sötétben út nélkül lefelé. A vihar teljes erejével kitört, az eső felhőszakadászerűen ömlött alá és a Tengersizem katlana borzalmasan verte vissza az egymást sűrűn követő mennydörgéseket, amennyire tehát a sötétség engedte, futólépésben kerültük meg a Halastavat és rontottunk be 10 óraker csuron-vizesen, tetőtől-talpig gőzölögve, a lengyel Tátra-egyesület menedékházába. Az épen lefeküdni készülő bérlő és pincérje eleintén gyanakodva mustráltak végig bennünket. Hajunk az esőtől arcunkba csapzott, ruhánk nem a legjobb állapotban. Nedves kötél függ mindhárman vállán. Igy igazán sok bizalmat nem kelthettünk, de midőn Wachter Jenő rájuk dörgött, elénk tálatak mindent, mi még feltálatható volt a rostélyostól a cseresznyebefőttig. Ijesztő gyorsan tűntek el mindezek a három éhes gyomorban. Fél óra mulva horkoló alakokkal túlsúfolt padlásszobában tértünk nyugalomra, hirtelen összetakolt szükségágyakon. Rettenetesen dühöngött a vihar kint az éjjel, a padlászajtót többször szakította fel a szél, az esővíz a tetőzsindelyen átszivárogva csepegett ágyainkba, de azért mégis nagyon örültünk a szerencsénknek, hogy még lekerülhettünk idejében, mert utóvégre szép dolog a magas hegységben az éjjelt kint tölteni a szabadban, szemlélve a tiszta, ritka levegőn keresztül a csillagok milliárdjait, de ilyen itélet-időben nem kérünk belőle — keskeny sziklapárkányokon.

* * *

Egy szép túrát óhajtottam itt ismertetni, olyat, mely érdekesebb vállalkozásaink közé tartozik. Nem az átlagturisták számára írtam e sorokat, hanem azon fiatalok buzdítására, kik

már elég tapasztalatot gyűjtöttek a magas hegyekben korábbi éveikben, kik már elérkezettnek látják az idejét annak, hogy az előgyakorlatul szolgáló vezetős túrák kitaposott ösvényeiről az önálló vállalkozások igaz, hogy néha nélkülözésekkel és fáradsalmakkal, sőt néha talán csalódásokkal is tarkított tettmezejére lépjenek. Ne higyjék, hogy csupán a kitaposott ösvényeken lehet élvezetes túrákat véghez vinni és ne csüggedjenek, ha letérve vagy letévedve róluk, nehézségekre bukkannak; ezek fokozzák erélyüket és bizalmukat *saját erejükben*. Ünnepnapjuk lesz nekik az a nap, melyen egy-egy nehezen meghódított csúcsra helyezhetik lábukat, mikor ama nyílt kérdéseket, melyeket egy-egy páncélozott gránitóriás állít gyöngé emberek elé, önerejükből, nem közönséges utakon, hanem merész, éles és fogazott őskőzetből alkotott gerinceken es falakon hatolva végig, az őket feltartóztatni akaró akadályokkal szemben merézséggel párosult tudással, de mindig a köteles elővigyázat szem előtt tartásával oldják meg. Bizonyítsák be, hogy a gyöngé embernek is vannak izmai, hogy a dobogó kebelben férfilelek lakozik ama küzdelemben, mely a végcélt odafönn, az Úrhoz legközelebb keresi. Fölfelé törekvés minden földi lénynek hivatása, mindegyik tehetségéhez képest igyekszik is emelkedni. Ha ezt a prózai élet lassan lepergő hétköznapijaiban nem bírjuk oly gyorsan, oly igazán megvalósítani, használjuk fel minden szabad időnket a legegészségesebb és legférfiasabb sport, a *hegyi sport* üzésére, ott bátorságot és hidegvért, találékonyságot és kitaratást fogunk elsajátítani. A magas hegyek közt eltöltött szép napokra való visszaemlékezés a hétköznapi küzdelmeket meg fogja könnyíteni. Edzett valóval minden földi csapást elviselni könnyebb lesz s ha valamely célunkat nem sikerül a kitűzött vonalon elérni, más úton kíséreljük meg győzelmünket kicsikarni, mint ahogy azt fent tennénk, a nagy hegyek között.

Fiatalság, Excelsior!

Uj út északról a Középoromra.

Irta: Komarnicki Gyula, Budapest.

Meg voltak számlálva a napok, melyeket még a hegyek közt tölthettem. Mögöttem volt egy eseményekben gazdag nyár, melynek emlékei közt öröm és keserűség, siker és lemondás sorakoztak egymáshoz. Hű képét adták az én hányatot, küzdelmes életemnek, melyet ott fenn az ormok közt folytattam, visszatükrözödték bennük azok a kielégítetlen vágyak, melyek szülői tetteinknek, cselekvésünknek. Jobban mint bármikor erőt vesznek az emberen ezek az érzések, ha közelg a válás órája, mikor folyton kísért annak lehangoló tudata, hogy ami most még valóság, az nemsokára már csak emlékezetünkben él, szertefoszló boldogság lesz s így most én is vágytam még egyszer valami különösen szépet megélni, amelynek emléke a távollét idején gyengítetlen közvetlenségében jelenítse meg előttem a múltat.

És úgy is lett. Mielőtt végleg búcsút mondtam volna a Tátrának, még egyszer felcsillant szerencsém s ama napok, melyek utoljára találtak engem küzdelemben a sziklakkal, felejthetetlen emlékek forrásaivá lettek.

Az utolsó látogatás egy hegynek szólt, mely már hosszú idők óta volt célja vágyaimnak és törekvéseimnek. Gyakran vezetett el már utam lába alatt s mindig a legőszintébb bámulattal pillantottam fel reá, a bárhonnan egyformán nemes, egyformán hatalmas Középoromra.

Szabad, elszigetelt fekvése által fokozottan érvényesül ritka szép alakja, mely minden oldalról más-más vonását viseli magán a vad természet szépségeinek. A völgy felől nézve égbetörő sziklatorony, oldalról ellenben vadul szaggatott, egyenletesen lejtő gerinc. De legszebb a Középorom északról, hol mint hatalmas fal jelenik meg előttünk.

Álljunk ki a Téry-menedékház elé. Környezetének kétségtelenül a sötét falakban felszökő Középorom-csoportozat a fénypontja. Közvetlen közelben látjuk magunk előtt e széles tömegű sziklaerődöt, mely épen elutasító külsejével szinte kihívja a hegymászó szenvedélyét meredélyeinek megostrom-

Szinyelipóczy völgyrészlet.

Aus dem Szinvelipóczyer-Tal.

Mohavizesés.

Mooswasserfall.

lására. Nem is csoda, hogy ez a fal alig egy évre rá, hogy a Téry-menedékház megnyíltával e vidék könnyebben hozzáférhetővé lett, máris emberére talált dr. Broeckelmann személyében, ki ifj. Hunsdorfer János vezetése mellett 1900 augusztus 2-án foglalta el először északról a Középoromot, csatlósával a Sárgatoronnyal együtt. A következő években ismétlődtek a megmászások ez oldalról többé-kevésbé különböző utakon. Mindezek az útirányok a fal nyugati felét használják fel s tőlük teljesen csak a Dubke E. által 1904-ben felfedezett út különbözik, mely viszont a fal keleti részében vezet végig. Amint látható, a Középorom északi fala — nehézségei dacára is — majdnem mindenütt járható és így számos változatot enged.

Mindezek mellett azonban még egy teljesen új feladat várt itt megoldásra: egy szintén északról felvezető útirány, de nem a falon, hanem egy gerincúton, tudniillik a Sárgapadtól a Sárgatornyon és a Katalincsúcon át vezető északnyugati gerincen. Ezen új út bejárása volt egyike kedvenc nyári terveimnek, melyet szeptember 1-én dr. Martin Alfréd és Laufer István társaságában szerencsésen meg is valósítottam.

Ez az út alapjában véve két, egymástól független részre oszlik: elsősorban is a Sárgatorony átmászására, mert csak azután, hogy ezen túl vagyunk, állunk a tulajdonképeni Középorom szikláin alatt. Hogy azonban a Középoromot tisztán gerincúton érhesük el, mindenesetre a Sárgapadtól kell kiindulni s épen a Sárgapad felett emelkedő rész az, mely e túrának érdekességét kölcsönözi ígérkezett. Ez egy magas letörés, mely az Öttő felől nézve teljes meredekségében mutatkozik, a Sárgapadról pedig, mely tehát túránk tulajdonképeni kiindulópontja volt, elriasztó falként helyezkedett velünk szembe.

Kora reggel álltunk fenn e hágón, melyet a Téry-menedékháztól nem egész egy óra alatt értünk el. Mielőtt hozzáfogtunk volna a Sárgatorony megmászásához, felmentünk még a közeli Dőricsúcsra, abban a reményben, hogy onnan majd jól áttekinthetjük a kérdéses gerincletörést. A gerinc azonban egészen egybeolvadt a háttér szikláival s úgy látszott, mintha a Sárgatorony felénk egy széles falban szakadna le. Percekig néztük ezt a nagyszerű képet, aztán siettünk vissza a Sárgapadra.

A Sárgatorony gerince mindjárt legalant egy nem sok jóval biztató kőlappal kezdődik. Magas, síma és ráadásul még túl is hajlik ez a kőlap. Tekintettel erre a barátságatlan fogadtatásra, mindjárt mászócipőben és kötélben láttunk hozzá a munkához. Néhány lépést emelkedve a törmeléken, a

hatalmas kőlap tövében álltam. Oldalt ki kellett csúsznom a kőlap bal pereméig s mikor ezen áthúztam magamat, mögöttem egy szép párkányra bukkantam, melyen mindhárman kényelmesen helyet találtunk. Meredek és nem épen szilárd sziklák vezettek oldalt vissza a gerinc magaslatára, melyet közvetlenül a nagy kőlap felett értünk el. Magát az élt követve másztunk tovább a következő lépcsőre. Itt azonban jobbra kissé oldalt kellett térnünk egy kéményig és ebben a szűk hasadékban dolgoztam most magamat megerőltető támaszmunkával lassan fel, míg végre fent kimenekülhettem belőle s néhány kötőmb felett folytatva a nehéz kapaszkodást, ismét a gerinc magaslatán álltam. Jól esett kissé megpihennem, míg társaim szintén felküzdötték magukat a gerincnek eme legnehezebb helyén.

Most ismét együtt álltunk egy nagyobb térségen s nagy meglepésemre konstatálhattam, hogy ezt elérvén, immár alattunk volt a gerincnek közvetlenül a Sárgapad felett emelkedő magas letörése.

Innen — mint a völgyből is jól kivehető — következik a gerincnek vízszintes szakasza, melyet szép és szellős mászásban követtünk egy feltűnő, karcsú sziklatűig. Ezt balról megkerültük, amennyiben egy szűk repedésben lebocsátkoztunk egy rövid, repedezett kőzetű párkányra, mely néhány lépéssel ismét a sziklatű mögötti csorbába vezetett fel. Most a gerinc újból emelkedni kezdett. Előttünk meredeken tört fel — három lépcsőt alkotva — egy éles gerincfok, melynek külseje alkalmas volt arra, hogy a szemlélőt a következők iránt meglehetősen várakozással töltse el. A várt akadályok azonban elmaradtak és könnyed mászásban vettük be a torony tetejét. Szorosan az él alatt, kevéssel balra tőle, másztunk most tovább, míg egy látszólag szabadon fekvő kötőmbön átlépve, ismét a gerincmagaslatra jutottunk. Csak feljebb kellett egy sima falat jobbról megkerülnünk, végül pedig már egész könnyen ment mindenütt járható sziklakon a Sárgatorony széles ormára.

Leírhatatlan szép volt erről a sziklatetőről körülnézni; szívesen is maradtunk volna sokáig rajta fenn, ha nem várt volna még ránk mai munkánk másik fele, s nem láttuk volna magunk előtt törekvéseink végcélját, a rajtunk túlmagasló Középoromnak közeli csúcsát. S míg rövid pihenőt tartva heverésztünk a szerteszórt sziklatömbök közt, pillantásaink máris végigmérték azokat a szirteket, melyeken utunkat folytatni akartuk, a Katalin-csúcsnak felénk húzódó gerincét. Egy késés gerinc, mely távolról teljesen a járhatatlanság benyomását keltve ideális egyenes vonalban, meredeken szökik fel

a jobboldali falletörés síma páncélja felett a csúcsig: ez a Katalincsúcs északnyugati gerince a Sárga-toronyról nézve.

És máris aggodalom fog el. Vajjon végig gerinevándorlással fogjuk-e elérhetni a Középoromot?

De ezen elriasztó külsejű gerinc minden várakozás ellenére nemcsak járhatónak, hanem sőt meglehetősen könnyűnek is bizonyult. Alig másztunk rajta néhány kötélhosszat, a most elülmenő Martin lekiáltott, hogy nem érdemes tovább is összekötve maradni, mert a gerinc végig könnyűnek ígérkezik. Külön folytattuk tehát utunkat, mely míg lent nagyrészt kevéssel az él alatt ment végbe, fentebb, hol a gerinc két bordára szakad, a jobboldalinak élén szép és kitett mászásban vezetett fel a Katalin-csúcsra. Innen már járt uton mentünk át a közeli Középoromra.

Sikerült tehát a gerincet a Sárgapadtól a Középoromig végig bejárni, s ezen út, mely mindenütt érdekes mászást nyújt, minden bizonyjal méltán sorakozik a Középorom többi északi útirányaihoz.

A túra sikerének örömét fokozta még a páratlanul szép kilátás élvezete is. Ama tiszta nyári napok egyikének örvendhettünk, amelyek az idén, sajnos, oly ritkán jutottak osztályrészül a Tátra hiveinek.

Érdekes az ellentét a Középorom északi és déli oldalai között. Míg az északi meredélyek teljesen sziklásak s rajtuk csak itt-ott tengődik egy-egy fűszál, a dél felé lejtő széles hegyhátat mindenütt pázsit borítja s rajta nem visz folytonosan végig egy sziklás gerincél, hanem csak szaggatott sziklatarajok sorakoznak egymáshoz, — néha többen is egymás mellett, — melyek azonban sokhelyütt közben elvesznek a a füves talajban. Ezek a sziklatarajok néha tekintélyes magasságig emelkednek és ama számos tornyot alkotják, melyek a Középoromnak a két Tarpataki-völgy közt húzódo hátát népesítik be.

Szándékunk volt a Középoromon túl folytatni a gerinevándorlást, ily viszonyok mellett azonban szabályszerű gerinevándorlásról szó sem lehetett. Ezért a továbbiakban csupán a gerincből kiemelkedő tornyok meglátogatására szorítkoztunk.

Mindjárt a csúcs alatt széles pázsitlejtőbe mennek át a sziklák. Csak jóval alább — kicsit jobbra — látunk egy valamivel önállóbb sziklaképződményt s most egyenesen ennek tartottunk abban a hiszemben, hogy ez lesz a *Lextorony*, mely valamennyi torony között legközelebb fekszik a Középoromhoz, ámbár nagy volt kételyünk, vajjon ez a kupac egyáltalában „toronynak“ tekinthető-e?

De bár csak ez lett volna a Lextorony! Mikor rajta állunk, vesszük csak észre, hogy mélyen alattunk egy kis sziklacsücskön jelzi néhány művészileg összerakott kő a keresett torony hollétét. Rosszat sejtve azonnal lemászunk. S csakugyan az első megmászónak névjegye, melyet a kőgúlában megtaláltunk, meggyőz arról, mit eleinte nem akartunk elhinni, tudniillik hogy mi a Lextoronyon állunk. Az ugyan, hogy mit lehessen önálló hegyalakulatnak nevezni, elvégre teljesen egyéni nézet dolga, de már más kérdés, hogy a közvélemény mennyiben járul hozzá ily „egyéni nézetekhez.“ Én csak szárazon azt akarom mondani, hogy a Lextorony egy olyan sziklaóriás, mely alig 3—4 méternyire emelkedik ki a tőle északra levő csorba felett. Igaz, hogy a túlsó oldalon a meredek gerinc tekintélyes mélységre esik alá, de a hegy önállóságának megbírlásánál bizonyára az a legcsekélyebb magasságkülömbözet az irányadó, mellyel egyik vagy másik oldalán a gerincnek hozzá legközelebb eső legmélyebb pontja felett bír. Egy meredeken leszakadó, csipkézett gerinc vagy borda sziklacsücskei a gerinc esésének irányában rendszerint igen nagy magasságkülömbözeteket mutatnak, de azért senki-nek sem fog eszébe jutni, hogy ezeket önálló tornyoknak tekintse vagy hozzá még ilyeneknek elkeresztelje. Senki sem fog például olyat állítani, hogy a Hegyestorony keleti gerincében emelkedő tornyok önálló hegyalakulatok, — ámbár igaz, akadt olyan, ki nekik mégis az „Elátkozott apácák“ hangzatos elnevezést adta. De ez a példa is csak azt bizonyítja, hogy a Tátra úgyszólván melegágya a „nem létező“ ormoknak. A Lextorony pedig minden kétséget kizárólag szintén az ilyen „nem létező nagyságok“ közé tartozik.

Miután ezen nevezetes felfedezésünket kellőleg megtárgyaltuk, folytattuk utunkat, még pedig lehetőleg a gerincélt követve s nem mulasztottuk el még a legkisebb sziklafogat sem legalább egy-két kővel megkoronázni, nehogy majd — mint ezt egymásnak mondogattuk — ha utánunk valaki ide találna jönni, ezeknek „első megmászását“ magának tulajdonítsa s esetleg még újabb nevekkal gazdagítsa a Tátra nomenklatúráját.

Nemsokára egy széles oromhoz közeledtünk. Ez a *Fabesch-torony*, mely már kétségtelenül jogot tarthat arra, hogy önálló csücscegyéniségnek tekintessék. Átrézsútoztunk a torony északnyugati oldalába s miután felkapaszkodtunk a rövid mellékgerincre, ennek törékeny, repedezett szikláin értük el a kőgúlával díszített tetőt.

A túloldalon egy fűborította, lankás teknőben, melyet alacsony fallépcsők szakítottak meg, ereszkedtünk le, aztán

füvön, kitaposott zergeösvényeken balra tartottunk a gerinc felé, melyet egy kapuszerű bevágásnál értünk el. Itt kezdődik a Nagytemplom szakadozott, hosszú északnyugati gerince. Szívesen választottuk volna ezt további utunknak, de az előrehaladott idő miatt le kellett arról mondanunk, hogy ebbe a hegyzadalmas gerincvándorlásba belefogjunk. Átkeltünk tehát a hegyhátnak a kistarpataki völgy felé néző oldalára és egy meredek fűszakadékban, mely már a Nagytemplom tömegében közvetlenül a csúcs alá (északra) húzódik fel, felmáztunk az itt majdnem vízszintes véggerinchez. A mászás ebben a fűszakadékban a lehető legkellemetlenebb volt, ellenben a „fűtechnikáért“ lelkesedőkef valószínűleg tökéletesen kielégítette volna. Szinte megkönnyebbülve éreztem magamat, mikor lábam alatt ismét a gerinc sziklái éreztem, melyeken hamarosan jutottunk fel a Nagytemplom közeli ormára. Ezt az itt fenn talált névjegy tanúsága szerint először Fabesch Henrik (Bécs) mászta meg id. Hunsdorfer János vezetése mellett.* Mi lehettünk a harmadik megmászők.

Csak néhány percig pihentünk itt meg, aztán siettünk tovább. Kevéssel a csúcs elhagyása után, ahol a gerinc hirtelen meredekebben esik alá, balra kitértünk s egy alacsony letörést a kötél segítségével legyőzve, egy füves vályuba jutottunk, mely kényelmesen levezetett a Nagytemplom alatt fekvő hágóig.

Délután fél 6-ra járt az idő; egy óra múlva be kellett állnia a szürkületnek. Ahhoz, hogy a Kistemplom átmászásával a Gantig ereszkedjünk le, már késő volt, miért is a túrának itt végét kellett szakítani. De mikor arra került a sor, hogy merre szálljunk le, tétovázni kezdtünk. A Középoromot a Nagy- és Kistarpatak völgye felől magas falgyűrű veszi körül, mely csak kevés helyen van áttörve s a szakadékok, mielőtt elérnék a völgyet, többnyire letörnek. Aki nem ismerős ezek közt, aligha lesz megkímélve kellemetlen meglepetésektől, ha csak úgy vaktában megy neki az ismeretlennek. De most nem volt időnk hosszas tanácskozásokra s végre is rászántunk magunkat, hogy abban a szakadékban fogunk lemenni, mely mitőlünk egyenesen a Kistarpatak völgye felé húzódott le.

Versenyt futottunk egymással, hogy még a sötétség beállta előtt érjük el a szakadék torkolatát, mert tisztában voltunk azzal, hogyha a szakadék letörik s mi nem találunk kibúvót, úgy az éjt a szabadban kell majd töltenünk. Szaladtunk, ahogy csak bírtuk, azaz jobban mondva, amennyire azt

* Fabesch a Turisták Lapjában (1907. évf. 5—7. sz.) úgy írja le ezt a túrát, mintha azt ő egyedül tette volna meg.

erősen megviselt „szegeseink“ — melyek már alig szolgáltak rá erre a névre — a sikos fűvön megengedték. Martin vezetett, a középen loholtam én. Néha ismét összeverődünk, ha itt-ott, hol a széles szakadék széjjelágazott, vagy kisebb letörések állítottak meg utunkban, körül kellett nézdegélnünk.

A füves talaj alább mind sziklásabb lett; a falak kétoldalt lassankint közeledtek egymáshoz és a szakadék végül egészen összeszűkült. Torkolata már nem lehetett nagyon messze.

De mit jelentsen ez? Nem nagy távolságban alattam ismét megpillantottam Martint; de most már nem siet tovább, hanem mintha ránk várna.

Csak ez kellett még! A szakadék bizonyára letörik — gondoltam mindjárt magamban — azért nem mászik tovább.

Csakugyan így volt. Mikor mellette állok, látom, hogy a szakadék még 30—40 méternyire járható; de aztán — —?

Még élénk emlékezetemben van az éjjel, melyet akaratlanul a Jaworowa völgy omladékhalmain töltöttem. Két napja sincs annak s most megismétlődjék a tréfa? Az esti szürkület rohamosan haladt előre. Még csak rövid percek kérdése és sötétség borul környezetünkre. Ameddig lehetséges, gyorsan lemászom a szakadékban, mely tényleg egy síma falban törik le az egész közel alattam levő völgyig. De a fal olyan magas, hogy még három kötélünk összekötözve se lett volna elegendő arra, hogy itt lehocsátkozzunk.

Ahol a szakadék jobboldali fala átmegy a letörésbe, a sarkon egy fűcsomót látok kilógni. Vajjon nem jelenti ez kezdetét egy elrejtett párkánynak? Kihajolok — s csakugyan egy hosszú fűszalag vezet ki oldalt egy másik szakadékhöz, melynek gyengén lejtő sziklái egészen a törmelékig levezetnek.

Összekötve megyünk neki a szellős traverznek. A kilépés a sarkon át a párkányra képviselte a túra „mauvais pas“-ját, valamint a következő percek voltak a legrosszabbak, melyeket e napon átéltünk. De hisz arról volt szó, hogy elkerüljük a bivouacot s azért nem igen értünk rá azon törni a fejünket, hogy itt jól vagy rosszul fog-e menni, vagy pedig hogy nem kínálkozik-e a közelben egy kényelmesebb kibúvó.

Csak annyit mondhatok, hogy a párkány laza és csúszós fűvén felette bizonytalannak éreztem magamat és szívből örültem, mikor túl voltam rajta.

Az utolsó lépéseket, melyek a völgy omladékáig levittek, már teljes sötétségben tettük meg. Jó kedvünk, mely az utolsó percekben egy bivouac alapos kilátásai által ugyancsak megcsappant, egy pillanat alatt ismét visszatért s most jót

neveltünk azon, hogy ily fényesen kifogtunk a bennünket mindenáron visszatartani igyekvő Középorom mesterkedésein.

Itt a völgyben elváltak utaink. Martin, ki holmiját a Téry-menedékházból előre leküldette a „Zergé“-hez, most búcsút vett tőlünk, én pedig Lauferrel visszaballagtam az Öttöhoz.

Nem mi voltunk az egyedüliek, kik az éjjeli órában még biztos tető alá jutni igyekeztek. A Kisnyereg-hágó völgye felől pislogó fénypontocskák mozogtak ugyancsak a Téry-menedékház felé. Alighogy ide érkeztünk, mindjárt utánunk betoptantak a késői vendégek is.

Elöl jött a derék „Klímek“,¹⁾ a lengyel vezetők királya, aztán egy hordár, meg egy második, egy harmadik; végül még két hölgy és két úr is lett látható. Már-már azt hittem, hogy a felvonulás nem akar véget érni. A társaság Zakopanéból jött s másnap a Fecsketornyot akarták megmászni. És pedig — panaszkodott tréfálódzva, az egyik úr — neki „öreg napjaira“ immár másodszer kell oda felmennie, felesége kedvéért.

De a víg úrnak szerencséje volt, mely megkímélte ettől az áldozattól. Másnap reggel olyan itéletidőre ébredtünk, hogy még a legmegátalkodottabb hegyostromlónak is elment volna a kedve most felmenni a csúcsokra. A köd mélyen leereszkedett a völgyekig s olyan vihar dühöngött, hogy a menedékház csak úgy remegett az erős szélrohamok alatt. Mikor mind-ehhez még havazni is kezdett, végleg kifogytunk türelmünkből. Összecsomagoltuk hátizsákjainkat és anélkül, hogy egy utolsó búcsúpillantást vethettünk volna a kedves ormokra, levándoroltunk a völgybe.²⁾

¹⁾ Klímek Bachleda, a legérdemesültebb lengyel tátrai vezető.

²⁾ Időjegyzék: Téry-menedékház—Sárgapad (55 p.) — Sárgatorony (2 ó. 45 p.) — hágó (15 p.) — Kata-in-csúcs (30 p.) — Középorom (15 p.) — Fabesch-torony (1 ó.) — Nagytemplom (1 ó. 15 p.) — kiszállás (1 ó. 45 p.). Mindezek csupán menetidők, a pihenők beszámítása nélkül.

Sí-túra a Gyömbéren (2045 m.).

Irta: Jordán Oszkár.

E név: Gyömbér, a kedves képzetek egész raját kelti bennem. Nem tartozik ugyan a svájci jégóriások egyikéhez sem, hazánkban is csak harmadrangú csúcs, nem hord büszke homlokán örökös jégkoronát, nem gördülnek oldalairól a lavinák dörögve, nem szegélyzik hatalmas sziklacsipkék: előttem mégis ő lesz a legkedvesebb, őrá gondolok legszívesebben. Születésed helye, a szelíd dombok között fekvő falu bádogtetős templomával, vályogos épületeivel, rozoga házfödeleivel, poros utcáival, muskátlis ablakaival örökre lelkedbe vésődve mindig a legbájosabb marad; járj bár szebb helyeken, nagyobb városokban, felségesebb hegyek között, mielőtt az álom lezárja fáradt pilláidat, a dombos falu szelíd képe fog feléd inteni. Így vagyok én a Gyömbérrel, annak nagyszerűsége bennem él.

A Gyömbérről elfogulatlanul kellene írnom, de tehetem-e azt, mikor az aranyos háló, amit szemeim elé szőttek az emlékek, a Gyömbér képét tündöklővé teszi. Hatalmas hőmezőin először élveztem azt az érzést, melyet leírni meg sem kísérlek, amelyet körvonalazni is igen nehéz, amelyet az óriási hegytömeg, a nagyszerű meredekség, a feltáruló messzeség és végül a természet összhangzatos képe kelt bennünk. A hegymászás lélekemelő hatása először ragadott el engem e nemes élvezet eddig ismeretlen területén, amint szagगतott hópárkányairól először pillantottam meg — ez álomnak tetsző kép most is előttem lebeg — hegységeink királynéjának, a Tátrának magasságait. Csillogó, kéklő hó takarja őket, a sziklák csak itt-ott válnak ki sötétén, a völgyekben felhőfoszlányok búcsúznak hótestvéreiktől, a hegyóriások lábait ég fenyő takargatja, óvja, fejük fölé pedig csodálatos kék ég mennyezete borúl. A Gyömbér volt turistaságom első lépcsőfoka, melyen át a hegymászás előcsarnokaiba léptem, az ő Janus-arca mutatta nekem az irányt, amelyen haladhatok, északi komor, zord ábrázatával a Tátra szagगतott sziklacsúcsai felé, déli füves oldalainak mosolygó tekintetével a szelíd lejtésű alacsonyabb

hegyek felé mutatván. Amott erős küzdelem, önmegtágadás, felséges érzések, emitt csekély küzdelem, szelíd polgári örömök.

Az Alacsony-Tátra négy vármegyét befutó gerince, élén a Gyömbérrel, mint választó vonal áll ott. Hosszú, 15 kilométeres hegyláncolatából számos bővizű völgy szakad le, egyrészt a liptói lapályok felé, másrészt a felső Garam völgyébe. Mintha széles, tömött gerincének súlya alatt izzadna a föld, mindenütt források buggyannak ki belőle, növelve a fiatal Vág és Garam vizét; az Alacsony-Tátra könnyei azok, amelyekkel távozó gyermekeitől búcsúzik. Ezek a fiatalság kedves bohóságával vígan szökkelnek az új, ismeretlen világ felé, míg anyjuk magához ölelve tartóztatja őket, könnyeinek árját adva utavalóul.

A hegység főgerince Zólyom és Liptómege határán vonul végig, északra és délre nyúló mellékgerinceivel 20—30 kilométert fogva be. A hegyláncot a Jaraba falucskából a Csertovica (Ördöglakodalma, 1238 m.) nyergén át Szentiván-bocára kapaszkodó serpentin országút osztja ketté, egy nyugati és egy keleti részre. A nyugati részt a Nagy-Fátrától és nevezetesen a Krizsna (1575 m.) oldalágaitól az 1010 m. magas Sturec-tető választja el, ahonnan az észak felé tartó Revuca-patak és a dél felé folyó Bisztrica jelöli a további választó vonalat. A nyugati rész, mely gránit- és gnájszból épült fel, ismét két csoportra osztható: a Prassiva (1754 m.) és a Gyömbér (Djumbir 2045 m.) csoportjára, amely utóbbi magasságánál és szépségénél fogva az egész Alacsony-Tátra fölött uralkodik. A keleti részen szintén két hegycsúcs ugrik ki a gerinc már-már ellaposuló vonalából: a Velka Vapenica (1692 m.) és a Király-hegy (Kralova Hola 1943 m.). E rész melafir és augitporfirből áll.

Az Alacsony-Tátra legnagyobb részét buja növényzet és sűrű erdő takarja, északon legtöbbször fenyvesek, délen inkább bükkösök és tölgyesek. Tetejét majdnem mindenütt kopár havasi legelők borítják, messze kiemelkedve az erdőség ölelő karjaiból. Sziklás, szaggatott részek csak a Gyömbér északi falán fordulnak elő, itt is messze mögötte maradván azonban a Tátra zordonságának. Déli oldala ennek is sima s bár többhelyt meredeken esik, sziklaborda nem ráncolja össze homlokát. Síma, meredek, füves oldalaival a Csehország északi határán emelkedő Riesen-hegységre emlékeztet. E tulajdonságainál fogva e hegység a lábszánózók igazi paradicsoma s csak a rossz összeköttetés okozza, hogy gyakrabban fel nem keresik. Gyönyörű lejtőin még májusban is méteres hó fekszik, hóviszonyai a legkényesebb igényű lábszánóst is kielégítik s több napot a hegyek között tölteni akaró turista a Garam

völgyéből mindenütt jól megközelítheti. Alacsonyabban fekvő oldalágai a kezdők gyakorló terei, magasabb főgerincén a gyakorlott sielőnek is minden tudását ki kell fejtenie, hogy esés nélkül kerüljön le a völgybe.

Bár az 1906/7-iki erős tél, amely a lábszánózásnak nagy lendületet adott, — hisz akkor már Budapest utcáin köthették fel léceinket — egyhamar visszatérni aligha fog, mégis az annak nyomában megindult terepkutatás kimutatta, hogy a sielés nemes sportját hazánkban nemcsak számos helyen lehet úzni szinte hat hónapon keresztül, hanem még gyakorlati hasznát is vehetni, tekintve, hogy a magasabb (1000 m. körüli) he-

A Palenica-gerinc a Gyömbér-völgyből.

Plökl Antal felvétele.

gyeken a legenyhébb télen is méteres hó gyűl össze. Im hát az emberi leleményesség legyőzi a telet s a méteres hótorlasz, mely elzárta egykor az embereket a természettől, most közlekedési úttá válik. A zord, kellemetlen tél apó, aki ősz szakállát megrázva a hegyeket fehérré varázsolja, szívesen látott vendég lesz. Eddig a legtöbb turista a tél beálltával medveként téli álmodt aludt s csak a kiválóbbak mertek dacolni az idő zordonságával, óriási küzdelemmel dolgozva át magukat a hótömegeken s órákig kapaszkodva ott, hol nyáron fél óra alatt elmentek; most a lábszánkó lehetővé teszi azt, hogy fölfelé majdnem oly gyorsan haladjunk a legmeredekebb oldala-

kon is, mint nyáron; lefelé pedig a gőzkocsi sebességével száguldunk. Míg eddig a hegymászók nagy tömege csak nyáron igyekezett a hegyek közé, hogy mindennapi munkájában kifáradva ott friss erőt szívjon magába, most már a tél sem zárja el előlünk többé léleküdítő szépségeit.

Ki tudná leírni azt a gyönyört, melyet egy téli táj szemlélése kelt bennünk? Ha hegyeink felséges szépek nyáron, a szépségnek mily fokára emelkednek télen? A tejfehér hó az égnek minden színváltozatát hűen tükrözi vissza, a mennybolt minden érzelmét átérzi teljesen: napsütéses időben aransárga színben tündöklök, mintha arany búzagalaszok ringnának rajta, a cukor-hegyek kék árnyékot vetnek, mintegy földre csalva az eget, a fák, mintha örökké karácsonyt ünnepelnének, hópelyhes, csillogó diszbe öltöznek; komor, borús időben a hó is szomorú szürke színt ölt vagy sűrű ködfátyollal takarja testét, a látogatókat ilyenkor nem látja szívesen, arcukba éles jégtüskéket szór s vad kutyáit, a szeleket reájuk uszítja. Aki ilyen zord hangulatú hóban igyekszik a csúcs meghódítására, azt a tomboló orkán, ha sikeresen is küzdött vele, csakhamar visszakergeti a szelidebb völgybe; de az, aki mosolygós kedvében találja, sokáig merenghet hópárkányáról a téli természet üde szépségében. A mi túránk is ilyen időbe esett s ez okozta azt, hogy oly mély, kitörülhetetlen nyomokat szántott a lelkembe.

Az 1907-ik év nagypéntekjén indultunk útnak kedves barátainkkal, a lábszánokkal, embermagasságú léceinkkel méltán keltve feltűnést a pályaudvaron. Durva, nehéz a léc itt a szárazon, mint hajó a parton, de fürge, engedelmes a sikamlós havon. Négy napi étellemmel, meleg ruhával, főzőedényekkel ellátva utaztunk a boldogság felé. Mert a boldogság itt lakozik a hegyek között s az ő varázskörükben lepattozik rólunk a köznapias, rideg máz, amely a városi életben reánk rakódott. Megújodunk, fiatalok leszünk itt a természet ölen, boldogoknak érezzük magunkat itt a korlátatlan, szabad természet sziklaszigetén, ahová a kultúra tengerének, mely a hegység lábát mossa, hulláma föl nem ér.

Zólyombrezón Illés László erdész úr fogadta dr. Schwicker Richárd, dr. Metzler Jenő, Plökl Antal, Jordán Viktor és csekély személyemből álló társaságunkat, ki kellemes meglepetésünkre szintén hozzánk csatlakozott, utunkat nagyban megkönnyítve tájismeretével. Egy kis reggelit kapva be, kocsikra ülünk és Sebesér falut elhagyva, északnak fordulunk. Innen már belátjuk az egész Bisztra völgyét, melyet északon a Hóla

és Priszlop napsugártól tündöklő palástja zár el. A nagyszerű lábszánózás reményében már alig várom, hogy leszállhassunk a rázós szekérről s emlékezetemben végig futok még egyszer Zdarsky mester sí-szabályain, amelyeknek alkalmazására most bőven lesz módom. Végre kiszállunk a szekérből s léceinket lábunkra kötve, vígan siklunk tova a Bisztra-patak hullámainak csodálkozó kacagása közben, melyek pajkos gyermekként mintha nevetnék az új, szokatlan látványt, mit rövid pályájukon a jámbor tótság közt még nem tapasztaltak.

Az északi irányt megváltoztatva kelet felé tartunk s az óriási hóteher alatt görnyedő fenyők ágai közt bujkálva mind-

A gyömbéri menedékház.

Plökl Antal felvétele.

inkább emelkedünk. A völgy itt összeszorúl, a patakon képződött hóhidakon többször kell átkelnünk, majd egy hótorlaszon küzdve át magunkat, méteres hó borította úton folytonosan gyönyörű fenyvesek között haladunk. $\frac{1}{2}$ -kor egy tisztásra (1107-es pont) érünk. Szemünk a kalibát, szerény otthonunkat keresi, de helyette csak egy füstölgő hókupacot pillantunk meg. Ez a menedékünk, ez a kaliba, melyet az embermagasságú hó egészen eltakart. Illés úr gondoskodásának köszönhetjük, hogy két előre küldött napszamosával az ajtóhoz vezető utat már kiasatta, befűtetett és így bennünket barátságos, meleg otthon fogadott. Szerény kis faház ez, egy deszka-fallal

ketté osztva, az egyikben téglás-kályha, a másikban asztal, pad, prics, köröskörül polcok. Egyik falán festmény lóg, melyen egy vidám társaság rögtönzött festője képekben mutatja be, hogy a kaliba fekvése a nyári kirándulóknak milyen élvezetekkel kedveskedik. A simább deszka-falon névaláírások láthatók, egyik gerendáján pedig egy költőies turista Petőfiből idéz. Önkéntelenül eszembe jutott Petőfi ellenszenve a zordon Kárpátok iránt. Bizony megváltozott volna nézete, ha csak egyszer is föltette volna lábát büszke hegyeink egyikének ormára, de ő csak a meredek völgyeket ismerte, ahonnan nincs szabad kilátás, ahol a környező hegyóriások a nép jellemét alattomosá teszik, ahol az apró házak meghunyászkodva, szolgaként lapulnak az óriási hegyek lábaihoz. Győzött volna csak egyszer le egy ilyen óriást, jártatta volna csak egyszer végig tekintetét róla hegyeken, völgyeken, folyókon, falvakon, bizonyára másképp nyilatkozott volna róluk. Ha a természet nagy templomának csak az előcsarnokába merészkedünk, úgy a felséges hegyek jóbarátainkká sohasem lesznek. Ne járjunk úgy, mint az a velencei utazó, aki az úszó városból csak a piszoknak és szennynek emlékét hozta magával haza, mert a művészet alkotásaihoz felemelkedni nem tudott.

Ezalatt tűzhelyünkön vígan pattognak már a fenyőhasábok s mi a barátságos melegben ingujjra vetkőzve falatozni kezdünk, hogy egy kis pihenés után, még napleáldozta előtt, sielhessünk. Két csoportra válva haladunk felfelé; az erdőhatárt akarjuk elérni, mely körülbelül 1300 m-ig takarja a Gyömbér gerincét. A hó az erdőben kítünő minőségű, mintha vaj lenne, olyan lágyan csúszunk rajta; minél feljebb jutunk azonban, annál keményebb lesz, úgyhogy az erdőből kijutva inkább gyalog folytatjuk utunkat. Elvált társaink a völgyön haladva felfelé előbb érnek célt és mi kiérve az erdőből látjuk nyomaikat, majd kiáltásaikat is halljuk, sőt már indulnak lefelé, a meredek helyeken kígyóvonalakat írva le. Időközben lenyugszik a nap s megtörve vérvörös sugarakat bocsát a hóhegyekre; gyönyörű lilába átmenő vörös lángokban égnek a Hola, a Chlopek, a Priszlop, a Gyömbér. Mint valami napbéli vulkánok okádják a tüzes felhőket a hegyek, s mind ez zajtalanul, jéghideg némaságban vonul el előttünk, mintha nem is a földön játszódnék le, hanem valamely napbéli vidéket szemlélnénk messzelátónkkal. E sohasem látott felséges kép annyira lekötő figyelmemet, hogy kezemben tartott bambusz-botomat vigyázatlanul elejtem; örült gyorsasággal siklik az lefelé a síma jeges havon, valahol az erdő gallyai közt akadva csak fenn. A bajt különben gyorsan helyrehozzuk, mert nekiesve egy magányos fenyőszálnak, mely száz víharral

dacolva vert itt gyökeret, azt hamarosan kivágjuk. A vörös vulkánok, amelyeket a nap tüze szított, lassanként kialusznak, a nap bíbor palástjának uszálya már végig vonult az égen s mi abban a reményben, hogy a közelnek látszó gerincet mihamar elérjük, tovább haladunk fölfelé. A gerinc hullámos vonala, mint a délibáb csalfa képe, csalogat mind följobb-följobb, a szürkületet sötétség váltja fel, a csillagok áttörve a szürkés fátyolt, melyet a nap borított reájuk, már felettünk ragyognak. Vissza kell fordulnunk. A fehér hó ugyan pompásan világít, de a gerinc még messze van s társaink is bizonyára aggódnak miattunk. Nyomainkon vissza nem mehetünk, mert a 300 méteres erdőn, amely a völgytől elválaszt, a sötétség miatt léceinkkel át nem hatolhatunk, amúgy gyalogosan pedig a méteres hóban derékig süppedve kellene botorkálnunk. Azt határozzuk tehát, hogy a nem messze kibukkanó szikláig gyalog megyünk és ott felkötve síeinket átoldozunk társaink nyomaihoz. Az oldalozás csak részben sikerül, mert a kemény jeges hó nem fogja léceinket s így irányunktól eltérőleg lefelé ragadtatunk. Az egész erdőt ki nem kerülhetve, oda tartunk, ahol legvékonyabb az erdőszalag. Óriási sebességgel száguldunk lefelé, zizegve karcoljuk a kemény havat, hosszú botunk vége jégcszilánkokat pattant ki az ujjafagyott hótükréből, amelyek bukfenceket hányva versenyt rohannak velünk. A lábszánózásban jártasabb társaim megelőzve engem ívekben igyekeznek lefelé, a fordulóknál ötven-hatvan métert csúszva vagy inkább esve lefelé. Vége elérjük az erdőhatárt. A folytonos fékezéstől sajgó bokazimaim örömmel szabadúlnak kötelékeiktől, az erdőben sem vár azonban jobb sors reájuk. Derékig esve a puha hóba szinte úszva igyekszünk a völgy felé. Elváló társaink egynéhányszor elsütve pisztolyukat épen mentő csapatot készülnek szervezni, mikor mi, elérvén nyomaikat, néhány perc múlva náluk termünk.

Már javában szortyog a rizskása a tűzön, kellemes illatot terjesztve. Azonnal nekilátunk a japánok eledelének, amelyet próbaképen hoztunk e túrára nagy tápláló ereje és könnyű súlya miatt. Az egyszerű, de annál jobb ízűen elfogyasztott vacsora után pokrócainkba bújva vitattuk meg a holnap teendőit. Majd lassankint elnyomott mindnyájunkat az álom. Az indulást ugyan csak 9 órára határoztuk, hogy már a nap által puhított hóban induljunk útnak, mégis már 5 óra felé ébredezni kezdtünk. A hideg, miután tüzünk kialudt, terjeszkedni kezdett s nem hagyott aludni.

Csak a legszükségesebbet vive magunkkal 9 óra felé indultunk a Gyömbér meghódítására. A túra gyönyörűnek ígérkezett. A ragyogó, fehér hegyek a tiszta kék és zöld ke-

retben elragadóan tündököltek. A nap oly erősen tűzött, hogy kabátunkat levetve is úgy izzadtunk, mint a legforróbb nyári hőségben. 11 óra felé értük el az 1740-es pontot. Kilátásunk már innen is nagy területet ölelt át, csak észak felé takarta el a Gyömbér teljesen kifejlődő gerince a Központi-Kárpátokat. Nem sokat időzünk itt. Alig várjuk már, hogy a korlát, mely bántóan emelkedik szárnyaló tekintetünk elé, ledőljön. 12 óra felé végre kezdenek kibontakozni a Gyömbér mögül a Magas-Tátra csúcsainak felséges alakjai. Egypár perc s már előttünk pompázik az egész szagगतott hegycsoport. Bámulattal nézzük ezt a fenséges szépséget. Sietünk lelkünkbe vélni merészen

A Gyömbér északi fala.

Plökl Antal felvétele.

karsú formáit, különösen az innen piramis-alakúnak látszó Krivánt, mert egy irigy felhő máris el akarja takarni őket szemünk elől. Egy pillanatnak tetsző két órát töltöttünk itt a Gyömbér szellős csúcsán, sütkezve a nyárias nap melegében. Szemünk nem bír betelni e felejthetetlenül szép látvánnyal. A körülöttünk feltáruló gyönyörű körképről tekintetünk egyre csak a Tátrára tér vissza, melyet a felhők lassankint fehér fátyolba takarnak. Eszünkbe jutnak barátaink, kik ugyanekkor a Tátrában küzdenek, s némán nézzük a tornyosuló felhőket. Majd a Gyömbér északi hópárcányához közeledünk, amely erkélyszerűen nyúlik ki a szédítő mélység fölé. A Gyömbér

gránitbordái csak most tűnnek szemünkbe s áhitattal nézünk végig a leszakadó szikla-alakzatokon. Alattunk a lipiói lapályon csendes minden, a Vág hangtalanul folytatja útját a földtáblák mellett, a falvak mintha kihaltak volna. A hang már nem jut fel ily magasra, mozgás már nem látszik innen, az ember innen egy porszemmel egyenlő.

3 óra után megkezdjük a leereszkedést. Erősen kigyózva sikamlunk lefelé, egymást megelőzve vagy hátramaradva s nagyot nevetve, ha egyikünk lebukott. Különösen az 1740-es pont alatt volt nehéz a leereszkedés, mert a meredek és szűk völgyben felváltva hol az egyik, hol a másik oldalra futott föl a sí. A hó sem volt azonfelül egyenletes, ami a sebességet hirtelen csökkentve gyakran bukásnak volt okozója. Rövid háromnegyed óra alatt már a kaliba előtt voltunk ismét, mintha szárnyakon tettük volna meg a felfelé oly hosszú utat.

Másnap, március 31-ikén, ugyanazon az úton indultunk fölfelé s a Gyömbért alul keresztezve, a közte és a Krupova Hola között fekvő gerincig siklottunk. Lábszánjainkat itt, mivel a sziklás Krupován (1890 m.) úgysem használhattuk, a hóba szúrva hátrahagytuk s gyalogosan indultunk neki a csúcsnak, melyről aztán a Chlopeket (2004 m.) másztuk meg. Az idő a tegnapihoz hasonlóan derült volt, az ég kékségét egy felhő sem szakította meg.

Április 1-én búcsúztunk el a kalibától, a barátainkká vált hegyektől. A válás igazán nehezünkre esett, e szép környezetben még egynéhány napot szívesen töltöttünk volna.

Amint gyorsan ereszkedünk lefelé a völgyben, lent már a tavasz első nyilvánulásai köszöntenek.

Meleg tavaszi napsugár szökel végig a zakatoló vasgyártelepen. Sápadt nők lépnek ki az alacsony házakból, félénken sétálva a napsugáron. Kézen fogva vezetett gyermekeiket óvatosan takargatják, nem akarva hinni még a tavaszi napfénynek. A vendéglő felé tartunk, hogy egy kis ételt rendeljünk. A füstös, meleg levegőben gyári hivatalnokok költik el ebédjüket. Csodálkozva pillantanak napbarnított arcunkra. Meg is szólítanak. Feleletünket kétkedve hallgatják. Honnan is sejtenék azt, hogy oly közel hozzájuk mily nagyszerű világ pompázik, hisz az egész telet üvegházban töltik.

Dübörögve érkezik Breznóbányáról a vonat. A Gyömbér még sokáig lengeti utánunk fehér hókendőjét. A mi szemünk is sokáig csüng még fényes hógerincén.

II. Értekezések.

Néhány kárpáti hegy- és folyónévről.

Irta: Dr. Czirbusz Géza.

A geográfiai etymologia nem éppen kegyerünk. Nem tudom miért, de fázna geográfusaink a múltnak szellőztetésétől. Pedig elég érdekes téma azokról a népekről megemlékezni, kik hegyeinknek és folyóinknak nevet adtak és a módot, meg az okot megtudni, hogyan és miért adtak nekik ilyen és nem másféle neveket? Ép ezért a névmagyarázónak első sorban geográfusnak kell lennie, ki egyúttal ismeri a hegyeket, vizeket, melyeknek nevét kutatja. Nyelvész deriválhat, levezethet törzsekből geográfiai neveket, de azt meg nem állapíthatja, illik-e a derivált, a leszármaztatott név a hegyre és folyóra? A történeisz a nevek értelme és származtatása nem igen bántja; inkább érdeklődik ő a névnek formai és helyi változása iránt. Ezért kellene a geográfusoknak a földrajzi tudománynak ezt az ágát is felkarolniok s geográfusainkat a földrajzi objektum fizikai leírása mellett annak történeti multjával is jó volna megismertetni.

Nemcsak diákot és turistát, végtére minden művelt embert érdekelhet az, miért nevezik a Tátrát *Tátrának* és micsoda eredetű név az?

Mielőtt nevének értelmezéséhez fognék, ki kell emelnem, hogy a Felvidéken először germánok vagy kelta törzsek adtak neveket hegyeinknek és folyóinknak; csak utánuk jöttek a szlávok (különösen szlo-

vének) és oláhok, kik vagy átvették, lefordították a talált nevet vagy egészen újat csináltak saját észjárásuk, népies felfogásuk és nyelvük szelleme szerint. Az az ellenvetés, hogy a Felvidék nyugati fele a Garam s Kis-Kárpátok között csak Sz. László idejében nyert történeti kikerekítést, hogy északkeleti fele csak a XIII. század közepén lép ki a történelem homályából, hogy a honfoglalás idejében s az Árpádok első századaiban erdős, tehát (??) néptelen volt s csak a magyar királyság hozott területi nagyobbodást: nem a lakatlanságot jelenti. Mikép érintkeztek az első Árpádok a lengyel és orosz fejedelmekkel, ha a Felvidék lakatlan őserdőség volt? Különben erdő az Északkeleti Felföldön 10 év alatt kinőhet bárhol, a Délvidéken pláne elég 5—6 esztendő egy kivágott terület beerdősítésére, úgyhogy a honfoglalás előtt bizvást élhettek a Kárpátokon kelták, germánok, szlávok s egyéb névadó törzsek.

* Táttra.¹⁾

A Táttrát Anonymus hol Turtturnak, hol Taturnak nevezi. Az utóbbi nevet az u. n. Alacsony (mert nem alacsony) Táttrára alkalmazza. Ebből kell kiindulnunk, mert ennek a többese Tattry, a tót pedig mindig csak többes számban beszél a Táttráról. A tót elnevezésben feltűnő a trt, melyet valamennyi nép névadásában megtalálunk.

A germán törzsnek, mely a Táttrát — úgy látszik — legelőször elnevezte, azonnal feltűnt *a)* a hegység elkülönített szigetbeli volta, *b)* hasogatott, omlatag szikláinak vadonsága s *c)* gazdasági szegénysége. 1500 méterig tart az erdőhatára, azontúl a törpefenyű öve következik, legfelül pedig a sziklás térségekkel, tar, pusztá, kőomlásokkal váltakozó felhavasi rétek régiója terjed, az Alpokkal semmiféle tekintetben össze sem hasonlítható szerénységével, hogy szegénységet ne írjak.

¹⁾ A *-gal jelölt nevek fejtegetése eltér az alább megnevezett munkámban adott magyarázatoktól.

Az összes Tátra-neveknek egy ó-germán tő: a fát jelentő *treva* teszi alapját, melyből a gót triu (fa), angol tree = fa, szláv drevo = fa, görög drűsz = tölgy, de a német Theer = fenyő-kátrány, Trieb = marhafelhajtás, Trit = marhajárás, Trift = rétság is származtak. Az utóbbi három a Tátra felhavasi gazdálkodására, a tej- és hús-haszonra, a gótból lett ófn. triu = fa-úsztatás az erdők kihasználására vonatkozik. A germán névadók praktikus elméje tehát e szók körében mozgott. Másrészt trais szavuk, mely erdős hegységet jelent az ófelnémetben, a gót driuso, drus (trut), mely hegyi lejtőt jelent, az ófelnémet truchan (= trocken) participiális alakja: a drug, drang (Iatrang erdélyi patak!), tratt s a trennen (ófn. tranjan = hasítani, repeszteni, elkülöníteni) ófelnémet alakjai arra vallanak, hogy a germán törzsek figyelmét el nem kerülték a Tátrának hegyrajzolatil sajátosságai, elválása az Alsó-Tátrától, leszakadásával járó szigeti meredezése, pusztulásával járó törmelékdombjai, jégvájta katlanvölgyei (kotla) s fokozatai, szóval a mállás, bomlás, erosio, corrosio, víz- és szélmarás következményei.

A szlávoknak szintén ez a bomlás tűnt szembe s a trt (strt szlovénül összetöredezett) tőre kerestek nyelvükben megfelelő szavakat. Az ószláv teritj (dörzsölni, morzsolni, emésztetni, pusztítani, koptatni), de különösen a tlyüt (tör, ver, zúz) ószláv szó látszottak alkalmasoknak a fordításra, miből a tót tlčit, a lengyel s cseh tluč, szlovén strt szavak keletkeztek. Az utóbbiaknak délszláv r-es alakja tratüt (lesoványszik, kiaszik) lett a Tátra névadója, miből az következne, hogy nem északi szlávoktól származik a Tátra neve. Vámbéry erősen bizonykodik, hogy csak szlovénektől maradtak reánk geogr. nevek, de azt sem lehet egyszerűen eltagadni, hogy marahánok vagyis morvák, a Morva melletti lakók is laktak, habár csak szórványosan az északnyugati felföldön a Garamig s hogy mégsem tőlük való a Tátra neve, az további kutatásra

ösztönöz. Hogy szlovének nevezték el a Tátrát, ameltt szól a réteknek, füves helyeknek travnik, travna neve, mit steieri s krajnai szlovének trata — v. trattának mondanak. Ugyane szóval jelölik a marhák felhajtását a felhavasi legelőkre. A felnémeteknél is trate (ófn) a rét, legelő neve, a bajor nyelvjárásban tratte. Mindez a trt tövet rejti magában s így valószínű, hogy a Tátra vagy germán vagy pedig szlovén (strt) eredetű. Pedig egyik se. A Tátrának kicsiben szakaszított mása az a korall-mészből álló felszaggatott, meredek, széjjeltöredezett dombsor, mely *Toltry* név alatt délnyugati Oroszországban a Donyec és Fekete-tenger felé húzódik. Aki ezt a dombsort gyűjtőnéven *Toltry*-nak elnevezte, az adott nevet a Tátrának is. Ez pedig csak ruthén törzs lehetett, mely hegységek után itélve (*Zobor*, *Laurin* = *lavra* gör. kel. klastrom) a IX. század előtt az északnyugati felföldön is tért foglalt, nemcsak Erdélyben és mint *Rószter* mondja, az Alföldön (*Pusztaszer* = *puszti jezer*, *Ruszká* *pojána*, *Pregrada* stb.). A *toltry*-nak alapszava az ósláv *tolkat*, *tolcsü* = széjjelmállani, szétesni, elromlani, ami mindakét magaslatra vonatkozik.

Legegyszerűbb volna a gót *tria* (három) és a mutató névmás egybekötésével *tzata tria* gót kifejezést elfogadni, ha már a *Toltry* nem kell, ami körülbelül azt jelenti, mit a *Trojaga*, *Dreihernspitze*, t. i. a három hegycsúcs (a *Lomnici*, a *Gerlachfalvi* és a *Kriván*) egysége; csakhogy nem bírjuk megokolni, mikép sikkad el a *tza* a szó elején? Így a *toltryt* kell elfogadnunk, annyival is inkább, mert *eunek* is, mint *tót* származékának, csak többes alakja van. Ezt már sem a germán *tantriu* (*tan* = erdőség, *tree* = szurok-fenyű), sem a gót *driusa*, *driuta*, sem a szlovén *tretta* szavakról ki nem süthetjük.

Így vagyunk a *Gyömbér*, tótul *Djumbir*, nevével az *Alacsony-Tátrában*, melyet a gyömbérből, meg a *sedum acre* növény *tót* (?) elnevezéséből próbáltak

származtatni. Pedig eredetileg valószínűleg kelta-gót volt a szó, melyet az ófelnémetek, szlávok aztán a maguk módja szerint átalakítottak. Így az ófelnémetek a zimbur = épületfa nevéből nevezték el a hegyet, a szlávok (szlovének? ruthének?) barlangos (djup, djupka — duplye, duplo) belsejéről; vagy talán a szlovén duvar = sziklafal szót csavarták el a tótok? A kelták kúphegynek (dun, duna = hullámhegy, kúp) duna + pergnek mondták, a gótok irtásnak, felgyújtásnak (tzuundan). Az, hogy annyi gót és kelta szó van a Felvidéken, holott ama népek Erdélyben laktak, ellenkezik ugyan hézagos történeti tudásunkkal, de nem meglepő. Hiszen a máramarosi *Farchen* tisztára gót szó, zúgó erdős hegyet jelent. De ilyen a délmagyarországi *Piga*, mi tököt, kerek tárgyat, kerek tetejű hegyet jelent. Ellenben *Dunanka* Beregben(= kis halom), *Sekarra* (= sziklarés) a Fogarasi Havasokban kelta eredetűek. Az ember csak azon csodálkozik, hogy délen oláh, szlovén és gót hegynevek mellett még német és ruthén elnevezéseket is talál; pl. *Szretinye* = középső hegység (sredna), *Folhe* a Fogarasi hegységben s a román *Flocosa* ellenben az ófelnémet fluoh = szikla átalakításai, ép így a *Raszka*, Ruszka is ófelnémet, mert horsk = gyors, sietős (tótul rezky = fürge).

I. Felvidéki hegyek nevei.

Néhány felvidéki hegynek a jelentményét itt közlöm, mert a Kárpátok hegy- és folyóneveiről kiadott dolgozatom¹⁾ a hibás, gondatlan szedés s negyedévig tartó betegségem miatt annyi sajtó-, tárgyi és stiláris hibáva, került a nyilvánosságra, hogy ez uton kell geográfiai reputációmát megvédenem.

E jegyzékbe azon hegyeket vettem föl, melyeket említett dolgozatomban hibásan magyaráztam vagy

¹⁾ A Kárpátok hegyeinek és folyóinak nevel. Geográfiai etymologia. Nagybecskerek 1908.

melyek ott kimaradtak. A folyók rovatában is az eddigőtől eltérő magyarázatokat emelem ki. A szövegben megcsillagoztam e neveket.

A rövidítések a következők: É. K. F. = Északkeleti Felföld, É. Ny. F. = Északnyugoti Felföld, M. T. = Magas-Tátra, A. T. = Alacsony-Tátra, cs. = cseh, g. = góth, k. = kelta, l. = lengyel, ófn. = ófelnémet, ol. = oláh, ószl. = ószláv, r. = ruthén, szl. = szlovén, t. = tót.

Berliaska (É. K. F.) 1560 m. = barlalusna (r.) = leánysom, azaz Somhegy vagy bezvlaska = kopaszhegy. — *Belebaszka* 1780 m. (É. K. F.) = bezglavasna (r.) = fej nélkül való, azaz csonka hegy. — *Beszkid* hegység: irtás, vágás nélküli (r.) vagy úttalan hegység. — *Beszkiđec* 1002 m. (É. K. F.) kicsinyítése az előbbinek — *Beznic* (Gölnic és Ipoly között): bez = bodza (t), tehát bodzás hegy. — *Bisztra* 1813 m. (É. K. F.) = büszke, éles hegy. — *Bobek* (É. Ny. F.): güzü (Siebenschläfer) hegye. — *Borinod* 1512 m. (Fátra): borina (r.) = fenyves. — *Bor viszoki* = Hochwald. — *Botlinu* (Gutin): bodlina (t.) = tüksék hegy. — *Brzanek* (M. T.) = kis nyires. — **Buszora* (É. K. F.): bjusz (ószl.) = bálványkő, szent hegy; pusz, busz (kelta) = vadmacska, ardt = hegy, busardt = macskahegy.

Chomjak 1572 m. (É. K. F.): kom, hom (szl.) = domb. — *Chots*, khocs: ószl. khuts = sovány, meztelen, tehát tar, kopasz hegy. Régebben érintetlen, megmászhatatlan dolomit hegynek mondták, talán tréfából, ellentétben az átellenes Holicával (csupaszhegy). — *Cislova* (M. T.) tiszafa hegye. — *Cislovka* (Selmec) ugyanennek kicsinyítése (t.), — *Ciesletora* 1693 m.: (Cserna hora) = cjeslosna hura (r.) = egész hegy. — *Crečel* 1855 m. (Cserna hora) = mészhegy, kreč (szl.) = mész. **Csergő*, *Csergov* (É. K. F.) Sárosban, rendszeren cserfa-erdőnek vélik, de van Csergov Jávor, Csergov Mincsol is s így valószínű, hogy az ószláv csrevo = has szóból származott, azaz hasas hegy. — *Csernobrdo* 980 m. (garammeléki trachyt) = fekete hegy (t.). — *Csertosz* (Vjepor) 1205 m. = bozótos vágás, irtás (r.) — *Csillános* (Eperjes-kassai hg.) = vágatlan erdőség (t.) vagy scselina (ószl.) = sziklás hegy. — **Csobánka*: ószl. csvan = korsó. — *Csub* 783 m. (Osztrovszky hg.) = üstök, bozótos h. (t.) — *Csubák* 973 m. (É. K. F.) ugyanaz.

Délhegy (Bükk hg.): djal = gerinc (r.), óbulgárban is teal, ószlávban djil, oláhban deal, tótban gyil.

Farchen (É. K. F.): fairgun (g.) = zúgó hegy. Ugyanez tóban hurkotna, rossz térképezéssel *Furkota* 2437 m. (M. T.) — **Fátra* Anonymusnál (35 k.) Tursuc, alighanem az ószláv vratár (kapu), a Nyítravölgynek záró örhegye. Tursuc az ófelnémet thurn + s + houg (tüskés hegy), habár az ószláv tur (bölény) és szuly (erdőség) szókkal is lehetne kapcsolatba hozni. Eszerint ősbölények erdeje.

Gallya (Borsodi Bükk, Mátra) 903 m. = liget, berek (t. és ószl.). — **Gant* (M. T.) 1880 m. sziklapárkány (g. és ófn.) — **Gapely* 1640 m. (A. T.) = gyertyános, fehérbükk (gaber szl.). — **Gehol* 1082 m. (Lócsei hg.) = süveges hegy, ófn. cuchel, cuchla (= Kappe). — *Gerecse* 633 m. (Gerecse hg.): grics (szl.) = domb. — *Gete* 457 m. (Gerecse és Pilis hg. közt) vagy *Gáta*: gat, gazds (g.) = tüske. — *Gjatki* (M. T.) ugyanaz. — *Gern* 2062 m. (M. T.): karn (k.) = sziklakőség. — **Giewont* 1900 m: gewen (k.) = zúgó, hangos hegy. — **Gladki* 2072 m. (M. T.): glad, hlet, leti (ófn.) = hegyi lejtő (Abhang). — *Gorgan* 1589 m. (É. K. F.): kor (k.) = katlan, gan = kötörmelék, törmelékes üreges hegy. — *Greclu* (Kassai hg): krcewjo (szl.) = irtás. — *Greiner* (M. T.) = zúgó hegy (ófn. greunen, hrinan). — *Grunyik* 1579 m. (Kriván) éles gerincű hegy. — *Gutin* 1447 m.: gus (k.) = erdő vagy kutna hura = bányahegy, mert kutit (cs.) = keresni, kutatni, túrni.

**Habanyicza* 1955 m. (A. T.): haganin (ófn.) = tüskével benőtt. — **Handel predni* (M. T.) nem kalmár hegy, hanem a gót gunds (púp, daganat) tótosított alakja. — *Hecska* (É. K. F. zempléni trachyt hg): ófn. houg = domb vagy hjadit (r.) = menni, chut (szl.) = út, ösvény. — **Hegin* és *Hegenyin* (Szepesi Érchegeység) = elkerített hegyorom (ófn. haag, hegan). — *Hleb* 1644 m. (Kriván Fáttra) nem kenyérhegy, mert hlaiifs (g.), chleb (ófn.) sziklát jelent. — *Holanya* 978 m. (Liptó): hola, hela, gola sík tetejű hegy. — *Hotyka* (Hegyalja): houg (ófn.) = domb. — *Hornya luka* = felhavasi rét. — *Hoverla* (É. K. F.): ubar és let (ófn.) = mindenekeftett való (magas) hegy. — *Hrabeník* 1955 m. (A. T.): hreben (cseh tót) = hegygerinc vagy chrab = gyertyánfáról gyertyános. — *Hradisko* 670 m. várhegy. — **Hrubí* (Liptó) nem vastag, hanem sziklás (krut, kruti szl.), göröngyös (chruda t.) hegyhát. — *Hudin* (Ciblesz): auths, ud (k.) = kietlen (öde), chudna (t.) = tar, silány. — **Hundsberg* 1874 m. (M. T.) nem kutya, sem hunhegy, hanem púp: gunds (g.). — *Hurka Kraszna* nem szép, hanem tölgyes (szl. chras) hegyecske. — **Huszla* 1400 m. (É. K. F.): hous (k.) = erdő, gozd, hvojzd (szl.) = erdős hegy. — **Huszihegy* nem sűrű bozót, hanem gojzd, hvojzd (szl.) = erdő ruthén másítása.

Kalisnya (Vjepor): kaluza és kal (t.) = mocsár, tehát pocsólyás hegy. — **Kanjonka* 1509 m. (Máramaros): kien (ófn.) = fenyű, így fenyves, nem köves hegy; én legalább nem láttam ilyenek. — *Kancsova Kicsera* (E. K. F.): kncsoy (ószl.) = kancsó, ilyen a formája. — *Kaniosz* 1644 m. (É. K. F.) kúpos hegy ruthénül. — *Kapnik* (N. Bánya): gopf (ófn.) = kúp vagy talán kapina (szl.) = fekete áfonya után? — *Karaban* (Gömöri Mész.): hraban (t.) = püpos. — *Karancs* (Mátra): krut (szl.) = sziklás hát. — **Kirva* (Avas): karner (k.) = forrás, tehát forráshegy. — *Klak* eredetileg logh, luh (ófn., szl.) = erdő tótosított alakja. — *Klinik* 1502 m. (Tátra) = ék, bunkós hegy. — *Klíva, Kleva* az ófn. cliovanból (hasítani, repeszteni), de klivák (t.) = csőr az oláh civca (csőr) elnevezéshez hasonlít. — *Klopotanya* 1155 m. (Abauj-Tornai hg) kepelés, lárma (ószl.). — *Kminek* 1365 m. (M. T.): kmen (cs.) tő, törzs. — *Kohula velika* 1754 m. (A. T.): chochol (t.) = bóbíta, így bokros tetejű hegy; vagy a kelta cobilo = oduról van elnevezve. — *Kojsova halu* 1243 m. (Abauj) állítólag kodnis (ószl.) = patak, kod + sif (ófn.) = forráscsermely hegye. — *Romanul* 1723 m. (Csernahora) üstököt, bóbítát viselő hegy (oláh). — *Kopecz* (Fátra) 1066 m.: kopecz (t.) = halom. — **Kopila* 1599 m. (Csernahora) a kelta kovelo (barlang) vagy az ószláv kopa (domb) után elnevezve, — *Korcsova*: klč (t.) = irtás. — *Korenin*: égéshely. — *Kömázsa* (Bükk) nem zerge, sem kámzsa, hanem nyirkos, csöpögő (mzetj szl.) hegy. — **Krics* 940 m. (Ptacsnik): krt, krs = sziklás, horhós. — *Kriván* (Fátra, Tátra): kri (ószl.) = bozót. — **Krizsán* (szl.) = szirtes. — *Krogulcsi vrch*: (Inovecz): ölyves hegy (krogul). — *Kruzsék* 968 m. (Lőcsei hg.): krusit (szl.) = irtani, vágni. — *Kukul* 1544 m. (É. K. F.): kukla = süveg, főkötő: chuchel (ófn.) = a háztetőnek csúcsa; nem kakukhegy tehát. — **Kuligura* 1282 m. (Braniszko): kukla (cs. t.) = sipka, főkötő vagy kula (szl.) = torony, tehát sipkás vagy tornyos hegy.

Laurin 1026 m. (Fátra): lavra = gör. kel. klastrom.

Magura Diefenbach szerint az ószl. mogulából (hant), ebből oláhuł megurě lett, szlávul magura. — **Makovica* 910 m. (Sóvár-Tokaji hg): moglicza (szl.) = dombhát, mogila (ószl.) = hant, halom.

***Mátra.** A Mátrának első névadói talán germánok lehetnek általában szólva, mert környezetének folyói majd mind német nevéek. P. o. Gyöngyös: gahi + unda = sebes víz; Gyanda: giatan (g) = kiáradó, mert a ger-

mán korban még bővizűek voltak; Szárvágy: Sahlbach (ófn.) = füzes patak; Mázsik ér: moes (ófn.) = mocsár. Kivéve a Tarnát (szl. tuskés patak), mely a Mátra majdnem összes patakjait felszedi. Ennek valószínűleg Mater és ach volt a német neve, a svájci Matterhorn, Matterjoch, Matterthal példájára, mely szóban mat pázsitot jelent, mert valóban ily réti vizek ezek a patakok. De mivel a hegység főcsúcsa magyarul Kékes, modr pedig valamennyi szláv nyelvben fakót, kékest, kékellőt jelent: modra hura kék hegyet jelentene. Figyelembe veendő azonban a Mátra kemény trachyt-kősege is, s minthogy »kemény« szlovénül mator, matra, matro, az ószláv a és matoritj pedig = megöregedni, megkeményedni, ennélfogva a Mátra jelentménye kemény kőseggű, öreg hegy. (Új magyarázat).

**Matrogon* 1019 m. (Vihorlat) = mokrigruny, nyirkos hegyhát. — **Mechovica* (É. K. F.): oszlopos hegy; mechuost (ószl.) = támasz, oszlop, talapzat. — **Mencsul* töve valószínűleg szintén az ószláv mehüost vagy mehuotz = székkő, talapzat, oszlop, mely n-ezéssel szállott a többi szláv dialektusra. Gyakori hegynév délen is. — *Milic* (Sóvár-Tokaji hg): ködös hegy; mglá (ószl.), mhla (cs. t.) = köd. — *Mur* 833 m. (Vihorlat): muor (ófn.) = mocsár, pocsolya, láp, tehát nyirkos hegy. — *Muran* 1820 m. (M. T.): mur (ófn.) = lehullott törmelék, murva, kavics. — *Murányi fennsík*: törmelékes, kavicsos fennsík, ámbár mura (ószl.) = pázsit. — *Mzlana* 1724 m. (É. K. K.): csöpögős, nyirkos hegy; mzati (szl.) = csöpögni.

**Nyigrovec* hegység (É. K. F.): Belső hegységnek is mondják, mert még a határon belül (nitro) húzódik, de valószínűbb, hogy az ószl. nag, nags, nagr tőből származik, mi mezitelent, csupaszt jelent. Az ovec tót képző ismeretes általánosítás. Ugyane tőből sarjadt a *Negoj* neve is a Déli Kárpátokban¹⁾.

Obavszki kamen: vagy félős szikla vagy csak szirtfok, opaka (szl.) = szirt. — *Opacka* (Kassa): sziklás domb. — *Oroszlánkő* (Morva határhegység): talán Brzleni vrch (Spindel-

¹⁾ Dr. Szalay az Erdély 1908. évf-ában azt állítja, hogy e hegy völgyéről kapta nevét, mely valami Negoj páztoré lehetett. Tehát megint heros eponymus! Abban igaza van neki és Demartonne-nak, hogy az oláhok Rumániában a völgyről nevezik el a hegyeket. Nálunk a *Rossály* a Valea Russiából származik (vörös völgy).

baum) s ezt fordította le Hunfalvy Oroszlánra (Daphne Mezeureum = boroszlán). — *Oszterva* (M. T.): osztrije = meredek, oszter (szl.) = szirtfok, ófn. Ortler. — *Osztra* 2274 m. (M. T.) keskeny, éles gerincű hegy.

**Piargi* 1947 m. (M. T.): pyr, piarg (k.) = hegy. — **Pivické*: irtásos (szl. prekrčiti) hegy. — *Pocuvadlo* 753 m. (Zólyom): pod és zubadlo (t.) = a tarajos gerinc alatti előhegy. — *Pojenica* 1470 m. (Erd. Érch.): piunt (ófn.) mező, szántó (szl.). — *Preluzník* 1573 m. (É. K. F.): preluza (ol.) = átjáró vagy luz, lát (ószl.) = rét. — *Prund*: prud (szl.) = kavics, murva.

Ráchehy 1070 m. (M. T.) a szlovén rtast = hegyes fordítása. — **Rebro*, V. Rebrí 2209 m. (É. K. F.). Ezt a hegyet sok helyen rosszul magyaráltam jelzett könyvemben. A szlovén reber = hegy a töve. — **Renias* 1473 m. (M. T.): renije (ószl.) = bojtortján. — *Repa*: vagy repeja (r.) = bogáncsos, bokros vagy rpa = petroleumos víz s a szlovén hrib = hegy rejlik a névben. — *Répat*: hrepati (szl.) = ütni, vágni, tehát irtáshegy vagy hribast (szl.) = dombos. — **Rezbove* (Vulkán hg): hribove (szl.) = dombos hegy, hrib = domb. — **Rószugyec* 1606 n. (Kis-Fátra): ruszec, rucsec (ószl.) = sziklás, szirtes hegy. — *Runk* hegy: runcare (ol.) = irtani, vágni.

Salatin 2050 m. (Liptói havasok): zaletni (szl. és t.) = megfagyott. — **Sip* 1170 m. (Kriván Fátra): šip = csúcs, hegye valaminek (szl.), sip (szl.) = kavics. — *Sólyomka* (Hegyalja): szlom (r.) = omlás, beszakadás, annyi mint *Lomnica*. — **Stercsihlava* 667 m. (Ny. Beszkid): bunkó (storž: szlov.) fejtű hegy. — *Stoss* (Szepesi Magura): stozer (szl.) = pillér. — *Strimba* 1703 m. (É. K. F.): strm (szl.), stremia (r.) = lejtős, meredek. — **Struhar* 1474 m. (A. T.): strhel — hla — hlo (szl.) = töredező, málló. — **Sturec*: storz (szl.) = törzsök, duc (Block), strt (szl.) = összetöredezett, a Tátrával közös gyökérszó vagy strleti (szl.) = kimagaslani. — *Szalov* (Nyugoti Beszkid): szuly (ószl.) = erdőség, innen *Szulov* hegység Zólyom megyében. — **Szilicei fennsík*: slezic (szl.) = levetkezni s így meztelen, kopasz feltérség. — *Szinnai kő* 1097 m. (Vihorlat) tótul Szninszki kamen, sznáhsni = havas (orosz) kő, fehérlő szikla. (Magában álló, a környezetből kiváló sziklatuskó. Dr. Cz. G.). — **Szinyec* 1010 m. (Vjedor): somhegy = svidnec (szl.). — *Sziprun* (Fátra) nem bölény, sem keselyű (szup) hegy, hanem a szlovén sprt = meredek vagy a sif és brun (ófn.) = patak-fő tótosított alakja. — *Szilnya* 1138 m. (Selmec): sitina = gyékény vagy svitna = világos, ritkított erdő. — **Szkorusnyik* 2145 m. (Szepesi Magura): scarro (g.) = sziklarés, szkrsti (szl.) = összetörede-

zett, széjjelmorzolt hegy. — *Szmotrec* 1900 m. (Cserna hora): szembeötlő hegy; smotrit (szl.) = megpillantani. — *Szolyiszko* (M. T.) = skalisko (t.) = sziklakőség. — *Sztreminosz* 1742 m. = meredek (r.) — *Szuhardel* (Borgói hg): strhel = málladozó, töredező. — *Szulói* hegység: szuly (ószl.) = erdőség vagy suhlyad (szl.) = bozót.

Talanicza (É. K. F.): tnola (szl.) = farakás. — *Tátra-csúcs*: strt (szl.) = töredező. — *Tepkei hegy* 657 m. (Mátra): topküje (orosz) = nyirkos. — *Terbite* (Meszes hg): terbiti, trebiti = tisztázni. Ugyanilyen *Trebics*: tisztás (szl.). — *Téres* 870 m. (Sovár-Tokaji hg): dras (ószl.) = erdő vagy trs = nád. — *Terjanska* (M. T.): dras, draus (ószl.) = erdő (ma nincsen rajta!) vagy trajna (szl.) = kitartó, erős, dauerhaft. — *Teska* 1800 m. (M. T.): bajos (schwierig), nehezen megjárható hegy (szl.). — *Torda*: trd (szl.) = kemény, erős. = *Tornai hegység*: drna (ószl.) = pázsit. — *Torontál*: akár német, akár szláv nyelven tuskés, bogáncsos (drn, trn) síkot, völgyet (dol, thal), alföldet jelent. — *Triumctal* (M. T.): a gót triv és dal = hármas völgy vagy ófn. triven és thal = nyirkos völgyek.

Verbovica 1517 m. (A. T.): vrbovica (szl.) = nemes fűz, Palmweide. — *Vertopel*: bertepr (ószl.) = barlang, tehát barlanghegy. — *Vidly* 2158 m. (M. T.): nem szarvak, hanem svedly (ószl.) = ritkult erdő, szlovénül vidlji. — *Vihnye*: višnja (szl.) = meggy. — *Vihorlat* a Hoverlának társa, amennyiben az ubar és hlet (hegymagas) ófn. szóból származik, nem vihar, vihor = szélforgatóból, mint a *Bihar* (vihorna: szeles), rath = bokros, ámbár a Vihorlatot is marja, vájja a gyakori felszél. E szél hámozta ki a Vihorlat trachyt derekából két oszlopszerű romhegyét. — *Vihrtati* 1281 m. (Garam melléki trachyt): viharos hegy (szl.) — *Vikarlovec* (A. T.): vikarcovat (l.) = kiirtani. — *Vislivec* 1052 m. (Szolyvai hegység): akasztóhegy.

Zaturecka hala 1882 m. (Liptói havasok): zatvor = a circuszvölgy zára, rekesztője, így katlanvölgyi hegy. — *Zempléni várhegy*: zmljin = földes, agyagos hegy (irden). Földvár lehetett régen. — *Zobor* = sabor (szl.): gyülekezet, klostrom, nem tót vezér (Anonymus). — *Zsadányi hegy*: ždenec (szl.) = kút. — *Zuberec* 1518 m. (Liptói havasok): zubr (t.) = ősbövény, tehát bövényhegy (zubrec).

II. Folyók nevei.

Barca (Abauj) = erdei patak (ószl.). — *Becsva*: peč (szl.) = szikla + ava = folyó, tehát köves patak. — *Blata* (ószl.) = tó, láp a Vihorlat tövében. — *Bodrog*. A Latorca és Laborca

összefolyásuk előtt túlköt, szarvat (rog) csinálnak, pod + rog tehát a túlök alatti víz, azaz a Bodrog. Az sem lehetetlen, hogy po + drag (szl.) = szikla mellett elfolyó víz, mert az ujhelyi Magos és Némahegy s a tokaji trachyt-hegy alatt folyt. De Melichnek ikerfolyó magyarázatát nem tudom erre a folyóra alkalmazni, mert a geografiában mást értenek iker folyó alatt, nem azt, hogy a Tiszával a Bodrogközt csinálja. Vajjon az ósláv bodr = bátor, erős szónak és rjeka-nak (bodrürjeka) van-e része a Bodrog nevének alkotásában? nem vitatom. A bodrriekából könnyen lehetett a magyaros Bodrog.

Cibin valószínűleg az ófn. sif, sib = patak szóból ered.

**Darna*, Tarna, Tálna a kelta drun = Wildbach, vadvíz elszlávosított neve, nem a trn, drn = tövis. Még a *Dráva* neve is a kelta drun és a gót draus = esés fogalmakkal egyezőbb; sőt a *Torizza* sem más, mint a drun + iza = hegyi patak vize szláv mása.

**Garan* egyszerűen folyót (hron) jelent csehtót nyelven. A kelta gar = pázsit és aune, one, in = folyó szintén csinálhatott Garonnet; az ófn. gruon (zöld) szónál legalább valószínűbb ez a hypothesis. De ha már kelta szó a Garan, akkor a garv = gyors és aun, one = folyó vagy a britt-kelta gronnó = füves, mocsárképző, kiöntő víz jobban illik a Garan természetéhez.

Harangod az avar hor, har = folyás, meg a török kut = mély vagy hroniti és kutni (ósl.) = patak összetétele. — *Hernád* nem Konrád személynévtől, hanem az ófelnémet hrein + ach = tiszta folyó szókból alakult, mit a szlávság hrnati = hegyi víznek fordított; hrnut gördülőt is jelent. Így a Hernád gördülő, azaz zajosan folyó hegyi víz. — *Hortobágy* (Erdélyben és az Alföldön) Melich szerint Hart és bach, mi érthetetlen; inkább a török-avar hort = folyás, meg az ósmagyar ágy = meder összetétele, p. o. Szilvágy.

Ipoly az ófn. iva = tisztafa és hulva = mocsár összetétele s így tisztafákat növesztő, mocsarakkal körülvett folyó. Felső szakasza ma is Tiszovnik, azaz tiszahegy.

**Karcza* ér: grusec (szl.) = fövényes. — *Kisutca*: ófn. gries és acha = fövényes medrű víz, ebből a tót (krusit) krusica = morzsoló víz.

Laborc az ófn. hlaf és aar = menekülő, futó víz tót alakja. — *Latorca* meg a hlet, let = erdős hegy és aar = folyónak összetétele. A Laborcot (talán a kelta lafer = zengő, csendülő?) a hirtelen felszökő Tapoly (tepla (ósl.) nemcsak meleg, hanem erős is) és Ondava vagyis hullámozó, áradó folyók dagasztják oly nagyra minden tavasszal. Ezekből lesz a Bodrognak 8 méteres árja. — *Lendva* nem zürjén (Hunfalvy),

sem német (Lindbach) név, hanem a szláv led (jeges, fagyos) és va (víz) vagy a szlovén ledina, ledna (ugar, gyepség) adott alkalmat nevének keletkezésére. — *Lőcse-patak*: leits és acha (ófn.) = erdei víz, ebből Levocsa, emeből meg Lőcse, pedig nem lőcslábú. — *Lutya* (Ung) = futó, menekülő (r.) víz.

Nyitra az ófn. nôti, illetőleg a gót nautzjan (kényszerít, szorít) és aar (folyó) összetétele, tehát noti és ara, notra sziklák között szorongó folyót jelentene; hasonló a nutro, nutri (t.) = belső szótól való származtatás, mert négy folyó között középen folyik egy irányban.

Ondi víz (Szerencs-patak): unda (ófn.) = hullám vagy auts, od (k.) = kietlen, puszta. — *Ósva* = Jolsva, égres folyó (t.). — *Oziernya* tó = elárvult (t.).

Poprád a vízesés (pruth cs. szl., prad lengyelül esés, áradat) alatti vagy a szikla (grada szl.) alatti folyó és nem harasztos (Farrenkraut, paprot szl. és l.) víz.

Resica: a réka (patak) kicsinyített szlovén alakja rjecsca, ebből rjecsica. Oláhul hűvös patak az értelme, recse és a szláv ica, ca (kelta iz, isca) képzővel. — *Rima*: Rinya = folyó (ófn rhinnan). — *Roktina*: mélység, mély út (t.). — *Ronyva* (Bodrog) töve egyezik a Rimáéval: hrinan (ófn.) folyik, de keltában is rhin = csatorna, óslávban rov = árok. Árkos patak. — *Ruszka, Ruszkova, Raszka* (Erdély, É. K. F., Retyezat): a szlovén hruscat = zajongani, zúgni szóból.

Szamos: a gót és ófn. samo = közösen s a gót samutz = egy hely felé tartó a névadói, mert a négy Szamos mind a Tiszának tart. Az ószl. szmüszit = egybefoglalni, egyesülni, összekeveredni szintén kimagyarázza a folyók összeömlését. *Szazár* (Szamos). A sebes folyónak főismertetőjele a sziklarés (scarro, skart = Scharte, skarján = bevág, behasít ófn.), ezért lehetséges, hogy a Szazár = scars + aar (rés-hasadékpatak) vagy a szláv za és zarstvo (bevágódás). Az oláhok Sarzare vagy Sarzere szava az előbbieknél oláhosítása. — *Szécs* mint jelző őrhelyet jelent, ámbár a sječa = irtás, vágás, ez átment a hely-, hegy- és pataknevekre is. Karácsonyi szerint a székely név alapszava. — * *Szerencs* patak a szlovén zrnce = apró fővény szóból lett s nem a szerencsés megérkezésről van elnevezve. — * *Szinér* (Szamos) az ófn. szihan + ar = sekély víz. — * *Sztrél*: straja (szl.) = folyás. — * *Sztrigy* a szlovén struga = meder szóból származik.

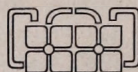
Takla ér (Tisza): tok (t. szl.) = folyás. — * *Tarca*, Torisza: drun és iza (k.) = Wildbach, hegyi patak vagy thor (hágó) + isca (patak) = a hágó alatt eredő patak. — * *Tice* ér (Bodrog): tiha, ticina (t.) = csöndes. — * *Tisza* talán a tiszafáról (tis, cis így tis + ava) vagy felső szakaszában az

ószláv tüssznina = mély út, mély meder szóból származik; tesü, tescsü (ószl.) = folyás, gyors folyás, tüsszajtj (ószl.) csöndest jelent, ami megint a Tisza síksági szakaszára vonatkozik. — *Turja* (Ung) a szlovén turje (Felsengegend) szóból. — **Tusnád*: tuzen, tuzna (szl.) = iszapos, zavaros (t. i. rjeka = patak).

Udva: udv szanszkritban víz, de itt chud = rossz, silány, sekély vizet jelent.

Vág az ó-germán begs, vegs = gyors, sebesből lett, habár weg, wag (ófn.) hullámozót jelent.

**Zagyva* régi magyar nyelven: hináros, gyékényes víz; alighanem a tót zatyaty (zatat) = bevágni igéből s a vizet jelentő va képzőből alakult zatyatva, rövidesen Zagyva. Ez inkább a felső szakaszra szóló elnevezés, a magyar neve rónavízre alkalmas. — *Zsil* az ószl. zsilaj = élő vízből, nem ám a zsilá (ér), szlov. sliv (csatorna) vagy az ófn. sil (usztató, surrantó) szavakból származott. — *Zsitva*: talán svid + ava (szl.) = somos víz, a középfeln. siht és acha = sekély víz vagy a kelta cit, kit (erdő) és va, acha (folyó) voltak névadói.

A Bástya-gerinc nomenclaturája.

Irta: Dr. Serényi Jenő.

A Magas-Tátra csúcsainak, völgyeinek elnevezésében hármas nomenclaturára akadunk, ú. m. magyar, német és lengyel nevekre. Ez egyik, sőt leglényegesebb oka az egység hiányának, mert más-más nevekkal vannak a csúcsok, hágók, völgyek ellátva a magyar, német és lengyel nyelv szerint. Igen természetes, hogy ez zavarokat idéz elő, sőt mint a következmények igazolták, idézett is elő.

A Magas-Tátra nomenclaturája eredetileg tót lehetett, legalább a Kriván, Szoliszko, Szedilko, Osztra, Oszterva, Ganek, Viszoka, Koncsiszta nevekből ez kétségtelenül kitűnik, mert a Tátra aljában, a falvakban és városokban később letelepedett szászok új neveket a már meglévőknek nem adtak, hanem azokat elfogadták. A német nomenclatura tehát időrendileg később jött létre s a magyar nagy részben nem más, mint egyszerű fordítás. A lengyel nomenclatura legnagyobb részben új idők alkotása, vonatkozik ez különösen a legutóbbi tíz esztendőre. Itt már nemcsak a csúcsnevek térnek el a magyar és német elnevezésektől, — mert pl. ki sejténé a Starolcsna alatt a Bibircset, Hruby Wierch alatt a Triumetalt, Maly Lodowy alatt a Vöröstornyot, Dzika Turnia alatt a Vöröspataktornyot stb. — de még a völgyek is teljesen más-más elnevezéssel bírnak, úgy hogy aki el akar igazodni a lengyel nomenclaturában, annak azt újra és alaposan át kell tanulnia. A legnagyobb eltérések tulajdonképen 1905 óta keletkeztek. Nem szükséges hangsúlyoznom, hogy a Magas-Tátra feltárása rohamléptekkel törtetett ez időponttal kezdődőleg előre, de míg német kollégáink tovább is követték azt a — sajnos — Magas-Tátránkban nagyon is meghonosodott epigonszerű dicsőségre pályázó irányt, hogy a csúcsokat és tornyokat személynevekkel látták el, addig a lengyelek nemcsak hogy az első megmászók személyekkel vonatkozásban álló elnevezéseit nem akceptálták, sőt a már meglévőknek is teljesen új neveket adtak. A lengyelek igen helyes álláspontja az, hogy geográfiai pontokat oly nevek illetnek meg, melyek helyzetükkel, fekvésükkel

vonatkozásban állanak, csak az kár, hogy ezen álláspontjukat nem terjesztik ki a hágók és csorbák elnevezéseire, mert itt találkozunk pl. Przelecz Nowiekiego, Przelecz Krygowskiego, Wrota Chalubinińskiego stb. elnevezésekkel, úgy hogy némileg magyarázatra szorúl, miért érdemesítik honfitársaikat csak arra, hogy róluk hágókat igen, de csúcsokat már nem neveznek el?

E rövid kis előszó után, mely tulajdonképen csak utalás a három nomenclatura közötti különbségre s így teljességre igényt nem tart, áttérhetek tulajdonképeni tárgyam taglalására, a Bástya-gerinc nomenclaturájára.

A Bástya-gerinc a Menguszfalvi- és Mlinica-völgyek között észak-északnyugati irányban húzódik. A 2205 m. magas pont a Patria (lengyelül Baszta Szkrajna), a 2366 m. pont az Első-Bástya (lengyelül Baszta Przednia), a 2432 m. pont a Sátán és az *1:25,000-es katonai térkép szerint* a 2334 m. pont a Hátsó-Bástya. Minden hosszás magyarázgatás elkerülése végett jelzem, hogy a katonai térkép ez elnevezése *teljesen téves*, a 2334 m. pontnak régóta megvan a maga sajátos neve s eszerint az nem Hátsó-Bástya, hanem *Hlinszkatorony*. Ez köztudomású s mint ilyen bizonyításra nem szorúl. A Sátánig a nomenclatura csak az elnevezésben tér el annyiban, hogy a Patriát Baszta Szkrajnának nevezi, s minthogy a katonai térkép helytelenül jelöli meg a Hlinszkatorony nevét, illetve a Hátsó-Bástya helyét, megállapításra szorúl az, hogy a Sátántól észak-északnyugatra húzódó gerincnek melyik csúcsa a Hátsó-Bástya, illetve melyik csúcs illethető jogszerűen e névvel?

Mindenekelőtt jöjjünk tisztába a helyzettel. A Sátántól északra eső Sátánhágó és a Hlinszkatoronytól délre fekvő Bástyahágó között két mély csorba által elkülönítve három egybefüggő gerincalakzat 8 tornya emelkedik ki. Ezek között északról délre, azaz a Bástyahágótól számítva az első (I) gerincalakzat egy széles és magasabb (1 torony) és egy kisebb karcsú oromból áll (2. torony); a második (II) három eléggé tömör és egymással összefüggő három oromból (3—5 tornyok); végül a harmadik (III) közvetlen a Sátánhágótól északra emelkedő három s ezek között egy eléggé kiemelkedő oromból áll (6—8 tornyok).

Minden egyes tömeg, vagyis az I. (1—2 torony), II. (3—5 torony) és III. (6—8 torony) önálló hegyalakulatot, csúcsot képez s ennél fogva külön elnevezésre tarthat számot, még pedig azért, mert külön csúcsnevet csak az összefüggő tömeg kaphat, annak egyes kiemelkedései csak tornyokként szerepelhetnek és így önálló csúcsok neveivel el nem nevez-

hetők. Vizsgáljuk most sorra, mily elnevezések vannak e hegytömegekre és azok tornyaira forgalomban a magyar, német és lengyel nyelvben.

I. csúcs, 1. torony: Nagyzergetavi-torony; Grosser Gensenseeturm, Wielka Capia Turnia; 2. torony: Kis-zergetavi torony, Kleiner Gensenseeturm, Mała Capia Turnia.

II. csúcs: Hátsó-Bástya (északi (3), középső (4), déli (5) torony), Hintere Bastei (nördlicher, mittlerer, südlicher Turm), Nördlicher Basteiturm, Mittlerer Basteiturm, Südlicher Basteiturm, Zadnia Baszta.

III. csúcs, 6. torony: Ördögtorony, Hintere Bastei, Dyablowina; 7. torony: Pokoltorony, Höllenturm, Piekelnikowa Turnia (Dyabla); 8. torony: Déli mellécsúcs, Südtrabant.

Amint e felsorolásból máris kitűnik, a három csúcs közül a II. csúcsot és a III. csúcs 6. tornyát nevezik Hátsó-Bástya névvel, elsősorban tehát az döntendő el, hogy e csúcs és e torony, illetve a három csúcs közül melyiket illeti meg e név, mely már régóta dívó, ismeretes csúcsnév, s csak miután már ez meg van állapítva, lehet arról szó, hogy a többit hogy nevezzük el. Annak kutatásánál, hogy melyik hegytömeget illeti a Hátsó-Bástya elnevezés, két kiindulási pontunk van:

a) a régi, történelmi szokásos elnevezés és

b) az első megmászó által e csúcsok valamelyikének adott név.

Régi szokás alapján a magyar és lengyel vezetők egyrészt, továbbá mi magyarok másrészt a középső, azaz II. hegytömeget neveztük és ismertük Hátsó-Bástya néven ép e hegytömeg tömör, egységes, valóban bástyaszerű alakja után. De ha ez nem is volna bebizonyítható, avagy kételkedésre adna alkalmat, úgy emellett szól a csúcs első megmászóinak eljárása, kik ezt nevezték el Hátsó-Bástya névvel.

1905 augusztus 23-ikán ugyanis Zygmunt *Klemensiewicz* és Jerzy *Maslanka* a Bástyahágóból kiindulva megmászta az I. hegytömeg 1. tornyát, a mai Nagyzergetavi-tornyot. Innen észrevették, hogy előttük még egy hatalmasabb hegytömeg emelkedik, melynek impozáns alakja útjuk további folytatására ösztönözte őket s azért anélkül hogy az I. hegytömeget bármiféle névvel ellátták volna, anélkül hogy a következő 2. tornyot, a Kis-zergetavi-tornyot megmászta volna, a II. hegycsúcsra igyekeztek s annak mindhárom tornyát (3—5 torony) megmászva, a délin kőgúlát emelve, melybe névjegyeiket rejtették, azt *Hátsó-Bástyának* nevezték el.

Joguk volt-e hozzá? Kétségtelenül, mert vagy létezett már a Hátsó-Bástya név s ekkor az ő névadásuk csak hozzájárult a régi névhez, azt megerősítette, vagy bizonytalan volt, hogy

melyik a 3 csúcs közül a Hátsó-Bástya s így nekik, mint első megmászóknak, joguk volt e nevet valamelyik hegytömeg részére megadni.

Elnevezésük átment az irodalomba s szakkörökben elfogadtatott. Dr. Otto Hohe Tatra című kalauzkönyve (VI. kiadás) a 138-ik oldalon a következő sorokat tartalmazza: „Im August 1905. begingen die Herrn Z. Klemensiewicz und J. Maslanka aus Lemberg dieselbe Scharte (Basteischarte) und bestiegen von da die *Hintere Bastei*.“ Ezt az adatot Dr. Otto csak három személytől kaphatta: vagy az első megmászóktól, vagy J. Chmielowskitól, akire könyvének bevezetésében maga is hivatkozik. Feltételezem, hogy utóbbtól kapta, ki ezt az elnevezést még akkor maga is elfogadta és helyesnek tartotta. A *Taternik* 1907 március 1-iki első számának 8-ik oldalán Dr. Adam *Krocbl* 1905. évi Turista Krónikájában az áll, hogy „1905 augusztus 23-ikán Zygmunt Klemensiewicz és Jerzy Maslanka (vezető nélkül) új úton mászták meg a Bástyahágót és innen a még meg nem mászott Hátsó-Bástyát és a Mlinicavölgybe ereszkedtek le.“ J. *Chmielowski* 1907 elején kiadta a Magas-Tátra térképét, mely később az 1908. év nyarán megjelent Przewodnik po Tatrach II. című kalauzkönyvéhez csatoltatott s e térképen a Zadnia Baszta a Sátán és Hlinszkatórony közötti gerinc ama pontját jelöli meg, melyet Klemensiewicz és Maslanka neveztek el úgy.

Teljesen kétségen kívül áll tehát, hogy Z. Klemensiewicz és J. Maslanka által megmászott II. csúcsnak Hátsó-Bástya nevét az irodalom és szakkörök elfogadták.

1907 június 13-án Günther *Dyhrenfurth* és Hermann *Rumpelt* átmászták az egész gerincet a Sátánhágótól a Bástyahágóig s a három csúcsnak, illetve a három csúcs 8 tornyának a következő neveket adták: III. csúcs, 8. torony: Südtrabant (Déli - Mellécsúcs); 7. torony: Höllenturm (Pokoltorony); 6. torony: Hintere Bastei (Hátsó-Bástya). — II. csúcs, 5. torony: Südlicher Basteiturm (Déli-Bástyatorony); 4. torony: Mittlerer Basteiturm (Középső-Bástyatorony); 3. torony: Nördlicher Basteiturm (Északi-Bástyatorony). — I. csúcs, 2. torony: Kleiner Gensenseeturm (Kis-Zergetavitorony); 1. torony: Grosser Gensenseeturm (Nagy-Zergetavitorony). — Dyhrenfurth és Rumpelt tehát nem egy hegytömegnek adták a Hátsó-Bástya nevet, hanem a III. hegytömeg egy tornyának. A II. hegytömeg három tornyának külön-külön új neveket adtak s nem fogadták el Klemensiewicz és Maslanka elnevezését. Az I. hegytömeget pedig, minthogy az még névvel nem volt ellátva, Zergetavi-tornyoknak nevezték el.

Eljárásukat az elnevezések körül három szempontból

vizsgálhatjuk: a) joguk volt-e ehhez, b) igazolható-e eljárásuk s c) elfogadható-e az új nomenclatura?

a) Mint első megmászóknak joguk volt ahhoz, hogy tornyaiknak neveket adjanak s így elnevezhették a III. csúcs 8., 7. és 6. tornyait Südtrabantnak, Höllenturmnak, Hintere Bastei-nak, — de: 1. nem adhattak a tornyoknak oly nevet, mely már egy más ormot megilletett, így nem adhatták a III. csúcs 6. tornyának a Hátsó-Bástya nevet; 2. egy már elnevezett ormot, minthogy nem ők voltak az első megmászók, nem keresztelhetek el más névre s így nem adhattak a II. csúcsnak Südlicher Basteiturm, Mittlerer Basteiturm, Nördlicher Basteiturm neveket, annál kevésbé, mert nagyon jól tudták azt dr. Otto kalauzából, melyet mint tátrai hegymászók nem nélkülözhettek s melyet hogy használtak, kitűnik G. Dyhrenfurth „Skizzen aus der Hohen Tatra“ című, a D. u. Ö. Alpenverein 1908. évi Zeitschriftjében megjelent cikkéből, mely szerint Klemensiewicz és Maslanka e gerincben megmáztak egy csúcstól s azt Hátsó-Bástyának nevezték el.

b) Eljárásuk igazolásánál úgy az Österreichische Alpenzeitung 1908. évi 762. számában, mint a „Skizzen aus der Hohen Tatra“ című cikkében Dyhrenfurth arra hivatkozik, hogy a III. csúcs 6. tornya a Sától északra húzódó gerincvonulat legmagasabb orma s így a Hátsó-Bástya névre érdemes.

Ez az érv azonban nem állja ki a kritikát a felhozottak alapján sem, de abból a szempontból sem, mert nem föltétlenül szükséges, hogy valamely gerincvonulat legmagasabb tornya viselje ama gerincvonulat nevét, hisz pl. a Croda da Lago gerincének legmagasabb orma a Punta Adi és nem a Croda da Lago, vagy hogy egy sokkal közelebbi példával bizonyítsak, az Ökörhát gerincének legmagasabb orma a Hincói-torony (2377 m.) s nem az Ökörhát-torony (2355 m.). A Tatarnik 1907. évi 5. számának 81. oldalán, ahol G. Dyhrenfurth levelének lengyel fordítású kivonata megjelent, a következő megjegyzés olvasható: „Ez a torony (t. i. a III. csúcs 6. tornya) 10 méterrel magasabb, mint a Hátsó-Bástya s ezért azt Dyhrenfurth és Rumpelt Hátsó-Bástyának nevezték el, holott mi e név alatt a három Bástyatornyot értjük. Megjegyezzük egyébként, hogy a Hátsó-Bástya névvel nem kell elnevezni föltétlenül e gerinc legmagasabb tornyát; ez a név a három Bástyatornyot illeti meg s azért az ő elnevezésüket, mint mely fölösleges és zavart okoz, mellőzzük s a tornyot régi nevén Dyablwiná-nak (Ördög-torony) nevezzük el“.

E kijelentés után G. Dyhrenfurth és H. Rumpeltnek csak egy teendőjük maradhatott hátra és pedig az, hogy nomenclaturájukat visszavonják, illetve helyesbítsék, amit annál könny-

nyekben megtehettek volna, mert nomenclaturájuk eddig még sehol nyomtatásban meg nem jelent s legfeljebb a VI. Jahresbericht des Akad. Alpenvereins Leipzig 1906/7 című kiadványban volt szedésben, s ami G. Dyhrenfurthnak annyival is inkább kötelessége lett volna, mert épen ő volt az, ki lovag Englisch Károlyról Alpine Fälschungen (Ö. A. Z. 1907, 738.) című cikkében lerántotta a leplet.

c) Az új nomenclatura tehát semmiképen sem fogadható el s ezért téves J. Chmielowskinak a Przewodnik po Tatrach II. kötetében a Hátsó-Bástyáról adott nomenclaturája, mely Dyhrenfurth és Rumpelt adatain épült fel. Hogy Chmielowski miért változtatta meg egykori álláspontját, — azt bebizonyítva s igazolva sehogy sem látom.

A Hátsó-Bástya nomenclaturája ezzel teljesen tisztázva van: e név jogosan csak a II. csúcsot illeti meg, melyet a szokás is annak tartott s melyet Klemensiewicz és Maslanka annak neveztek el.

Eldöntve e kérdést, foglalkozhatunk azzal a kérdéssel, hogy a másik két csúcsot hogy nevezzük el.

Az I. csúcs két tornyát G. Dyhrenfurth és H. Rumpelt Zergetavitornyoknak nevezték el a Mlinica-völgyben fekvő Zergetavak után s mivel Z. Klemensiewicz és J. Maslanka a nagyobbik toronynak, melynek ők voltak első megmászói, nevet nem adtak, Dyhrenfurth és Rumpelt elnevezése elfogadható.

A Sátánhágótól északra emelkedő III. csúcs elnevezéseit már fentebb felhoztam. Idéztem a Tatarnikból, hogy a lengyelek az itteni Hátsó-Bástyával jelölt toronynak Dyablowina (Ördögtorony) nevet adtak. Ezt az elnevezést elfogadhatjuk és ez az elnevezés szerepelhet csak a Tatra-irodalomban. Teljesen felesleges elnevezések azonban a Pokoltorony és Déli-Mellécsúcs (Südtrabant), mert az előbbi csak melléktorony s az utóbbi e melléktorony melléktornya.

Még csak arra az anomáliára hívom fel a figyelmet, hogy a Zergetornyok és a Hlinszkatorony közötti hágót Bástyahágónak, a Hlinszkatorony és Nellyesúcs közötti hágót Zergehágónak nevezik. Ha már a Bástyahágó név mindhárom nomenclaturában elfogadtatott, úgy az megmaradhat, de a Zergehágó helyett, mely már azért sem logikus, mivel nem a Mlinicai-völgyben fekvő Zergetavakhoz, hanem a Hlinszkavölgybe vezet át, sokkal helyesebbnek tartom a lengyeleknél is elfogadott Hlinszkahágó elnevezést.

A Magas-Tátra 1908. évi nevezetesebb és új túrái.

Irta : Dr. Serényi Jenő.

Néhány évre visszamenőleg kell csak a Magas-Tátra hegymászásainak történetében visszalapoznunk és úgy érezzük, hogy egy új korszakból léptünk vissza a régibe. 1905-re teszem az időpontot, mikor élénkebb élet kezd lüktetni a hegyek között, problémák, még megmászatlan csúcsok, tornyok, be nem járt sziklagerincek és ösvények után kutat egyre-másra három nemzet fia, a magyar, lengyel és a német. Rohamosan nőtt évről-évre az új túrák jegyzéke, s valóban még csak egy-két év kell talán vagy annyi sem, s a Magas-Tátrában minden kő, minden szikla ismeretes lesz. Amióta S. *Häberlein* a Simon-tornyot és a Hegyestorony déli falát vezető nélkül megmászta, azóta úgyszólván napról-napra hallhattuk, hogy ezt vagy amazt a lehetetlenséget is megtették. Pedig tulajdonképen a lehetetlenség a hegymászásban mint tétel általánosan fel nem állítható, ez tisztán szubjektív körülményektől függ.

Emlékezzünk csak vissza arra is, mily ritkán fordult elő azelőtt, hogy valamely túrára vezető nélkül vállalkoztak vagy új túrát vezető nélkül tettek volna meg. Mikor Aemilius *Hacker* 1896-ban egyedül mászta meg a Bibircset a rendes úton a Felkai-völgyből, mily merészségnek minősítették vállalkozását s hasonlóképen szenzációsan hatott dr. *Jordán* Károly és *Lavallé* Márta túrája, a Márta-csúcs vezető nélküli megmászása. Így szedődtek lassan az apró mozzanatok s 1905 óta — kivált mikor *Häberlein* nagyszerű túrái ismertté váltak — a vezető nélkül való járás mind általánosabb lesz az új nemzedék körében. 1907-ben a magyar vezetők közül Breuer János, id. Franz János és Spitzkopf Urbán Pál még számos és jelentős új túrán működnek közre, de 1908-ban ez a szerepük úgyszólván megszűnik, mert — egy esetet kivéve — magyar vezető új túrán nem vesz részt s a lengyelek is majdnem kivétel nélkül vezető nélkül járnak.

De még egy szempontból nevezetes az 1905. év. A téli túrázás egyik szép eredménye, a Gerlachfalvi-csúcs első téli megmászása *Jordán* Károly dr., J. *Chmielowski* és id. Franz

János, id. Spitzkopf Pál, Klimek Bachleda vezetők által, ez év január 15-ére esik. Egyre-másra következnek ezután a téli túrák, melyekből kiválik E. *Dubke* és A. *Martin* számos első túrája. Sűrűbbek lesznek a sí-túrák is s e téli sportban dr. A. v. *Martin*, ki a déli lejtő sí-terepeit kutatta át nagy buzgalommal és Marjusz *Zaruski*, ki siein beszáguldja a nyugati Tátrát, emelkednek ki. Csak a Bélai-Mészalpok maradtak ismeretlenek még a sí-sport hívei előtt, — hogy nem sokáig, az legalább is valószerű.

Ime így áll előttünk hirtelen vázlatban néhány elmúlt év tevékenysége — s e szempontok irányították az 1908. évet is. Nagy munkásságot fejtettek ki a lengyelek s ezek között is első-sorban a *Towarzystwo Tatrzańskie* Turista Osztályának tagjai, úgy hogy a tátrai hegymászásnak súlypontja ma náluk van. Hivatalos lapjuk, a *Taternik*, mely II. évfolyamába lépett 1908-ban, leírásaival, ismertetéseivel, kritikai adataival nemcsak minden tátrai hegymászó nélkülözhetetlen lapjává küzdötte fel magát, hanem oly kedvet is ébresztett a lengyelek között a problémák, új utak varázslatos vonzóereje iránt, hogy teljesen ismeretlen egyének máról-holnapra bukkantak fel s oldottak meg egymásután mindent sorjában; egy új generáció keletkezett, melynek munkássága általános tiszteletet érdemel.

A tulajdonképeni nagy problémák közül, melyekbe belefogtak, csak egy maradt megoldatlan, a Gerlachfalvi-csúcs megmászása a Kacsa-völgyből, amelyet már dr. Jan Pawlikowski az 1900-as évek elején megkísérelt. Sikerre vezetett azonban a Tátracsúcs északi falának és a Varangyostavi-csúcs északi falának ostroma: oly túrák, melyek páratlanságához szó sem fér. Általában azonban a falmászások még nem dominálnak; a gerincek, ha mindjárt mellékgerincek, melyeken tornyok sem emelkednek, sokkal jobban vonzották a hegymászókat. Ez természetes is, mert a tátrai gerincek sokkal kevesebb problémát nyújtanak, mint a falak, ahol a különböző szakadékok, párkányok és bordák megnehezítik a tájékozódást.

Cikkemben, mivel általános képet akarok nyújtani az elmúlt évről, nemcsak az új túrákat sorolom fel, hanem felemlítem a sí-túrákat, téli hegymászásokat és a nevezetesebb túrákat is.

Említettem volt már, hogy az északnyugati Tátrában Marjusz *Zaruski* télen számos sí-túrát tesz. Az ő nevéhez fűződik mult évről is a Kozi Wierch sível való megjárása s ő vezette január 1-én a zakopanei sí-kurzus résztvevőit is a Giewontra. Igen érdekes és szép túrát tettek február 27. és március 1. között M. *Karłowicz*, M. *Zaruski* és R. *Kordys*, kik február 27-én a Liljowa-, Zavory- és Koprovahágókon a Hala Gasienicowától a Csorbatóhoz siettek. E túra reggel 5-től

este 10^{1/2} óráig tartott, egyes adatait pedig R. Kordys barátom a következőleg adta meg: „Kedvező hóviszonyaink voltak, erős hideg és gyönyörű idő. Időadatok: Liljowahágó 6⁴⁰-6⁵⁵, Závory-hágó 10²⁰-11¹⁰ (az útnak ezen része, t. i. Liljowa-Závory, technikailag igen nehéz és a későbbi órákban lavina-veszélyes.) Völgy 11³⁰-12⁵⁵—Koprovahágó 4³⁰. A lehetséges lemenetelt nem volt könnyű megtalálnunk, azért a hágóról mintegy 100 m-t hágóvasakon ereszkedtünk le (6⁰⁰) — Poprádi tó 7 óra - 7⁵⁰—Csorbai tó 10³⁰. Egészében véve a legnagyobb és legszebb sí-túrám volt e kirándulás, melyet valaha tettem“. Február 28-án a *Patriát* (sível másodszer) M. Zaruski és R. Kordys járták be; febr. 29-én M. Zaruski és R. Kordys a Csorbai-tótól az Oszterva lejtőin a *Klin*, *Lukahágó* és *Koncsisza* mellett a Batizfalvi-tóhoz és innen a Sziléziai-házhoz siettek, március 1-én átkeltek a Lengyelnyergen (sível) s a Rosztoka menedékházba, majd Zakopanéba tértek vissza. Fel- említenő sí-túrának tartom, hogy január 3-án J. *Maslanka* átkel a *Goryczkowa*-hágón, március 28-án F. *Antoniak* és S. *Lesicki* a Malolaczniai *Krzesanićán* (2128 m.) és *Cie-mniakon* (kb. 2099 m.) át a Koscielisko völgyébe sielnek. Március 29-én *Zdyb* és *Bednarski* a Granat *Zadni* és *Sredni* járták meg. Április 5-én *Antoniak* és *Lesicki* a *Czuba Goryczkowára* (kb. 1913 m.) és innen a *Posredni Wierchre* (1874 m.) siettek.

A téli hegymászások sorában új dolog igen kevés akad, sem az idő, sem a hóviszonyok nem voltak eléggé kedvezők; különösen áll ez a Tátra északi oldalára. A túrák közül sikerült január 24-én a *Koscielec* I. téli megmászása M. *Karłowicz* és R. *Kordys* által, január 25-én a *Kryzne* és *Woloszyn* II. megmászása ugyanazok által, február 15-én a *Zólta Turnia* I. megmászása a *Zólta Przełęcz* felől húzódó gerincen.

A *Skrajna* és *Posrednia Turniát* a *Svinica* mellett télen először *Antoniak*, *Lesicki* és *Schuh* mászták meg február 28-án. A Magas-Tátra déli oldalán csak három téli túra volt és pedig április 17-én *Komarnicki* Gyula és *Laufer* István a Nagymorgást és innen a gerincen a *Weber csúcsot*, április 19-én a *Zergecsúcsot* mászták meg, december 29-én E. *Dubke*, id. *Franz János* és még egy vezető megmászta a Gerlachfalvi-csúcsot. Mindhárom túra II. téli megmászás.

A nyári hegymászások, illetve új túrák háromnegyed része a nyugati részre esik. Az itteni új túrák között tulajdonképpen sok a variáns; apróbb, jelentéktelenebb tornyok megmászása több oldalról is sűrűn fordul elő. Ilyen túrákat a régi jó időkben még figyelembe sem vettek, ma azonban, mikor a hegymászó ép úgy elemzi, boncolja a hegységet apró

részeire, mint a chemikus mindent elemeire bont, az ilyen tornyok megmászását is célul tűzi ki magának. A Tátra középső része volt aránylag legkevésbé kutatás tárgya, minek magyarázata az, hogy itt már majdnem minden fel van derítve s csak az északi falakon akadnak még ismeretlen ösvények. A látogatottság arányához képest szép problémákat oldottak meg a keleti részben, ahol a falmászások domináltak.

Nem feledkeztek meg emellett a hegymászók egyes már megtett nagyobbszerű túság megismétléséről sem, így a *Simon-tornyot* a kelet-nyugati gerincen másodsor mászták át dr. A. *Martin* és dr. H. *Rumpelt*. Ugyancsak ők a keleti Vaskapucscsúctól a Jegestavi-csúcs, Páncéltornyok, Konrádtorony stb. keresztezésével a Koncsisztáig mászták át a gerincet. A *Gauck* 3 ormát a Rumanhorhostól a Ganek-résig W. *Jeromin*, J. *Chmielowski*, J. *Król*, J. *Jankowski* és *Komarnecki* Gyula, a Jegestavi-, Kacsavölgyi- és Batizfalvi-csúcsokat, azaz az ú. n. Batizfalvi-gerincet J. *Chmielowski*, J. *Król* és *Komarnecki* Gyula traverzálták.

Külön kiemelést érdemelnek az egyedül megtett túság, amelyek mindegyikéről csak azért nem szólhatunk, mert nincs tudomásunk róla. A *Hegyesorony déli falának* is akadt egyedüljárója július 28-án dr. T. *Ostrowski* személyében; ugyancsak e csúcsot látogatta meg *Szaffka* Tihamér, annak nyugati gerincén és a vezetői úton ereszkedve le augusztus 20-ikán. Objektíve is egyike a legnehezebb túságnak a *Dubkettorony*, melynek első vezetőnélküli megmászója *Komarnecki* Gyula volt augusztus 12-én, ki aznap már a Márta-csúcsot traverzálta északról délre és ki emellett még számos túsát tett meg egyedül. A *Vöröspataktornyot* és a *Barátot* (*Porebski* variáns) *Laufer* István, a Papirusz-tornyokat a Téry-menedékház vendégkönyvében tett bejegyzés szerint *Mahler* Gusztáv budapesti egyetemi hallgató mászta meg egyedül, utóbbi többek közt a Csubrinát is egyedül mászta meg az északi falon át.

Ez általános ismertetés után áttérek az új túsákra. Valószínű, hogy összeállításom nem lesz még teljesen hiánytalan, mert az adatok csak részben állottak rendelkezésemre. A *Taternik* volt kútforrásom egyrészt, Roman *Kordys* és dr. A. *Martin* támogattak becses adataikkal másrészt s segítségemre voltak munkámban hűséges bajtársaim, a *Budapesti Egyetemi Turista-Egyesület* tagjai. Köszönetem ezúton rovom le mindnyájuknak.

* * *

Koscielec (2159 m.) déli csúcs I. megmászása a keleti falon. K. *Drewnowski* és R. *Gdesz* augusztus 20-án.

Új út a keleti falon a Czarny Stawtól. St. Szulakiewicz és St. Dluski aug. 7-én.

Koscielechágó. I. leszállás egyenest a Czarny Stawhoz. Barabasz.

Swinica (2306 m.). Új út az északi falon. W. Kulczyński és M. Swierz július 18-án.

Niebieska Turnia. I. leszállás a keleti gerincen. J. Chmielowski, dr. A. Kroebel, A. Znamięcki, — Jozek Tomkowy vezetővel július 31-én.

A rendes út egy könnyebb variánsa a Gasienicowa avaktól. J. Janikowska, Cz. Galuszka, St. Bialkowski, T. Janikowski, M. Zaruski és R. Kordys augusztus 21-én.

Wierch pod Fajki. I. átmászás. Janusz Chmielowski és Tomkowy vezetővel augusztus 2-án.

Ptak. (Torony a Mala Buczinowa Turnia és Kryzne között) I. megmászás. R. Kordys (egyedül) július 5-én.

Chalubinski-kapu és Hátsó-Barát közötti gerinc I. átmászása. St. Komornicki és dr. J. Zulawski, — J. Tomkowi vezetővel szeptember 7-én.

Barát (2064 m.). I. megmászás az északi falon. Komarnicki Gyula és R. Kordys augusztus 16-án.

I. leereszkedés a déli gerincen. W. Jeromin, J. Chmielowski, J. Król, Komarnicki Gyula, R. Kordys, M. Zaruski egyenazon a napon.

Hrubo északnyugati gerincének I. átmászása a Felső-Terianskóhágótól. P. Bester, W. és F. Goetel, M. Swierz, W. Kulczyński és T. Swierz. . . .

2370 m ponttól (a Hrubo gerincében) *délre fekvő első torony.* Új leszállás a Nefcervölgybe. J. Król és J. Jankowski.

Furkotacsúcs. Új leereszkedés egyenest a Nefcervölgybe. dr. Beynarowicz, dr. R. Kunzek, St. Szopinski és társai.

Hlinszkatorony (2334 m.). I. megmászás a keleti gerincen Mlinicahágóból. I. leereszkedés az északkeleti gerincen a Hlinszka- (Zerge) csorbába. Dr. A. Martin és K. Planek jún. 13-án.

Koprovacsúcs (2370 m.). I. leereszkedés az északkeleti gerincen a Szmrecsinyihágóra. M. Swierz, F. Goetel és T. Hlinski július 13-án.

Csubrina (2378 m.). I. megmászás az északnyugati falon részben új úton. Dr. A. Martin és K. Plank június 12-én.

Az északnyugati gerinc új variánsa. St. Porębski és A. Staniszewski augusztus 16-án.

I. egyenes leszállás a Szmrecsinyivölgybe. Dr. A. Martin és dr. H. Rumpelt augusztus 20-án.

Nagy-Menguszfalvicsúcs (2437 m.). I. megmászás a keleti falon a Chalubinskicsorba felől. Dr. A. Martin és dr. H. Rumpelt augusztus 16-án.

Chalubinszkicsorba. I. megmászás. M. Swierz, F. Goette és T. Halski július 14-én.

Keleti-Menguszfalvicsúcs (2405 m.). Új út az északi keleti falon. M. Karłowicz, M. Zaruski és A. Staniszewski július 14-én.

Dénescsúcs. I. gerincátmászás az északi oromra. M. Karłowicz, M. Zaruski július 15-én.

I. gerincátmászás a Tengersizemcsúcsról. Dr. A. Martin és dr. H. Rumpelt és dr. G. Künne augusztus 6-án.

Zabia Lalka. I. megmászás. J. Chmielowski, dr. A. Kroeber és Komarnicki Gyula — Jozek Tomkowy vezetővel aug. 5-én.

I. átmászás. W. Jeromin, J. Chmielowski, R. Kordys-Porebski, Rybinski, Wisniewski, Zaruski, Król és Komarnicki Gyula augusztus 15-én.

Wandatorony (Zabia Igla). I. megmászás W. Jeromin és társai augusztus 17-én.

Csehtavitorony (2236 m.). I. megmászás. W. Boldiref és M. Karłowicz.

Kopki (2362 m.). I. megmászás az északkeleti gerincen és I. átmászás. O. E. Meyer és G. Zindler június 9-én.

I. megmászása két toronynak a déli gerincen és I. átmászás. Ugyanazok, ugyanaznap.

Délicsúcs (Sárkánytavicsúcs) 2438 m. I. megmászás: Ugyanazok, ugyanaznap.

Erzsiketorony. I. átmászás. Dr. A. Martin és dr. H. Rumpelt augusztus 18-án.

Tátracsúcs (2565 m.). I. megmászás az északi falon. R. Kordys és A. Znamięcki augusztus 28-án.

Részben új út a Róth Márton-csúcs és Tátracsúcs közötti hágón keresztül. M. Rybinski és L. Stepkowska.

Déchyicsúcs (kis orom). I. megmászás az északnyugati gerincen. Dr. A. Martin és dr. H. Rumpelt augusztus 26-án.

Rumancsúcs (2428 m.). Új leereszkedés az Omladékvölgybe. W. Jeromin, J. Chmielowski és Komarnicki Gyula augusztus 21-én.

Vaskapu-hócsúcs (főorom). Új leereszkedés a déli falon az Omladékvölgybe. R. Kordys (egyedül) július 3-án.

Vaskaputorony. (A Vaskapu-hócsúcs északkeleti mellékgerincének legmagasabb tornya). I. megmászás. W. Goetel, F. Goetel augusztus 20-án.

Felkai-csúcs (2320 m.). I. egyenes leereszkedés a nyugati gerincen. Laufer István és Speidl Bódog augusztus 12-én.

Vöröspataktorony (2378 m.). Új út a keleti falon. W. és F. Goetel és Bester augusztus 29-én.

Középhegység (2380 m.). Új út az északkeleti kuloárban és a keleti gerincen. Z. Klemensiewicz (egyedül) június 18-án.

I. megmászás a keleti falon. W. Kulczynski, M. és T. Swierz augusztus 21-én.

Marmotatornyok. Részben első megmászások. Ugyanazok.

Kolibatorony (1873 m.). I. megmászás. Ugyanazok.

Varangyostavi-csúcs (2424 m.). Részben új út a keleti gerinc felhasználásával. M. Karłowicz (egyedül).

I. megmászás az északi falon. Komarnicki Gyula és dr. A. Martin augusztus 30-án.

I. leereszkedés a nyugati gerincen a Varangyostavi-csorbához. Ugyanazok, ugyanaznap.

Antoniacsúcs (2381 m.). I. megmászás a keleti gerincen a Varangyostavi-csorbáról. Ugyanazok, ugyanaznap.

I. leereszkedés északra a Jaworowe-völgybe. Ugyanazok, ugyanaznap.

I. megmászás a délnyugati gerincen. M. Karłowicz és W. Boldireff szeptember 11-én.

Torony a Jaworowe-gerincben. I. megmászás. M. Karłowicz és W. Boldireff ugyanaznap.

Hagymástavi-tornyok (a két kisebb torony). I. megmászás. M. és T. Swierz augusztus 22-én.

Sárgatorony. I. megmászás az északnyugati gerincen és I. átmászás. Dr. A. Martin, Komarnicki Gyula és Laufer István szeptember 1-én.

Katalincsúcs. I. megmászás az északnyugati gerincen és I. átmászás. Ugyanazok, ugyanaznap.

Középorom (2440 m.). Új út a keleti falon. H. Wirth Breuer János vezetésével június 7-én.

Nagy-Templom (2151 m.). I. megmászás a Középorom felől és I. átmászás. Dr. A. Martin, Komarnicki Gyula és Laufer István szeptember 1-én.

Jégvölgyi-csúcs (2630 m.). I. megmászás a Sucha Dolina völgyből a nyugati falon. W. Gadowski és társai július 13-án.

Késmárki-csúcs (2556 m.). Részben új út a Rézpadról. K. Drewnowski és A. Staniszewski július 29-én.

Papiruscsúcs (2436 m.). Új leereszkedés a Kis-Papirusz-völgybe. W. és F. Goetel és Bester augusztus 27-én.

Vöröstavi-csúcs (2425 m.). Új út az északnyugati gerincen. A. Konopczynski, dr. A. Jakubski és St. Szulakiewicz augusztus 13-án.

Zergecsúcs (2116 m.). Új út a délkeleti és keleti gerinc közötti szakadékon át. Hefty Gyula Andor (egyedül) augusztus 2-án.

A Magyarországi Kárpátgyesület poprádi Múzeumának alapítása, fejlődése és jelenlegi állapota. 1873—1908.

Irta **Wünschendorfer Aladár.**

I.

A „Kárpáti Múzeum“ alapításának eszméje egyidejű a Magyarországi Kárpátgyesület alapításának eszméjével; már az első három bizottsági ülésen vetették föl és tárgyalták pártolólag, úgyhogy az 1873. esztendő nemcsak a Magyarországi Kárpátgyesület, hanem egyszersmind a Kárpáti Múzeum alapításának éve. A Kárpátgyesület alapítását célzó „felhívás“ negyedik pontja „gyűjtemények és egyesületi könyvtár létesítésében“ látja az egyesület által kitűzött cél elérésének egyik eszközét. A bizottságok ez irányú határozatát jóvá is hagyta az 1874 február 22-én Késmárkon megtartott első rendkívüli közgyűlés.

Az eszme megvalósítása azonban késett, mivel egyrészt az egyesületnek a kezdet nehézségeivel kellett küzdenie, másrészt pedig nem találtak alkalmas helyiségeket, hol az időközben összegyűlt és felhalmozott tárgyakat kényelmesen el lehetett volna helyezni. Az alapítás voltaképpen azzal indult meg, hogy Késmárkon, az egyesület akkori székhelyén, az ottani lyceum birtokában levő s a Kárpátokban előforduló természetrajzi tárgyakat elkülönítették és — mint a későbbi Kárpáti Múzeum magvát — külön, önálló gyűjteménnyé egyesítették. Innen a tárgyak Genersich Károly, akkori múzeumi őr, házába kerültek; 1877-ben a gyűjtemény, mely a Kárpátgyesület által 1876-ban kibocsátott felhívás folytán nagyon megnövekedett, a Cserépy-féle házban, a következő esztendőben pedig az egyesület érdemes alelnökének, Doeller Antalnak, lakásán helyeztetett el, ahol 1882-ig maradt. Már itt is nagyon érezhető volt a helyiségek szűk volta s azonfelül a múzeum a nagy közönség részéről nem igen volt megközelíthető, mivel távol esett a tulajdonképeni idegenforgalomtól.

E kényszerhelyzet következtében aktuálissá lett a múzeumi épület építésének kérdése. A Múzeum alapítását már az 1876 augusztus 6-án tartott közgyűlés mondotta ki határozatilag és 100 forinttal meg is vetette a múzeumi épület építési tőkájének alapját. A későbbi közgyűlések is kivétel nélkül foglalkoznak ez ügygel, nevezetes haladás azonban csak 1881-ben mutatkozik, amikor a múzeumi épület építése elhatározott és Poprád és Felka idevágó ajánlatai tárgyalattak, míg az 1881 augusztus 7-én tartott közgyűlés a helyzet beható tanulmányozása alapján Poprád mellett foglalt állást. Mindkét város nagylelkűen nagy kedvezményeket helyezett az építendő múzeumi épület számára kilátásba: Felka csaknem 4000 forintot, amihez még Scherfel W. A. igen értékes, a Tatra flóráját tartalmazó kertje járult; Poprád készpénzben és építési anyagban 2700 forintot, amihez hozzájárult Husz Dávid nagyszerű adománya, aki arra kötelezte magát, hogy, ha a múzeumi épület Poprádon és pedig parkjának közvetlen közelében állíttatik fel, évente 200 frttal járul hozzá a Múzeum fenntartásához és halála után megteszi az egyesületet birtoka $\frac{1}{10}$ -ének örökösévé (ez az ajánlat később 5000 frtért megváltatott), végül átengedi körülbelül 1 holdnyi telkét az építés céljaira. Az eleinte felmerült tervet, mely szerint a múzeumi épület a Szepesvéghely felé vezető országút jobb oldalán lett volna felépítendő, a kedvezőtlen fekvésre való tekintettel, továbbá annak megfontolása után, hogy Poprád városa az általa felajánlott segítséget csak az esetben hajlandó nyújtani, ha az egyesület a szepesvéghelyi út baloldalát szemelné ki — mint a városhoz közelebb fekvő telket — az épület helyéül, végre arra való tekintettel, hogy Husz Dávid ez utóbbi helyet is ingyen bocsátja rendelkezésre, elejtették és elhatározták, hogy az épület a szepesvéghelyi országút baloldalán — mostani helyén — állíttassék fel. Miután a közgyűlés a múzeumi bizottság ez ajánlatát elfogadta és az egyesületnek évi 500 frtnyi segélyt biztosított, hozzá lehetett fogni az építés keresztülviteléhez. Mivel azonban az építéshez szükséges összeg még nem volt meg, elhatározta a bizottság, hogy a hiányzó összegről egyrészt önkéntes adományok gyűjtése, másrészt nyilvános sorsolás rendezése által fog gondoskodni. Az aláírási ívek szétküldettek az ország minden részébe és a 400 aláírási íven gyűjtött összeg kitett 3222 forintot, a költségek levonásával. A sorsolás keresztülvitelével megbízott egy eleinte 24, utóbb 100 tagból álló hölgybizottság, melynek tagjai megkértek, hogy pénzadományokat és nyereleménytárgyakat gyűjtsenek. E bizottság vezetését Csáky Albinné grófné vállalta nagylelkűen magára s ezáltal a Múzeum ügyét hathatósan

mozdította, a sorsoláshoz szükséges tárgyakat a pénzmányokkal együtt egynehány hónap lefolyása alatt 1882 augusztus haváig összegyűjtötte. A 20,000 nyerménytárgy orsolása ennek következtében 1882 augusztus 28-án végbe lehetett; ennek s a vele egybekötött — a múzeumi alap ára rendezett — bál tiszta jövedelme összesen 4368 forintt ki.

A bizottság időközben a telek és az alapítandó botanikus kert ügyében is megtette a szükséges lépéseket. E célból ratta a Husz D. által adományozott telket a Kárpátgyesület vére; azonfelül rábirta a várost, hogy a múzeumi telek ott álló rozoga épületet, melyet a város a tulajdonostól megvett, bontassa le és hogy az ottani telket az előbbi ajánl értelmében adja át ingyen a Kárpátgyesületnek. A bizottság azonfelül helyenvalónak találta a Husz D. által ajándékozott telekkel határos 425 □ öl nagyságú Kozempel-féle szántó föld megvételét a múzeumi telek kibővítése szempontjából. megvásárolt föld ára 150 frt volt. A kérdéses földnek azonban csupán 263 □ ölet lehetett a kijelölt célra felhasználni s a fennmaradó 162 □ öl, mint nem alkalmas, 32:4 frtért mért eladatott. Az ily módon megnagyobbított, körülbelül 300 □ öl nagyságú telket a Husz D. elnöklete alatt Poprádon megalakult építési bizottság egyelőre bekerített és részben kis fenyőfákat ültetett belé.

Lényeges változás történt a helyiséget illetőleg is, melyben az összegyűjtött tárgyak el voltak helyezve. A Késárkon levő tárgyak 1882-ben a Husz Dávid által saját parkban az egyesületnek ingyen rendelkezésére bocsátott területeken helyeztetek el és az eddigi, visszalépett múzeumi örökösök, Károly helyébe Wünschendorfer Károly választott meg a bizottság által. Az összes tárgyakat az e célból alakult osztályok, illetve azok vezetői, már itt rendezték és helyezték el szakszerűen. Egyelőre 4 osztály (Zoologia, Botanika, Ethnographia, Mineralogia-Geologia) alakított és elhatároltatott az egyesületi könyvtárnak a múzeumba való bekebelezése. 1883-ban ez utóbbi áttelepített Poprádra, ahol az újonnan választott könyvtáros, Münnich Sándor, szakszerűen rendezte, kiegészítette és katalogizálta. (Állomány: 169 kép, 10 térkép, 29 kötet, 276 kötött könyv, 1583 füzet és kötet, 305 másolat és másolat; összesen 2372 darab.) A könyveket részint a Kárpátgyesület Múzeumának helyiségében, részint Münnich Sándor lakásán helyezték el. Kevéssel rá sikerült a múzeumi tárgyakat Husz D. és nejének újabb áldozatkészsége folytán a turistaház nagytermében célszerűbben elhelyezni. Együttal nagyban gyarapodott a Múzeum tárgyainak állománya Koczyan

Antal oravici erdésznek 747 darabból álló s 1500 forintért megvett nagybecsű zoologiai gyűjteménye révén.

A telket rendbe hozták, befásították s az út mentén 1 méter magas fallal vették körül, amelyre Husz D. az egyesületi pénztár igénybevétele nélkül vasrácsot állíttatott fel, mely 600 frtba került. A fal építése közben egy kútra akadtak, melyet kijavítottak és szivattyúval láttak el. Azonfelül 3 építési terv állt rendelkezésre. Az építési alap ez évben — a Husz-féle alapot nem számítva — kitett 10,110 frtot, amelyhez még a már bekerített s részben befásított múzeumi kert járult. Említésre méltó még a bizottság határozata, hogy a Kárpátgyesület anyagi támogatását a jövőben többé nem veszi igénybe.

Időközben az építési tőke felszaporodott 12,000 forintra, úgyhogy a sokáig halogatott építkezéshez hozzá lehetett fogni. Kund és Jakabffy jónevű fővárosi építőmesterek megkerestettek, hogy a megjelölt határok tekintetbe vételével készítsenek tervet és költségelőirányzatot. Nevezett urak a legnagyobb készséggel el is készítették a tervet ingyen. Mivel azonban a termék kicsinyeknek s az átalakított, nagyobbított terv drágának bizonyult, a bizottság a szepesi kir. építészeti hivatalhoz fordult egy megfelelő, a 12,000 forintot meg nem haladó s a poprádi helyi viszonyokat is figyelembe vevő terv végett; miután ez a minden tekintetben megfelelő terv kielégítőnek találtatott s a múzeumi bizottság által elfogadottat, ez utóbbi azon volt, hogy az építés megkezdését tőle telhetőleg siettesse. A Kárpátgyesületnek 1885 április 18-án Lőcsén megtartott rendkívüli közgyűlésén a múzeumi bizottság elnöke, dr. Emericzy Géza, beterjesztette a tervet a költségelőiránnyal együtt s a közgyűlés jóváhagyta az építést és felhatalmazta a múzeumi bizottságot, hogy kösse meg a szerződést a vállalkozóval azzal a feltétellel, hogy az építési költség ne haladja meg a rendelkezésre álló pénzüsszeget. Az építési bizottság e célból 1885 július 10-én dr. Emericzy Géza elnöklete alatt és Husz D., Cziser L., Götz F., Peschko Fr. és Wünschendorfer K. jelenlétében ülést tartott, amely a beérkezett ajánlatokkal foglalkozott és az építés keresztülvételével Kazsimir János késmárki építőmestert bízta meg, aki a legkedvezőbb feltételeket nyújtotta; a bizottság által jóváhagyott szerződés megkötésével az elnök, az építkezés felügyeletével pedig az építési bizottság tagjai bíztak meg. Miután az elnök 1885 július 11-én megkötötte az építési szerződést, 1885 július 22-én megtörtént az épület alapkövének letétele dr. Róth Samu, mint Csáky Albin gróf Kárpátgyesületi elnök helyettese, dr. Emericzy Géza, Poprád városának polgár-

mestere és jegyzője és a Magyarországi Kárpátgyesület több tagjának jelenlétében. Az építkezés serényen haladt az építő bizottság, a technikai vezető Záborszky Béla mérnök és a terv készítőjének, Gleviczky Sándor mérnöknek, felügyelete alatt. Október 31-én megszakítottatott a tető alá hozott épület építése és 1886 április közepé táján ismét folytattatott és 1886 aug. 21-én be is fejeztetett. A Kárpáti Múzeum ünnepélyes felavatása 1887 augusztus 6-án ment végbe (Posewitz Th.-nál tévesen 1886 augusztus 21.). Egy fővárosi lap leírását követjük, midőn e fontos ünnepély lefolyásáról a következőkben számolunk be:

„Pénteken (augusztus 5.) este, de még inkább szombat délelőtt mindenfelől megérkeztek a Kárpátgyesület tagjai a Husz-Parkba, hogy tanui legyenek a Múzeum szombat délután 3 órakor végbemenő megnyitási ünnepélyének. A szép épület fenyődíszben pompázott; a főbejáratnál jobbra és balra elhelyezett állványokon az ünnepélyen résztvevő hölgyek és az egyesület bizottsági tagjai foglaltak helyet; az ünnep színhelyét egy diadalkapu és nemzetiszínű lobogók díszítették. A bejáratnál Poprád és Szepes-Tapolca önkéntes tűzoltósága állott sorfalat; a hölgyek számára fenntartott emelvény mellett a lőcsei és az iglói dalkar foglalt helyet. Délután 3 óra felé érkeztek az ünnepi vendégek — élükön gróf Csáky főispánnal — a Rákóczy-induló hangjai mellett a színhelyre. Itt, szemközt a Magas-Tátra örökszép bércével, melyek egy heti tartós ború után mindinkább láthatókká lettek, fejtegette — a dalosok által előadott Hymnus eléneklése után — az egyesület elnöke dr. Róth Samu a Múzeum és a mai ünnepély célját, mire Wünschendorfer Károly lelkész, mint az építészeti bizottság elnöke, a Múzeum keletkezésének történetét adta elő. Végül az egyesületi elnök, Csáky Albin gróf, aki mindig megnyerő, tapintatos modora, biztos és ügyes vezetése által a legnagyobb hálára kötelezi az egyesületet, rövid megnyitó beszédet mondott, melynek befejeztével az egybegyűlt, nagyszámú közönség hangos éljenzés s a dalkarok által előadott Szózat hangjai mellett bevonult a múzeumi épületbe, hogy megsejmelje az eddig berendezett 5 termet (Könyvtár, Mineralógia, Zoologia, Turisztika, Botanika, Numismatika, praehistorikus és egyéb régiségek). A szakosztályok ezirányú tevékenysége általános elismerést nyert.“ E jelentést kiegészíthetjük azzal, hogy az épület költségei 13,331.49 frtot tettek ki, a belső berendezéssel együtt körülbelül 16,000 forintot; a vétel és adakozás útján összegyűjtött tárgyak értéke 25,000 frt, úgyhogy a Múzeum épülete már ez időtájt 40,000 frtnyi értéket képviselt a gyűjteményekkel együtt.

A következő esztendőök a Múzeum nyugodt továbbfejlődésének évei. A fürdővendégek és a turisták évről-évre szaporodó számával lépést tart a látogatók száma; a tárgyak folytonosan szaporodnak s ennek következtében már a kilencvenes években helyszűke mutatkozik. Ez különösen a könyvtárnál volt érezhető, melynek állománya a számos cserepéldány és Ordódy István nagyszerű adománya által annyira gyarapodott, hogy a könyvek elhelyezése a kilencvenes évek vége felé a rendelkezésre álló szűk helyiségben lehetetlennek mutatkozott, s a cserepéldányok ez időtől fogva Iglón tartattak vissza. Túltömött volt azonfelül az állattani, majd az ásványtani osztály. Szép ajándékkal szaporodott a Múzeum dr. Holub Emil, a hirneves afrika-utazó adománya folytán is. A Kárpátgyesület állandó jóakarátát is kivívta magának, ámbár magában az egyesületben gyakran volt oka nagy nézeteltéréseknek. Már a Múzeum végleges helyének kérdése is nagy háboruságot idézett elő a versengő városok — Poprád és Felka — és híveik között s ennek közvetlen következményeként jött létre a felkai Tátra-Múzeum. A Múzeum évi segélyezését is magasnak tartották sokan és hevesen ellenezték annak folyósítását. Vita tárgya volt továbbá a múzeumi gyűjtemények kiterjesztésének kérdése is. Futólagos lehangoltságot idézett elő a két Múzeum egyesítésének ujabban felmerült s végleg elejtett terve is.

A vezető körök ezentúl mindinkább foglalkoztatta az épület kibővítése. Már 1894-ben felmerült a Múzeum bővítésének a terve, amint az a Kárpátgyesület kulturális tevékenységéről szóló idevágó jelentésből kitűnik. De leküzdhetetlennek látszó akadályok állották útját e tervnek, különösen a pénzügyi oldal szempontjából; mivel egyelőre semmi kilátás sem mutatkozott arra nézve, hogy az épület kibővítéséhez szükséges összeget önkéntes adományok és nyilvános gyűjtések útján beszerezhessék, segélyezés és támogatás végett a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz fordultak; az e végből ismételen benyújtott felterjesztések azonban sokáig elintézetlenek maradtak. A központi vezetőségnek ismételt fáradozásai végre azzal a sikerrel jártak, hogy Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter 1897-ben a múzeumi épület bővítésének céljaira 1000 forintot bocsátott az egyesület rendelkezésére és a jövőre nézve újabb összegeket helyezett kilátásba. Ugyanebben az évben hozatott az a nagyfontosságú határozat, melynek értelmében a vallás- és közoktatásügyi miniszter megkeresendő, miszerint a Múzeumot állami vezetés és felügyelet alá helyezze, hogy annak további kedvező fejlődése lehetővé tétessék és kibővítése megsürgetessék. Az 1900

őszén megtartott választmányi ülés pedig elhatározta, hogy Danhauser Rezsőt állandó múzeumi őrüln alkalmazza, neki lakást ad a múzeumi épületben és 200 koronányi tiszteletdíjban részesíti — ennek ellenében a vele kötött szerződésben meghatároztattak az őr kötelességei; ez a lépés újabb haladást jelent a Múzeum fejlődésében. 1901-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter kilátásba helyezi a várva-várt subventiót azzal a megjegyzéssel, hogy az állami segély módosításairól csak a tervek benyújtása és felülvizsgálata után a tényleges szükség számbavételével és a pénzügyi viszonyok mérlegelése után fog határozni. Az 1901. évre kiutalványozott 400 koronát a természetrajzi gyűjtemény gyarapítására. A 15,000 koronára rúgó költségelőirányzat pedig beterjesztetett a minisztériumhoz jóváhagyás, illetve megszavazás végett. Ennek alapján felvétel 1903-ban a múzeumi épület bővítésének céljaira 15,000 korona az állami költségvetésbe azon hozzáadással, hogy fenti összeg 3 évre szóló részletekben fizetendő, aminek következtében a központi bizottság megbizta az elnökséget, hogy az építkezést kezdesse meg a beterjesztett terv és költségelőirányzat alapján, mihelyt a fentnevezett segélyt az országgyűlés megszavazta. Ez időtájt vezettetett be a múzeumi épületbe a villamos világítás. A múzeumi kert is kibővítettett egy 348 korona árban megvett körülbelül 600 □ öl nagyságú területtel, úgyhogy az ily módon megnagyobbított park területe ma több mint 2200 □ öl. Az ujonnan szerzett telek bekerített; a kerítés 240 koronába került.

A központi választmánynak 1904 december 4-én tartott ülésén örömmel vétetett tudomásul, hogy a minisztérium az épület bővítésének céljaira 17,000 koronát adományozott. Mivel azonban a Múzeumok és Könyvtárak Főfelügyelősége szakmérnökének a tervekre és költségelőirányzatra vonatkozó beható tanulmánya alapján az építés költségeit 22,000 koronában állapította meg, gondoskodni kellett a hiányzó összeg beszerzéséről. Ennélfogva elhatározatott, hogy a Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelősége megkérendő, utalványozna ki egy 5000 koronányi segélyt. Kimondatott végül az is, hogy a meglevő tervek alapján kiírandó az építési pályázat. Megemlítésre méltó, hogy a Kárpátgyesület 1905-ben 800 koronát utalványozott a régi épület rendbehozásának céljaira.

Itt megemlékezhetünk a Majunke Gedeon építész által megpendített eszméről, mely a poprádi és a felkai múzeumok egyesítését célozta. Az e célból kiküldött bizottság azonban az ügy alapos megvizsgálása és gondos megfontolás után a

Husz-féle alapítvány lekööttsége és másirányú akadályok miatt végleg elejtette ezt a tervet.

Az építési munkálatok 20,120 koronáért kiadattak egy vállalkozónak, úgyhogy az építkezés még 1905-ben kezdetét vehette. A régi épületen eszközölt javítási munkálatok költség-előirányzat alapján 1522 koronát tettek ki, úgyhogy az építkezés összes költségei 20,000 koronára rúgtak. A múzeumi park kikerekítéséhez Poprád városa egy darab földet ajándékozott. A tető alá hozott épület aztán 1906 tavaszán közmegelegedésre teljesen befejeztetett s ezáltal a múzeumi tárgyak számára 4 új nagy terem állt rendelkezésre, amelyekben a tárgyak még az év folyamán rendszeresen el is helyeztek. A bővítési munkálatok által a múzeumi örnek is szép tágas és kényelmes lakás biztosított.

II.

A múzeumi épület kiépítése folytán annak vezetői végre abba a helyzetbe jutottak, hogy a tárgyakat kényelmesen és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének — különösen az általa kiküldött Szalay Imre, dr. Fejérfataky László, dr. Semayer Vilibald és dr. Horváth Géza uraknak — útmutatása mellett rendszeresen, a modern Múzeum követelményeinek megfelelően, elhelyezzék.

A végleges, jelenleg már nagyobbára be is fejezett rendezés alapján a tárgyak az alább felsorolt rendben helyeztek el:

I. Földszint, jobb: *Könyvtár*. Tartalmazza az egyesületi könyvtárt és a külön szekrényben elhelyezett Ordódy-féle könyvtárt. Ez utóbbi Ordódy István úrnak többszörösen bővített és kiegészített ajándéka. Mindkettő rendezve és katalogizálva. Most, hogy a még szükséges állványok és polcok elkészültek, az egész könyvtár kényelmesen és célszerűen helyeztetett el. Kívánatos a még nagyszámú kötetlen könyvek folytatólagos, tervszerű bekötése, továbbá egy betűrendes katalógus kiadása, ami lényegesen előmozdítaná ennek a már több mint 7000 kötetet számláló könyvtárnak kezelését és használatát. A helyiség egyelőre teljesen megfelelő, mivel szükség esetén helyet nyújt 3 újabb állvány beállítására s a szomszédos dolgozószoba is felhasználható a jövőben könyvtári célokra.

II. A bejárattól balra az *ásványtani* terembe jutunk. Az új terv alapján az első terem csupán ásványokat tartalmaz, melyek a részben ujonnan beszerzett célszerű szekrényekben vannak elhelyezve. 1. Csiszolt ásványok és csúcskövek. 2.

Szepes-Gömöri Érchegység. 3. Keleti-Kárpátok, Bélai-Mészhasasok és érdekes kristályok. A falakat az aggteleki cseppkőbarlang nagyszabású alaprajza, különféle térképek és fényképeszeti felvételek díszítik. Kívánatos volna — a múzeumi látogatóktól már több ízben óhajtott — tudományos rendszer szerint való bemutatása a Kárpátokban előforduló ásványoknak és kőzeteknek; ezek jelenleg az egyes hegycsoportok szerint vannak csoportosítva, ami különben első sorban kívánatos egy kárpáti múzeumnál; kiegészítésként azonban bemutatható volna a tudományos rendszer is a falak mentén elhelyezett kisebb szekrényekben minden nagyobb nehézség nélkül s ez által a terem teljesen kitöltetnék. Az ásványok gyűjtése és rendezése körül nagy érdemeket szereztek dr. Róth Samu és Róth Márton urak.

III. A szomszédos terem a Magas- és Alacsony-Tátra, a Liptói-Havasok és a Nyugati-Kárpátok *ásványait* tartalmazza. A botanikához való átmenetképpen itt találjuk az érdekes *lenyomatokat* és *kövületeket*. Ezekhez csatlakozik a *botanika* a növény-, gomba- és mohagyűjteményekkel, végül a különböző fajok és Magyarország botanikus térképe. A falakon meteorológiai, földrajzi és földtani képek, rügy- és maggyűjtemények. Itt kívánatos volna a csontleletek pontos meghatározása és a kiállított, részben már elhalványodott növények pótlása.

IV. A lépcső az emeletre vezet. Itt a természetes sorrend szerint az állattannak kellene következnie; mivel azonban ez utóbbi oly helyiségeket igényel, melyek a napfénynek nincsenek kitéve, azért találjuk itt az *archaeológiát*. Az érdekes régészeti és praehistorikus leletek a pénz- és éremgyűjteményekkel, okmányokkal stb. betöltik az egész termet. A pénzgyűjtemények újjá rendezése be van fejezve. A praehistorikus gyűjteményt a Múzeum Münnich Sándor úrtól vette meg.

V. A szomszédos terem az *állatok* egy részét tartalmazza; itt találjuk az emlécsöket s ezek közt Hohenlohe herceg nagyszerű ajándékát; azonkívül a Chyzer-léle pókgyűjteményt, a Holub-féle ajándékot, csigákat, halakat spirituszban és kitömve, gyikokat, kígyókat, csontvázakat stb. Ez a terem tartalmazza az „Oologia universalis“ teljes megjelenése után részben ujonnan rendezendő és meghatározandó tojásgyűjteményt.

VI. A *zoologia* folytatását hozza a következő terem. Az itt felhalmozott madarak nagy része a vétel útján megszerzett Koczyan-féle gyűjteményből származik, mely egyéb ajándékok és vételek útján tetemesen gyarapodott. A terem közepén levő lepke-, bogár- és rovargyűjtemények Husz János múzeumi örök

által nagy fáradsággal ujonnan rendezettek; ezek egy része állami letétként van a Múzeumban elhelyezve.

VII. A hetedik teremben találjuk a *turisztikát*. A világos, barátságos terem a Magas- és Alacsony-Tátrára, továbbá a Liptói-Havasokra nyíló festői kilátásával e célra nagyon is alkalmas. A falakat a Kárpátok részlet-fényképei díszítik; megemlítésre méltók a Magas-Tátra szép festménye Klimkovicstól, a Szepesi Vár rekonstruált alaprajza (Csáky Vidor gr. ajándéka) és a dombormű-térképek.

VIII. Az utolsó terem még nincsen teljesen berendezve. Egyelőre különféle festmények (Tátraképek, alapítók stb.), majolika, bútordarabok, koszorúszalagok és a még meglévő néprajzi tárgyak vannak abban elhelyezve. Eredeti rendeltetése szerint ez a terem a *néprajzi* osztály számára van fenntartva. A bizottság által terbevett kiállítása a különböző szepesi népviseleteknek igen érdekesnek ígérkezik.

Ez röviden összefoglalva a Múzeum jelenlegi belső beosztása; a még szükségesnek mutatkozó munkálatok az egyes szakosztályok tárgyalásánál jeleztettek. Felette szükséges egy tárgymutató kiadása; ennek összeállítása természetesen nagy fáradsággal jár annál inkább, mivel a legutolsó időkig nem volt megbízható leltár s ennél fogva nagy nehézségekbe ütközött a múzeumi tárgyak pontos átnézete és összegezése. Időközben azonban fenti leltár a jelenlegi múzeumi őr által összeállítattott, úgy hogy a tárgymutató megjelenése nem ütközik túlnagy akadályokba. Ezzel kapcsolatban adjuk a múzeumi tárgyak összefoglaló átnézetét, amennyiben ez a meglévő adatok alapján lehetséges. Amikor a Múzeum Késmárkról Poprádra áttelepítettett, a következő tárgyak vétettek át a múzeumi bizottság által:

1882-ben 1292 darab, 1883-ban 3043, 1884-ben 5709, 1885-ben 7293, 1886-ban 8235, 1887-ben 9688, 1888-ban 12000, 1889-ben 12768, 1890-ben 14800, 1891-ben 15003, 1892-ben 15102, 1893-ban 15202, 1894-ben 15277, 1895-ben 15330, 1896-ban 15458, 1897-ben 15543, 1898-ban 15588, 1899-ben 15603, 1900-ban 15610, 1901-ben 15770, 1902-ben 15790, 1903-ban 15809, 1904-ben 15837, 1905-ben 15912, 1906-ban 15961, 1907-ben 16016 darab.

Mivel pedig a fenti kimutatás csak az elnök kezeihez küldött tárgyak számát adja, mivel azonfelül sem a könyvtár köteteknek, sem az állami letétként múzeumunkban elhelyezett tárgyak számát nem adja, nem nagyítunk, ha a múzeumi tárgyak összegét 25,000-ben állapítjuk meg. (Lásd az alábbi táblázatot).

A múzeumi tárgyak állománya	1905	1906	1907
<i>1. Természettajzi gyűjtemények:</i>			
a. Állatok és praeparatumok	6300	8310	8404
b. Növények, mohok, gombák	4000	4000	4002
c. Ásványok és kőzetek	3500	3500	3524
<i>2. Régiségek:</i>			
a. Praehistorikus leletek	800	800	800
b. Közép- és újkori régiségek	300	347	349
c. Érmek és régi pénzek	1680	1921	1927
<i>3. Néprajzi gyűjtemény:</i>			
a. Magyar néprajzi tárgyak	30	30	32
b. Magyar nemzetiségek néprajzi tárgyai	80	80	80
<i>4. Képzőművészeti tárgyak gyűjteménye:</i>			
a. Szobrok és mellszobrok	6	6	6
b. Festmények	21	21	21
c. Rajzok stb.	68	71	76
d. Modern művészettörténeti tárgyak	16	16	16
<i>5. Könyvtár:</i>			
a. Könyvek	3525	3850	4075*
b. Folyóiratok, lapok	230	230	240
c. Kisebb nyomtatványok	100	100	100
d. Térképek, kéziratok, oklevelek	330	345	360
<i>Összegezés:</i>			
1. Természettajz	13800	15810	15930
2. Régiségek	2780	3068	3076
3. Néprajz	110	110	112
4. Művészettörténet	111	114	119
5. Könyvtár	4185	4525	4775
<i>Végösszeg:</i> 20986 23627 24012			

Az összes tárgyak célszerű szekrényekben vannak elhelyezve és a teljes áttekintés végett ideiktatjuk azok számát:

I. Könyvtár: 7 nagy szekrény felzetekkel és 3 polc (1 kétszárnyú, 2 kisebb).

II. Mineralogia: 3 nagy kettős szekrény.

* Az újonnan beérkezett cserepéldányokkal 6000. Összesen 7000 kötet.

III. Mineralógia: 1 nagy kettős szekrény.

Geológia: 1 nagy kettős szekrény.

Botanika, lenyomatok stb.: 2 nagy szekrény. Azonfelül egy kis szekrény és egy polc.

IV. Archaeológia: 3 nagy, 2 kisebb és 3 kettős szekrény.

V. Zoológia: 5 nagy, 4 kis szekrény.

VI. Zoológia: 1 nagy szárnyas szekrény, 4 kisebb.

VII. Turisztika: 3 domborműtérkép, 1 alaprajz üveg alatt, 1 polc.

VIII. Ethnographia: 3 szekrény és több polc.

A leltárt kiegészítik azonfelül a turisztikában és másutt (könyvtár) használatban levő bútordarabok (asztal, székek, díván, létrák), kisebb állványok, szerszámok stb.

Az építkezés és a folytonosan szaporodó gyűjtemények következtében a Múzeum értéke is évről évre emelkedik; hozzávető számítások szerint az 1890. és 1908. években 60,080, illetve 120,500 koronányi értéket képvisel, a következő részletezés alapján:

	1890-ben	1908-ban
	K	K
I. a. Épület --- --- --- ---	30,000	60,000
b. Rácsos kerítés --- --- ---	2,000	2,000
c. Kert --- --- --- ---	4,000	4,500
II. Belső berendezés a gyűjteményekkel együtt --- ---	20,080	50,000
III. Husz-féle alapítvány --- ---	4,000	4,000
Összesen:	60,080	120,500

III.

A Múzeum bevételi forrásai a következők:

1. A 2000 forintos alapítványi tőke kamatai.
2. Önkéntes adományok.
3. A pártoló tagok évi járuléka (2 kor.).
4. Az eladott egyesületi jelvények és Tátraképek 25⁰/₀-a.
5. A Kárpátgyesület évi segélyezése.
6. A Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének évi segélyezése. Különösen a Kárpátgyesülettől részesült nagyobb segélyösszegekben fennállása óta napjainkig; újabb időkben pedig a Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége részéről. A Kárpátgyesülettől az alábbi összegek utaltattak át a Múzeum pénztárába:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Év	Múzeumi tárgyakra és egyéb múzeumi célokra	Könyvtár	Térképek, rajzok, fényképek, domborművek	Kiállítási költségek	Múzeumi alap, építési költségek	Házbér, sorsjegyek, előleg
1873	—	—	—	—	—	—
1874	—	37.64	—	—	—	—
1875	—	101.78	1100.—	62.92 (P.)	—	—
1876	—	229.02	400.—	—	—	—
1877	413.82	10 36	1281.68	—	—	—
1878	242.54	168.78	120 —	—	—	—
1879	544.20	111.70	2.—	—	—	—
1880	605.44	123.30	—	—	—	—
1881	340.68	213.92	—	—	—	—
1882	284.80	41.62	—	—	71.20 } 1000.— }	160.— (Bér.) 86.— (Sorsj.)
1883	49.60	95.90	—	—	1141.82	160.— (Bér.)
1884	849.02	38.60	—	420.— (Bp.)	167.22 ¹⁾	—
1885	4.72	404.86	1012.12	—	—	—
1886	—	179.30	400.—	64.96 (Bp.)	423.60	—
1887	650.66	172.74	—	—	26662.98 ²⁾	210 — ³⁾
1888	—	110.44	243.— ⁴⁾	—	—	—
1889	172.— ⁵⁾	124.94	240.— } 165.12 }	—	—	—
1890	175.42	149.72	217.44	—	—	—
1891	200.— ⁵⁾	28.—	—	—	—	—
1892	—	173.20	—	—	—	—
1893	—	100.—	120.—	—	—	—
1894	—	200.—	262.76 } 96.— }	243.— (Bp.)	—	—
1895	—	130.68	454.40	60.— (Bp.)	—	—
1896	—	—	348.30	399 ² 54 (Bp.)	—	—
1897	45.88	—	342.— } 214.— } 52.— }	—	—	—
1898	—	—	28.80	—	—	—
1899	—	—	—	80.92 (P)	—	—
1900	322.40	100.—	—	18.30	—	—
1901	480.—	—	—	—	—	—
1902	428.90	—	—	—	—	—
1903	728.—	—	—	—	—	—
1904	700.—	—	—	—	—	—
1905	500.—	200.—	—	—	12326.20	—
1906	800.—	—	—	—	8332 35	550.— (El.)
1907	1000.—	—	—	—	3219.79	—

Ez összegekből azonban csak az 1. és 2. jelzésű rovatokban foglalt kiadások tartoznak a szorosabb értelemben vett múzeumi célokhoz s itt is beszámított az utolsó években folyósított miniszteri segély; a 3-ik rovat kiadásai csak rész-

¹⁾ A múzeumi tárgyak Poprádon történt átvételének költsége. ²⁾ A múzeumi építkezés összköltsége. ³⁾ Előleg. ⁴⁾ Kulturális célok és utolsó részlet Klimkovics részére. ⁵⁾ Münnich Sándornak.

ben esnek a Múzeum javára (dombormű-térképek, fényképek), a többi 4., 5., 6. alatt jelzett kiadások részint csak közvetve érintik a Múzeumot (kiállítási költségek), részint állami segélyt képeznek (építési költségek) vagy önkéntes adományok (az első építkezés költségei, sorsjegyek); a tulajdonképeni kiadásokhoz sorakozik végül a két esztendőn át fizetett házbér.

A Múzeum évi kiadásairól és bevételeiről szóló zárószámadásokat a következő táblázat tünteti fel:

Év	Bevétel	Kiadás	Múzeumi tárgyak beszerzésére	Könyvtárra	Segély a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Fel. részéről
	K. f.	K. f.	K. f.	K. f.	
1877	—	—	414.—	1158.—	—
1878	—	—	242.—		—
1879	—	—	544.—		—
1880	—	—	606.—		—
1881	—	—	340.—		—
1882	62.76	284.80	340.—	Látogatók adományai:	—
1883	179.24*)	305.50	284.—	179.24	—
1884	540.32*)	1054.84	—	540.32	—
1885	96.18*)	409.58	—	296.18	—
1886	931.44	489.34	—	571.78	—
1887	3566.94	3362.62	—	752.80**)	—
1888	1817.10	2400.10	—	674.22	—
1889	1702.48	1649.86	—	666.78	—
1890	1345.06	1232.16	—	542.80	—
1891	858.54	205.66	—	398.24	—
1892	1541.82	940.88	—	370.78	300.—
1893	1572.14	459.36	—	332.40	—
1894	1992.56	1491.90	—	4.6.—	—
1895	1597.44	1229.52	—	279.40	—
1896	1247.12	705.64	—	134.80	—
1897	1043.26	613.98	—	196.80	—
1898	983.16	558.60	—	254.—	—
1899	951.20	557.72	—	240.52	—
1900	860.29	693.42	—	163.62	—
1901	915.11	472.87	—	400.28	400.—
1902	1140.30	939.98	—	396.96	400.—
1903	982.97	714.09	—	137.13	400.—
1904	884.49	774.52	—	162.02	500.—
1905	653.29	547.58	—	261.65	500.—
1906	1057.90	1050.06	—	642.99	800.—
1907	981.92	808.76	—	661.38	1000.—

Mivel a Múzeumra vonatkozó számadásokat az első években nem vezették külön, az első évek adatai kissé hiányosak. Az első években a múzeumi tárgyakért és könyvtárért kiadott összegek nem jelöltettek meg elkülönítve, hanem vagy bennfoglaltatnak a „múzeumi kiadások“ rovatában, vagy

*) Látogatók adományai. **) Azonfelül tombola 556.52.

a Kárpátgyesület, illetve Minisztérium által utalványozott nagyobb segélyösszegekben.

Nagyobb pénzadományokkal támogatták a Múzeumot:

Okolicsányi-Zsedényi Kálmán	2000.—
Budapest városa	600.—
Albrecht főherceg Ő. F.	200.—
Frank Ede	200.—
Kempelen Imre	200.—
Kulman János	200.—
Loisch Ede	200.—
Loisch Edéné	200.—
Hazay Lajos	200.—
Szepesi Hitelbank, Lócse	200.—
Migazzy Vilmos gróf	200.—
Bexheft Mór	200.—
Münnich Aurél	200.—
Czibur Bertalan	200.—
Temkovitz Frigyes	200.—

IV.

A Múzeum ügyeit 1885-ig együtt intézték el a Kárpátgyesület ügyeivel; 1885-ben azonban elkülönítették a többi egyleti ügyektől és egy önálló hatáskörrel bíró bizottságra ruháztattak, mely csupán az elnökségnek és az egyesületi közgyűlésnek számol be tevékenységéről. E bizottság hatásköre az alapszabályokban következőleg van megállapítva és körvonalazva:

1.

A Múzeum a Magyarországi Kárpátgyesületnek lényeges alkotó részét képezi és a központi választmány vagy az általa választott múzeumi bizottság útján kezelteik.

2.

A múzeumi alap és a múzeumi jövedelmek külön kezeltenek és azokból más célokra semmi szín alatt mi sem fordítható.

3.

A Múzeum áll könyvtárból, továbbá ethnographiai, régészeti, turisztikai, állattani, növénytani, ásvány-kőzettani gyűjteményekből a Kárpátok és a haza egyéb vidékei köréből.

4.

A Múzeum tisztviselői: az elnök, a múzeumi őr, a könyvtáros, a pénztáros, a szakvezetők, kik az elnök kivételével mindnyájan a központi választmány által 3 évre választatnak.

a)

A múzeumi bizottság elnöke összehívja a bizottsági üléseket, vezeti azokat, gondoskodik a múzeumra vonatkozó számadások megvizsgáltatásáról és a központi választmány elé terjeszti azokat, ellenőrzi a múzeum vagyont és a tisztviselői működését, évenként jelentést tesz a közgyűlésnek a múzeum állapotáról és előterjeszti a jövő évi költségvetést a központi választmányhoz.

b)

A múzeumi őr gondoskodik az egész múzeum rendben tartásáról, jegyzéket visz a megérkező tárgyakról, tudósítja az iránt az illető szakvezetőt, esetleg elküldi azokat; ellenőrzi a belépti díjakat s átszolgáltatja azokat a pénztárosnak, beszámolván e tekintetben szeptember hó végén.

c)

1. A könyvtáros kezeli a könyv-, térkép- és művészeti állományt. javaslatba hozza a választmány előtt a megszerzendő műveket, átveszi az ajándék, csere vagy vétel útján megszerzetteket és kikölcsönzi ezeket térítvény mellett az egyesületi tagoknak.

2. Jelentést tesz évenként a könyvtár állásáról az elnökség útján a választmánynak.

3. Ennélfogva kettős lajstromot vezet, t. i. egyet a művek címei és szerzői, a másikat szakok szerint.

d)

Szakvezetők. Ezek rendezik és határozzák meg szakuk tárgyait, gondoskodnak azok szakszerinti elhelyezéséről és jegyzékeikről.

e)

A pénztáros átveszi a múzeum számára beérkező pénzeket, teljesíti a múzeumi bizottság elnöke utalványozása alap-

ján a fizetéseket, mindezekről könyveket vezet és az év végén beszámol.

Fenti alapszabályok értelmében alakult meg a múzeumi bizottság s az egyes hivatalokat, illetve tisztségeket a következő urak látták el:

- I. Elnökök: Dr. Roth Samu (1881—1885).
 Dr. Emericzy Géza (1885—1887).
 Wünschendorfer Károly (1887—).
- II. Örök: Genersich Károly (—1882).
 Wünschendorfer Károly (1882—1887).
 Danhauser Rezső (1888—1904).
 Husz János (1904—).
- III. Könyvtárosok: Münnich Sándor.
 Dénes Ferenc.
 Peschko Frigyes.
 Chodász János.
 Klementisz Géza.
 Lóvy Mór (jelenleg).
 Brenner Mihály (jelenleg).
- IV. Pénztárosok: Husz Dávid.
 Dénes Ferenc.
 Götz Ferenc.
 Peschko Frigyes.
 Chodász János.
 Christmann Tivadar (1897—).

Azon férfiak közül, kik a múzeum fejlődése körül fáradoztak, a következők dőltek ki az élők sorából:

1887. Dr. Emericzy Géza, a múzeumi bizottság elnöke s az ethnographiai osztály vezetője; sokat fáradozott azonkívül az építkezés körül.

1889. Husz Dávid, elévülhetetlen érdemeket szerzett magának a múzeum megalapítása idején nagyszerű alapítványa által; egy időben pénztárosa volt a múzeumnak; 1896-ban követte őt nemeslelkű neje.

1889. Dr. Roth Samu, lőcsei tanár, a közismert természettudós, a múzeum ásványtani osztályát bővítette nagybecsű ajándékaival, elnök és vezetője a mineralogiai szakcsoportnak.

1892. Spöttl Ignác, akadémiai festő Bécsben, becses ajándékokkal gyarapította a múzeum gyűjteményeit.

1896. Peschko Frigyes. Mint könyvtáros és pénztáros egy évtizeden keresztül önzetlen tevékenységet fejtett ki. A múzeumi park befásítása körül sokat fáradozott.

1902. Chodász János. A múzeum pénztárosa és könyvtárosa; utóbbi minőségében újárendezte és katalogizálta a könyvtárt.

1904. Danhauser Rezső. Több éven keresztül őre a múzeumnak. Mint ügyes praeparator ez irányban is hasznos szolgálatokat tett.

1908. Ordódy István, trencsénmegyei nagybirtokos, körülbelül 2000 kötetnyi értékes könyvtárát a múzeumra hagyta, a melynek azonfelül alapítványt tett a könyvtár gyarapításának céljaira.

V.

Mielőtt ismertetésünket befejeznők, vessünk egy futólagos pillantást arra a tevékenységre, amikor e kulturális intézményünk mint repraesentativ tényező szerepelt. A kiállításokat értjük, amelyeken múzeumunk kisebb vagy nagyobb arányban részt vett:

1878. Párisi nemzetközi földrajzi kiállítás. Dicséretet nyert.

1881. Velencei nemzetközi földrajzi kongresszus. Elismerő oklevél.

1885. Budapesti országos kiállítás. Nagy érem. (Összköltségek 1357.97 ft.)

1893. Grenoble-i (Club Alpin) turisztikai kiállítás. Dicsérő oklevél.

1895. Tescheni turisztikai kiállítás. Elismerés.

1896. Budapesti millenniumi kiállítás. Kiállítási és részvételi érem.

1900. Párisi világkiállítás.

1907. Iglói ipari kiállítás.

Fel kell azonban említenünk egyszersmind azt is, hogy azon előnyök mellett, melyek az effajta kiállításokon való részvétellel járnak, hátrányok is mutatkoznak, úgy a pénzügyi oldal, mint főleg a kiállított tárgyak rongálásának és részben való elkallódásának szempontjából, úgyhogy a múzeumi tárgyak kiállítása — nem is szólva az azzal összefüggő fáradságos munkáról — nem igen ajánlatos.

* * *

Harminc esztendő telt el a Kárpáti Múzeum alapítása eszméjének felmerülése óta, körülbelül harminc éve, hogy az első gyűjtések nagyobb arányt öltöttek s huszonkettő, hogy a múzeum új otthonába költözött. Ha egy pillantást vetünk ez arasznyi időre s az ezen idő alatt keresztülvitt alkotásokra, a megelégedés érzetével pihentethetjük szemünket a büszke

épületen s annak pompás gyűjteményein, amely semmiből teremtve, ma mint a Szepesség kultúrájának egyik bástyája tárja fel a látogató előtt bérces tájaink kincseit. S ha egybevetjük a küzdelmes multat a jelennel, bátran tekinthetünk a bizonytalan jövő elé. Ama hő óhaj reményében, hogy múzeumunkra a fokozatos fejlődés jegyében szép jövő várakozzék, — zárjuk sorainkat.

III. Egyesületi ügyek.

A M. K. E. védnöke:

Frigyes cs. és kir. főherceg Ő Fensége.

Tiszteletbeli elnök:

Gróf Csáky Albin Ő Nagyméltósága.

Tiszteletbeli tagok:

Döller Antal, Róth Márton, Siegmeth Károly, Münnich Kálmán, Benedicty J., Weber Samu f., gr. Bethlen András f., Christian Kraft zu Hohenlohe-Oehringen herceg, dr. Darányi Ignác, gróf Csáky Zeno f.

A M. K. E. tisztviselői:

Elnök: *iff. alapi Salamon Géza*, Szepesmegye főispánja, Lőcse.

Ügyvivő alelnök: *Fischer Miklós*, főgimnáziumi igazgató, Igló.

Másodalelnök: *Róth Márton*, főgimn. tanár, Igló.

Titkár: *Nikházi Frigyes*, főgimn. tanár, Igló.

Pénztáros: *Marcsek Andor*, főgimn. tanár, Igló.

Szerkesztők: *Kiss Albert*, főgimn. tanár, *Lővv Mór*, népisk. igazgató, Igló.

Számvizsgálók: *Topscher György*, kir. tanácsos, *Szöllő Ödön*, bankigazgató, *dr. Wesselényi Mátyás*, kir. közjegyző, Igló.

A központi választmány tagjai:

Ambrózy Albert, Nagyszalók; Bartsch Gusztáv, Igló; gróf Bissingen Ernő, Budapest; Bruchsteiner Jakab, Budapest; Beck Ede, Késmárk; dr. Chyzer Kornél, Budapest;

Czibur Bertalan, N.-Mihály; Csik Imre, Liptóújvár; Dárday Sándor, Budapest; Dénes Ferenc, Lőcse; Dobó Adolf, Igló; Dókus Gyula, Sátoraljaújhely; dr. Englisch Károly lovag, Wien; dr. Flórián Károly, Eperjes; Folgens Kornél, Igló; Förster Gyula, Alsó-Kubin; Gresch Ágost, Szepesbéla; dr. Greisinger Mihály, Szepesbéla; dr. Guhr Mihály, Tátraszéplak; Hoepfner Gusztáv, Lőcse; Hoff A., Kattowitz; Horti Valér, Késmárk; dr. Jármay László, Budapest; Kertscher Sándor, Késmárk; Kövi Imre, Igló; dr. Lorx Sándor, Lőcse; dr. Lupkovics József, Lőcse; dr. Neogrády Lajos, Lőcse; dr. Otto Ágost, Breslau; dr. Papp Samu, Alsótátrafüred; Péter Kálmán, Lőcse; Pónori Thewrewk Emil, Budapest; dr. Posevitz Tivadar, Budapest; Putsch Tóbiás, Igló; Raisz Aladár, Budapest; Reichart Dezső, Tátrafüred; Ruttkai Ráth Péter, Budapest; Sóltz Gyula, Budapest; dr. Szivák Imre, Budapest; dr. Szőnyei Dezső, Budapest; gróf Teleky Sándor, Budapest; Terray István, Rimaszombat; dr. Tóth István, Budapest; báró Uechtriz Zsigmond, Budapest; dr. Vécsey Tamás, Budapest; Weszter Pál, Nagyszalók; dr. Weisz Miksa, Budapest.

Az egyesületi múzeum bizottsága:

Elnök: *Wünschendorfer Károly*, Poprád.

Múzeumi őr: *Husz János*, Poprád.

Pénztáros: *Christman Tivadar*, Poprád.

Könyvtárosok: *Brenner Mihály*, tanító, Poprád és *Lövy Mór*, Igló.

Szakvezetők: a) az állattani osztályban: *dr. Greisinger Mihály* és *Husz János*;

b) a növénytaniban: *Förster Gyula* és *dr. Róth Róbert*;

c) az ásványtaniban: *Róth Márton*.

Rendes tagok: Dénes Ferenc; Emericzy Ödön; Folgens Kornél; Hajts Béla; dr. Hankó Arthur; Karoliny Mihály; Kulman János; Kövi Imre; dr. Posevitz Tivadar; Siegmeth Károly és az osztályok képviselői.

A M. K. E. képviselői:

Baja: Amler Antal, tanítóképző-intézeti tanár.

Breznóbánya: Faykiss Nándor, gyógyszerész.

Budapest: dr. Szőnyei Dezső ügyvéd.

Debrecen: Fux Antal, felső keresk. isk. tanár.

Dobsina: Klem Samu, polg. isk. igazgató.

Felka: Emericzy Ödön, tanító.

- Jolsva*: dr. Hensch Géza, városi főorvos.
Késmárk: Horti Valér, bankigazgató és Kertscher Sándor, igazgató.
Losonc: György Lajos, főgimn. tanár.
Matheóc: Thern Ede, ev. lelkész.
Nyíregyháza: Kubassy Gusztáv, tkpénztári főpénztáros.
Pécs: dr. Kenessey Aladár, közkórházi főorvos.
Podolin: dr. Csáki Károly, orvos.
Poprád: Wünschendorfer Károly, ev. lelkész.
Pozsony: dr. Klug Gyula, felső keresk. isk. tanár.
Rimaszombat: Loysch Ödön, főgimn. igazgató.
Sopron: dr. Schwarcz Ignác, ügyvéd.
Szeged: Weiner Miksa, keresk. tanácsos.
Székesfehérvár: Bottka Zoltán, tkpénztári pénztáros.
Szepesbéla: Gábel Adolf.
Szepesófalú: dr. Klein Ignác, ügyvéd.
Szepesolaszi: Majunke Géza.
Szepesszombat: Hensch Ede, kereskedő.
Tátrafüred: dr. Dalmady Zoltán, fürdőorvos.
Tátralomnic: Gundel Károly, fürdőigazgató.
Tátraszéplak: dr. Guhr Mihály.
Wien: dr. Topscher Gusztáv, cs. k. közjegyző, III., Hauptgasse 21.
Zágráb: Kubányi Gyula, máv. ellenőr.

Uj alapító tagok:

- Gróf Wenckheim László.
 Gróf Károlyi Mihály.

Jegyzőkönyv.

Felvétel a Magyarországi Kárpát-egyesület 1908. évi aug. hó 2-án Tátrafüreden tartott XXXV. közgyűlésén.

Jelenvoltak: ifj. Salamon Géza elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár és következő egyesületi tagok: gróf Degenfeld Lajos, gróf Teleki Sándor, Tarkovich József, Nagy Ödön, Dókus Gyula, Czibur Bertalan, Pónori Thewrewk Emil, dr. Neogrády Lajos, dr. Otto Ágost, Dénes Ferenc, Bartsch Gusztáv, dr. Weisz Miksa, Horti Valér, dr. Gaal Jenő, Husz János, Melczér Gusztáv, Pallaghy Gyula, Pallaghy Attila, Sonnenschein Bernát, Grosz Emilné, dr. Papp Samu, Neugebauer Vilmos, Winkler

Ernő, Romhányi Sándor, Werner László, Rác Arnold, Greschik Gyula, Szentistványi Dani, Hensch Aladár, Gréb János, dr. Tóth István, dr. Dalmady Zoltán, Telléry Gyula, Dókus Ernő, id. Szilassy Aladár, Simonffy Antal, Hervai Viola, Hervai Bernát, Burián László, dr. Faragó Márton, Fromm Antal és neje, Schmeisz Ágost és neje, Nikházy Vilma, Siegmeth Károly, Rösch Ferenc, Geduly Géza.

Tárgysorozat :

Elnök üdvözli a szép számmal megjelent tagokat, üdvözli Romhányi Sándort, aki a Magyar Tanítók Turista-Egyesületének képviselőjeként jelent meg és megnyitottnak nyilvánítja a mai gyűlést.

I.

Felolvasásra kerül az elnöknek az egyesület múltévi működéséről szóló jelentése, mely hű képét nyújtja annak a sokirányú tevékenységnek, melyet úgy a központ, mint az egyes osztályok és a múzeumi bizottság gyakorlati, kulturális és társadalmi téren kifejtettek.

Az elnöki jelentés kapcsán indítványozza elnök, hogy a közgyűlés szavazzon hálás köszönetet úgy Darányi Ignác m. kir. földmivelési miniszter úr Ó Nagyméltóságának, mint Kossuth Ferenc m. kir. kereskedelmi miniszter úr Ó Nagyméltóságának azért az áldozatkészségökért, mellyel a Táttra közlekedésügyét ez évben is előmozdítani igyekeztek.

Felkéri továbbá a közgyűlés Darányi Ignác m. kir. földmivelésügyi miniszter urat, hogy azt az összeget, melyet a tranzverzális villamos vasút építésére felvett a költségvetésbe, egy valóban Csorbatótól Barlangligetig vezető villamos vasút építésére fordítsa.

Elnök indítványára a közgyűlés küldöttséget meneszt Kossuth Ferenc m. kir. kereskedelmi miniszter úrhoz, amely a Csorbatótól Barlangligetig vezető kocsiuútnak kiszélesítését fogja kérelmezni. Ez a küldöttség csatlakozni fog a Szepesvármegye törvényhatósága által kiküldött küldöttséghez és Fischer Miklós ügyvivő alelnök vezetése mellett következő tagokból áll: gróf Teleki Sándor, gróf Degenfeld Lajos, Dókus Gyula, Bartsch Gusztáv, Ponorí Thewrewk Emil, dr. Papp Samu, Sóltz Gyula, Raisz Aladár, dr. Chyzer Kornél, dr. Raisz Gedeon, Ráth Péter, Czibur Bertalan, dr. Posewitz Tivadar, dr. Tóth István, dr. Jármay László, dr. Weisz Miksa.

A közgyűlés elnök indítványára üdvözli a Sziléziai Osztályt 20 éves fennállása alkalmából, elismervén azokat az

érdemeket, melyeket ezen idő alatt a Tátra idegenforgalma fejlesztése körül szerzett és kérvén őt további közreműködésre közös céljaink elérésében. Üdvözlí dr. Ottót, ki a Tátrának a külföldön való ismertetése körül kiváló érdemeket szerez.

Elnök meleg szavakban emlékszik meg néhai Weber Samu lelkesesperes gyászos elhunytáról, aki az egyesület dísztagja és választmányi tagja volt és aki fáradhatatlan munkásságával nagy érdemeket szerzett az egyesület fejlesztése körül; elnök indítványára a közgyűlés jegyzőkönyvileg örökíti meg az elhunytak emlékét.

Dr. Papp Samu indítványára a közgyűlés elnöknek és tisztársainak buzgó működésökért köszönetet szavaz. Egyben felemlíti, hogy a Magas-Tátrát az utolsó években kevesebb számú turista látogatja; ennek okát abban találja, hogy a turisták a főszezonban ide lent nem kapnak lakást, a menedékházakban pedig részint kevés a hely, részint drága az ellátás. Igyekezzen az egyesület ezen a bajon segíteni, valamint törekedjen az egyesület odahatni, hogy valamely magasabban fekvő ponthoz, esetleg a Lengyel-Nyeregre, ha nem is vasút, de legalább jó kocsisút építtessék, hogy a nagy közönségnek is alkalma legyen a magasba feljutni s így a Tátrát még inkább megkedvelni.

Gróf Teleki Sándor előtte szóló eszméjét nem helyesli, hanem azt kívánja, hogy a Tátra maradjon meg az ő eredetiségében és ne fadjuljon el úgy, mint a Svájc, ahol minden csúcsra vasút vezet és ahol kitömött zergéket mutogatnak a jámbor közönségnek. A helyett az idegen- és turistaforgalom emelése érdekében célszerűnek vélné, ha az egyesület a külföldi turistaegyesületekkel szorosabb összeköttetésbe lépne; e végből megbízza a közgyűlés gróf Teleki Sándort, hogy az egyesületet a D. u. Ö. Alpenverein müncheni osztályának közgyűlésén képviselje.

Dr. Dalmady Zoltán felszólalására a közgyűlés megbízza a választmányt, hogy a kalauzok helyzetének javítása végett a legközelebbi gyűlésen foglalkozzék a kalauzüggyel.

Ezzel kapcsolatban a közgyűlés örömmel veszi tudomásul Rácz újtátrafüredi igazgató úrnak szíves ajánlatát, mellyel a kalauzok részére egy szobát átenged.

II.

Ügyvivő alelnök előterjeszti az egyesület 1907. évi zárószámadásait, amelyek 37524·31 K bevételt és 25540·40 K kiadást tüntetnek fel; a pénztári maradvány 11983·91 K; az alapítványok összege 33436·84 K-t tesz ki.

A közgyűlés tudomásul veszi a zárószámadásokat, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését és úgy pénztárosnak a felmentvény megadása mellett a számadások lelkiismeretes és pontos vezetéseért, mint a számvizsgáló bizottság tagjainak fáradságukért köszönetet szavaz.

III.

Ügyvivő alelnök előterjeszti az 1909. évi költségelőirányzatot, mely 17134 K-val szemben ugyanannyi kiadást tüntet fel; az utóbbiakból kulturális célokra 4130 K, építkezésekre és turisztikai kiadásokra 10414 K van előirányozva.

A közgyűlés az előirányzatot tudomásul veszi.

IV.

A közgyűlés tudomásul veszi az Eperjesi-, Iglói-, a Keleti Kárpátok-, a Liptói-, a Lőcsei-, a Gölnicvölgyi-, a Sziléziai- és a Zólyommegyei osztályok múlt évi jelentéseit, zárószámadásait és 1908. évi előirányzatait és az osztályok elnökségeinek és választmányainak buzgó működésükért elismerést és köszönetet szavaz.

V.

A közgyűlés tudomásul veszi a múzeumi bizottság múlt évi jelentését és zárószámadását, amely 981.92 K bevételt és 808.76 K kiadást tüntet fel, valamint 1908. évi előirányzatát 826.71 K bevétellel és 772.06 K kiadással; a múzeumi bizottságnak pedig elismerést és köszönetet szavaz.

VI.

Ügyvivő alelnök jelenti, hogy az egyesület 1907. évi június hó 1-én emlékiratot terjesztett fel a kormány tagjaihoz és köztük a m. kir. kereskedelmi miniszter úrhoz, egyebek között a Magas-Tátrában végzendő útépitésekről. E tekintetben a m. kir. kereskedelmi miniszter úr következő rendeletet intézett a m. kir. államépítészeti hivatalhoz Lőcsén: „A Magyarországi Kárpátgyesület a Magas-Tátra ügyében kért állami actióra vonatkozólag emlékiratot terjesztett elem. Ezen emlékiratnak „Munkaprogramm a Magas-Tátrában“ című fejezete alatt előadottakat, különösen a turista utakra vonatkozólag méltányolva, felhívom a hivatalt, hogy az általam egyidejűleg értesített Magyarországi Kárpátgyesület megbízottjának közre-

működése mellett a Magas-Tátra vidékén létesítendő gyalog-ösvények, kocsutak hálózatáról egy részletes javaslatot dolgozzon ki és ezen javaslatot a következőkkel szerelje fel:

1. Úgy a gyalogösvények, mint a kocsutak hálózata az 1:25000 léptékű katonai térképen feltüntetendő és egy oly kimutatás készítendő, amelyben ezen útvonalak a hossz kitüntetésével felsorolandók.

2. A gyalogösvényekről — egyes jellemzőbb kereszt-szelvényeknek, a kocsutakról pedig azok hosszszelvényének és jellemzőbb kereszt-szelvényeinek elkészítése mellett — közelítő költségvetések készítendőek és az összes költségek összefoglalva is kimutatandók.

3. Ezen utak építésének módozatai részletesen leírandók és az építés sorrendje iránt is javaslat dolgozandó ki annak figyelembevételével, hogy az egész útépitési programm mintegy 5—8 évre lesz elosztandó.

Utasítom a hivatalt, hogy a fentiek értelmében szerkesztendő javaslatát legkésőbb a folyó évi szeptember hó végeig hozzám terjessze fel.

Budapest, 1908. évi április hó 24-én.

Kossuth, s. k.

A közgyűlés a miniszter úrnak ezen leiratát örvendetes tudomásul veszi.

VII.

Kisorsoltatott húsz darab „Frigyes főherceg“-menedék-házi részjegy. A beváltandó részjegyek számai a következők: 270, 96, 135, 33, 294, 136, 231, 141, 46, 220, 268, 3, 310, 47, 283, 235, 297, 24, 108 és 232.

VIII.

Elnök indítványára a közgyűlés táviratilag üdvözli Frigyes főherceg ő cs. és kir. fenségét, az egyesület védnökét és gróf Csáky Albin Ő Nagyméltóságát, az egyesület tiszteletbeli elnökét.

Ezzel az elnök megköszönve a tagoknak szíves megjelenését, a gyűlést berekeszti.

Nikházi Frigyes
titkár.

ifj. Salamon Géza
elnök.

Elnöki jelentés.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A Magyarországi Kárpátgyesület ez évben tölti be működésének 35-ik évét. Hogy ezt elérhettük, egyrészt az egyesület magasztos céljában és a maga elé tűzött feladat nagyszerűségében gyökerező szívós életerejének köszönhetjük, amelynek nem egyszer kellett érvényesülnie, hogy az elébe gördülő akadályokkal szemben sikeresen megküzdjön, másrészt azon nemes szeretetnek és páratlan lelkesültségnek, mellyel úgy mint 34 évvel ezelőtt annak előharcosai, most is annak lelkes vezetői és igazi barátjai fennen lobogtatják azt a zászlót, mely alatt küzdve határozott akarattal és kitartással törnek kitűzött céljuk felé.

Mielőtt az egyesületnek a mult évben gyakorlati téren kifejtett működéséről számot adnék, legyen szabad megemlékezniem azokról a kormányzati és közigazgatási tényezőkről, amelyeknek intézkedései, karöltve az egyesület tevékenységével, hivatva vannak a Magas-Tátra idegen- és turista forgalmának újabb és nagyobb lendületet adni.

S itt első sorban meg kell emlékezniem Darányi Ignác m. kir. földművelésügyi miniszter úr Ő Nagyméltóságának áldozatkészségéről és a turistaság iránt tanúsított helyes érzékről, midőn ez évben is újabb építkezésekkel segítette elő az egyesület törekvéseit.

Elévülhetetlen érdemeket szerzett magának Kossuth Ferenc m. kir. kereskedelemügyi miniszter úr Ő Nagyméltósága is, aki nagyobb hozzájárulással lehetővé tette, hogy a Poprád-Tátrafüredi villamos vasút e napokban elkészül s aki az utóbbi napokban egy a Magas-Tátra turisztikai feltárását illető korszakos jelentőségű rendeletet adott ki. A Magyarországi Kárpátgyesület ugyanis még 1907 június 1-én terjesztette fel memorandumát a magyar kormány tagjaihoz s köztük a magyar királyi kereskedelemügyi miniszter úrhoz, melynek a Tátra közlekedési viszonyait tárgyaló részében annak szükségét hangoztatja, hogy az alsó turistaúttal párhuzamosan 1500—1900 méter magasságban egy felső turistaút építtessék, mely a Zöldtótól a Kőpatakító—Zergeszálló—Felkaitó—Batiszfalvító—Popráditó irányában a Koprova-völgybe vezetne. Ezen a Tátra déli lejtőjén építendő utak hossza 195 km-t, költsége 108.000 K-t tenne ki. Az emlékirat felhívta a magas kormány figyelmét a Tátra körút kiépítésének fontos és szükséges voltára is. Ezen körútnak $\frac{3}{4}$ része kész és teljes befejezést nyerne, ha a Magyarországi Kárpátgyesület által Csorbatótól Podbanszkoig épített

lovagló ösvény kocsiúttá szélesíttetnék ki s a Tycha-völgyben a kincstár területén a Tomanova-hágóra, mely egyúttal országhatár is, a kincstár által, a Tomanova-hágótól pedig a Koszcieliszko-völgyön át Zakopanéig a lengyel kormány által kocsiút építtetnék ki.

Az egyesület által felterjesztett emlékiratra a kereskedelmi miniszter úr Ó Nagyméltósága 1908-ik évi április 24-én kelt rendelettel válaszolt, amelyben utasítja a m. kir. államépítészeti hivatalt Lőcsén, hogy a Magyarországi Kárpát-egyesület megbízottjának közreműködése mellett a Magas-Tátra vidékén létesítendő gyalogösvények, kocsiutak hálózatáról egy részletes javaslatot dolgozzon ki; ezen utak építésének módozatai részletesen leírandók és az építés sorrendje iránt is javaslat dolgozandó ki, annak figyelembe vételével, hogy az egész útépitési program 5—8 évre lesz elosztandó. Egyben utasítja a miniszter úr az építészeti hivatalt, hogy javaslatát legkésőbb folyó évi szeptember hó végéig terjessze fel. Az egyesület megbízta Dénes Ferenc tanár urat, hogy a felső turistautat nyomjelezzze, aki ezen munkálatokat már el is végezte s azokat a lőcsei építészeti hivatal rendelkezésére bocsátotta.

A m. kir. földművelésügyi kormány részéről a következő munkálatok végeztettek a Magas-Tátra területén: A Kriván tövében a három forrásnál új erdőóri lak építtetett külön bejáratú turista-szobával; a Jármái-út és a vízesések útja új nyommal igen kényelmes utakká alakították át; a középső vízeséstől Tátra-Lomnicra vezető út alaposan tataroztatott és ettől kiágazólag a 3 tavacskához egy elsőrendű sétaút építtetett; a Kópataki-tóhoz vezető lovagló ösvény a törpe fenyőben levő első tisztásig elkészült; a Dunajeci-út 3 és $\frac{1}{2}$ km. hosszúságban kiépült. Ezenkívül a földművelésügyi miniszter úr a Magas-Tátráról egy új, igen sikerült turista-térképet adott ki. Nagyjelentőségű továbbá a földművelésügyi miniszter úr azon elhatározása, amellyel Csorbatótól Barlangligetig terjedő tranzverzális villamos vasút felépítését elhatározza, mi végből azt a Kassa-Oderbergi Vasút közzegei által trassziroztatta.

Kedves kötelességet teljesítek, midőn úgy Kossuth Ferenc m. kir. kereskedelmi miniszter úr Ó Nagyméltóságának, mint Darányi Ignác m. kir. földművelésügyi miniszter úr Ó Nagyméltóságának nemes elhatározásukért és azért a nagy áldozatkészségükért, mellyel egyesületünk céljai iránt viseltetnek, e helyről is a közgyűlés nevében hálás köszönetet mondok.

Szepesvármegye törvényhatósága is multjához híven és anyagi erejéhez mérten igyekszik a Tátra fejlődését elősegíteni. A Bialka-hídat és az ahhoz vezető utakat kiépíttette, miáltal az oly annyira fontos összeköttetést a magyar és lengyel

turista-utak között létrehozta. Legutóbbi közgyűlésén pedig elhatározta, hogy küldöttséget meneszt a m. kir. kereskedelmi miniszter úrhoz, mely a Csorbatótól Barlangligetig vezető kocsitú kiszélesbítését fogja kérelmezni.

Ezek után, mélyen tisztelt közgyűlés, legyen szabad számot adnom egyesületünk múlt évi működéséről, melyet részint gyakorlati, részint kulturális téren kifejtett.

A központi vezetőség igyekezete a lefolyt évben is első sorban az egyesület megerősödésére irányult. Az egyesület tagjainak száma az előző évhez képest ez évben is gyarapodott ugyan, de nem oly nagy arányban, mint ahogy azt e tekintetben kifejtett törekvése és az egyesület feladatának nagysága kívánatosá tenné. Sok előítélettel, elfogultsággal és közönnyel találkozunk e működési téren, de mindez nem riaszt vissza minket attól, hogy munkánkat folytassuk és fel ne kérjük e helyről is az egyesület választmányi tagjait, képviselőit és minden igazi barátját, hogy bennünket ez irányban támogatni szíveskedjenek.

Az utóbbi években létesített nagyobb alkotások a rendesnél nagyobb mérvben vették igénybe az egyesület anyagi erejét; ez a körülmény, valamint az a törekvés, hogy a közel jövőben tervbevelt nagyobb építkezésekre a szükséges alap előteremtessék, arra indította a központi választmányt, hogy a lefolyt évben szűkebb körre szorítsa az építkezési munkálatokat. A meglévő nagy kiterjedésű úthálózat jókarban tartása volt első gondja az építő bizottságnak; a Zöldtavi-völgyben az utat helyreállította, a Bélai-mészahavásokban a gerincutat teljesen elkészítette, a Vaskapu alatti hidat helyreállította; a Nagyszalóki-csúcsra vezető Weisz-út teljes kiépítése folyamatban van. A munkaprogrammba felvett menedékházak közül első sorban a Kőpatakító melletti menedékház felépítését határozta el a központi választmány; e célra eddig 7000 korona építési alap áll rendelkezésre. A Batizfalvitó mellett építendő menedékházra pedig 1000 K. Útjelzések végeztek a Mlinica-völgyben, a Menguszfalvi-völgyben, az Oszterván és a Bélai-mészahavásokban.

Áttérve egyesületünknek kulturális törekvéseire, röviden felemlítem, hogy Évkönyvünk ez idén 2600 magyar és 1600 német példányban, 10 illetve 11 ívnyi terjedelemben és 3 műmelléklettel jelent meg. Az Évkönyv 8 kisebb-nagyobb értekezést és 17 kisebb cikket tartalmaz és feltűnteti úgy a központ, mint az egyes osztályok multévi sokirányú működésének fontosabb mozzanatait; végül tárgyalja a hazai és külföldi hasonló irányú egyesületek működését. Az Évkönyvünkkel folytatott csereviszony révén Múzeumunk könyvtára ez évben is több száz kötettel és folyóirattal gyarapodott.

Az egyesületi Kárpát-Múzeum fejlesztése a lefolyt évben is foglalkoztatta úgy az elnökséget és központi választmányt, mint a múzeumi bizottságot. Az egészen ujonnan berendezett Múzeum terei ez évben is részint ajándékok, részint vétel útján igen értékes tárgyakkal szaporodtak, a Múzeum látogatottsága örvendetesen növekedett, úgyhogy látogatóinak száma meghaladta a 2200-at és ennek révén bevételei is tetemesen emelkedtek.

Az Egyesület küldöttségileg vett részt néhai gróf Csáky Zenó, az egyesület tiszteletbeli tagja tátralomnici emlékének leleplezési ünnepélyén és arra koszorút helyezett. Részt vett továbbá küldöttségileg néhai Berzeviczy Gergely, kora egyik legkiválóbb nemzetgazdája, kakaslomnici emléktáblájának leleplezési ünnepén. Az egyesület tagja lett a Közművelődési Egyesület országos tanácsának és tagja lett az Országos Magyar Szövetségnek.

Ezzel nagyjában be is számoltam a központ múltévi működéséről; áttérek már most az osztályok működésének ismertetésére. Minthogy azoknak fontosabb alkotásai Evkönyvünkben bővebben vannak ismertetve, ezért röviden csak a következők felemlítésére szorítkozom:

Az Eperjesi Osztály utakat jelzett nemcsak Eperjes közelében, hanem Szinyelipóc és a Branyiszko környékén is, úgyhogy Szinyelipóc és a Branyiszko-hágó már turistaút által vannak összekötve; a tavasz-nyári időben havonként 2 kirándulást rendezett és az ifjúság kirándulásai érdekében országos mozgalmat indított. Sáros megye északi részéről turista-térképet készítettett és a megye különböző, turisztikai szempontból fontos helyein osztályképviselőseket rendezett be.

A Gölnicvölgyi Osztály Thurzó-fürdőről a Thurzó-hegyi Gábor-menedékházhoz új útszakaszt épített.

Az Iglói Osztály a pompás Hernád-áttörést kényelmesebben járhatóvá teendő 2 km-nél hosszabb gyalogösvényt készítettett és útjelzést eszközöltetett, 49 kirándulást rendezett, ezek között 8-at tanulókkal, részint a Hernád-áttöréshez és a Lapis Refugiira, részint a dobsinai jégbarlanghoz, a Magas-Tátrába és a Dunajec áttöréséhez.

A Keleti-Kárpátok Osztálya felépített a Preluka-réten egy nagy menedékházat és a Hoverla-menedékházat alaposan javította; ezenkívül az aggteleki-barlangban végzett javítási munkálatokat. Buzgó ügyvivő alelnöke, Siegmeth Károly úr, 7 felolvasást tartott vetítőképek bemutatása mellett az ország különböző helyein.

A Liptói Osztály befejezte a deménfalvi jég- és cseppkő-

barlang melletti új menedékháznak felépítését. Kirándulásokat rendezett a Gyömbérre és a Krivánra.

A Lőcsei Osztály kijavította a Daniháza menedékkunyhót, felújította a Lőcse-fürdőtől a Winnáig terjedő útjelzéseket és több kirándulást rendezett.

A Sziléziai Osztály a lefolyt évben ünnepelte 20 éves fennállását. A Német Dalszövetség bresloui dalünnepé alkalomával a dalosoknak a Tátrába való kirándulását rendező bizottság munkálataiban tevékenyen közreműködött a vezetőség. Az osztály 4 nyilvános gyűlést tartott, melyek mindegyike felolvasással volt összekötve; a tagok száma az év folyamán 740-re emelkedett. Jelenleg folytatja az osztály a Sziléziai-ház kibővítési munkálatait, miáltal 8 két vagy több ágyas szoba, egy közös 20 ágyas hálóterem járul az eddigiekhez, úgyhogy az egésznek elkészültével 14 turistaszoba, 1 nagy hálóterem, 2 tágas tornácós étkező-terem felett fog rendelkezni.

A Zólyomi Osztály több kirándulást rendezett a Kriesnára és a Rákóczi-hegyre és a meglevő építmények jókarban tartására szorítkozott.

Ezzel befejezván jelentésemet, kérem a mélyen tisztelt közgyűlést, hogy azt szíves tudomásul venni kegyeskedjék. Magamat és tisztársaimat a mélyen tisztelt közgyűlés jóindulatába ajánlva, tisztelettel felkérem a közgyűlés minden tagját és egyesületünk jóakaróit, hogy hazafias törekvésünket a jövőben is támogatni és becses közreműködésökkel ügyünket előbbre vinni szíveskedjenek.

Kelt Lőcsén, 1908. évi július hóban.

A Magyarországi Kárpát Egyesület elnöke.

Jegyzőkönyv.

Felvetetett a Magyarországi Kárpát Egyesület központi választmányának 1909. évi március hó 28-án Iglón tartott gyűlésén.

Jelenvoltak: Alapi Salamon Géza elnök, Fischer Miklós ügyvivő alelnök, Róth Márton másodalelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár, Dénes Ferenc, Csik Imre, Putsch Tóbiás, Weszter Pál, Ambrózy Albert, Folgens Kornél, Bartsch Gusztáv, Péter Kálmán, Szentistványi Dániel, Münnich Kálmán, dr. Neogrády Lajos, Kövi Imre, Kertscher Sándor, Husz János választmányi tagok és Langsfeld Géza, dr. Teschler Antal, Kiss Albert, Hajts Béla, Telléry Gyula, Berzeviczy Béla,

Hoch Ferenc, Kintzler Árpád, Ujlaky Jenő egyesületi tagok mint vendégek.

Távolmaradásukat kimentették: Dókus Gyula, dr. Otto, Hoff mérnök, Siegmeth Károly, Lupkovics József dr., Horti Valér.

Tárgyak:

Elnök szívélyes szavakkal üdvözi a szép számmal megjelent tagokat és a gyűlést megnyitottnak nyilvánítja. Meleg szavakban emlékszik meg azokról a gyász esetekről, melyek az egyesületet az utolsó választmányi gyűlés óta érték. Elhúnytak Koromzay György választmányi tag, a ki a Béla-Mészahavasokban éveken át építette az utakat, Kubinyi Gyula, a lipthói osztály elnöke, ki a deményfalvi barlang felkutatása körül fáradozott, Oltványi Pál, ki évtizedeken át rendszeres látogatója volt Tátrafürednek, Ordódy István, ki a múzeumi könyvtárt becses adományokkal gyarapította és 568 K alapítványt tett, dr. Raisz Gedeon választmányi tag. A választmány mély sajnálattal veszi tudomásul a jelentést és emlékket jegyzőkönyvileg megörökíteni elhatározta.

1. Ügyvivő alelnök jelenti, hogy az egyesület által 1907-ben a kormány tagjaihoz benyújtott memorandumnak eredménye egyrészt azok az alkotások, melyeket a m. kir. földmívelésügyi miniszter úr 1908-ban a Magas-Tátrában végzett és 1909-ben folytatni szándékozik, másrészt a kereskedelemügyi miniszter úr leirata, melyet az egyesülethez intézett s mely szerint hajlandónak nyilatkozik a kijelölendő útépitéseket a Magas-Tátrában 5—6 év alatt elvégezni. A magyar kir. kincstár az 1908-ik évben a Tátrában végzett építkezésekre és egyéb berendezésekre 69578 K-t fordított, az 1909-ik évre pedig ugyanarra a célra 524,088 K-t irányzott elő; ez utóbbiak között a csorbató—barlangligeti keskeny vágányú villamos vasút kiépítésére 300,000 K-t; a koronahegyi új fürdő felépítésére és felszerelésére 65,000 K-t; a csorbatói telepen egy turista szálló építésére 67,000 K-t. A lőcsei m. kir. építészeti hivatal által kidolgozott és a kereskedelmi miniszter által végzendő útépitések tervezete szerint a Csorbatótól Podbanszko mellett a Tycha-völgyön át a Tomanova-hágóig vezető kocsisút kiépítésére 720,000 K, a felső turistaút kiépítésére 190,000 K és a felső turistautat az alsóval összekötő segédutakra 220,000 K van előirányozva. Ha ezen utakat a m. kir. kereskedelmi miniszter úr a kilátásba helyezett 5—6 év alatt kiépítené, úgy a Magas-Tátra teljesen fel volna tárva.

Ügyvivő alelnök jelenti továbbá, hogy november 17-én egy a vármegye törvényhatóságának és a Magyarországi

Kárpátgyesületnek tagjaiból álló nagyszámú küldöttség alpi Salamon Géza főispán és egyesületi elnök vezetése alatt tiszteltt Wekerle Sándor miniszterelnöknél, Darányi Ignác földmivelésügyi, Günther Antal igazságügyi és Andrassy Gyula belügyminiszternél és Szterényi József kereskedelemügyi államtitkárnál.

A küldöttség vezetője köszönetet mondott a Magyarországi Kárpátgyesület nevében a minisztereknek a Tátra érdekében eddig kifejtett buzgó munkálkodásukért, e nagyszámú üdülőhelyünk érdekében további intézkedéseket kért, főleg pedig sürgette a kisajátítási jog kiterjesztését tartalmazó törvényhozási intézkedéseket; Szterényi József államtitkár úrnál pedig a Csorbató és Barlangliget között lévő turistaút kiszélesítését kérte. A miniszterek mind igen szívesen fogadták a küldöttséget és felajánlották közremunkálkodásukat.

A válaszmány tudomásul veszi a jelentést. Darányi Ignác földmivelésügyi miniszter úrnak a Tátra érdekében kifejtett áldozatkészségeért feliratilag hálás köszönetét fejezi ki; köszönetet mond Csik Imre főerdőtanácsos úrnak azért a készségeért, mellyel az egyesület ügyeit felkarolja és hálás köszönetet mond az elnök úrnak a küldöttség vezetéseért.

2. Előterjesztetik az egyesület 1908. évi zárószámadása. E szerint a bevételek kitétek 21360.78 K-t, a kiadások 12742.51 K-t; ez utóbbiak között kulturális célokra fordított 3116 K, építkezésekre és egyéb turisztikai kiadásokra 7358 K. Az összes alapítványok és alapok összege 36930.73 K-ra rúg. Ezzel kapcsolatban felolvastattott a számvizsgáló bizottság jelentése, mely szerint a számadásokat mind rendben találta és a pénztárosnak a felmentvény megadását indítványozza. A központi válaszmány Marcsek Andor pénztáros úrnak a számadás lelkiismeretes és pontos vezetéseért köszönetet szavaz és a felmentvény megadását a közgyűlésnek javasolni fogja.

3. Felolvastatnak az Eperjesi, Iglói, Gölnicvölgyi, Lőcsei, Keleti Kárpátok és Zólyommegyei osztályok múlt évi működéséről szóló jelentések, 1908. évi zárószámadásai és 1909. évi előirányzatai. Tudomásul vétetnek. Egyben elengedi a válaszmány a Gölnicvölgyi és Lőcsei Osztályoknak a 40 %-nyi központi járulékokat.

A Sziléziai Osztály jelentése kapcsán elnök sajnálattal említi, hogy a turisztika szempontjából érdemes munkásságot kifejtő osztály német nemzetiségi törekvéseket szeretne érvényre juttatni a Tátrában, amit az egyesület alapszabályai, melyek távol állanak minden politikai irányzattól, meg nem engednek. Kéri a válaszmányt, hogy ebben a kérdésben állást foglaljon.

Többek hozzászólása után a választmány dr. Neogrády Lajos úr indítványára a következő határozatot fogadja el: A Magyarországi Kárpátgyesület, valamint egyrészt elismeréssel adózik a Sziléziai Osztálynak az egyesület fejlesztése és a turisztika érdekében évek hosszú során át kifejtett, elismerésre méltó tevékenységeért, úgy másrészt kénytelen kijelenteni azt, hogy a Sziléziai Osztálynak az utolsó évi jelentésében kifejezésre juttatott amaz álláspontja, mely szerint jövő tevékenységét az állítólag innen kiszorított német nyelv és kultúra érdekében, tehát a nemzetiségi kérdés terén, kiterjeszteni óhajtja, a Magyarországi Kárpátgyesület alapszabályszerű hatáskörét túlhaladja és nem alkalmas eljárás a félreértéseket kizáró és eredményes további együttműködés biztosítására.

4. A Kárpátmúzeum 1908. évi jelentését a választmány tudomásul veszi és Wünschendorfer Aladár tanár úrnak a könyvtár rendezéseért, dr. Greisiger Mihály úrnak és a többi adományozónak adományaikért köszönetet szavaz.

Szintúgy tudomásul veszi az 1908. évi zárószámadásokat, amelyek 1127.66 K bevételt és 937.45 K kiadást tüntetnek fel, valamint az 1909. évi előirányzatot 875 K bevétellel és 763 K kiadással.

5. Az építő-bizottság elnöke előterjeszti a Kőpatakintónál építendő menedékház tervrajzát és költségvetését. Csik Imre indítványára mindkettőt felülbírálás végett a lipitújvári főerdőhivatalnak küldik meg. Ezzel kapcsolatban Csik Imre a Lomnici-csúcsra való könnyebb feljutás végett a Mózes-forrásnál egy turistakunyhó építését javasolja.

6. A szerkesztő-bizottság elnöke bejelenti, hogy az idei Évkönyv 2400 magyar és 1500 német példányban, 12 ívnyi terjedelemben május hó közepe táján meg fog jelenni. A választmány tudomásul veszi a jelentést.

7. A kalauzszabályzat módosításával kapcsolatban szóba került dr. Dalmady Zoltán fürdőorvos a közgyűlés alkalmával tett azon javaslata, hogy a kalauzokról megfelelőbb gondoskodás történjék. Csik Imre fixfizetés nyújtásával gondolja a kérdést megoldhatni. Folgens Kornél az egyesület, fürdőtelepek és a nagyközönség részéről egy nagyobb segélyalap megteremtését javasolja. Münnich Kálmán a fixfizetést nem tartja helyesnek, mert csak rontaná a kalauzok munkakedvét. Az egyesületnek nem lévén módjában — anyagi eszközök híján — a jelenlegi állapoton segíteni, a kalauzszabályzat erre vonatkozó részét változatlanul meghagyja.

8. A választmány elhatározza, hogy a Magyarországi Kárpátgyesület egyszer s mindenkorra lefizetendő 200 koro-

nával járul hozzá az Országos Közművelődési Tanács céljainak előmozdításához.

9. Az egyesület a m. kir. földmivelésügyi miniszter úr felszólítására résztvesz az 1910. évben Wienben rendezendő nemzetközi vadászati kiállításon. Az e tárgyban a minisztériumban március 30-án tartandó értekezletre kiküldi a választmány Csik Imre főerdőtanácsos urat.

10. Az építő-bizottság elnökét felhatalmazza a választmány, hogy ezidén is alkalmazza az útkaparót és hogy a Drechslerházikó melletti hidat esetleg újraépíthesse.

Elnök megköszönvén a tagoknak szíves türelmét, az ülés az elnök életetésével véget ér.

Nikházi Frigyes
titkár.

iff. Salamon Géza
elnök.

A Magas-Tátrában tervezett úthálózat hozzávetőleges költségvetése.*)

Kidolgozta a m. kir. államépítészeti hivatal Lőcsén.

Megjegyzések.

A nagyméltóságú kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrnak 1908. évi április hó 24-én 48057/907. szám alatt kelt rendelete folytán a Magas-Tátra vidékén létesítendő gyalogösvények és kocsutak hálózatáról összeállítandó műszaki művelet a következő útvonalakra fog kiterjedni:

A) Kocsiút a Csorbatótól a Pavlova-réten át Podbanszko mellett el a Tycha-völgybe és onnan a Tomanova-hágóra (1689 m.). Koronaszélessége 70 méterre tervezetik és maximális emelkedése 7 lesz. Hossza kereken 300 km.

B) Felső turista-út: 20 m. széles gyalogút a Zöld-tótól a Kis Morgás-hágóra, onnan a Kőpataki-tó alá és tovább a Zerge-szállóig, azután a Hilgermann-kilátó és a Három-tócsa mellett elvonulva a Felkai-tóig, onnan a Batizfalvi-tóig, onnan az Osztervára a Poprádi-tóhoz és innen a Csorbató és Pavlova-rét között beágazik a Csorbatótól tervezett és A) alatt említett új kocsiótba. Egész hossza kereken 380 km.

C) Sugárutak átlag 10 m. szélességgel tervezetnek és általában a felső és alsó turista-út alkalmas helyeken való összeköttetésére, egyébként pedig turisztikailag fontos pontok

*) A fentebbi jegyzőkönyv 1. pontjának kellő megvilágítására egész terjedelmében közöljük e nagyjelentőségű tervezetet. Szerk.

könnyebb megközelíthetésére szolgálnak majd. Az alábbi költségvetésben részletesen vannak felsorolva és az összes hosszuk 164·5 km.

Az itt említett úthálózat kiépítése 6 évre osztatik el akként, hogy az Ótátrafüredtől, mint természetes központból, kiindulva fokozatosan befejeztessék úgy kelet, mint nyugat felé.

A kocsitól költségei mind a hat évre, a felső turista-út költségei az első három évre, a sugárutak költségei pedig mind a hat évre osztattak el.

Hozzávetőleges költségvetés.

I. Első év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsitól	5·0	120000
B) A felső turista-útnak a Kőpataki-tótól a Batizfalvi-tóig terjedő szakasza	14·0	70000
C) Sugárutak:		
1. Kőpataki-tó—Lomnici-gerinc és csúcs	3·4	7400
2. Zerge-szálló—Lomnici-gerinc	4·5	4800
3. Tarpatak-szálló—Dr. Weisz-út	1·3	1400
4. Királyorr—Szalóki-csúcs	0·9	1000
5. Hilgermann-kilátó—Királyorr	4·9	2600
6. Három-tócsa—Tátrafüred	5·4	5700
I. Az első évre jut összesen	39·4	212900

II. Második év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsitól	5·0	120000
B) A felső turista-útnak a Kőpataki-tótól a Zöldtói és a Batizfalvi-tótól az Oszterváig terjedő szakasza	11·6	58000
C) Sugárutak:		
7. Öttó—Zöldtavi horhos	4·2	4500
8. Öttó—Jégvölgyi-csúcs	3·4	7300
9. Három-tócsa—Királyorr	2·9	3100
10. Három-tócsa—Tátraszéplak	1·5	1600
11. Felkai-tó—Virágoskert—Hosszú-tó	2·1	2300
12. Virágoskert—Ferenc József-csúcs	3·6	8000
13. Hosszú-tó—Lengyel-nyereg	1·5	1700
14. Lengyel-nyereg—Kis-Viszoka	0·9	1000
15. Kis-Morgás-hágó—Nagy-Morgás	2·4	2600
16. Nagy-Morgás-hágó—Késmárki-csúcs	2·1	4600
II. A második évre jut összesen	41·2	214700

II. Harmadik év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsi-útból	5.0	120000
B) A felső turista-útnak az Oszterváról a Poprádi-tóig és innen a Csorbató és Pavlova-rét között levő új kocsi-útba való beágazásáig	12.4	62000
C) Sugárutak:		
17. Fehérfal—Matlárháza	2.2	1300
18. Zöldtó—Lomnici-csúcs	4.5	10000
19. Zöldtó—Nagypapirus-völgy—Zöldtavi-horhos—Zöldtavi-csúcs	4.5	7000
20. Batizfalvi-tó—Ferenc József-csúcs	3.6	8000
21. Batizfalvi-tó—Felsőhági	5.4	5800
III. A harmadik évre jut összesen	37.6	214100

IV. Negyedik év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsíútból	5.0	120000
B) A felső turista-út már elkészült az első három évben	—	—
C) Sugárutak:		
22. Zöldtó—Vöröstó—Fehértócsúcs	3.2	3600
23. Fehértó—Fehértócsúcs	2.5	2800
24. Zöldtó—Fehértó—Kopahágó	4.1	2400
25. Kopahágó—Bolondgerő	1.7	1000
26. Bolondgerő—Szélesmező—Sirató	2.4	1600
27. Vaskapu—Homlokos	2.2	2600
28. Oszterva—Felsőhági	6.0	3500
29. Stadlórét—Poprádi-tó	1.3	1500
30. Trigán—Pátia-kúp	3.7	4000
31. Poprádi-tó—Hincótó—Vadorzó	4.3	7200
IV. A negyedik évre jut összesen:	36.4	150200

V. Ötödik év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsíútból	5.0	120000
B) A felső turista-út már elkészült az első három évben	—	—
C) Sugárutak:		
32. Hincótó—Koprovahágó—Hlinszka-völgy	5.9	13500
33. Koprovahágó—Koprovacsúcs	0.9	1000
Átvitel	11.8	134500

	Áthozat	11·8	134500
34. Koprovavölgy—Tychahágó és a Velka-kopa felé	3·0	6600	
35. Tychahágó—Zaworovyhágó—Valentkova	1·6	1800	
36. Szmrecsintó—Kolbenheyertó	1·4	1600	
37. Koprova-völgyből a Szmrecsini tavakhoz és a Halubinszky-hágóra	3·6	4000	
38. Fátyol-vízesés—Szentiványi-tó—Lórenc-hágó—Wahlenberg-tó	4·2	10000	
39. Wahlenberg-tó—Furkota-hágó—Alsó-Terianszko-tó	2·3	5000	
40. Csorbató—Furkotavölgy—Wahlenberg-tó	6·0	6600	
V. Az ötödik évre jut összesen:	33·9	170100	

VI. Hatodik év.

	km.	korona
A) A Csorbató—Podbanszko—Tomanova-hágói kocsútból	5·0	120000
B) A felső turista-út már elkészült az első három évben	—	—
C) Sugárutak:		
41. Handelvölgy—Kriváni Zöldtó—Szkarahágó	5·8	6300
42. Handelvölgy—Kriváncsúcs	2·3	5200
43. Prehíba—Kriván	1·4	3000
44. Tycha-hágó—Lilijove-hágó	5·2	11500
45. Háromforrás erdőőri laktól a Polenicán át a Koprova-völgybe	3·2	2000
46. Jávorkúp—Lilijove-hágó	3·8	8000
47. Tychavölgy—Kondratska-hágó	2·4	2700
48. Tomanova-völgy—Kreszanica-kúp	2·1	2300
49. Kotlina-hágó—Swinica-hágó	1·2	1300
50. Podbanszkról a Kameniszta-völgyön át a Bisztrára	4·0	4500
VI. A hatodik évre jut összesen:	36·4	166800

Összesítés.

	korona
I. Az első évre jut összesen	212900
II. A második évre jut összesen	214700
III. A harmadik évre jut összesen	214100
IV. A negyedik évre jut összesen	150200
V. Az ötödik évre jut összesen	170100
VI. A hatodik évre jut összesen	166800

Összes költségek 1128800

Kereken: 1.130,000 korona.

A Magyarországi Kárpát Egyesület Alapítványainak kimutatása 1908 dec. 31-én.

I. Alapító tőke

	K. f.
Kárpáti Múzeum tartozása	4000.—
Keleti Kárpátok Osztályának tartozása...	2000.—
Központ tartozása a mill. kiállítás alkal- mából	3600.—
Frigyes-menedékházi részjegyekben 1907 december 31-én	860.—
9 drb. kisorsolt részjegy visszafizetése	180.—
Marad 1908. december 31-én...	680.—
Szepesi hitelbank, Lőcse, 7201. sz. betét- könyv (alapító tőke) 1908. dec. 31-én	936·92
Szepesi hitelbank, Lőcse, 7992. sz. betét- könyv (kalauz-tőke 1907. dec. 31-én	825·15
1908. évi kamatok hozzá	33·32
1908. december 31-én	858·47
Szepesiglói hitelintézet 6720. sz. betét- könyv (alapító-tőke) 1907. dec. 31-én	12527·96
Kisorsolt Frigyes-menedékházi részjegyek értékének elhelyezése... ..	180.—
1908. évi alapítványok elhelyezése	200.—
1908. dec. 31-én	12907·96
Összes alapító tőke 1908. dec. 31-én...	24983·35

II. Ordódy István K. alapítványa.

Szepesi hitelbank Lőcse, 7305. sz. betét- könyv szerint 1907. dec. 31-én	557·60
1908. évi kamatok fele hozzá	11·26
1908. december 31-én	568·86

III. Múzeum építési alapja.

Szepesiglói hitelintézet 8531. sz. betét- könyv szerint 1907. dec. 31-én... ..	2818·14
1908. évi kamatok hozzá	99·62
1908. december 31-én	2917·76

IV. Millenniumi emlékkő-alap.

Szepesiglói Hitelintézet 8835. sz. betét- könyv szerint 1907 december 31-én	77'07	
1908. évi kamatok hozzá --- --- ---	2'70	
1908 december 31-én --- --- ---		79'77

V. Tarpataki-völgy menedékházának alapja.

Szepesiglói Hitelintézet 13160. sz. betét- könyv szerint 1907 december 31-én	234'—	
1908. évi kamatok hozzá --- --- ---	8'07	
1908 december 31-én --- --- ---		242'07

VI. Kőpataki-tó menedékházának alapja.

Szepesiglói Hitelintézet 13264. sz. betét- könyv szerint 1907 december 31-én	5000'—	
1908. évben megszavaztatott --- ---	2000'—	
1908. évi kamatok hozzá --- --- ---	138'92	
1908 december 31-én --- --- ---		7138'92

VII. Batizfalvi tó menedékházának alapja.

Szepesiglói Hitelintézet 13608. sz. betét- könyv szerint 1808 december 31-én	1000'—	
Összes alapítványok és alapok 1908. évi december 31-én --- --- ---		36930'73

Marcsek Andor s. k.
közp. pénztáros.

Megvizsgáltuk és minden tételben helyesnek, az alapokat
rendben meglevőknek találtuk.

Iglón, 1909 március hó 26-án.

Topscher György s. k.
kir. tanácsos, elnök.

Szell Ödön s. k.

Dr. Wesselényi Mátyás s. k.

A M. K. E. Múzeum-bizottságának 1908. évi jelentése.

Mindenekelőtt köszönetet mondunk a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének azon jóindulatért s hathatós támogatásért, melyben múzeumunkat a lefolyt évben is részesítette. Ezen támogatásnak köszönhetjük, hogy az ásványtani szakosztályban a régi, meg nem felelő szekrényeket újjakkal cserélhettük ki, a régiségtárt és természetrajzi tárat szekrényekkel bővíthettük s a néprajzi gyűjteményt felállíthattuk.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége részéről a mult évben *dr. Szalay Imre*, *dr. Fejérfataky László* és *dr. Horváth Géza* urak látogatták meg múzeumunkat, kik azt behatóan megtekintették és útmutatásokat adtak annak további fejlesztésére is.

A múzeum látogatóinak száma, kik nevüket emlékkönyvünkbe bejegyezték, 2410 volt, de ezeken kívül sokan látogatták azt olyanok is, kik neveiket nem írták be. Önkéntes adakozásból 623 K 97 f folyt be a múzeum fenntartására és gyarapítására.

A múzeum gyarapodását illetőleg jelentjük a következőket:

A *könyvtár*, főleg a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének támogatása révén, igen értékes művekkel gazdagodott. Csak az ő támogatása által szerezhettük meg a Természettudományi Társulat összes kiadványait és egyéb értékes műveket is. Ajándékképen kaptuk a Pécs-baranyai, a Székely, a Debreceni, a Váci Múzeum-egyesületek és a Magyarországi Kárpátegyesület Évkönyveit, valamint az Eperjesi Kollegiumtól Az eperjesi vértanúk emlékműve c. füzetet. Továbbá Wünschendorfer Károly elnök úrtól Das 50-jährige Amtsjubiläum c. emlékiratot, Christmann Tivadar pénztáros úrtól a Szepesi Hírnök nyolc kötetét, Farkas György főerdész úrtól a Természet c. folyóirat kilenc kötetét, végül boldogult Csont Gusztáv úrtól 4 kötetet és bold. Weber Samu főesperes úr örököseitől 130 kötetet és 69 füzetet.

Okiratgyűjteményünket Kövi Imréné úrnő, Szubally Kálmán úr, bold. Csont Gusztáv és Weber Samu urak örökösei gyarapították. Az összes gyarapodás eszerint 216 kötet és 69 füzet.

Nem hagyhatom itt említés nélkül, hogy Wünschendorfer Aladár szarvasi főgimn. tanár úr a nyári szünet alatt sokat fáradozott a könyvek rendezésével és elhelyezésével.

Régiségtárunk nem különben jelentékenyen gyarapodott a mult évben. A Kárpátegyesületi Múzeum az Iglói Főgimnáziummal egyesülve ásátásokat végeztetett Alsóvadász abauj-

megyei község határában, Kriston Pál ottani körjegyző úrnak, az iglói főgimn. volt növendékének lelkes vezetése és támogatása mellett. Az ásatás eredményeként napfényre hozott érdekes kőkorszakbeli leletből mintegy 200 darab régiségügyi tárgy került múzeumunk birtokába. Miglierini János úr, a gánóci mészkőbánya tulajdonosa, munka közben őskori megkövesedett csontokra akadván, azok legnagyobb részét múzeumunknak adományozta. Végre múzeumunk hú pártolója, dr. Greisiger Mihály úr, Szepesbéla és Kakaslomnic környékén, valamint a Tátrában talált igen szép őskori tárgyakkal gyarapította múzeumunkat.

Régiségeket ajándékoztak múzeumunknak a következő urak: Hollaender Gyula, néhai Csont Gusztáv, Husz János, dr. Krompecher Ödön, Simkó János és Szepessy Béla.

Pénz- és éremgyűjteményünk részint ajándékok, részint vétel útján gazdagodott. A Főfelügyelőségtől szép plakettet kaptunk Ó Felsője I. Ferenc József uralkodásának 40 éves jubileuma alkalmából. Különböző pénznemeket és érmekeket a következő urak adományoztak: Gréb Aladár, Scharnitzky Antal, Landler Miklós, Songhy Tivadar, Kullmann János, Husz Béla, Wünschendorfer Béla, Perczian Gyula, Husz János, Ujváry Tivadar, Krebs Márton, Szepessy Béla, Szubally Kálmán (22 darabot) és Róth Márton (32 pénzt és 2 érmet).

Eszerint régiséggyűjteményünk 297 őskori, 14 régi tárggyal és 74 pénz-, illetve éremdarabbal, összesen 385 darabbal gyarapodott.

Néprajzi gyűjteményünk gyarapodásánál első sorban ismét a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének tartozunk köszönettel, amennyiben lehetővé tette, hogy a szepesi népviselet fokozatos bemutatását egy batizfalvi férfi- és nőalak felállításával megkezdjük. Ez irányú támogatását a jövőben is kérni fogjuk. Néprajzi tárgyakat kaptunk Greisiger Edith úrhölgytől és özv. Peschko Ilona úrnőtől. A len feldolgozását mutató készülékeket ajándékoztak Husz Lujza és Koch Amália úrnők. Végül dr. Krompecher Ödön úr két 1684/5-ből való régi korsót volt szíves ajándékozni. Az összes gyarapodás 41 darab.

Képzőművészeti tárunkat a következő ajándékozók gazdagították: A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége a múzeumból és két termérből készített 3 fényképpel, dr. Krompecher Ödön úr a Ferenc József-csúcsot ábrázoló s önmaga felvette fényképpel, Róth Márton tanár úr a csütörtökhegyi Zápolya-kápolnára, a lócsei r. k. templomra és Szepeszbátra vonatkozó rajzokkal; ugyanő volt szíves a Magas-

Tátrát bemutató 10 darab katonai térképet is ajándékozni. A gyarapodás összesen 20 darab.

A *természettajzi gyűjtemény* szintén ajándék és vétel útján gyarapodott. Állami letétként kaptunk egy földi kutyát Apahidáról. Ajándékoztak: Glonek úr egy karvalyt, Husz János úr 413 rovarot Poprád környékéről és a Tátrából, Róth Márton tanár úr 18 szárított kárpáti növényt és egy darab realgárt Felsőbányáról, Schneider Sándor úr egy disznó-koponyát és két darab marhagyomorgolyót. Vétel útján szereztünk egy-egy patkósorrú denevért, csíkos egeret, mezei és havasi nyulat, továbbá egy-egy mezei nyúl-, görény-, hörcsög-, vakond- és denevér-csontvázat. Az összes gyarapodás 444 darab.

Midőn a nemeslelkű adományozóknak szíves támogatásukért ezuttal is hálás köszönetünket nyilvánítjuk, egyszersmind arra kérjük őket, hogy múzeumunkat továbbra is pártfogásukba venni szíveskedjenek.

Poprád, 1909 januárius 28-án.

Husz János,
múzeumi őr.

Wünschendorfer Károly,
múzeumi elnök.

A Magyarországi

1908. évi bevételeinek

Bevétel.

		K	f	K	f
<i>I. Tagsági díjak.</i>					
1. Központi tagok díjai:					
19 tag után 1907. évre	-----	76	—		
932 " " 1908. évre	-----	3763	51		
2. Osztályok 40 ⁰ / ₀ -os járulékaik:					
Eperjesi osztály	125 tag után 1907-re	200	—		
Eperjesi " "	200 " " 1908- a	352	—		
Gölnicvölgyi osztály	25 " " "	40	—		
Iglói " "	82 " " "	131	20		
Keleti Kárpátok " "	299 " " "	478	40		
Lőcsei " "	96 " " "	153	60		
Sziléziai " "	718 " " "	1148	—		
Zólyom megyei " "	145 " " "	235	—		
3. Alapító tagsági díjak	-----	200	—		6777 7
<i>II. Kiadványok és hirdetések.</i>					
1. Kiadványok eladásából	-----	17	85		
2. Jelvények " "	-----	73	30		
3. Tagokmányok " "	-----	2	20		
4. Hirdetések	-----	374	—		467 3
<i>III. Adományok és kamatok.</i>					
1. Adomány a Nagyszalóki-csúcsra vezető út kiépítésére	-----	200	—		
2. Egyéb adományok	-----	142	—		
3. Alapító tőke kamatja	-----	748	20		
4. Vármegyei segély kamatja	-----	382	61		1472 8
<i>IV. Különféle bevételek.</i>					
1. Frigyes-menedékház bérösszege	-----	650	—		
2. Kisebb bevételek	-----	9	—		659
Pénztári maradék 1907-ből					11983 9
Összes bevétel 1908-ban					21360 7

Megvizsgáltuk és minden tételbe

Igló, 1909 március 26-án.

Széll Ödön s. k.

Dr. Wessellényi Máttyás s. k.

**Kárpát-egyesület
és kiadásainak kimutatása.**

Kiadás.

	K	f.	K	f.
<i>I. Kezelési költségek.</i>				
1. Tiszteletdíjak	1000	—		
2. Irodai költség:				
a) Iroda lakásbére, kiszolgálás stb. 301.74				
b) Irnokok		12.—		
c) Nyomtatványok		168.50		
d) Okmány- és levélbélyegek		253.14		
e) Sürgönyök és szállítás	756	86		
3. Utazási költség	252	80		
4. Tagsági díjak beszédese	58	41	2068	07
<i>II. Kulturális kiadások.</i>				
1. Évkönyv:				
a) Szerkesztői tiszteletdíj		245.—		
b) Nyomtatás költsége		2155.65		
c) Műmellékletek		287.01		
d) Szétküldési költség	2923	20		
2. Jelvények és térképek	193	20	3116	40
<i>III. Építési és turisztikai kiadások.</i>				
1. Kisorsolt Frigyes-menedékházi részjegyek beváltása	360	—		
2. Menedékházakra	3705	86		
3. Új utak építése	1435	—		
4. Régi utak fenntartása és javítása	673	10		
5. Utak bejárásáért és útépítési tervrajzokért	200	—		
6. Osztályok segélyezése	846	—		
7. Kalauzok segélyezése és tagsági díjaik az orsz. segélypénztárba	88	92		
8. Egyéb turisztikai kiadások	49	16	7358	04
<i>IV. Különféle kiadások.</i>				
1. Alapító tőke elhelyezése	200	—	200	—
Összes kiadás 1908-ban			12742	51
Pénztári maradék 1909-re egyenlegül			8618	27
			21360	78

helyesnek találtuk.

Topscher György s. k.
kir. tan., elnök.

Marcsek Andor s. k.
közp. pénztáros.

A M. K. E. Múzeumának számadása az 1908. évről.*Bevétel:*

	K. f.
1. Pénztári maradvány az 1907. évről --- --- ---	173·16
2. Pártfogóktól --- --- --- --- --- --- ---	94·—
3. Adományok, perselypénz --- --- --- --- --- --- ---	623·97
4. Kamatok --- --- --- --- --- --- ---	204·88
5. Rendkívüli bevételek --- --- --- --- --- --- ---	31·65
Összesen --- --- ---	<u>1127·66</u>

Kiadás:

1. Múzeumi őr tiszteletdíja --- --- --- --- --- --- ---	200·—
2. Múzeumi kalauznak --- --- --- --- --- --- ---	150·—
3. Berendezési és felszerelési költségek --- --- --- --- --- --- ---	257·47
4. Gyűjteménytárgyak szállítása --- --- --- --- --- --- ---	10·80
5. Irodai kiadások --- --- --- --- --- --- ---	16·29
6. Gyűjtemények gyarapítására --- --- --- --- --- --- ---	50·50
7. A helyiség fenntartására --- --- --- --- --- --- ---	192·14
8. Póstköltség --- --- --- --- --- --- ---	11·50
9. Adó --- --- --- --- --- --- ---	13·09
10. Rendkívüli kiadások --- --- --- --- --- --- ---	35·66
Összesen --- --- ---	<u>937·45</u>
Pénztári maradvány	190·21
Összesen --- --- ---	<u>1127·66</u>

Kelt Poprádon, 1908. évi december hó 31-én.

Christmann Tódor

a M. K. E. múzeumának pénztárosa.

A fenti számadás megvizsgáltatott és helyesnek találtatott.

Poprád, 1909. évi január hó 27-én.

Husz János
múzeumi őr.

Wünschendorfer Károly
múzeumi elnök.

Krompecher Gyula.

**A M. K. E. Múzeumának előirányzata
az 1909. évre.**

Bevételek:

	K. f.
1. Pénztári készlet az 1908-iki évről	190·21
2. Pártfogóktól kapott javadalom	50·—
3. Adományok a múzeumot látogató vendégektől	400·—
4. Tőkekamat	204·88
5. Rendkívüli bevételek	30·—
Összesen	875·09

Kiadások:

1. Múzeumi őr tiszteletdíja	200·—
2. Múzeumi kalauznak	150·—
3. Helyiség fenntartására	200·—
4. Gyűjtemények gyarapítása	100·—
5. Gyűjteménytárgyak szállítása	20·—
6. Adó	13·09
7. Irodai és póstköltségek	30·—
8. Különféle kiadások	50·—
Összesen	763·09
Marad pénztári készlet	112·—
Összesen	875·09

Poprád, 1909. évi január hó.

Husz János
múzeumi őr.

Wünschendorfer Károly
múzeumi elnök.

Az osztályoknak 1908-ra vonatkozó jelentései.

Eperjesi Osztály.

Elnök: Uhlarik Mátyás.

Ügyvezető elnök: Szutórisz Frigyes.

Titkár: Vöröss Sándor.

Jegyző: Mussoni Antal.

Pénztáros: Theisz Ármin.

Választmányi tagok: a) *Eperjesen:* Dúzs Mária, Kósch Árpádné, dr. Stehló Jánosné, Berzeviczy Elek, dr. Csatáry Ágost, Eckensberger Nándor, Faragó József, dr. Ferbstein Károly, dr. Flórián Károly, Holénia Béla, Liptai Lajos, Ludmann Ottó, Materny Gusztáv, dr. Mikler Károly, Schönwiesner János, dr. Szlávik Mátyás, Vujsz János, Zavatzky Szilárd.

b) *A vidéken:* Fábry Lajos Nagysároson, Krayzell Miklós és Marschalkó Vilmos Kisszebenben, Stronczer Dániel Héthárson, Magyar János Balázsvágáson, Bálint Lajos, dr. Vas Antal, Tirscher István, Gracser Nándor Bártfán, Holénia József Bártfafüdüdön, Köhler József Sóvárt.

Osztályképviselőségek Sárosmegye északi részében: Bártfán, Bártfafüdüdön, Zborón, Galbatón, Sárosmáriavölgyön, Lubotényban; a *Tarca völgyében:* Nagysároson, Kisszebenben, Pécsujfalun, Roskoványon, Héthárson, Balázsvágáson; a *Branyiszkö vidékén:* Szinnyelipócon, Singlén, Fricsen, Sirokán; a *Hernád mentén:* Kisladnán, Aboson; a *sóvári hegység irányában:* Sóváron, Aranybányán, Opálbányán, Rankfüreden.

Az osztály tagjainak száma 370 és pedig:

Alapító tag 4: 1. Sárosmegye, 2. Eperjes sz. kir. város, 3. Uhlarik Mátyás törvényszéki elnök, 4. a 67. gyalogezred tisztikara; rendes tag 209, családtag 78, tanulótag 79.

Gyarapodás 63 tag.

	Áthozat: 1259'71
Térképekért stb. --- --- --- --- --- --- --- ---	33'58
Hirdetésekből --- --- --- --- --- --- --- ---	55'—
Diákszálló révén --- --- --- --- --- --- --- ---	17'40
Felolvasó estélyek jövedelme --- --- --- --- --- --- --- ---	213'25
Jelvényekből --- --- --- --- --- --- --- ---	8'—
Tévedésből fizetett tagdíj --- --- --- --- --- --- --- ---	5'—
Összesen --- ---	1591'94

Kiadás:

Tévedésből befiz. tagsági díj --- --- --- --- --- --- --- ---	5'—
Útjelzés, útkészítés, táblák --- --- --- --- --- --- --- ---	204'54
Póstköltség --- --- --- --- --- --- --- ---	92'33
Nyomtatványok --- --- --- --- --- --- --- ---	117'93
Iroda felszerelése --- --- --- --- --- --- --- ---	32'50
Egyéb kiadások --- --- --- --- --- --- --- ---	61'47
Szolgáknak --- --- --- --- --- --- --- ---	28'50
Diákszállóra --- --- --- --- --- --- --- ---	38'80
Központnak 880 K után 40 ^o / _o --- --- --- --- --- --- --- ---	352'—
Jelvényekért --- --- --- --- --- --- --- ---	8'—
Maradvány --- --- --- --- --- --- --- ---	650'87
Összesen --- ---	1591'94

Eperjes, 1909. évi január hó 22-én.

Szutórisz Prigyes
ügyvivő elnök.

Theisz Ármin
pénztáros.

*Költségelőirányzat 1909-re.**Bevétel:*

Készlet 1908 január 1. --- --- --- --- --- --- --- ---	K. f. 650'87
8 rendes tag 1908-ra --- --- --- --- --- --- --- ---	32'—
3 családtag 1908-ra --- --- --- --- --- --- --- ---	3'—
228 rendes tag 1909-re --- --- --- --- --- --- --- ---	912'—
78 családtag 1909-re --- --- --- --- --- --- --- ---	78'—
50 diáktag 1909-re --- --- --- --- --- --- --- ---	50'—
Rodlipályából --- --- --- --- --- --- --- ---	50'—
Kamatokból --- --- --- --- --- --- --- ---	25'—
Felolvasásokból --- --- --- --- --- --- --- ---	50'—
Levelezőlapokból --- --- --- --- --- --- --- ---	120'—
Diákszállóból --- --- --- --- --- --- --- ---	29'13
Összesen --- ---	2000'—

Kiadás :

Útkészítés, útjelzés, jelzőtáblák	---	---	---	---	---	---	---	---	370.—
Póstköltség	---	---	---	---	---	---	---	---	50.—
Nyomtatvány	---	---	---	---	---	---	---	---	50.—
Budapesti, eperjesi, bártfai és kisszebeni felolvasóestélyek	---	---	---	---	---	---	---	---	120.—
Fényképpályázat	---	---	---	---	---	---	---	---	170.—
Diapozitívák	---	---	---	---	---	---	---	---	100.—
Utirajzpályázat	---	---	---	---	---	---	---	---	150.—
Központnak 944 K után 40 ⁰ / ₀	---	---	---	---	---	---	---	---	377.60
Diákszállóra	---	---	---	---	---	---	---	---	60.—
3 padért	---	---	---	---	---	---	---	---	60.—
Rodlipályára	---	---	---	---	---	---	---	---	50.—
Levelezőlapokért	---	---	---	---	---	---	---	---	120.—
Központi iroda költsége	---	---	---	---	---	---	---	---	50.—
Szolgának	---	---	---	---	---	---	---	---	22.40
Maradvány	---	---	---	---	---	---	---	---	250.—
									2000.—
						Összesen	---	---	2000.—

Eperjes, 1909. évi január hó 22-én.

Szutórisz Frigyes
 ügyvivő elnök.

Theisz Armin
 pénztáros.

Gölnicvölgyi Osztály.

Elnök: Mattyasovszky Gábor.
 Ügyvivő alelnök: Apáthi Vilmos.
 Titkár és jegyző: dr. Streck Imre.
 Pénztáros: Weidinger József.

Választmányi tagok: dr. Breuer Sándor, Dirner Albert,
 dr. Löwenbein Samu, Streck Gusztáv, Weidinger József,
 Winkler Pál.

Alapító tagok: báró Jakobs Ottokár, dr. Dirner Gusztáv,
 Szepesi VII bányavárosi takarékpénztár.

A tagok összes száma: 24.

Az elmúlt esztendő Otztályunk életében röviden azzal jellemezhetjük, hogy erőgyűjtés volt az a következő évre. Tagjaink száma nem hogy szaporodnék, de majdnem minden esztendő elvisz egyet-kettőt soraink közül, kit a másvilági elysiumba, kit pedig hivatása szerint más vidékre, helyettök pedig mai gyorsan élni akaró és csak idegizgalmakban

élvezetet találó fiatalságunk köréből gyéren akadnak, kik soraink közé állnának.

Osztályunk anyagi teendői is oly természetüekké váltak, turistautaink annyira begyepesedtek, menedékházaink, kunyhóink annyira megrongálódtak, hogy a rendelkezésünkre állott csekély anyagi erővel nem mertünk hozzáfogni rendbehozásukhoz. Turistautaink közül kettő, épen a legkeresettebbek, a Farkaszemre vezető piros-fehér jelzésű és a Thurzóhegy körül vezető piros jelzésű, egy-egy szakaszukban, az előrehaladó erdőgazdálkodás következtében kihasználás alatt álló vágások területébe jutottak, minek folytán ezen részekben az utak szálfával keresztül-kasul lévén beborítva, azok járhatatlanokká váltak. Ezen állapot előreláthatólag még 6—8 évig így fog tartani, úgyhogy ez utak ezen időre hasznavehetetlenekké váltak s csak mintegy 8 év múlva lesznek újra járhatók és jókarba hozhatók. Maradtak tehát a Trohanka-vidéken levő utaink, melyek további gondoskodásunk tárgyát kell hogy képezzék. Minthogy azonban épen távolságuk és nagy kiterjedésük miatt ezek javítása múlt évi erőnket meghaladta volna, azért a múlt évben ez irányban semmi sem történt, hanem gyűjtöttük az anyagi erőt, hogy a folyó évben sikerrel végezhessük el ezen szükséges munkálatokat, amint az a folyó évre szóló költségelőirányzatunkban már kifejezésre is jut.

Ennyit Osztályunk múlt évi anyagi életéről. Turistászkodásunkra vonatkozóan örömmel jegyezhetem meg, hogy tagjaink és helybeli társaságaink a Trohanka-vidéket a múlt évben is többször felkeresték kirándulásaikkal és éjszakára künn maradtak gyakran menedékházainkban, hogy a reggel páratlan szép és érdekes ébredésében gyönyörködhessenek. A Gábor-menedékházat és vidékét, a szép és érdekes Thurzóhegyet pedig leginkább a thurzófüredi fürdővendégek keresték fel csapatosan.

Gölnicbánya, 1909 január 28.

Apáthi Vilmos
ügyvivő alelnök.

Zárószámadás 1908-ról.

<i>Bevétel:</i>		K
1. Előző évi pénztári maradvány	--- --- ---	103·81
2. 22 tag után tagsági díj à 6 K	--- --- ---	132·—
3. Egyéb apró bevételek	--- --- ---	4·16
	Összesen	239·97

<i>Kiadás:</i>	K
1. Tűzbiztosítás	23·20
2. Szolga évi átalánya	6—
3. Apró javítások a menedékházaknál	1·50
4. Póstadíjak	—·60
Pénztári maradvány 1909-re	208·67
Összesen	239·97

Költségvetés 1909-re.

<i>Bevétel:</i>	K
1. Múlt évi maradvány	208·67
2. 22 tag után tagsági díj à 6 K	132—
3. Egyéb apró bevételek	4·16
Összesen	344·83

<i>Kiadás:</i>	K
1. Tűzbiztosítás	23·20
2. Szolga átalánydíja	6—
3. A Gábor-menedékház víztartójának javítása	50—
4. Trohanka- és Farkasszemi menedékházak javítása	100—
5. Trohankai turista-utak kitisztítása s hidak javítása	150—
6. Jelzőtáblák és útjelzések javítása és pótlása	15·63
Összesen	344·83

Iglói Osztály.

Elnök: Róth Márton.

Jegyző: Hajts Béla.

Pénztáros: Nosz Lajos.

I. Építkezések. A Hernád egyik Szuchabela nevű mellék-szakadékában a Liftner-vizesésig körülbelül 2 km. hosszú gyalogösvény készült, az Igló s Iglófüred közötti ösvény alaposan kijavított s a schulerlochi menedékgunyhó helyreállított.

II. Jelzések: a) Káposztafalvi sziklakapú — letánfalvi malom (sárga). b) Edősfalva—Vaskapu (sárga).

III. Kirándulások Összesen 51 kirándulás volt, ezek közt 11 tanulókkal való. Az elsőt január 26-án, az utolsót december 5-én rendeztük. A résztvevők száma meghaladta a 900-at, A kirándulások célpontjai a közeli hegyek, a Hernád-

áttörés, Lapis refugii, Liftnervízésés, Barger-szakadék, Róth Márton-gugyor, Tátra, Dunajec, Branyiszko, Dobsinai jégbarlang, Krasznahorka, Szádellői-völgy, Fiume és Venezia voltak.

A turisztikai élet örvedetes fejlődése a hegyek iránt való növekvő szereteten kívül talán a *rendezés egyszerűsítésében* keresendő. Míg t. i. az előbbi kirándulásoknál az összeállított névjegyzék alapján közös élelmézésről gondoskodtunk, addig mostani kirándulásainknál minden egyes résztvevő maga gondoskodott napi ellátásáról.

Reméljük, hogy másutt is hasznát veszik ezen eljárásnak.

Igló, 1908. évi december havában.

Róth Márton
elnök.

1908. évi zárószámadás.

Bevétel:

	K
Pénztári maradvány 1907-ről	352·05
Tagsági díjak	410·—
Összesen	762·05

Kiadás:

A központi pénztárba 82 tag után	131·20
Ösvény a Liftner-vízéséshez	312·—
Iglófüredi ösvény helyreállítása	31·25
Schulerlochi menedékgunyhó javítása	16·14
Jelzések	37·70
Három menedékgunyhó tűzbiztosítása	20·25
Különfélék	20·—
Egyenleg mint készpénz	193·51
Összesen	762·05

Nosz Lajos
pénztáros.

Megvizsgálta és helyesnek találta:

Windt Imre.

1909. évi költségelőirányzat.

Bevétel:

	K
Áthozat 1908-ról	193·51
Tagsági díjak	410·—
Összesen	603·51

Kiadás:

A központnak	---	---	---	---	---	---	---	131·20
Útépítés	---	---	---	---	---	---	---	100·—
Jelzések	---	---	---	---	---	---	---	100·—
Tűzbiztosítás	---	---	---	---	---	---	---	20·25
Különfélék	---	---	---	---	---	---	---	20·—
Egyenleg mint készpénz	---	---	---	---	---	---	---	232·06
Összesen	---	---	---	---	---	---	---	<u>603·51</u>

Róth Márton
elnök.

Keleti Kárpátok Osztálya.

Az Osztálynak 343 rendes és 13 alapító tagja van. 1908-ban 3477 kor. 05 fill. volt a bevétel és 2062 kor. 59 fill. a kiadás, úgyhogy 1909-re 1414 kor. 46 fill. maradvány volt átírható.

1908-ban 1195 turista látogatta meg az *aggteleki barlangot*. Ezek között 1148-an belföldiek és 47-en külföldiek voltak. 604 személy, vagyis az összes látogatók 50·60%-a végig haladt az egész barlangon.

A barlangban nagyobb munkálatokat a Csillagvizsgálótoronynál eszközöltünk. A Rókalyuk hozzáférhetővé tétele és kiszélesítésének művelete folyamatban van. A Guttin-menedékháztól a Guttincsúcsra vezető út kiépült. A felsőbányai Bányahegyre és a Preluka-menedékháztól az Osztra-havasra szintén kényelmes új utat építettünk. A felsőbányai Maguráról a Guttin-menedékházhoz vezető Farkas Jenő-utat kijavítottuk.

Az elmúlt évben alulírott 7 felolvasást tartott vetítőképek bemutatásával. Diapozitívaink és kézirataim használata mellett főtisztelendő Oppitz Sándor r. k. plébános úr volt szíves Nagymihályban 5 felolvasást tartani.

A kedvezőtlen időjárás miatt az augusztus hó 22-ére egybehívott közgyűlést és a Preluka-menedékház ünnepélyes felavatását nem lehetett megtartani. Ezért a közgyűlést szeptember hó 27-én Kassán tartottuk meg és van szerencsém azon örvendetes eredményt közölni, hogy ezen közgyűlésen az Abauj-Kassai Turista-Egyletnek Osztályunkkal való fuzionálása határozatilag kimondatott, miáltal Osztályunk — sok fiatal derék turista belépésével — jelentékenyen megerősödött.

A közgyűlés elhatározta továbbá azt, hogy a Hradova-hegyen, Kassa mellett, kilátó-tornyot épít, valamint, hogy ha az építkezés még a folyó évben befejezést nyer, úgy a közgyűlés színhelye is Kassa lesz.

Budapest, 1909 február hó.

Siegmeth Károly
ügyvivő alelnök

A K. K. O. 1908. évi mérlege.

<i>Bevétel:</i>	K
Egyenleg-átvétel az 1907. évből	1375·53
Térítés a hoverlai menedékház építésénél	55·22
„ a tűzkárbiztosítási díjból	1·92
„ a prelukai útépitésnél	1·10
Az Aggteleki-barlang bevétele	550·—
Tagdíj à 4·60 K	1439·80
Térítés portónál	—·40
Kamat	53·08
Összesen	<u>3477·05</u>

<i>Kiadás:</i>	K
Guttini útépités	248·70
Prelukai útépités	150·—
Prelukai menedékház felszerelése	60·—
Guttini híd	26·—
Aggteleki-barlangban eszközölt munkálatok	261·38
Póstadíjak	166·58
Nyomatványok	92·48
Tűzkár elleni biztosítás	11·05
Beszedési díj	55·30
Írószerek	13·84
Vasuti jegy és kocsidíj	64·38
Fényképészeti cikkek	47·77
Diapozitívák	20·50
Skioptikon-kezelőnek	50·—
Telekátírási díj	16·34
Különfélék	209·87
Tagilletmény a központnak	478·40
Kamat a kölcsön után	90·—
Egyenleg átvitel	1414·46
Összesen	<u>3477·05</u>

Kassa, 1908 december 31.

Siegmeth Károly
ügyvivő alelnök,

Mildner Ferenc
pénztáros,

A K. K. O. 1909. évi költségelőirányzata.

Bevétel:

	K
1908. évi álladék	1414.46
Tagdíjból beszedendő	1426.—
Aggteleki-barlangból	350.—
Kamatok	50.—
Összesen	3240.46

Kiadás:

Aggteleki-barlangi munkálatok	500.—
Kassa-várhegyi kilátótorony	1200.—
Menedékházak fenntartása	100.—
Utak építése és fenntartása	200.—
Tűzbiztosítás	30.—
Tagilletmény a központnak	480.—
Kamat a központnak	90.—
Nyomtatványok	120.—
Pósta- és táviratdíj	170.—
Diapozitívákért	150.—
Vetítógép-kezelőnek	50.—
Különféle	150.46
Összesen	3240.46

Siegmeth Károly
ügyvivő alelnök.

A K. K. O. tisztviselőinek névjegyzéke.

Osztályválasztmány:

Elnök: Gróf Majláth József.
 Ügyvivő alelnök: Siegmeth Károly.
 II. alelnök: Gedeon Jenő.
 Főtitkár: Burger Izsó.
 Jegyző: Juhász Artur.
 Pénztáros: Mildner Ferenc.

Aggteleki barlangbizottság:

Elnök: Gedeon Jenő.
 Alelnök: Kaczvinszky Géza.
 Tagok: Gedeon Aladár, ifj. Hevessy László, Koos József,
 Pongrácz Jenő.

Pénztárvizsgálók :

Hanzer Károly, Maurer Adolf, ifj. Novelly Sándor.

Kassa—Abauj-Tornavidéki választmány :

Elnök: Dr. Eöttevényi Nagy Olivér.

Társelnök: Simkó Gusztáv.

I. alelnök: Koos József.

II. alelnök: Gedeon Aladár.

Titkár: Dr. Móricz József.

Pénztáros: Mildner Ferenc.

Beszkidvidéki választmány :

Elnök: Ungvári Rónay Antal.

I. alelnök: Dókus Gyula.

II. alelnök: Kende Péter.

Titkár és pénztáros: Cornides György.

Máramarosvidéki választmány :

Elnök: Tomcsányi Gusztáv.

I. alelnök: Benda Bertalan.

II. alelnök: Szilágyi János.

Titkár: Dr. Korányi Gyula.

Pénztáros: Willhelm Samu.

Guttinvidéki választmány :

Elnök: Szabó Adolf.

Ügyvivő alelnök: Farkas Jenő.

II. alelnök: Baumerth Károly.

Titkár: Papp Márton.

Múzeumi őr: Münnich Sándor.

Pénztáros: Háder Ferenc.

Kassavidéki kirándulási bizottság :

Elnök: Simkó Gusztáv.

Titkár: Seybold János.

Siegmeth Károly
ügyvivő alelnök.

Lőcsei Osztály.

Elnök: Kaynár Gyula.

Ügyvivő: Szentistványi Dániel.

Pénztáros: Hornung Lajos.

Jegyző: Fedor Miklós.

Az Osztály az 1908. évben jelentékeny munkásságot fejtett ki, amennyiben a tervbevett építéseket és jelzéseket mind keresztülvitte.

Igy teljesen restaurálta a Daniházát, melyhez egy tágas, szép verandát építtetett, mellette pedig egy fedett takarékhelyet, hol a közönség nagyobb számban is a szabadban tanyázhat s kényelmesen főzhet.

A Daniháza körül a folyó év tavaszán köröskörül új padokat és asztalokat állítunk fel.

Utjelzést készítettünk az Ichlára a Vinnán át, feltűnő, fehér jelzéssel.

Munkaprogrammba van véve a Gyula-ösvény javítása a Várhegyig s a szerpentinák kiegészítése a Justus-villán át Daniházáig.

Amióta a menedékház áll, évente százan meg százan fordulnak meg e ponton, honnan remek kilátás nyílik a Tátrára is.

A tagok száma jelenleg 90.

A folyó évi március 6-án tartott pénztárvizsgálat kimutatása szerint az 1908. évben volt:

	K
<i>Bevétel</i>	3855·89
<i>Kiadás</i>	2421·79
Maradvány	1434·10

Az 1909. évi költségelőirányzat következőleg állapított meg:

	K
<i>Bevétel:</i>	
Múlt évről	1434·10
Tagok után	360·—
Összesen	1794·10

	K
<i>Kiadás:</i>	
Utakra	150·—
Központnak	144·—
Egyéb kiadás	30·—
Egyenleg készpénzben	1470·10
Összesen	1794·10

Szentistványi Dániel
ügyvivő.

Sziléziai Osztály.

Elnök: Müller János.

Alelnök és pénztáros: Jeltsch Húgó.

Jegyző: dr. Habel Pál.

Az Osztály 1908 febr-ától 1909 jan-áig 6 nyilvános ülést tartott.

Az előadások sorát február 25-én *Schmidt A. E.* kisasszony nyitotta meg „Utazás Braziliába“ című felolvasásával. Március 27-én *Jeltsch Húgó* tartott érdekesítő előadást „Az Adriától a Vaskapuig“ címen. Április 23-ika a Magas-Tátrának volt szentelve; *Dyhrenfurth Günther* „Két gerincmászás a Kriván-csoportban“ címen rendkívül nehéz, vezetőnélküli, új magas-hegyi túráiról számolt be. Utána az Osztály gazdag fénykép-gyűjteményének felhasználásával számos havasi hegyvidék, főleg a felolvasásban érintett részlet került bemutatásra. Október 23-án, miután az elnök jelentést tett a lefolyt Tátra-évről s ennek kapcsán eszmecsere folyt a szerzett tapasztalatok fölött, szintén volt fényképvetítés a Magas-Tátra köréből, melyhez a diapozitívákat nagyrészt ujonnan szerezte be az Osztály. November 27-én *Jost Ernő* „Téli sport a hegyek közt“ címen saját tapasztalatainak kincsesházából merítve humorosan rajzolta meg néhány közép- és magashegyi túráját — köztük Tátrabelit is — s szemléletesen ismertette a különféle sportnemeket, különösen a rodlizást és síelést. Január 22-én ismét exotikus világ tárult elénk. A leghivatottabbak egyike, *dr. Winkler Hubert*, vázolta érdekes s a botanikára nézve is nagyon tanulságos „Utazás-át Java és Borneo szigetekre“, számos vetített kép bemutatása mellett.

De az Osztály körén kívül is hasznos irodalmi munkásságot fejtettek ki egyes Tátra-barátaink. *Seidel H.* Berlinben a „Globus“ c. illusztrált folyóiratban „Townson Róbert, XVIII. századbéli Tátra-kutató“ címen sok képpel, köztük érdekes régebbi reprodukciókkal ellátott tanulmányt tett közzé, mely a régebbi Tátra-irodalom szorgalmas olvasgatásáról tanúskodik. Különlenyomatban is megjelent Vieweg u. Sohn braunschweigi cég kiadásában.* *Dr. Reissenberger Károly* gráci kormánytanácsos a gothai „Deutsche Erde“ című folyóiratban „Német munka a Magas-Tátrában“ címen a Sziléziai Osztály vezetőségének tevékenységét méltatja. *Dr. Partsch József* leipzigiegyetemi tanár a Leibniz-társaságban „A Magas-Tátra a jégkorszakban“ címen tartott tudományos felolvasásában bírálatos

* Ugyane tárgyat dolgozta fel szerző tavalyi Évkönyvünkben „Townson Róbert, az angol Tátrautazó“ címen. Szerk.

áttekintést nyújt az eddigi idevágó gleccserkutatásokról, melyekben neki magának úttörő szerep jutott s egyszersmind — főleg a Csorbató és a Tarajka pontjairól — a laikusnak is enged némi belepillantást az ősidők rideg jégvilágába.

A Magas-Tátra eseményeiről az Elnökség időről-időre jelentést tett. A választmányi ülések tanácskozásai majdnem kizárólag az új Sziléziai-ház építése s annak meglehetősen költséges berendezése körül forogtak. A Sziléziai-ház új épületrésze, mely 10 fűthető 2—2 ágyas szobából, továbbá egy nagy, 20 ágyas hálóteremből áll, ősz óta készen van. Most már az Osztály az egész Magas-Tátrában a legnagyobb menedékháznak van birtokában, mely 48 hálóvendégnek nyújt helyet s melynek két étkezőterme és egy verandája van. Az építési költség, melyet a görgeteges talajból való nehéz alapozási munka, valamint a rendelkezésre bocsátott fának a szokatlan magasba való felszállítása tetemesen megrágitott, 15000 M-ra rúg s ez összegre részben az Osztály készpénzvagyona, részben a legközelebbi években törlesztendő kölcsön nyújt fedezetet. — Most még az új ház méltó és kényelmes berendezésének nehéz feladata vár az Osztályra: 11 helyiségnek 40 ágygal és megfelelő bútorral való felszerelése. Mint-hogy a régi ház alapos megújítása is elodázhatatlan, az Osztály novemberben kibocsátott felhívásában a tagok áldozatkészségére appellál s önkéntes, lelkes adományaikból reményli az Osztályhoz méltó ház költségeinek teljes fedezését.

Az építési munka vezetése körül *Jellsch Hugó* szerzett nagy érdemeket. A régi ház helyiségei közül csak a két legjobb, délnek fekvő szoba marad meg hálószobának, míg az új épületrészben, mint említve volt, 10 szoba és 1 nagy hálóterem szolgálja majd e célt. Legközelebb 36 ágyat helyeznek el a két épületrészben; de a gazdasszony tartalékágyaival együtt már most lehetővé van téve 48 hálóvendég fölvétele. A Sziléziai-házat 9 évre Wesztler Pál vette bérbe évi 2400 K-ért. A múlt évben 462 látogató vette igénybe az éjjeli szállást.

A január 22-én tartott közgyűlés a folyóügyek elintézése után egyhangulag újra megválasztotta az eddigi elnökséget. Fuhrmann egészségi állapotára való tekintettel lemondott jegyzői tisztéről, helyette *Jost Ernő* lépett a vezetőség tagjai közé.

A múlt évben 57 új tag lépett be az Osztályba. Fájdalmas vesztéség érte az Osztályt *Louis Meller* igazságügyi tanácsos elhalálózásával, ki a vezetőségnek sok éven át buzgó tagja volt s kiben a Magas-Tátra leglelkesebb tisztelőinek egyikét veszítette el. Dr. Otto a Virágoskert gerincének egyik orrát — barátja tiszteletére — Mellertoronynak nevezte el.

Kegyelettel emlékezik meg az Osztály XXX. Jelentése néhai *dr Wagner Vilmos* nagyhírű sebészorvosról, az Osztály volt tiszteletbeli elnökéről, abból az alkalomból, hogy Königshttte városa 1908 június 13-án hatalmas monolithalkotással tisztelte meg nagy polgárának emlékét. Wagner, ki 1848-ban született s 1900-ban halt meg, üres óráiban buzgó botanikus is volt s üdülésre szánt napjait legszívesebben a Magas-Tátrában töltötte. A mai Tátra-járó nemzedék legrégebbi ösvény-nyomozói közé tartozott és a felső Felkai-völgyben a Ferenc József-csúcs és Felkai-csúcs közé eső *Wagner-csúcs* az ő emlékének van szentelve. A Sziléziai Osztály neki köszönhette gyors felvirágzását s akik ideális törekvéseiben munkatársai lehettek azok előtt feledhetetlen marad a fennkölt lelkű férfiú.

Pénztári jelentés 1908-ról.

Bevétel:

	M
Készlet 1908 január 1-én	906'57
Tagsági díjak	2432'65
Jelvények, útmutatók eladásából	98'85
Tőkekamat	379'89
A Sziléziai-ház bérösszege	1020'—
Karácsonyi adományok I. részlete	1080'—
A pénztáros készpénz-kölcsöne	5519'82
Összesen	11437'78

Kiadás:

	M
Póstadíj, nyomtatványok, adminisztratív költségek	786'13
Könyvek, lapok, diaposzítívák	44'40
Sziléziai-ház adó- és biztosítási díja	171'66
Tőkekamat	71'40
A Sziléziai-ház új építkezése	9515'05
Központi illeték	658'40
Pénztári készlet 1908 december 31-én	190'74
Összesen	11437'78

A számadásokat 1909 január 7-én *Artl Maurin* és *Jost Ernő* vizsgálták meg.

Vagyonkimutatás 1908 december 31-én.

Vagyon:

	M
Pénztári készlet	190.74
6000 M. 3 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os záloglevelekben (a 31-iki árfolyam szerint)	5635.—
Összesen	5825.74

Téher:

	M
Kölcöntartozás a pénztárosnak	5519.82
Építő iparosok hátrálék-követelése	892.62
Összesen	6412.44

Egyenleg mint tartozás tehát 586.70 M.

A Felkai-tónál fekvő földbirtok tehermentes; a záloglevelek 1909 januárjában 5683.25 M-ért eladattak.

Müller János.

Jeltsch Hugó.

Zólyommegyei Osztály.

Az Osztály több kisebb-nagyobb kirándulásban vett részt, amelyek közül különösen kiemelendő a Rákóczihegyi kilátótoronyhoz augusztus hó 2-án rendezett nagy társas kirándulás, amelynél a résztvevők száma az 50-et jóval felülhaladta s amely alkalommal a toronynak déli oldalfalán elhelyezett Szt.-Annának, a szomszédos Úrvölgy község védőszentjének szoborképe. Az Osztály, tekintettel arra, hogy a Rákóczihegyi kilátó-torony és menedékház a turistaközönségnek úgyszólván mindennapos kedvenc kiránduló helyévé vált, intézkedett, hogy a kilátó-torony jókarba helyeztessék s a menedékházban lévő bútorzat és tűzhely megfelelően átalakíttassék; ami meg is történt. A torony fenntartási alapjának létesítése céljából gyűjtőperselyek helyeztetek el Úrvölgy község jegyzőjénél s a menedékház kulcsát őrző két választmányi tagnál. Minthogy a torony körüli kincstári osztott tulajdoni jellegű ingatlanok az Osztály tulajdonába való átengedése lehetetlen azért, mert az ingatlanok birtoklása rendezésre szorul s mert a jelenlegi telekkönyvön kívüli tulajdonos a neki felajánlott telekcserébe csak felette súlyos feltételek mellett hajlandó belemenni, az Osztály a telekkönyvi állapot tisztázását s ennek megtörténtével a szükséges terület megszerzését határozta el.

A Gyömbér-havason 2045 méter magasságban fekvő menedékház 117 korona költségen tataroztatott.

Besztercebánya szab. kir. város az Osztály kezdeményezésére és anyagi hozzájárulásával az Urpin-hegy oldalán épült 10 km. hosszú szerpentin-utakat kibővítette, helyenként átépítette s kijavította, ezenfelül az Osztály utánjárására őszi közgyűlésén elhatározta volt, hogy a szerpentin-út befejező pontját képező, egykor őrháznak használt, jelenleg romban fekvő „Vartovká“-t a városi mérnök elfogadott tervei szerint az 1909. év tavaszán kilátóvá alakítja át. Ezzel kapcsolatban az Osztály felhatalmazta az elnökséget, hogy az új kilátóhoz a Kalvária-dűlőből felvezetendő s ujonnan létesítendő szerpentin-út építése érdekében a szükséges előintézkedéseket tegye meg s amennyiben ezt az Osztály anyagi viszonyai engedni fogják, az építést a tavasz folyamán legalább részben fogantossítsassa.

A jövő évi költségvetést illetőleg határozatba ment, hogy az összes bevétel a tartozások fedezésére lesz felhasználandó.

Általános tisztújító közgyűlését az Osztály augusztus hó 23-án ejtette meg. A választás eredménye a következő:

Elnök: Csipkay Károly, ügyvezető elnök: Papp János, titkár: dr. Burkovszky Kálmán, pénztárnok: Keller Imre.

Választmány: Allender Henrik, Andaházy Szilárd, Battik Ödön, Bolemán Lajos, Burkovszky Kálmán, dr. Bothár Samu, Csesznák Gyula, Draskovich József, Dohnányi Jenő, Ferenczy Ödön, Flittner Károly, Fischle Gusztáv, Gáspár Béla, Göllner Béla, ifj. Gally Samu, dr. Herritz Gyula, Hubert Aladár, Hügyecz György, Hüttner Henrik, Jeszenszky Sándor, Kócsi János, Keme Ignác, Kézsmárszky Kálmán, dr. Kolczonay Ernő, dr. Kollár Kamil, Medveczky Kornél, Novák Nándor, dr. Petrogalli Oszkár, Puschmann Ignác, Ráner Géza, Renner Pál, dr. Répásy Mátyás, ifj. Rosenauer Lajos, Szilassy Kelemen, Stádler Tófor, Stempel Gyula, Skrovina Mátyás, Szumrák Samu, Thomka Gyula, dr. Tilless Béla és Tulinszky Emil.

Papp János
ü. elnök.

Dr. Burkovszky Kálmán
titkár.

1908. évi zárószámadás.

Vagyon:

	K
Egyenleg osztályi célokra 1907-ről	81·21
Jövedelem tagsági díjakból 145 tag után à 4	580·—
Átvitel	661·21

Áthozat ... 661·21

Adományok :

a) Breznóbánya várostól a Gyömbéren épült menedékház fenntartására	50·—	
b) Besztercebánya várostól a Rákóczihegyen épült menedékház építési költségeinek fedezésére	200·—	250·—

Gyűjtések :

a) Göllner Béla ivén a Rákóczi-menedékházra	4·—	
b) Tulinszky Emil ivén a Rákóczi-menedékházra	54·06	58·06

Kamatok :

22.564. sz. betétkönyvben	2·73	
22.371. sz. betétkönyvben	3·07	
22.410. sz. betétkönyvben	—·67	
35.866. sz. betétkönyvben	—·18	6·65
Összesen...		975·92

Vagyon, mint fent		781·86
Hiány		319·25
Összesen		1101·11

Telér :

K

Ügyviteli költség számlán :

Bérlet, biztosítási díj, postaköltség stb.... ..		48·88
Rákóczihegyi menedékház-számlán :		
Hugyecz - Rosenauer cégnek a kilátótorony helyreállításáért		145·18

Egyenleg, mint vagyon :

„Panski Diel“ 35.866. sz. betétkönyv	5·53	
„Rákóczihegy“ 22.410. sz. betétkönyv... ..	113·55	
„Kárpát-Egyesület“ 22.371. sz. betétkönyv... ..	662·78	781·86
Összesen...		975·92

Hugyecz és Rosenauer cég követelése a Rákóczihegy menedékház-számláján		1101·11
Összesen		1101·11

Besztercebánya, 1909. évi január hó 1.

Keller Imre
pénztáros,

Ezen számlát tételenként megvizsgálván, bevételi és kiadási mellékleteivel összehasonlítván, mindenben megegyezőnek és helyesnek találtuk.

Besztercebánya, 1909. évi február hó 1.

Puschmann Ignác.

Szilassy Kelemen.

IV. Apró közlemények.

A Tátrából.

Adatok a Magas-Tátra és vidékének 1906—1908. évi idegenforgalmához.

1. A Tátra-fürdők látogatottsága 1908-ban.

Az alábbi adatokat részint az egyes fürdők igazgatóságainak (Alsótátrafüred, Tátraszéplak, Barlangliget, Matlárháza) egyesületünk elnökségéhez beküldött hivatalos kimutatásaiból, részint dr. Posewitz Tivadarnak a „Karpathen-Post“-ban közzétett cikkéből vettük át. Sem a hivatalos kimutatások, sem az u. n. vendéglajstromok nem nyújtanak teljesen megbízható alapot a statisztika számára az idegenforgalmat illetőleg, egyebek közt azért sem, mert az egyes fürdők nem követnek egyöntetű eljárást a látogatottság kimutatásában, mi főleg az állandó és ideiglenes vendégek nyilvántartásánál szembevető, továbbá mert az átutazó látogatók rendszerint nem vétetnek számba s mert a több fürdőben megfordulók annyi személynek vétetnek, ahány helyen meghálnak stb. Mindenesetre megfontolásra érdemes dr. Bókai Árpádnak az idei fürdőkongresszuson fölvetett az az eszméje, nem volna-e helyesebb azt konstatálni, hány napot töltenek el a vendégek a fürdőkben, mint azt, hogy hányan fordulnak ott meg?

A fürdő-látogatók száma a következő volt:

	Összesen	Hazánkból	Külföldről	
Ótátrafüred ...	4000	2600	1400	
Csorbató ...	2179	907	1272	
Tátraszéplak ...	2124	1255	869	
Újtátrafüred ...	1138	704	434	} Csak állandó vendégek
Tátralomnic ...	1033	950	183	
Matlárháza ...	960	643	317	
Barlangliget ...	952	632	320	
Alsótátrafüred ...	580	538	42	} Csak áll. vend.
Felsőhági ...	192	68	124	
Tarpatakfüred ...	75	40	35	} Mult évi adatok
Együttvéve ...	13233	8337	4996	

Eszerint mindössze 13233 idegen fordult meg az elsorolt tíz tátrai fürdőben, mi az elébbi évek forgalmához képest (1903: 10500, 1904: 13000, 1905: 15500, 1906: 13500, 1907: 13500) inkább visszaesést, mint fejlődést mutat. Igaz, hogy kedvezőtlenek voltak az időjárási viszonyok, de ez nem változtat a szomorú tényen, hogy az utóbbi években bizonyos pangás állott be a tátrai idegenforgalomban, minek okaival s szanálásának módjaival most már elodázhatatlanul foglalkozni kell. Eletravaló tanácsokkal szolgál ez irányban a mindenütt s mindig fáradhatatlan s tevékeny Siegmeth Károly, ki a „Karpathen-Post“-ban megjelent cikkében a turistaforgalom emelkedését 1. néhány alkalmas helyen emelendő turistaszálló felépítésétől, 2. a turistaközpontokon létesítendő olcsó bevásárlási forrásoktól s végül 3. Csorbatónál s Tátralomnicon emelendő diákszallók felépítésétől várja. Valóban mindezek égetően szükséges és üdvös befektetések volnának s minthogy kétségkívül jól jövedelmező vállalatok is, reméljük, mielőbb létesülni is fognak.

Az összes vendégek 63 százalékát belföldiek, 37 százalékát külföldiek tették ki. Leglátogatottabb hely Ótátrafüred, aztán Csorbató s mindjárt utána a szépen fejlődő Tátraszéplak. Legtöbb külföldi Csorbatót kereste föl.

2. Barlangjaink látogatottsága az 1906—1908. években.

		1906	1907	1908
Dobsinai jégbarlang	Összesen	4983	4711	3920
Aggteleki cseppkőbarl.	Magyar	909	1002	1148
	Osztrák	13	15	22
	Német	13	17	10
	Egyéb külf.	8	6	15
	Összesen	943	1040	1195
Bélai cseppkőbarlang	Magyar	960	760	1042
	Osztrák	260	385	477
	Német	255	365	255
	Egyéb külf.	335	358	106
	Összesen	1810	1888	1880

Eszerint az Aggteleki s Bélai barlangok látogatottságánál némi emelkedés, a Dobsinai jégbarlangnál azonban visszaesés tapasztalható.

3. A Kassa-Oderbergi Vasút forgalmi kimutatása az 1906., 1907. és 1908. években.

É v	H ó	Csorba	Lucsivnafürdő	Poprádfelka	Szepesbéla	Tátralomnic	Csorbató
1906.	Május	1236	426	4425	712	—	666
	Június	2697	384	5266	964	1308	1219
	Július	4322	547	7501	2462	3694	2695
	Augusztus	5218	456	5337	1464	3299	3980
	Szeptember	1975	641	6586	1036	1261	989
	Október	658	583	4450	911	—	—
Összesen		16106	3037	33565	7549	9562	9549
1907.	Május	1147	575	4807	1084	—	162
	Június	3002	402	5914	1212	860	1092
	Július	4618	518	8062	1383	3154	3651
	Augusztus	4947	537	9177	1500	1851	4565
	Szeptember	2033	708	7241	1007	1696	1160
	Október	418	522	4643	1037	—	—
Összesen		16165	3262	39844	7223	7561	10630
1908.	Május	1360	448	4066	976	—	327
	Június	2614	322	4765	1141	623	923
	Július	4174	481	9371	1222	2276	3218
	Augusztus	4318	493	11365	1403	1441	3942
	Szeptember	2171	622	9369	1176	1514	1227
	Október	244	510	6788	988	—	—
Összesen		14881	2876	45724	6906	5854	9637

Téli túrák a Tátrában.

A Budapesti Egyetemi Turista-Egyesület tagjai közül ez évben is többen felrándultak húsvét táján a Magas-Tátrába, hol három csoportban — részben szép eredménnyel járt — csúcsmászásokat végeztek.

Dr. Serényi Jenő, Horn K. Lajos és Fodor Károly április 11-én reggel — bár havazott s erős szél fújt — a Sziléziai-háztól elindultak a Lengyelnyereg felé. Az Örökös tófalán a Virágoskert szintjeig sível mentek, innen az eléggé kemény havon tovább gyalog. A Hosszutó végén a Lengyelnyereg helyett balra tartottak és a Litworowe-tornyok lejtőin lehúzódo hatalmas hómezőkön, melyek egyes helyeken lavina-veszélyesek is voltak, a Kis Litworowe-torony és Wagnercsúc közötti csorbába kapaszkodtak fel. A havazás és szélvihar legalább egyelőre elült. A csorbából rövid $\frac{1}{4}$ óra alatt megmászták a Wagnercsúcsot (2431 m.) és folyvást a gerincen haladva tovább törekedtek a nyugati gerincen a Felkai-csúcs felé. A gerinc tulajdonképen csak a Felkai-csúcs közvetlen közelében vált nehezzé és nyújtott változatos problémákat. A *Felkai-csúcsot* (2320 m.) a déli falon mászták meg egy — a tátrai viszonyokhoz képest — nehéz rés segítségével, mely felül kihajló szikladarabok következtében csak teljesen szabad függeszkedéssel volt legyőzhető. A csúcsról a Fagyott-tó felé húzódo és a keleti gerinc felé hanyarodó meredek hűkuloárban ereszkedtek le és a tornyokon átmászva — csak az elsőt kerülve meg — a déli oldalon értek a *Lengyelnyereg*re. E túrán a mászás a Kis Litworowe-torony alóli hágóból a Lengyelnyeregig egyhuzomban — pihenés nélkül — 6 óráig tartott. Különben déli 12 órától kezdve, mikor a Felkai-csúcsot elérték, folytonosan havazott. Úgy a Wagner-, mint a Felkai-csúcsnak ez volt az első téli megmászása.

Barcza Imre, Jordán Oszkár és Szaffka Tihamér ugyan-csak április 11-én megmászták a *Karbunkulustornyot* (első téli megmászás) és a nyugati gerincen ereszkedtek le. Túrájuk rendkívül nehéz volt.

Megkísérelték néhányan a *Ganek* és *Ruman* csúcsok megmászását, többen jártak a *Pátrián* sível és volt síelő az *Oszterván* is.

Meg kell jegyeznünk, hogy a téli magyar turisták kivétel nélkül a Budapesti Egyetemi Turista-Egyesület tagjai közül kerültek ki.

A lengyel turisták részéről szintén történtek nevezetes hegmászások. Így április 5-én *dr. Zygmunt Klemensiewicz*

és *Jerzy Maslanka* megmászták a Batizfalvi-csúcsot (első téli megmászás), április 6-án az *Otto*-csúcsot (első téli megmászás), április 9-én a Márta-csúcsot (első téli megmászás).

Tátrai villamos vasutak.

A Poprád—Tátrafüredi Villamos Vasut, valamint innen a *Tarajkára vivő sodronykötélpálya* üzemének megnyitása 1908 december 17-én történt, miután előző nap a közigazgatási és műszaki bejárás ejtetett meg. A fűthető villamos kocsik 40 utasra vannak berendezve. Télen 6, nyáron 12 vonat fog közlekedni, a sodronypályán a szükséghez képest több vagy kevesebb. A menetdíj Ótátrafüredig nyáron 1·5 K, télen 2·5 K; a menettéti díj 2, illetve 4 K. A kötélpályán egy-egy menet 1 K. — Az Idegenforgalmi Vállalat rövid Tátrai kalauz keretében közölni fogja a villamos vasút és kocsijáratának menetrendjét, mely magyar és német nyelven fog megjelenni s a vállalat valamennyi irodájában (a külföldön is) ingyen bocsátatik minden utas rendelkezésére.

A Csorbató—Barlangligeti Villamos Körvasut kiépítése, bár az előmunkálatok folyamatban vannak, az érdekelt területtulajdonosok a legnagyobb áldozatkészséggel ajánlották fel a vasút részére szükségelt területeket s Darányi Ignác földmívelésügyi miniszter úr a legnagyobb odaadással igyekszik elhárítani a létesítést gátló akadályokat, eddig — kellő fedezet hiánya folytán — sajnos, még biztosítva nincs. Reméljük azonban, hogy az akadályok elhárítása sikerülni fog s ezen a Tátra vidékére nézve oly nagyjelentőségű kérdés nemsokára kedvező megoldást nyer.

Balesetek a Tátrában.

Karłowicz Mieczysław (1876—1909).

Hosszas hegyi vándorlás után, fáradtan tértem be egy nyári estén a Hala Gasienicowa fagunyhóiba. Teljesen idegen voltam itt — idegen volt előttem a nyelv is, melyen az emberek itt beszéltek — s hiába volt minden igyekezetem, nem birtam magamat megértetni azokkal az egyszerű gorálokkal, kik e viskók gondjait viselik. Ekkor egy idegen férfiú barátságosan felém közeledett s ajánlkozott, hogy mint tolmács kísérik bajomból. Majd midőn tovább folyt köztünk a beszélgetés — főleg a környező vidékről, mely akkor még teljesen ismeretlen volt előttem, esett a szó — ismét jó tanácsokkal

és utbaigazításokkal szolgált, melyeknek aztán egyik legszebb emlékü tátrai hegyi utam sikerét köszönhettem.

Igy ismerkedtem meg *Karłowicz Mieczysław*-al, kinek szeretetreméltó egyénisége mindjárt első találkozásunk alkalmával bennem önkéntelenül is a legőszintébb rokonszenvet ébresztette fel iránta, s e találkozásból fejlődött ki azon ismeretségek egyike, melyekről mindig mint a legkedvesebbekről, mint a legértékesebbekről szoktunk megemlékezni.

Amint múlt az idő, levelezésünk nyomán mind jobban kezdtem őt megismerni s becsülni, úgyhogy mikor a múlt nyáron ismét megjött a nap, midőn felmehettem a Tátrába, első utam, látogatásom neki szólt, az ő zakopanei otthonában, hogy mindenekelőtt őt, a már rég nem látottat üdvözölhessem.

Visszagondolok ama napokra, melyeket ott az ő kedves társaságában töltöttem, visszagondolok arra, hogy miről mindenről beszélgettünk, merre mindenfelé jártunk, mit mindent mutatott, magyaráztatott nekem.

Kimentünk egyszer a temetőbe is s megmutatta nekem azokat a mohos sírokat, melyek a környékbeli hegyeknek, a hírhedt Giewontnak, meg a többieknek áldozatait takarják.

S most? Ő is már ott nyugszik a hantok alatt. Ő is áldozata lett azoknak a hegyeknek, melyek az átellenből letekintenek Zakopane szerteszórt házaira.

Egy szép téli napon — amint ő azt úgy szerette — síeivel ismét felment a hegyek közé, hogy gyönyörködjék azoknak téli pompájában, meglesse a hóba burkolódzó sziklavilág titokzatos némaságát. A Czarny Staw katlana felé igyekezett.

Ekkor a Kis-Koscielec lejtőiről egy lavina futott le. Fagyos ölelésével átkarolta, maga alá temette a küzködő magányos vándort. Itt feküdt hideg sírjában, megdermedten, holtan. Napok teltek el, míg jóbarátai végre felkutatták holttetemét.

E megrázó esemény a legnemesebb és legideálisabb lelkiületű férfiak egyikét — kik valaha a Tátra ormait járták — ragadta ki az élők sorából.

Karłowicz halála nem csupán sajnálatos turistakatasztrófa, hanem nagy veszteség is, mely a barátok körén túl sokakat gyászba borított. Mert az ő finom ízlésű, nemes lelkiülete, mely mindenek előtt művészi hajlamaiban nyert kifejezést, sokak előtt tette őt tisztelet tárgyává. Mindazok előtt, kiknek az ő egyénisége, az ő sokoldalú művészete annyi gyönyörűséget szerzett. És ha rövid visszapillantást vetünk életére, akkor érezzük majd csak igazán, hogy nem csak mint a

magashegyi természet igaz barátjában, hanem mint emberben is, mennyi veszett el benne.

Karłowicz Mieczysław 1876 december 11-én született Wiszniewben (Litvánia), mint a nagyérdemű és közismert lengyel nyelvtudós dr. Jan Karłowicz fia. Már gyermekkorában megnyilatkozott a zene iránti hajlama és tehetsége s idők folytán Németország legjobb zereintézeteiben tökéletes kiképzetetést nyert. Egyetemet is látogatott, hol filozófiával s természettudományokkal foglalkozott, de munkálkodásának főtere, élethivatása a zene volt.

Neki is, mint annyi más művésznek át kellett mennie azon a tisztító tűzön, mely a mások befolyásának lerázásából áll. De ő szerencsés volt; hamar esett át ezen a fejlődési fokon, s dacára fiatal korának — hisz halálakor alig múlt 32 éves — már mint kiforrott zenei tehetség jelenik meg az ő sejtelmes, mélyen átértett szimfonikus kompozícióival.

Bizonyos, hogy lelki világának ugyanama hajlamai, melyek őt borongós zenéjére inspirálták, ébresztették egyúttal fel benne azt az olthatatlan szeretetet, melyet ő a magashegység tündérvilága iránt táplált, hol lenn a susogó fenyvesektől fel a ködbevesző kopár sziklaormokig minden oly szívhezszóló, titokszerű és sejtelmes.

Akadhat-e művészi természet, különösen olyan, mint amilyen az övé volt, melyet a hegyvilág e sajátosságai magukkal ne ragadtak volna? Azok az érzelmek, szenvedélyek, melyek a művész belsejében dúltak, itt megtalálták a kültermészetben megtestesülve mindazt, ami őket a lélekben felfakasztani, életre kelteni képes.

De azok a lelket emésztő, a lélek mélyébe vésődő emlékek, benyomások s illúziók, melyek a hegyek misztikus hatalmának behatása alatt bennünk itt megszületnek, örökre ismeretlenek maradnak azok előtt, kik csak a biztos völgy öléből bámulják a hegyek sziklabirodalmát, s így Karłowicz is, lelkének szózatát követve, azt kereste a hegységben, miben leginkább megnyilvánul annak hatalma és fensége.

Szerette a küzdelmet, a viszontagságokat, de dacára annak, hogy a szó szoros értelmében alpinista volt nézeteiben, tetteiben egyaránt, az alpinizmus nem fajult el nála rideg sporttá. Cselekvésének irányt szabott tisztult felfogása s mikor hangoztatta, hogy az alpinizmusban esztétikai momentumokat is kell szem előtt tartanunk, ebben megint csak az ő ideális lelkülete nyilvánult meg. Mert azt vallotta, hogy mikor ott küzködött a hegyek közt, hogy utat törjön magának a magasba, e küzdelmek legszebb gyümölcse az volt, hogy általuk bírta legjobban felfogni, átérteni a magas hegység saját

tos szépségét, melynek ép mozdulatlan ridegségében, merész, visszautasító hatalmában áll a főjellemvonása és varázsa.

A Tátrát először 1889-ben kereste fel, de önálló, nagyobb túrákat csak 1892-től fogva visz véghez. Ebben az évben többek közt *egyedül* mászta meg a Koscielecet a Zawrat mellett, mely ormot előtte alig 4—5 ízben jártak meg. Tekintve ifjú korát s az akkori viszonyokat, e túrája mindenestre figyelmet érdemel. Ugyane szempontból emelendők ki a Ferenc József- és a Nagy-Menguszfalvi-csúcsnak 1894-ben véghez vitt megmászásai.

Ezzel az évvel Karlowicz hosszabb időre letűnik a Tátra turisztikai színteréről. Hosszas betegsége, melyhez nagyfokú szédülékenység járult, kizárták, hogy a hegyeket felkeresse. Csak 1905-ben látjuk ismét megjelenni a Tátra ormain.

Ez évtől kezdve viszi véghez Karlowicz legjelentősebb túráit. Mindezek arról tanúskodnak, hogy mint hegymászó rendelkezett mindama tulajdonságokkal, melyekkel egy ilyennek birnia kell.

Főleg egyet akarok nála kiemelni. Magányos vándorlásain megtanulta a józan mértékletességet és óvatosságot és sohasem ragadtatta el magát meggondolatlan tettekre. Mert képességei s az, amire vállalkozott, mindig megfelelték egymásnak. S ép ezért kétszeresen fájhat nekünk az ő tragikus vége; hogy az a férfiú, ki sohasem vétett az óvatosság ellen, mégis a magas hegyek mindent lesújtó, mindenütt ólálkodó hatalmának lett áldozata.

A legutóbbi években állandóan Zakopanében telepedett le s télen-nyáron, amennyire csak ideje engedte, bejárta az egész Tátrát, melynek úgyszólván minden zugát ismerte.

Nehéz utain — így többek közt megmászta a Hegyestornyot a déli falon, a Középmot és Bibircset azoknak északi falain — rendszerint Klimek Bachleda volt hű kísérője. De azért a hegyekben mégis főleg a magányt szerette és kereste, mikor nem zavarta senmi a környező világ szépségeinek élvezetében s igen sokat barangolt egyes egyedül a Tátra hegyein és völgyein. Ily alkalmakkor mindig magával hordta fényképező készülékét s egymásután jöttek létre szebbnél szebb felvételei, melyekben szintén megnyilvánult nagy művészi felfogása. Értett hozzá, jobban mint bárki más, hogy műértő szemmel kiválogassa azokat a tájrészleteket, melyek egy kis kép keretében megrögzítve, művészi elrendezésben mutassák előttünk hegy, völgy s a sziklák kusza tömkelegeit; úgy belelehelte a képekbe a Tátra leírhatatlan poézisét, hogy mikor e fényképeket szemlélem, szinte a valót vélem szemeim előtt megjelenítve látni. Ami egy Sella a gletservilágra, egy Witzenmann vagy Benesch a dolomitokra, egy Melzer volt az innsbrucki hegyekre, az volt

ő a mi Tátránkra nézve, s már maguk e felülmúlhatatlan fényképei elegendők lettek volna ahhoz, hogy mindazok, kiknek szívében él a Tátra szeretete, elismeréssel adózzanak neki.

Amint fényképeivel nagyban hozzájárult a Tátra szépségeinek messze körben ismertté tételéhez, úgy ugyane célzott szolgálta költői lendületű tolla is. Hazája lapjaiban, lengyel nyelven jelentek meg a Magas-Tátrát tárgyáló turisztikai irányú cikkei.

Ismerte őt nemzetének minden nevesebb Tátra-járója s különösen az ifjabb lengyel hegymászó nemzedék csoportosult igaz ragaszkodással köréje.

Eletének utolsó hónapjaiban különösen elfoglalták zenei munkálatai. Készült nagy hangversenyeire, melyeken műveivel Bécs, majd Varsó közönsége elé lépett. Itt — Varsóban — adta elő január 27-én nagyszerű szimfonikus művét, a „Szeretet és halál dalát.“ Ez volt az ő utolsó sikere, hattyúdala. Nehány napra rá — február 8-án — már ott aludta örök álmát kihült teste a Tátra hópusztaságain.

Karłowicz Mieczysław! — Te is azok közé tartozol immár, kiknek emlékét fájdalmas kegyelettel őrizzük. Hányan vagyunk és hányan leszünk, kiknek mindannyiszor, mikor ismét feltűnnek előttünk a kedves tátrai hegyek, bánatos érzés lopózik szívébe, mely üdvözetünk lesz Hozzád, az elköltözöthöz. De mindazoknál, kik ismertük szeretetreméltó ideális egyéniségedet, emléked egyttal záloga annak, hogy szellemedben igyekszünk megvalósítani azokat a célokat, melyek után törekszünk küzdelmes életünkben a hegyek között, — záloga annak, hogy az alpinizmust egy fennkölt eszmének tekintsük, s általa lelkünket gazdagítsák, nemesítsék azok a kincsek, melyeket a magasból magunkkal lehozunk.

Komarnicki Gyula.

Strompf tátrai vezető és három társa 1908 július végén a Liptói-havasokba indultak havasi gyopárt szedni, hogy a kedvezőtlen időben is némi keresetre tegyenek szert. Strompf ez alkalommal szerencsétlenül járt, amennyiben a Tychavölgy mészfalain egy kő letörött lábai alatt s ő vagy 10 métert zuhant és gurult alá a meredek lejtőn, hol szerencséjére bekapaszkodhatott egy törpefenyőbe s így megmenekült a mélységbe való lezuhanástól. A vezetők beteg társukat, ki lábrándulást s belső sérülést szenvedett, a Csorbai-tóhoz szállították.

Novák Antal bécsi orvostanhallgató és egy társa 1908 július 30-án a Halastónál éjjeleztek, hogy másnap a lengyel Öttón és a Zawrat-on át Zakopanéba jussanak. De

azóta nyomuk veszett s bár fölkeresésükre minden lehető intézkedés megtörtént, a nyomozás eredménytelen maradt. Valószínű, hogy ismét vezetónélküli túra áldozatairól van szó.

Irodalom.

Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. Rok 1908. Kraków.

Néhány esztendő óta a lengyel Tátra-Egyesület Évkönyve meglepő szép kiállításban és érdekes tartalommal jelenik meg. Az 1906. évi kiadványt mellékletei, az 1907-est forrásmunka számba menő tartalma jellemezték és az idei Évkönyv is méltóan csatlakozik elődjeihez, mert komoly munkáról és jelentős irodalmi munkásságról ad számot. Felosztását tekintve két részre oszlik; az első rész egyesületi ügyeket, a második pedig tudományos és turista cikkeket foglal magában.

A Towarzystwo Tatrzańskie titkári jelentése hosszasan emlékszik meg a Halastónál épített új menedékházról, mely már teljesen felszerelve várja felavatását. Kiemeli az akadályokat, melyek az épület megépítését nehezítették, míg végre sikerült dűlőre juttatni a tervet s mintegy 50,000 korona költséggel a Halastó partján felállítani a hegymászók és turisták hajlékát. Tervbe van véve a menedékháznak a téli hónapokon át való nyitvatartása, ami annál szükségesebb, mert Zakopanében igen élénk téli sportélet van alakulóban és a lengyel hegymászók és sielők mind nagyobb számmal kezdik üzni a téli hegymászást. Felemlíti a jelentés a Bialka-híd miatt keletkezett konfliktust is, mely úgy nyert elintézését, hogy a híd fele-fele részben illeti Ausztriát és Magyarországot. *Új osztálya* alakult az egyesületnek Zakopanében, mely kizárólag a *sível* foglalkozik, a többi osztályok között a *Turista Osztály* a Tatarnik folyóirat kiadásával tett szolgálatot a tátrai turistaságnak, míg a Babiagorai, Czarnahorai és Pienini Osztályok saját vidékeiken fejtettek ki eredményes működést. Az egyesületnek jelenleg 1785 tagja van, a turista osztály 59 és a síosztály 21 tagját nem számítva. A pénztári kimutatás szerint a bevételek 13597 korona 81 fillért, a kiadások 12071 korona 83 fillért tettek ki. Nem lesz érdektelen felemlítenünk, hogy a kiadások között az Évkönyvre 2425 korona 60 fillér, menedéházakra, utakra, láncokra 2930 korona 81 fillér, könyvtárra 200 korona, a Berlinben rendezett kiállításra 200 korona esik. A központi titkári jelentést követik az egyes Osztályok részletes beszámolóí.

Az irodalmi rész két kegyeletes megemlékezéssel kezdő-

dik. Jan *Kwiatkowski*ról, az egyesület másodelnökéről, ki a Halastónál épült menedékház érdekében a leglelkesebb munkásságot fejtette ki és gróf *Potocki*ről, Galicia egykori helytartójáról és az egyesületnek 1901-ben volt elnökéről, emlékezik meg Wladyslaw *Szajnocha*, az Évkönyv szerkesztője.

Tudományos alapokon fejtegeti Wictor *Kuzniar* „Geologiai kirándulások a Tátrában“ című cikkében a Tátra keleti (lengyel) részének geologiai alakulatát, a hegység kőzetének rétegek szerinti eloszlását. Cikkének különös érdekességet kölcsönöz ama körülmény, hogy tapasztalatait kirándulásainak ismertetésével köti össze, melyeket a Goryczkowa- és Liliowehágókra, a Strazyska, Malolacznik völgyekbe rendezett.

Meglepetésszerűen hat az olvasóra Roman *Kordys* cikke a Villákról, és erre nem a szerző, hanem a cikk stílusa ad alkalmat. *Kordys*, a Tatarnik szerkesztője és a legkiválóbb lengyel hegymászók egyike, kinek neve sokszorosan összefűződik a Magas-Tátra újabbkori feltárásával, eddig megjelent cikkeiben úgy a lengyel irodalomban, mint Évkönyvünkben a szigorúan objektív irányt képviselte, cikkei azok számára íródtak, kik valaha követni fogják útjait. Mostani cikke, mely visszaemlékezés a Villák gerincén Zygmont *Klemensiewicz*-csel megtett túrájára, a nagy közönségnek szól. A szerző igazi odaadással, lelkesedéssel ír ama merész gerincről, mely a Lomnici-csúcs és Késmárki-csúcs között húzódik, mely fantasztikus bástyaival oly soká problémája volt a tátrai hegymászóknak. M. Bröske id. Hunsdorfer János vezetőjével volt az első, ki a Nyugati- és Nagy-Villacsúcsot megmászta és csak a Keleti-Villacsúcs páratlan túalakú orma maradt még érintetlen, mignem *Kordys* és *Klemensiewicz* 1906 aug. 2-án ezt is megmászta. Ugyancsak ők ketten mászták át 1906 augusztus 15-én a gerincet a Lomnici-csúcstól a Keleti-Villacsúcs hágójáig. *Kordys* cikke tagadhatatlanul új irányt jelöl a lengyel tátrai irodalomban s mintegy visszhangja ama lelkes stílusnak, mely az alpesi sport újabbkori íróit — épen szubjektív szempontból — jellemzi.

A téli Tátrát *Maryusz Zaruski* mutatja be „Sikkel a Kozi Wierchre“ című cikkében. A sí csak néhány esztendeje került használatba a Magas-Tátrában és csak az 1906. és 1907. évben tesznek a lengyel oldalon is sűrűn sí-túrákat. Ezek egyik legszebb eredménye a Kozi Wierchnek 1907. április 3-án siekkel való elérése. A szerző cikkének bevezetésében röviden kiterjeszkedik a Tátra keleti részén megtett sí-túrákra, azután érdeklődésünket folyton növelve leírja, mint jutottak Kuznicból a Gąsienicowai Czarny Stawhoz és a Zawraton keresztül a lengyel Öttó völgyébe, melynek behava-

zott menedékházát csak kéménye árulta el. Meghálva a menedékházban másnap a Kozi Wierchre sieltek. Tovább útjuk a Suristowka gerincén a Halastóhoz és innen a Bialka völgyön Zakopanéba vezetett.

Az Évkönyv befejező részét Leopold *Swierz* cikke képezi, ki a Tátra északi oldalán végzett klimatikus mérései közli. Adataival újabb szolgálatokat tett azoknak, kik a Magas Tátra tudományos feltárásával foglalkoznak.

Az Évkönyvet 7 gyönyörű illusztráció díszíti; köztük a Keleti-Villa tujét ábrázoló, mely Roman *Kordys* sikerű felvétele, különösen szép és meglepő.

S. J.

A Magyar Sí-klub 1908-iki I. Évkönyve.

A találékonyágnak s alkalmazkodó képességnek, mely lyel az ember úrrá lesz az időjárás szeszélyei fölött s mellye még „a Grönland örökös havára” vagy akár „a forró szerezcsen homokra” is otthont varázsolhat, nem utolsó bizonyága a világszerte *»ski«* néven ismeretes norvég lábszánkó. Eredet hazájában túlnyomóan gyakorlati célok szolgálatában áll a s vagy mint a Csallóközben mondanák, a síkolya vagy síkló. Nélküle tél idején megrekedne a közlekedés az ország jelentékeny részében, egyes vidékein pedig majdnem lehetetlen válnék. Mint egészségserző, testedző sporteszköz indul Norvégiából világhódító útjára az igénytelen lécpár s ma már amerre csak engedik a hóviszonyok, lelkesen űzik a síelés mindenütt.

Hazánkban is támadtak ugyan buzgó és lelkes hívei sportnak, de mindig csak szórványosan, elszigetelten; általánosabb ténfoglalásra mindezeideig nem tudott föllendülni ez üdítő téli sport. Pedig eltekintve attól, hogy egyike a legszebb ténfőszórakozásoknak, nálunk — főleg az északi s keleti országok részében — mint praktikus közlekedési eszközre is nagy hivatás várna reá.

Épen ezért teljes elismerés illeti ama férfiakat, névszerint Déry Józsefet, dr. Jordán Károlyt, dr. Metzler Jenőt, Plösch Antalt, Ritter Nándort, dr. Schwicker Richárdot és dr. Serény Jenőt, kik 1907 decemberében közzétett lelkes felhívásukba tömörülésre szólították fel a hósport híveit, mert az ő fellépésüknek köszönhető, hogy megalakult a Magyar Sí-klub, melynek első 36 lapra terjedő Évkönyve itt fekszik előttünk.

Az ifjú egyesület, melynek vezetése erőteljes kezekre s céltudatos elmékre van bízva, már fennállásának első évében is nemcsak létjogosultságának adta fényes bizonyosságát

hanem arról is tanúságot tett, hogy e sport üzésénél egyesült erővel derekas eredmény érhető el.

Ez állításunk igazolására elég rámutatnunk a címbeli Évkönyv ama részére, hol az egyesületi tagok által végzett sí-túrák vannak tömören vázolva. Dr. Jordán Károly, dr. Schwicker Richárd és dr. Stettner László 1908 febr. 8—14. napjain Tirolban és Svájcban az Arlbergpasst (1802 m.), Strelapasst (2353 m.), Urdenfürklit (2594 m.) egész föl sieken, a Galzigot (2181 m.), Schiahornt (2713 m.), Aroser Weissshornt (2657 m.) a hó- és terepviszonyokhoz képest sieken, majd mászóvasakkal ejtették hatalmukba. Dr. Jordán Károly és Plökl Antal március 5—7. napjain a Babia-Gorára (1725 m.) sikolyáztak föl, dr. Jordán Károly és Sebeszta Kolozs, továbbá dr. Metzler Jenő és Jordán Oszkár pedig ápr. 18—20 napjain a Nagy-Kriván (1711 m.), Kis-Kriván (1669 m.) és a Hleb (1644 m.) csúcsaira. A Magas-Tátrában Komarnicki Gyula és Laufer István végeztek sí-túrákat. Az itt felsorolt sí-túrákon kívül, melyek különben nem meritik ki teljesen a számot, beszámol az Évkönyv a tagok által véghezvitt magashegyi túrákról is, csaknem kivétel nélkül oly vállalkozásokról, melyek dicsőségére válnak hazai alpinisztikánknak.

A megtett utak ezen tömör ismertetése után az 1908. évi magyar sí-irodalomnak közli jegyzékét, majd a külföldi szakirodalom jelesebb sí-könyveit és folyóiratait. Erre jegyző-könyvek következnek, melyek élettellenesen lüktető egyesületi tevékenységről értesítenek s végül a Klub tisztikarának s tagjainak névsorát olvashatjuk. A Klubnak 50 tagja van. A bevételek 1398'20 koronát, a kiadások 309'60 koronát tettek ki. A jövő évre 2115'40 korona bevétel s ugyanannyi kiadás van előíranyozva.

A Klub igazgatója Grüner Tivadar, művezetők: dr. Metzler Jenő és dr. Schwicker Richárd, pénztáros: dr. Jordán Károly, gazda: dr. Péteri Ferenc, jegyző: dr. Serényi Jenő. A dr. Schwicker R. és dr. Serényi J. által szerkesztett Évkönyvet 6 igen szép, Plökl A. és Ritter N. fölvétele után készült fénynyomat díszíti.

A Szepesség: I. A Magas-Tátra (1—2081.) Ára 5 K. **II. A Szepesi Középhegység** (1—174 l.). Ára 3 K. Harmadik javított és bővített kiadás. Budapest 1909.

Dr. Posewitz Tivadarnak ismeretes és kedvelt utazási könyve most jelent meg III. kiadásban és pedig célszerűség szempontjából két külön kötetben, mi lényegesen fokozza a munka kezelhetőségét.

De tartalmilag is előnyére válik e kiadásnak, hogy szá-

mos tanulságos új melléklettel bővült, melyek egyszersmind élvezetessé is teszik a könyvet. Ilyenek az I. kötetben a Magas-Tátra látóképe Poprádról, Csorba állomásról és Csorbától, az Öttö, Zöldtő és Halastó völgykatlanainak tervrajzai és körképei, melyeken könnyen felismerhetők a környező csúcsok, a Kis-Viszoka körképe, a tengerszemeket és a főgerincet ábrázoló térképek s végül a főbb fürdőtelepek helyrajzai. A II. kötet új képei közül kiemeljük Lőcse és Késmárk városoknak, továbbá a szepesi vár romjainak tervrajzait, a zsegrai és csütörtökhelyi kápolnák s a Thököly-mauzoleum képét, végül a Középhegység hegyrajzi térképét.

Ezt a megbízható és minden tekintetben, így kivált műtörténelmi irányban is, híven útbaigazító kézikönyvet annál melegebben ajánlhatjuk, mert a budapesti „Pátria” könyvnyomó intézet annak kifogástalanul tetszetős kiállításáról is gondoskodott.

R. M.

Különfélék.

Paul Grohmann emlékének.

Komor hangulat ül a tájon; szürke, fagyos, vigasztalan. A messze távolban, fent a Marmolata tündöklő jégmezői felett vad rohamokban tombol — akárcsak féktelen szellemek őrült hajszája — a jéghideg vihar. Máris közeledik; halk suhogás lopódzik végig a túlevelesek sudarain, mintha a csendben egy mélabús sóhajtás követné a fagyos ölelést. Mélyen tanyáznak a szürke fellegek, körülövezve a dacos dolomit óriások büszke ormait; a zúgó szél libegő gyászfátyolt vont homlokuk köré. Csak itt-ott mered még a szürke chaosból a magasba egy-egy orom, mint vad hullámtöréssel dacoló merész szirt . . . Mindenből oly hangosan tör ki, oly panaszlóan beszél a mély fájdalom, a gyász a büszke dolomit óriásoknak egy elköltözött, meghitt, régi barátja után.

Távol a hegyektől, melyeket annyira szeretett, húnnya le örök álomra szemét 1908 július hó 29-én Bécsben Paul Grohmann.

Ki volt ő? Egyesek előtt talán ismeretlen maradt neve; mert hiszen távol élt tőlünk, soha hazánk hegyeit nem járta, hanem a távoli Keleti-Alpoknak szentelte tetteiben dús életét.

Idegen azonban még sem maradt nekünk. Hisz ő is a rokongondolkozásúak azon nagy táborába tartozott, kiket a vágy a küzdés után és a hegyekért lángoló eszményi szeretet a magaslatok jégvilágába hajt s kik, ha egymásnak talán idege-

nek is, de azért gyakran még testvéreknél is jobban megértik egymást. Mert államhatárok, nemzetiségek csak lenni a völgyben léteznek; ott a magas hegyek varázsbírodalmában, az örök hallgatás és béke honában csak egy Istennek gyermekei élnek, csak az egy, a nagy világegyetem örök törvényei uralkodnak.

E körből távozott a tetteknek ezen bajnoka. Ezért legyen szabad nekem is tollat fognom, hogy búcsúszt mondjak szellemének, utolsó üdvözetet az elköltözőtnek.

Grohmann neve ma már csak emlék, melyhez zajtalan munkában eltöltött, merész tettekben gazdag életpálya fűződik.

A hegyek iránt táplált szeretete sokoldalú tevékenységben nyilvánult, de szakadatlanul *egy* eszmének állt szolgálatában.

Paul Grohmann 1838 június hó 12-én született Bécsben; atya tudományos és társadalmi szempontból nagy tekintélynek örvendő orvos volt. A hegyek szeretetét szülei oltották lelkébe már kora gyermek éveiben s az ő társaságukban nyílt alkalma Svájcot és a Keleti-Alpok vidékeit beutazni és megismerni.

Első önálló magashegyi túrái szintén kora ifjúságába esnek. Karnia alpesei voltak első alpin vállalkozásainak színhelye (1853), melyek legjelentékenyebbje a *Raiskofel* első megmászása, kiinduló pontja az ezt követő első megmászások nagyszerű sorozatának, melyek közül nem egy háromezres első megmászása válik ki, így pl. a *Hochalmspitze*, *Säuleck*, *Kitzsteinhorn* (Hohe Tauern), *Reichenspitze*, *Hochfeiler*, *Olperer* (Zillertal).

Fáradhatatlan tevékenységének tere főképen a déltiroli *Dolomitok* voltak, melyeknek feltárását, mint méltó életcél, tűzte ki feladatául. Mint indult először 1862-ben ezen hegyvidékbe, azt életrajzában a következő keresetlen szavakkal vázolja: „Midőn a Tauernnek csúcsairól és magaslatairól, melyeket eddig bejártam, délen egy csodás alakzatú hegyvilágot pillantottam meg, melyről még a legjobb könyv is csak csekély tájékoztatást nyújtott, egy hegyvilágot, melyre sok tekintetben a titokzatosság fátyola borúlt, akkor elhatároztam, hogy a Dolomitokba vonulok és ott fogok dolgozni. Kevés tanítvány indulhatott nagyobb lelkesedéssel munkájára, mint én.“

Mindenek előtt e hegyvilág legmagasabb csúcsaira fordította figyelmét, még pedig oly eredménnyel, hogy az utána jövőknek, különösen Ampezzo vidékén, alig maradt valami tarlózni valójuk. Az eddig még legyőzetlen ormok meghódítása, u. m. a *Marmolata*, *Langkofel*, *T. fauna di Mezzo*, *di Roces és di Fuori*, a *Pelmo Selva felől*, az *Antelao*, *Sorapiss*, *Monte Cristallo*, *Croda Rossa*. *Grosse Zinne*, *Dreischusterspitze* oly diadalkoszorú, mely méltó koronája a „Dolomitok királyának“,

amely névvel őt, mint a Dolomitok feltáróját általánosan tisztelték.

Évtizedek teltek el azóta, de ma is a legnagyobb elismeréssel adózhatunk Grohmann nagyszerű sikereinek, épen manapság, mikor egyes fiatal epigonok egy-egy kisebb siker után is, önbámulatukban hamarosan készek megfedkezni arról, hogy mennyi fáradságba és küzdelembe került egykor minden lépés ott, hol ma gondtalanul járkálunk s mennyi önzetlen munkával, megfeszített erővel egyengették az úttörők az alpinizmus mai, akkor nem is sejtett felvirágzásának útját. Hisz akkoriban tapasztalt vezetők, utazókönyvek vagy megbízható térképek még nem voltak s menedékházak híjján rendszerint úttalanul, mélyen a völgy aljában kellett a túrát kezdeni, mi a menet tartamát csaknem megkétszerezte. S ha ez még a legkiválóbbak és legerősebbek képességeit is a legvégső határig próbára tette, úgy ennél viszont csak a kivívott jutalom lehetett nagyobb. Mily gyönyör lehetett egy szüziesen elfátyolozott hegyvilágot átbolyongani, hol akkoriban még semmi sem zavarta az ünnepélyes csendet, melyet ma már elvadult erkölcsök, kényelemszeretet, pénzvágy profanizálnak, elűzve örökre a hegyek magányának költészetét.

És még azon napokat is, melyekben Grohmann hegyeitől elszakítva élt, a hegyvilágot szolgáló munkának szentelte.

Amit a hegyekben látott és tapasztalt, nagyszámú alpin irányú cikkekben dolgozta fel, melyekkel 1859 óta évtizedeken át gazdagította a magashegyi turisztika irodalmát. Kiemelendő a „*Wanderungen in den Dolomiten*“ (Wien, 1877) című könyve, mely munka akkoriban kedvelt útmutató volt a Dolomitok szikláinak mesevilágában s egyuttal mint Grohmann hegyi túráinak leírásai, ma is jellemző kép az alpinizmus bölcsőkorából.

Munkásságának, mely életét a hegyekhez kötötte, betetőzése volt az *Österreichischer Alpenverein* megalapítása, mit az akkor még csak 24 éves egyetemi hallgató vitt keresztül *Mojsisovics* és báró *Sommaruga* nevű jogásztársaival, mert belátták, hogy csak szervezett együttműködéssel és tervszerű munkával ébredhet életre a hegyvilág kultusza. És midőn ez a *Deutscher Alpenvereinnal* egyesült, fáradhatatlan buzgalommal vette ki Grohmann a most már *Deutscher und Österreichischer Alpenverein* név alatt működő egyesület szervezésének és továbbfejlesztésének munkájából a maga orozslánrészét.

Negyven év gördült le azóta az idő kerekén és ma 80000 tag tartozik az egyesület kebelébe. Ám hatalmassá fejlődhetett oly egyesület, melynek bölcsőjénél ily férfiak állottak s szentelték felvirágzásának életüket.

Grohmannak az alpinizmus felvirágzásában korszakot alkotó érdemei mindenütt mély tiszteletre és őszinte elismerésre találtak. A *D. u. Ö. A. V. Wien* nevű egyetemi osztálya által Grohmann 60-ik születése napján (1898) a Langkofel csoport sziklaóriásai átellenében felállított emlékoszlop már életében megörökítette nevét s e csoport egyik legmerészebb ormát *Grohmannspitze*-nek nevezték el az utódok. Csak keveseknek jutott osztályrészül a Keleti-Alpok nagynevű feltárói közül, hogy érdeműs életüknek gyümölcset oly magas életkorban és a benső megelégedésnek oly magasztos érzésével élvezhessék, hogy megérjék egykori álmaiknak megvalósulását és azt, hogy a kései utódok őket a legnagyobb tisztelettel és hálával vegyék körül.

Emelkedőben a köd, a felhőtenger a messzeség felé vette útját, parányi foszlány sem úszik az égbolt azurján. Élet, napfény sugárik mindenütt! . . . Beköszöntött az alkony; a lenyugvó nap sugárözöne éri a hegyet és völgyet. Űtött az óra, amikor minden élő lény az emberi lakok felé siet vissza a magasból. . . . És amikor az alkony arany pírjánál merész küzdelemről visszatérünk, elmúlt időkbe, eltűnt hősiékhöz röppen vissza emlékezetünk. És akkor Te hozzád is elszáll a gondolatunk, Paul Grohmann! Azok, kik nemcsak a csákány forgatásához és a meredélyek leküzdéséhez értenek, kik nem rideg sportszenvédélytől ösztönözve, hanem benső szeretettől áthatva zárandokolnak a hegyek világába, szívük mélyén megőrzik a hegyek első kutatóinak és így a Te nevednek emlékét is — örökre.

Komarnicki Roman

Menedékház és obszervatórium a Ferenc József-csúcson.

A Magyar Turista-Egyesület Budapesti Osztálya 1909 március 15-iki kelettel kérvényt intézett a földművelésügyi miniszterhez, melyben kéri, hogy neki egy a Ferenc József-csúcson emelendő meteorológiai megfigyelővel egybekötött menedékház építésére engedélyt adni s a tulajdonát tevő Téry-menedékházat felszerelésével együtt 30000 K vételárért megváltani kegyeskedjék. Az építkezésre előirányzott 75000 K fedezetűl a megváltásból várt 30000 K s az Osztály rendelkezésére álló 10000 K szolgálna. A szükséglet többi részét az Osztály tagjainak áldozatkészsége teremtené elő. Az építkezés három évre van tervezve s az épület, melynek műszaki leírását, költségvetését és tervrajzait Gabrinyi Sámuel építész készítette, a „Budapesti ház“ nevet fogja viselni.

Hazai turista-

Az egyesület címe	Székhely	Elnökség	Tagok száma + vagy -	Osztály	Bevétel	Kiadás
Magyar Turista-Egyesület (1907)	Budapest	Elnök: <i>dr. Téry Ö.</i> Titk.: <i>dr. Kovács F.</i> Jegyzők: <i>Réthly A.</i> és <i>dr. Serényi J.</i> Pénzt.: <i>dr. Kaiser K.</i>	1943 (A kőszegi s eperjesi Theol. Osztd. nélkül)	9	9998'68	6597'47
Erdélyi Kárpát-Egyesület	Kolozsvár	Elnök: <i>Héppes M.</i> Főtitk.: <i>Kovács G.</i> Pénztáros s szerk.: <i>Merza Gyula</i>	2939 +218	7	22302'91	19706'66
Magyar Tanítók Turista-Egyesülete	Budapest	Elnök: <i>Röser János</i> Társel.: <i>Mikolák K.</i> Titkár: <i>Lissák K.</i> Pénzt.: <i>Gyuris G.</i>	?	—	5029'27	4760'97
Mecsek-Egyesüle.	Pécs	Elnök: <i>Balog K.</i> Titkárok: <i>Kiss J.</i> és <i>Fesztl Nándor</i> Pénzt.: <i>Kiss Ernő</i>	1370 +146	—	18234'36	15503'35
Dunántúli Turista-Egyesület	Sopron	Elnök: <i>Hatvan F.</i> Titk.: <i>Pötschacher R.</i> Pénzt.: <i>ifj. Klausz L.</i>	521 +27	—	8282'57	8157'56
Aradi Turista-Egyesület	Arad	Elnök: <i>Schill J.</i> Titkár: <i>Ritt Gy.</i> Pénzt.: <i>Tomastyik J.</i>	485 +5	—	8129'14	3392'59
Fiumei Alpesi Klub (Club Alpino Fiumano)	Fiume	Elnök: <i>Conighi K.</i> Titkár: <i>Depoli G.</i> Pénzt.: <i>Curellich D.</i>	251 +2	—	—	2824'11 (előirány- zat 1909-re)
Horvát Turista-Egyesület (Hrvatsko Planinarsko Društvo.)	Zágráb	Eln.: <i>gr. Kulmar M.</i> Titkár: <i>Lenuci M.</i> Pénzt.: <i>Exner I.</i>	377 +45	—	15816'06	5434'91

egyesületek 1908-ban.

Új menedékházak, kilátó tornyok stb. építése	Új utak, ösvények stb. készítése	Irodalom	Kirándulások száma
A Dobogókői-menedékházhoz veranda s külön gazdasági épület	—	»Turisták Lapja« havi folyóirat	Központi kir: 2 Bud. Osztály: 44 Az Osztályokkal együtt 1782 egyént utaztatott
—	—	»Erdély« kéthavi folyóirat	Központi kir: 5 (146 résztv.) egyéb: 32 (2794 résztvevővel)
—	—	»Turista Közlöny« havi folyóirat	32 kirándulás, köztük 1 három hétre terjedő
Misinaai kilátótorony. Veranda a lapisi vadászház mellé	Francia emlék-Kardosúti pavillon (1 km. műút)	»Évkönyv«	Egyesületi kir. nem volt, de egyesek annál sűrűbben rándultak ki
Fertőtavi fürdőtelep (Tornyos fürdőház, tóparti fabodé, pár csolnak)	Két szánnyálya	»Évkönyv« »Útjelző térkép« Savanyúkútról s környékéről	37 egyesül. kiránd.
—	Arad-Hegyalja feltárása 1907 ben	»Egyetemes Turista Napló« (Naptár 1909-re s Évkönyv 1907—8-ra) »Arad-Hegyalja úthálózata«	1907-ben 11 kir. 431 személlyel 1908-ban 4 kir. 1095 személlyel
?	?	»Liburnia« kéthavi folyóirat	?
?	?	»Planinar« kéthavi folyóirat	?

Fürdőink.

Csíz.

Gömörvármegyének, hazánk ezen természeti kincsekben és ritkaságokban oly gazdag területének, van három olyan nevezetessége, melyek bármelyike külön-külön is elég volna arra, hogy ország-világ érdeklődését feléje irányítsa, a turista- és fürdőző közönség odaözönlését biztosítsa. Értjük az aggteleki cseppkőbarlangot, a dobsinai jégbarlangot és a mindössze két évtizedes *multra* visszatekintő, de már is hírneves *csízi jódbromos vízi gyógyító-fürdőt*. Míg az elébbi kettő az egészséges természetkedvelőknek szolgál páratlan látványossággal, az utóbbi a szenvedő emberiségnek nyújt enyhülést és gyógyulást áldott vizű forrásával. Az alábbiakban e fürdőt ismertetjük röviden.

A megye déli részén, a Sajó és Rima, illetve Balog völgye közt délnek húzódó s fokozatosan ereszkedő dombvidék alján, a miskolc—füleki vasutvonal mentén, 174 méter tengerszínfölötti magasságban fekszik Csíz község, körülbelül 600 tősgyökeres magyar lakosával. A falu vidéke egyik legtermékenyebb része a Rima völgyének, mely néhány kilométernyire délkeletnek a Sajó völgyével egyesül s szeliden emelkedő dombjairól szép kilátást enged a Rima és Sajó völgyvidékére, valamint délfelé a Bükk- és Mátrahegység láncolatára. Csíz és környékének talaja neogén képződmény, melyet az ár részben annyira elsodort, hogy az alatta lévő miocén-rétegek majdnem a felszínre jutottak. Ezen miocén márga-rétegek rendkívül bőven tartalmaznak csillámot és kövesült részleteket, úgynevezett zárványokat s ezen vízhatlan rétegek repedésein nyomulnak fel a csízi jódforrások.

Az első jódforrásra 1862-ben egy kútásás közben véletlenül bukkantak s a vizet először *Felix* kohónagy, majd 1865-ben *Than* tanár elemezte pontosabban, ki abban jelentékeny jódis és brómtartalmat konstátált. Az első tulajdonos azonban nem fordított kellő figyelmet a kút gondozására s így a forrás gyorsan szárnyra kelt híre is csakhamar hanyatlásnak indult. A mai virágzó fürdőtelep alapját 1889-ben vetették meg, midőn egy részvénytársaság vette azt át s főleg *Glos Arthur* jelenlegi fürdőigazgató s külföldön is előnyösen ismert geologus kezdeményezésére modern berendezésű gyógyfürdővé alakította át. Az ő vezetése alatt akadtak 1890-ben egy újabb dús forrásra, mely *Ludwig* bécsi egyetemi tanár elemzése alapján úgy a szilárd alkotórészek összegét, mint különösen jódis és brómtartalmát tekintve, a régi forrás vizét messze túlhaladja. Jelenleg három forrás áll rendelkezésére a fürdőnek: az imént említett gazdag jódtartalmú új forrás, a *Hygiaca*, melyet

kizárólag ivó-kúrára használnak; az eredeti régi forrás, a *Themis* s végül a *Neptun*, melynek legcsekélyebb a jódtartalma. Ez utóbbi két forrás szolgáltatja a fürdővizet.

Ami a csízi Hygiaea-forrás vegyi összetételét illeti, a budapesti m. kir. vegyakisérleti állomáson, valamint a bécsi egyetemen Ludwig tanár által végzett elemzés kimutatta, hogy *e víz jód- és brómtartalmára nézve a világ összes hasonló ásványvizeit felülmúlja* s e tekintetben csak Aqua di Ceneda, Hall és Darkau közelítik meg. Tartalmaz ugyanis 10,000 súlyrész vízben

Csíz	---	---	0.428	s. r. jódot	1.230	s. r. brómot	118.711	s. r. klórt
Aqua di Cen.	---	---	0.403	" "	0.675	" "	---	" "
Hall	---	---	0.390	" "	0.508	" "	79.689	" "
Darkau	---	---	0.263	" "	0.702	" "	153.142	" "

A csízi ásványvíznek e szerint *jód- és brómtartalma* adja meg különleges jellegét. Meglepő gyógyító ereje a konyhasón kívül első sorban a jódnak tulajdonítandó. A konyhasó hatása tudvalevőleg az anyagcsere növelésében s a nedvkeringés elősegítésében, a jódé pedig a mirigyek visszafejlesztésében s általán a káros izzadmányok felszívásában áll. Egyébként az ásványvizek csodálatos hatását, mit a régiek „a források szellemének“ tulajdonítottak, alighanem arra lehet visszavezetni, hogy bennök az alkotórészek többé-kevésbé nem sokká egyesülten, hanem ionokra, azaz fémre és savmaradékra felbomolva vannak jelen. *A csízi vízben ezen úgynevezett elektromos dissociatio igen magas fokú* s ez teszi érthetővé, hogy pl. a mesterséges jódkészítmények hatása sokkal nagyobb adagolás mellett sem ér föl a csízi víz bámulatos gyógyhatásával. Másrészt legujabban, mióta kitűnt, hogy a gasteini víz, melynek vegyi alkata különben alig tér el a rendes ivóvizétől, minden más ásványvizet felülmúl radioaktivitás tekintetében s így évszázadok óta tapasztalt híres gyógyító hatását is ezen tulajdonságának kezdik betudni: a csízi vizet is megvizsgálta e szempontból *Lengyel Béla* egyetemi tanár (1906) s azt találta, hogy *a csízi források radioaktívok* s legközelebb állanak e tekintetben a franzensbadi források s a karlsbadi Sprudel gázaihoz.

Ehhez képest a csízi víz kiváló sikerrel alkalmazható mindazon bántalmaknál, melyek jódkézelést igényelnek, nevezetesen a *görcélykór* (skrofulózis), *gümőkór* (tuberkulózis) és *bujakór* (lues) különféle, úgy korai, mint idült alakjainál, továbbá női bajoknál, csúzos és köszvényes bántalmaknál, csont-és ízületi bajoknál, bőrbetegségeknél, angolkóránál és golyvánál.

A fürdő első 19 évében kezelt mintegy 13000 beteg közül majdnem 10000, tehát a betegeknek több mint 75 százaléka, szenvedett az első három baj valamelyikében. Az 1908. évben állandóan kezelt beteg 1600, ideiglenes körülbelül 2000 volt, mi, tekintve, hogy a fürdő egészben csak 19 éve áll fenn, a balneologia terén nálunk eddig páratlanul álló eredmény.

A gyógyító eljárásban a csízi víz részint belsőleg, *ivókúria* alakjában, részint külsőleg, *fürdők és borogatások* alakjában nyer alkalmazást. A gyógykezelés ezen főtényezőjén kívül az egyes esetekhez képest egyéb segédeszközök és berendezések, úgymint masszáz, villamozás, röntgenezés, hidegvíz-kúra, szénsavas fürdők stb. is rendelkezésre állanak. De nem szabad itt említetlen hagynunk Csíz legközvetlenebb gyógytényezőjét, kiválóan *száraz és meleg levegőjét* sem, melynek az ideutalt betegek nem kis mértékben köszönhetik csaknem kivétel nélkül tapasztalt javulásukat, felépülésüket. Az egyes hónapok középhőmérséklete az évad folyamán a következő: májusban 20°08', júniusban 22°50', júliusban 26°, augusztusban 24°87' és szeptemberben 18° C. szerint.

Ez idő szerint három orvos működik Csíz fürdő területén. Közülök *dr. Pazár Andornak* kitünő és hírneves *szanatóriuma* van, hol napi 10 koronáért teljes ellátásban, orvosi kezelésben és szakszerű ápolásban részesülnek a betegek. A hivatalos fürdőorvos, *dr. Kallos Jenő*, az elmúlt ősszel Berlinben kísérletek alapján a csízi víz élettani hatását tanulmányozta, nemkülönben a lues diagnosztizálására vonatkozó Wassermannféle eljárást s ehhez már most *saját laboratóriumot* is rendezett be, mely ez ideig egyedül áll hazánkban; az eljárás abban áll, hogy bizonyos mennyiségű vérből, mikor az máskülönben biztosan meg nem állapítható, kimutatja a lues jelenlétét a vérben.

A lakás- és ellátási viszonyok igen kedvezőek Csízben. A fürdőtelepen lévő lakószobákon kívül a közvetlen közelben épült s modern kényelemmel berendezett 11 nyaralószerű bérházban 191 szoba áll a vendégek rendelkezésére, az igényekhez mérten napi 1'6—6 K áron. Igénytelenebb berendezésű, de az egészség követelményeinek teljesen megfelelő szobák és lakások a falubeli magánháznál is bérelhetők, hol — tekintettel az igen élénk és olcsó piacra — nagyon előnyösen lehet saját háztartást vezetni. Évad elején és utóján az árak mérsékeltebbek. Évad derekán ajánlatos előre gondoskodni a lakás lefoglalásáról, miben az igazgatóság készségesen közbenjár. — Étkezni három vendéglőben lehet; ezek közül az egyik a fürdőtelephez tartozik, a másokban szigorúan izr. ritus szerint főznek, de valamennyi a hivatalos fürdőorvos

ellenőrzése alatt áll s a kúrának megfelelő, kitűnő és mérsékelt árú ellátást nyújt. Pensio-rendszer több helyen van bevezetve.

A *vízivást, fürdést* és étkezést illetőleg minden beteg írott utasítást kap a rendelő orvostól s annak alapján szolgáltatják ki neki az ivócsarnokban a megfelelő vízmennyiséget s készítik el számára a fürdőházban az előirt fürdőket. A rendelő orvos által felvett minden beteg fizet 16 K gyógyhely-illetéket, 4 K zenedíjat s egy-egy fürdőért 2—4 K-t (gyermekek 1 K-t). Egy-egy izzasztó, masszázs, villamozás, bedörzsölés stb. átlag 80 fillér.* — Szegény, vagyontalan betegek kedvezményes, sőt — a lehetőséghez képest — ingyenes kezelésben részesülnek.

A *korszerű igények* és szükségletek szolgálatában álló intézmények, mint gyógyszerár, pósta, táviróhivatal, bazár, kávéház stb. természetesen mind megvannak s nem hiányznak a némes *szórakozások* feltételei sem: benn a fürdőépületben lapokkal s folyóiratokkal bőven felszerelt olvasószoba, zongoraterem, billiárdszoba, künn hatalmas fák árnyékában tekéző- és teniszpálya áll a közönség rendelkezésére. A fürdőhelyhez tartozó, szépen gondozott parkban naponta kétszer térzene mulattatja a sétányon hullámozó vendégsereget, mely ezenkívül a koronként rendezett tombolával kapcsolatos táncmultságok, hangversenyek és tűzijátékok alkalmával is bőven kiveheti részét a felvidítő társas örömeiből.

Végül Gömörmegyének természeti szépségeiben, történeti emlékekben s iparvállalatokban egyaránt gazdag területe szebbnél-szebb, érdekesebb-érdekesebb *kirándulásokra* csábítja időnként a fürdőközönségnek turista élvezetekre is hajló csoportjait. A fürdőteleptől egy km.-nyi távolságra eső csízi vasúti állomásról *Miskolcra, Fülekre* közvetlenül, *Rimaszombatot* Feledről, *Rozsnyót, Dobsinát* Bánrévéről elágazólag érhetjük el. Már Csiz közvetlen közelében, kellemes séta alakjában is tanulságos kirándulásokat tehetni. A Sajó völgyében átrándulhatunk a szomszédos *Honvára*, hol Tompa Mihály síremléke előtt áldozhatunk a kegyeletes megemlékezésnek; a Rima völgyében pedig, átkelve a Balogon, ugyan-csak szomszédtságban találjuk *Rimaszécset*, a Széchyek ősi fészket, hol ma Koburg hercegnek nagyszerű gazdasága van. Vasuton érhető el a bánréve—nádasi vonalon, de már Borsodban fekvő *ó-d—nádasi vasacél- és lemezgyár*, valamint a feled—tiszolci vonal mentén terjeszkedő nagyszabású *likéri vasakohételep*, mely a megye számos iparvállalata közt az

* Gyakorló orvosok s családtagjaik csak zenedíjat fizetnek; katonatisztek és államhivatalnokok elő- és utóévadban 50% kedvezményt élveznek.

első helyet foglalja el. Érdemes a megtekintésre a szintén vasúton megközelíthető *ajnácskői dombvidék* is, melynek vulkanikus kúphegyein nem egy történeti nevezetességű várom regél a régi dicsőség napjairól (Ajnácskő, Sőreg). Nem részletezhetjük itt a vadregényes tájak megtekintésre méltó szépségeit, se a történeti s ipari érdekességeket, csupán a világhírű *aggteleki Baradla* cseppkőbarlangot, a *dobsinai jégbarlangot*, a Rozsnyó közelében emelkedő *krasznahorkai várat* s az aljában épült *mauzoleumot* említjük meg, mint oly nevezetességeket, melyeknek megtekintését Gömör területére lépő embernek nem volna szabad elmulasztania. Amint-hogy Csiz fürdővendégei közt már szinte hagyománnyá vált azok hűségesei fölkeresése.

Egyesületünk halottai.

Weber Samu (1835 – 1908).

A Szepesség kiváló fia, a tudományok munkása, a szepesvárosi ág. ev. egyházmegye oszlopa: Weber Samu főesperes, szepesbélai lelkész 1908 május 18-án dőlt ki az élők sorából, váratlanul, mint a hatalmas tölgy, melyet villám sujt le.

Az előző napot még munkával töltötte el. A templomban szónoklatával — az Úr napja lévén — még könnyekig meghatotta hallgatóit, kik nem sejtették, hogy másnap már élettelen lesz. Ugyanaznap első tavaszi kirándulásának a leírását küldte be egy szepesi lapnak s másnap már elindult arra az útra, honnan nincsen visszatérés. Betegség nem előzte meg halálát, szívszélhűdés érte. Az a jóslata, hogy a Magas-Tátrában hegymászás közben fog meghalni, melyet akkor mondott, midőn egyszer a Fehértó-csúcs szikláinak között majdnem szerencsétlenül járt, nem teljesedett be, mert hiszen nem tartozott azok közé, kik nyaktörő kirándulásaikkal az Istent kísértik. Szenvedélyesen szerette a szabad természetet: itt keresett szórakozást, örömet és pihenést, itt szeretett tanulmányozni. Bámulatra méltó, hogy magas kora dacára még mindig tett nagyobb túrákat, melyek erejét, frissességét csak fokozták. Kirándulása mindenkor egy ájtatosság volt, melyet a természet nagy templomában végzett. Róla is el lehet mondani, amit ő maga Mauksch Tamásról* írt: „Az etikæ és a vallás

* Kárpátgyics. Évk. 1903.

eszméit a természetből és a történelemből vett bizonyítékokkal magyarázta. "Egész ember volt és valódi pap, aki embertársait szolgálta, hogy az Úr szolgája legyen. Szeme előtt tartotta a szentírás szavait: „Az lesz az első köztetek, aki nektek legtöbbet szolgál.“ — Ugyanabból az okból volt öreg koráig turista és tűzoltó, valamint a gazdasági, az ifjúsági egyesület, a műkedvelő társaság, az önsegélyző egyesület, a dalkar stb. vezérlő tagja, éltető lelke: tudniillik, hogy embertársainak szolgáljon. Nagy szíve felölelte nemcsak lakóhelye érdekeit, hanem istápolta az egész Szepesség javát. Munkatársa volt az összes vármegyei lapoknak, melyekben közérdekű dolgozatait közölte. De különösen mint történetbúvár tűnt ki Weber Samu. Vármegyénk történelmének nem egy parlagon heverő földjét szántotta fel és mint fáradhatatlan kutató közismertté tette a multak eseményeit. Megírta a Szepesség, továbbá Szepesbela, Leibic, Podolin városok történetét, úgyszintén a szepesbélai egyházét, továbbá Horváth Gergely és mások életrajzait. A Szepesség XIX. századbéli híres férfairól írt szép kötete élvezetes és érdekes olvasmány. Legujabb történelmi műve: Pótlék Szepesmegye okirattárához, melyet már régebben vármegyénk bibliográfiája is megelőzött, csak halála után jelent meg és ércnél maradandóbb emléke lesz Weber Samu tevékenységének.

A Magyarországi Kárpát Egyesület megalakulásánál tevékeny részt vett és céljaink megvalósulásáért az első sorokban küzdött. Huzamosabb éveken át egyesületünk elnöke is volt. Alig van évkönyvünk, melyben Weber Samu egy-egy cikke ne látott volna napvilágot és úgy ezekben, valamint a hírlapokban is érdekesen, lendületesen tudta kirándulásait leírni és érdeklődést, szeretetet ébreszteni a turisztika iránt.

Babérkoszorújának egyik heivadhatatlan levele Barlangliget létesítése, mely az ő agilitása nélkül sohasem fejlődött volna azzá, ami ma. Ő lelkesítette áldozatkészségre, munkára és kitartásra szepesbélai polgártársait, miért is e gyönyörű fürdőtelep Weber Samu nevével szorosán összefügg és őt dicséri. Külön füzetben, számos cikkben ismertette a barlangot és neki köszönhetjük elsősorban, hogy a Szepesség e természeti csodája ezreknek hozzáférhetővé lett és hogy a közönség tömegesen látogatja. A cseppkőbarlangot egyesek állítólag már régebben — még a mult századokban — is ismerték, de titokban tartották, mert kincseket sejtettek benne. Weber Samu megmutatta, hogy szepesbélai polgártársai mikép tehetnek szert a barlangban rejlő kincsekre. Fáradhatatlan munkásságot fejtett ki társadalmilag, gyűléseken és hírlapokban Barlangliget fejlesztése érdekében. Bizony azok

a kincsek, melyeket azelőtt manók, koboldok stb. őriztek a barlang sötét rejtekeiben, aprópénzre, koronákra váltva nem egy szepesbéla lakos zsebébe kerültek és kerülnek most is.

A barlangligeti ev. kápolna az ő alkotása.

Weber Samu 1835 március 26-án Poprádon született. Tanulmányait Késmárkon, Eperjesen és a jenai egyetemen végezte. 1860-ban mint káplán működött Szepesbélán Máday Károly püspök oldalán. 1861-ben Selmecbányán találjuk mint rendes lelkészt, honnan azonban még ugyanabban az évben visszatért, hogy a megüresedett szepesbéla lelképásztori állást elfoglalja. Itt maradt haláláig, ámbár többször lett volna alkalma anyagilag jobban dotált állásba jutni. Családja körében boldognak érezte magát, míg — szeretett neje elhalálozván, felnőtt gyermekei eltávozván — teljesen árván nem maradt. 1901-ben egyházközsége 40 éves jubileuma alkalmából örömmünnepet rendezett a tiszteletére. Ünnepeletésben részesült akkor is, midőn kiváló érdemei elismerésül Ő Felsege a király a Ferenc József-rend nagykeresztjével tüntette ki. Egyesületünk megválasztotta dísztagjának. De ő a kitüntetések nem kereste, jutalmát magában a munkában találta és abban az örömben, melyet a létesített mű alkotójának okoz. Schiller szavai ráillettek :

Wisset, ein erhabener Sinn
Legt das Grosse in das Leben,
Sucht es nicht darin.

Most már pihen a szepesbéla sírkertben, hová számtalan tisztelője, Szepesbéla egész lakossága, vármegyénk intelligenciájának nagy és előkelő része elkísérte.

Mulandó része sirba szállt, de szelleme, emlékezete élni fog.

N. M.

Dr. Raisz Gedeon (1840—1908).

Azon fájdalmas veszteségek sorában, melyek 1908-ban a Magyarországi Kárpátgyesület elhalálozások folytán érték, az elsők közt kell megemlékeznünk dr. Raisz Gedeonról. Ő benne egyesületünk legjobbjainak egyike, Kárpátjaink világának igaz tisztelője s a szó legnemesebb értelmében vett természetbarát szállt sirba. Kiváltképen a Magas-Tátra volt szívéhez nőve s ritkán múlt el esztendő, hogy oda el ne látogatott volna.

Hű fia volt a Szepességnek. 1840-ben mint egy régi és tekintélyes szepesi család sarjadéka született Lándokon; gimn. tanulmányait Késmárkon és Rozsnyón végezte, az orvostudo-

mányokat a bécsi és budapesti egyetemen, mely utóbbi helyen 1862-ben nyerte el orvosi oklevelét.

1869-ben a sárospataki ev. ref. kollégium orvosa lett, de már 1870-ben fölcserélte ezt a nagymihályi járás orvosi állásával. Itt ő volt tulajdonképeni megalapítója a kórháznak, melynek igazgatója is lett. Megható szeretettel csüngött ezen az alkotásán, mely az ő vezetése alatt mintaintézeté lőn, minőt ritkán találni vidéken. 1894-ben mint egészségügyi felügyelőt Budapestre a minisztériumba hívták be s később mint egészségügyi főfelügyelő és miniszteri osztálytanácsos átvette a VII/a. osztály (kórházak és elmeügyintézetek) vezetését.

1907-ben miniszteri tanácsos lett s egyszersmind tagja az orsz. egészségügyi tanácsnak is. De ebben az időben már betegeskedett s midőn 1907 nyarán én és Róth Márton barátom néhány napot töltöttünk vele a Magas-Tátrában, fájdalommal kellett tapasztalnunk, hogy bizony a végét járja már.

1908 augusztus 13-án ragadta őt el a halál s 15-én, megsiratva vele 45 éven át boldog frigyben élt hitvesétől, Lükő Saroltától s két felnőtt gyermekétől, a Farkasréti-temetőben nagyszámu barátainak s tisztársainak őszinte részvétele mellett az ev. vallás szertartása szerint örök nyugalomra helyeztetett.

Dr. Raisz messze vidéken ismert, keresett és becsült orvos volt, kinek főleg Nagymihályban és környékén szokatlanul kiterjedt praxisa volt. Az Orvosi Hetilap, Gyógyászat, Egészség s egyéb szaklapok számos tudományos dolgozatot közöltek az ő tollából.

Minisztériumbeli működése alatt igen sokszor bízták meg külföldi küldetéssel s képvisellel a kongresszusokon. Párisi tanulmányainak s erről szóló jelentésének eredményeként szérumtermelő intézet létesült Budapesten.

Ezen szakszerű munkásság mellett legszívesebben a természettudományokkal foglalkozott s kivált fiatalabb korában buzgó turista is volt.

A Magyarországi Kárpát Egyesület és pedig a Keleti Kárpátok Osztályának 1880 óta tagjai közé tartozott. Mint ilyen tagja volt a központi és osztályválasztmányának és évek során át helyi képviselője az Osztálynak Nagymihályban.

A leghívebb és legbuzgóbb tagok egyike volt, számos kirándulásban vett részt s élénk tevékenységet fejtett ki az egyesületi életben.

Nemcsak a Kárpát Egyesület, hanem közülünk is sokan

hűséges, felejtethetlen barátot veszítettünk el ő benne, nagyon jó, önzetlen barátot!

Raisz Gedeon az az ember volt, ki hivatását egész lélekkel betöltötte, ember a szónak legnemesebb értelmében. Legyen áldott emlékezete!

Siegmeth Károly.

Id. Koromzay György (1837—1908).

Régi szepesi nemesi családból született Kakaslomnicon 1837 december 11-én. Az ottani elemi, a debreceni polgári és bécsi kereskedelmi iskola elvégzése után a kereskedői pályára lépett. 1856-ban a mannesdorfi Cornides-féle sodronygyárba került, ahol 6 éven át működött. Itteni tartózkodása alatt megismerkedve s osztrák virágzó iparral, fájó szívvel gondolt hazájának e parlagon heverő fontos gazdasági tényezőjére s itt fogamzott meg benne az a nemes elhatározás, hogy Magyarhonba visszatérve, széleskörű tapasztalatait egyik-másik iparág meghonosítására fordítsa. 1863-ban az akkor alakult Késmárki Takarékpénztár pénztárosának hívták meg. Alig egy évvel rá néhányad magával megalapította ugyanott az első magyar keményítőgyárat, melynek első igazgatója is lett. Majd 1868-ban részvénytársasági alapon megalkotja a késmárki lenfonógyárat, melyet 1872-ig vezet. Ez évben egészségi okok miatt elhagyja ezt a gyárat és visszatér a Késmárki Takarékpénztárhoz. Egyúttal újra átveszi a keményítőgyár vezetését, melyet árpa- és gyöngydaraggyárral is kibővíti. 1878-ban a fáradhatatlan tevékenységű férfiú Szepesbélán új burgonyakeményítő-gyárat létesít, melyet később szörp- és cukorgyártással kiegészít. Időközben megveszi az iglói burgonyakeményítő-gyárat és ezt a szepesbélainak megszűntetése után hazánk egyik legnagyobb ilyenmű gyárává fejleszti ki. A brogyáni keményítőgyárat is ő alakította át modernné és ezenkívül számos ipari és kereskedelmi vállalat létesítésében tevékeny részt vett. Ezek által nemcsak a szepességi iparfejlesztés elsőrangú tényezője lett, hanem a burgonyakeményítő-gyártásnak hazánkban való meghonosításával a hazai ipar történetében is örök emléket állított magának. Elete végső éveit visszavonultan töltötte Késmárkon a fáradhatatlan aggastyán és itt húnyt el 71 éves korában 1908 december 13-án.

A Tátraügynök is nagy szolgálatokat tett mint egyesületünknek éveken át volt választmányi tagja s Barlangliget egyik alapítója és lelkes fejlesztője. Az egyesület gyakorlati munkásságában jelentékeny része volt, különösen a Magas-Tátra keleti részéhez ragaszkodott állandó szeretettel. Hosszú

éveken át ő ügyelt föl a Frigyes-menedékházra, építette az utakat és ösvényeket s vitte keresztül itt a jelzéseket. Barlangligeti villájából ismételten járta be nyaranta ezt a vidéket s végezte példás hűséggel és nagy gondossággal a magára vállalt kötelességet, még az utolsó években is, mikor asthmája már mindinkább fokozódott.

Benne valóban hasznos közéleti munkás s általánosan tisztelt nemeslelkű és jószívű ember távozott az élők sorából.

Ordódy István Károly (1829—1908).

Néhai Ordódy I. Károly, markófalvi földbirtokos, született 1829 december 5-én Markófalván, Trencsénmegyében. Középsiskoláit Zsolnán, Tatán, Nagyszombatban, a jogot mint magántanuló Pozsonyban végezte. A szabadságharcban a trencsényi önkéntes vadászcsapatban annak feloszlásáig résztvett. 1861-ben vármegyei főgyám volt, a 80-as éveken a kataszteri küldöttség tagja. 1848 óta gazdasággal és irodalommal foglalkozott. Gazdasági, különösen kertészeti cikkei — összesen 329 db — a legkülönbözőbb szaklapokban jelentek meg. Halála 1908 jún. 30-án következett be Markófalván s ugyanott, a családi sírboltban, helyezték örök nyugalomra.

A boldogult, bár inkább csak a távolból, mindvégig őszintén, önzetlenül érdeklődött egyesületünk törekvései iránt. Még 1874-ben lett rendes tagja a Kárpátgyesületnek s kezdetben Évkönyvünket is fölkereste egy-egy cikkével, melyek arról tanúskodnak, hogy szívesen ellátogatott a Tátrába s szeretettel mélyedt el annak természetrajzi tanulmányozásába.

1879-ben az alapító tagok sorába lépett, 1887-ben pedig a Kárpáti Múzeumnak ajánlotta föl 662 kötetből álló igen csinos és hasznavehető könyvtárát és 150 forintot fizetett le alapítványképen oly kikötéssel, hogy ezen összegnek kamatai felerészben az „Ordódy-könyvtár“ gyarapítására, felerészben pedig az alpitványnak 300 forintra való növesztésére fordíttassanak. Könyvadományát a következő években ismételten gyarapította, úgyhogy összesen körülbelül 1200 kötettel gazdagította könyvtárunkat.

Zajtalanul, de áldásos munkában eltöltött élet záródott le az áldozatkész férfiú halálával: tisztelet és hála őrizze emlékezetét!

Zvarínyi Sándor (1849—1908).

Zvarínyi Sándor, a késmárki ág. ev. liceum nyugalombavonult tanára, Szarvason született 1849 szeptember 29-én. Az elemi és gimnáziumi osztályok elvégzése után 3 évig a pozsonyi theol. intézet hallgatója volt s 1869-ben hitjelölti vizsgálatot

tett. Erre egy évet töltött a jeni egyetemen és meglátogatta a lipcsei, hallei és berlini egyetemeket is. Majd az oktatói pályára lépve, Zerдахelyi Ince udvari tanácsosnál Bécsben 4 évig és Szentiványi Farkasnál, Losoncon 1 évig nevelő volt. 1874-ben a késmárki ág. ev. liceum tanárává választották meg, mire megszerezte képesítő okleveleit is, mindkettőt 1876-ban: a papit a tiszai egyházkerületnél, a tanárit a magyarhoni ág. ev. egyházegyetem tanárvizsgáló bizottmányánál. 33 évig működött a nevezett iskola közszeretettel álló tanáraként s közben 1891-től 1898-ig az igazgatói tisztet is viselte; azonkívül tevékeny működést fejtett ki mint az iskolatanács és pártfogósági közgyűlések fejtője. 1907-ben vonult nyugalomba. Ezt csak másfél évig élvezte, mert 1908 december 11-én meghalt.

Egyesületünknek a késmárki középpont idején nyolc éven át, 1876-tól 1884-ig, volt agilis titkára és akkori alkotásaink az ő kiváló ügybuzgóságát is dicsérik. Az egyesület szervezkedési éveiben nemcsak a titkári teendőket végezte lankadatlan buzgalommal, hanem kivette részét az Évkönyv szerkesztésének munkájából is. Szerette a Tátrát, lelkes barátja volt a kirándulásoknak s ezekre másokat is buzdítani soha meg nem szűnt.

Oltványi Pál (1823—1909).

Oltványi Pálnak, Szeged legöregebb papjának, a gyémántmisés áldozár címzetes prépostnak halála elsősorban ugyan a szegedi közélet veszteségét jelenti, de kegyeletes részvétellel csatlakozik a gyászolók nagy tömegéhez a Magyarországi Kárpát Egyesület is, melynek az elhunyt főpap csaknem alapítása óta, 1875-től kezdve tagja, 1878-tól fogva pedig alapító és választmányi tagja is volt.

Oltványi Pál 1823 augusztus 1-én született Szegeden. Középiskolai tanulmányait befejezván, a teológiát a bécsi Pázmáneumban végezte s 23 éves korában pappá szentelték. Eleintén káptalani jegyző, majd egyházmegyei levéltáros volt. 1848-ban szentszéki jegyző, 1849-ben Horváth Mihály püspök titkára. 1852-ben kinevezték püspöki irodaigazgatóvá, 1854-ben pedig földéaki plébánossá. 1873-ban a nagybátyja által alapított szegedi apácaiskolát megnyitotta, Földeákat végleg elhagyta s azóta ez iskolát igazgatta, melyet ismételten nagyobbított. Sokat áldozott iskolai és emberbaráti célokra. Így Szegeden egy ingyenes elemi népiskolát állított, sőt később egy 120000 koronás alapítványt is tett, halála után közzeendő rendeltetéssel. Jelentékeny munkásságot fejtett ki irodalmi téren is;

művei egyházi és iskolai vonatkozásúak. 1900-ban igazgatói állásáról lemondott s nyugalomba vonult. A halál 1909 január 16-án oltotta ki áldásos életét.

Az elhunytat számos kitüntetés érte. 1863-ban pápai kamarás lett, 1877-ben a Ferenc József-rend lovagkeresztese, 1880-ban csuthi címzetes prépost, 1882-ben a jeruzsálemi szent sír-rend lovagja, 1898-ban pedig megkapta a vaskorona-rend harmadik osztályát.

Oltványi a modern élet kedvelője volt. Hosszú évek során át Tátrafüreden nyaralt, hol mindenki ismerte a hatalmas termetű, egyenes tartású aggastyánt, ki ott — az úgynevezett Csudafa szomszédságában — 1882-ben egy forrást is foglaltatott s azt 1885-ben medencével s szép emlékoszloppal látta el. A nyári közgyűlésekről ritkán hiányzott s azokon a munkás érdem elismerésére vonatkozó indítványai mindig általános helyesléssel találkoztak.

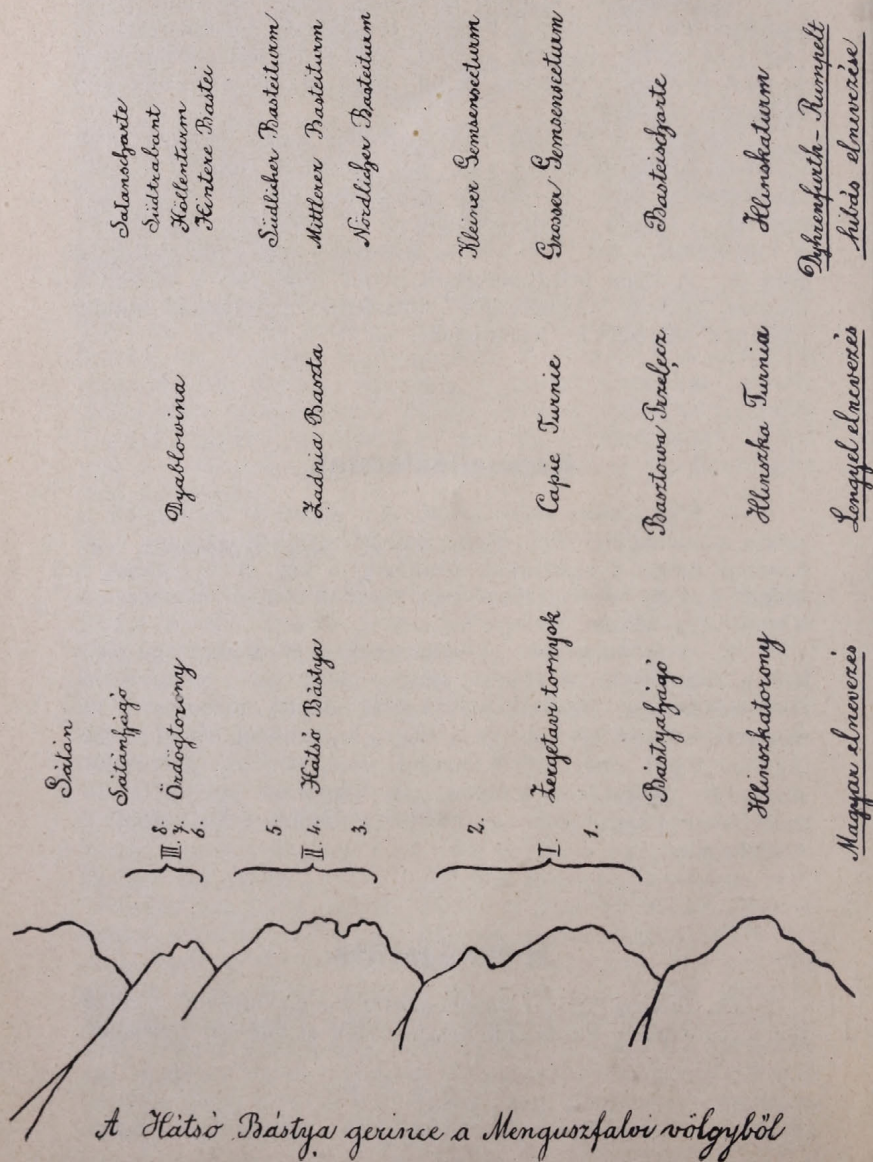
Képmellékleteink.

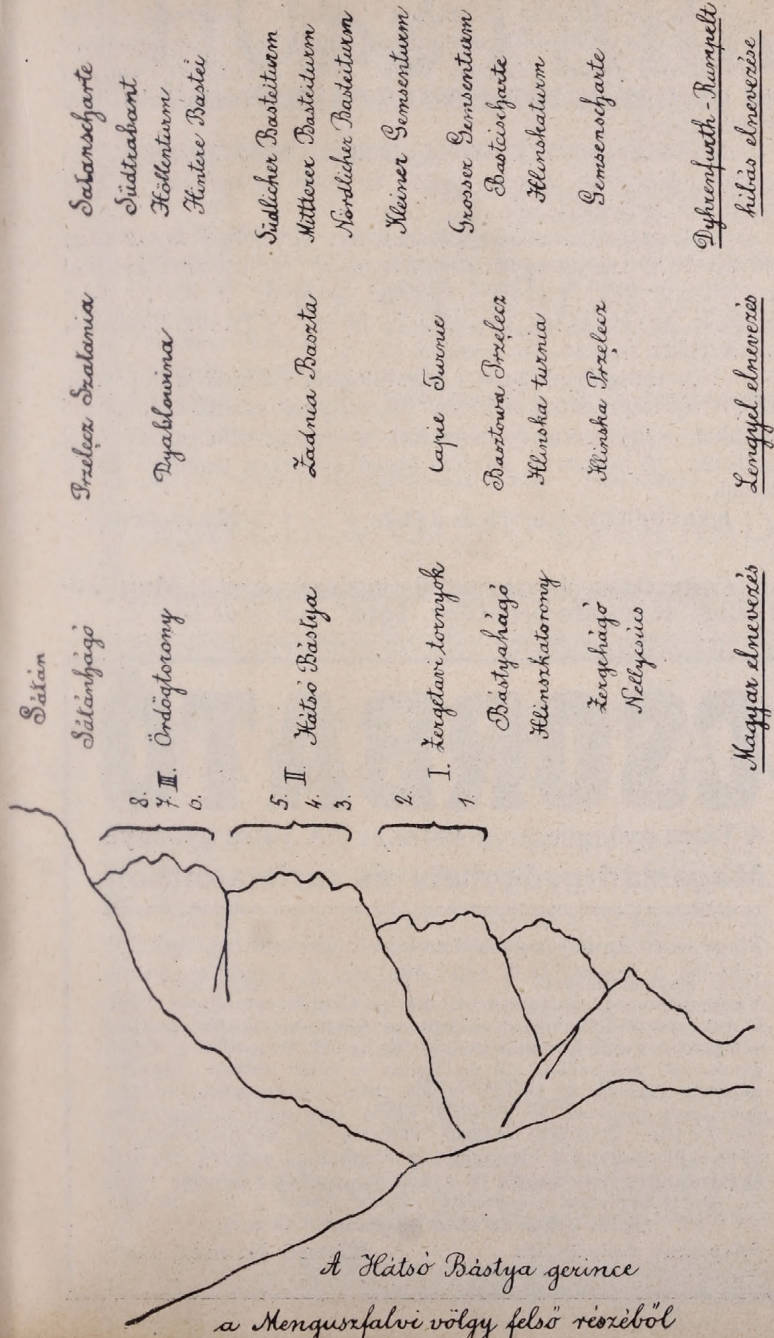
1. *Szinyelipóci völgyrészlet.* Az előtérben baloldalon a széles sziklaalapból kiemelkedő emberi alak a Kőasszony vagy Kamena baba; e sziklakkal szemben, a kép jobb oldalán, a sziklák tetején vannak Bánk bán várának romjai. Háttérben a Kutya vagy Mózes oszlopa látható.

2. *A Moha-vízesés.* A vízesésnek képünk ábrázolta részlete a Menedékkőtől (Lapis refugii) délre eső Kiszelpatak felső végén van. Meredek mészsziklák alkotta mederben 8 m. magasságból gyöngyözik alá a víz, a mészkövet ellepő mohafüggöny fölött, mely idővel mésszel vonatván be, a legsajátosabb alakzatokat mutatja. A függélyes mészkőfalakat jobbról-balról fenyevesek — köztük a nálunk ritka tiszafa — szegélyezik.

Helyreigazítás.

Dr. Serényi Jenő „A Bástya-gerinc nomenclaturája“ c. cikkében a 75. oldalon Punta Adi helyett *Cima di Formin* olvasandó.

A Hátsó Bástya gerince
a Menguszfalvi völgy felső részéből

Sátán

Sátánhágyó

Ördögatorony

Hátsó Bástya

I. Zergelari tornyok

Bástyashágyó

Hátsóatorony

Zergeshágyó

Nellysúcs

Magyar elnevezés

Przelec Szalamia

Dyablowina

Ładnia Bosta

Lapie Turnie

Bastowa Przelec

Hłnska turnia

Hłnska Przelec

Langyel elnevezés

Sabarschgarte

Südtwabant

Höllenturm

Hintere Bastei

Südlicher Basteiturm

Mittlerer Basteiturm

Nördlicher Basteiturm

Kleiner Semsenturm

Grosser Semsenturm

Basteihofste

Hłnskaturm

Semsenschgarte

Dyablenfuoth - Ruoppelt

hútság elnevezése

Körözüvény.

1. Egyesületünk t. c. tagjait felkérjük, hogy folyó évi tagsági díjait, valamint a netaláni hátralékokat, *az egyesület pénztárosához Iglóra címezve, minél előbb beküldeni*, vagy a helyi képviselőnél, illetőleg az Osztály pénztárosánál lefizetni sziveskedjenek.

2. Felkérjük a t. c. tagtársakat, hogy tévedések és zavarok elkerülése végett lakás- és címváltozásukat velünk közölni ne terheltessenek.

3. A szép Tátra-terképpel díszített egyesületi *tagokmány* 2 K 20 f-ért, csinos *egyesületi jelvények* (aranzsínú kerettel szegélyezett kék mezőben havasi gyopár) 2 K 70 f-ért kaphatók az egyesület pénztáránál Iglón. Ugyanitt kaphatók kiadványaink is.

4. A t. tagtársak szíves jóindulatába ajánljuk a Poprádon levő „*Kárpát egyesületi múzeum*“-ot, melynek számára múzeumi tárgyakat vagy pénzadományokat a legnagyobb köszönettel fogadunk. A *múzeumi pártoló tagok* évenként legalább 2 K-t fizetnek.

Igló, 1909. évi április havában.

Az elnökség.

Cserepéldányokat és egyéb küldeményeket „**Magyarországi Kárpát egyesület, Igló**“ cím alatt kérünk.

CSORBATÓ

A Tátra gyöngye. (1354 m.) A Tátra gyöngye.

Magaslati gyógyhely és turista-otthon.

Magyarország legmagasabban fekvő elsőrendű gyógyhelye, fekvése a hegyóriások falai által védve, éghajlata enyhe.

Vasút, posta, táviró interurbán telefon-állomás, omnibusz, fiaker és turistavezető-állomás. Vadászat, halászat, csónakázás. Csorbató a legszebb túrák kiinduló pontja. Elsőrendű új szálló 5 dependencia-szal, 200 szoba, vill világítás az egész telepen, központi gőzfűtés, fürdők a házban orvos, házi gyógyszertár, fodrász, manicure, pedicure. — Pompás közös helyiségek: Nagyterem, étkezőterem. társalgó, olvasó, zongora- és kártya-terem — Elsőrendű konyha és kiszolgáló. Szobaárak 3 koronától. Turista-ágyak (nagy számban) fix ár 1 korona. — Teljes penzió lakással, egy személynek 9 koronától. Table d'hote 3 kor. 60 fillér.

Nyitva május hó 15-től szeptember hó 30-ig.

Prospektust szolgáltatjára.

Klimó József, bérlő

Magyar Turisták Egyesülete

Könyvtára 10 331/195 2.sz.

HUSZ-PARK

VÍZGYÓGYINTÉZET ÉS NYARALÓTELEP

A jól gondozott műkertből, melyben az egyes lakóházak állanak, séta- és kocsí-út vezet a poprádi vasúti-állomásra.

A legszebb fekvéssel a Tatra alján. Kényelemmel berendezett szobák. — Kitűnő konyha, hamisítatlan italok, mérsékelt árral, választékos étlap szerint, vagy teljes ellátás lakással hetenkint 30 koronától kezdve. — Turisták és tömegesen kirándulók különös kedvezményben részesülnek. A **fenyvesparkban** az **Erzsébet-nyughelyről**, hol Ó Felsege a királyné is megpihent, a legnagyobb kilitás nyílik a Magas-Tatra déli lejtőire és csúcsaira.

□ Bármily felvilágosítással szolgál a tulajdonos: □

MATEJKA VILMOS POPRÁD.

TÁTRASZÉPLAK

Pósta, táviró,
telefon helyben

Magaslati gyógyhely, vizgyógyintézet, nyaraló- és turistatelep.

Fekszik 1907 méter tengerföldről magasságban, a Magas-Tatra déli lejtőjén, fenyvesek közepette, Tátrafüredtől három kilométernyire.

Éghajlata kellemes, üdítő és edző. — **Vízgyógyintézete** modern berendezésű, központilag fűtött. — **Gyógytényezők:** Vízfogyógyászati, svéd gyógygimnasztika, massage, villamozás (galvan és farad.) terrain és diétakurák. **Szénsavas fürdők.**

Fürdőorvos:
Dr. Guhr Mihály

Téli szezon:
december elsejétől
március hó végéig.

Az árak
mérsékelték

S obák ára 1.20 - 5 , ellátás hetenként 24 K tavasszal és ősszel. — 30 K július és augusztusban.

Bővebb tudósítással szolgál a Fürdőigazgatóság Tátraszéplakon.

Turista-, vadász- és gomba-
konzervek, ■ gyümölcsízek,
szörpök, nemes borovicska,
a legkitűnőbb minőségben.

FELKAI
KONZERVGYÁR

► BARTA JÓZSEF ◀
FELKA (Szepes megye).

IGLÓFÜRED

Klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő.

Szepesmegyében, Igló város határában, 580 méternyire a tenger fölött.

∴ Évad: ∴

május 20-tól szept. 20-ig.

— Vizgyógyintézet. —

Meleg kád- és fenyőfürdők.
Napfürdők. Dr. Wagner-féle
szénsavas-fürdők. Villamos
fürdők, — Dr. Bulling-féle
∴ inhalatorium. ∴

Szobaárak 120—7 K-ig.

••• PENSIO. •••

Fürdőorvos:

Dr. GROÓ BÉLA

v. egyetemi tanársegéd.

Pósta-, táviró- és távbeszélő-állomás

a fürdőben egész
idény alatt nyitva.
Villamvilágítás.

Vasuti állomás: **IGLÓ.**

(Kassa-Oderbergi vasút.)

**Bérekocsi- és társaskocsi-
összekötetés.**

Bővebb felvilágosítással szolgál
a fürdőgondnokság Iglófürreden.

FELSŐZÚGÓ (ezelőtt FELSŐ-RUZSBACH).

Szepesmegye egyik legkiesebb fekvésű fürdője. Póstája és vasútja Podolinban van, telefon-állomás helyben, innen a fürdő félóra alatt elérhető. Felsőzúgó a Poprád egyik mellék-, délnek fekvő völgyében 617 m. tengerszínfeletti magasságban fekszik. Észak felől magas fenyvesekkel borított hegyek környezik, melyek azt az északi szelektől teljesen megvédik. A fürdő fenyvesekkel van körülveve, amelyekben keresztül-kasul sétányok kanyarognak. A legközelebbi hegyekről igen szép a kilátás a Magas-Tátrára és a poprádvölgyi városokra. Felsőzúgó fürdő erős szénsavas forrásai miatt, amelyek csodás hatásúak, már a XIV. század óta ismeretes. — **Gyógyjavallatok:** Felsőzúgó gyógyfürdő javalva van: csúz (rheuma), köszvény, mirígydaganatok, a tüdő és légutak hurutos bántalmái esetén, nem különben gyomor- és bélhurutnál, egyéb emésztőszervi és női bajoknál. A teljesen pormentes, fenyőillatos levegőben való tartózkodás tüdőbetegekre-, lábadozókra- és nyaralókra egyaránt jótékonyan hat. — **Fürdőárak:** kádfürdő 60–80 fill., tükörfürdő 20–30 fill., fürdőruha 10 fill. — **Szobaárak:** egy szoba 2 személy részére bebútorozva, ú. m. 2 ágy, 1 divány stb. 2–3 koronáig. Egy szoba 1 személy részére 120 K. — **Ivó- és fürdőkúra:** csúz (rheuma), köszvény, mirígydaganatok, gennyedések, daganatok, görvélykór, bőrbetegségek, régi sebek, tüdőtuberkulózis, vesebetegségek, máj- és lép-daganat ellen. A lefolyt szezonban 450 állandó fürdővendég tartózkodott Felsőzúgó fürdőn. Mindennemű felvilágosítással és illusztrált prospektussal készségesen szolgál az uradalmi fürdő kezelősége.

CORNIDES

■ ■ ÉS TÁRSAI ■ ■

KONZERVGYÁRA

**Szepes-
Iglón. ::**

Kitűnő turista- és vadász-konzervek. Libamáj és marhahús-pástétomok. Erdei gyümölcs- és gombakonzervek. »Juniperus« kiváló borovicska-különlegesség. »Tátrai füves likőr«.

Gleeser-kötelek. Hátzsákok. Jégcsákányok.

TURISTEN-AUSRÜSTUNG

MIZZI LANGER

Wien, VII., Kaiserstrasse Nr. 15.

Turista botok. Jégpatkók. Tábori kulacsok.

Felszerelési és ruházati cikkek

nagy raktára turisták, téli sportúzők, vadászok stb. számára.

Különlegességek :

Elegáns SPORTKOSZTÜMÖK

nők és férfiak részére.

Viharálló KÖPENYEGEK

nők és férfiak részére minden fazonban és különféle posztónemekben.

Tessék illusztrált árjegyzéket kérni!

Alpesi szki, lilienfeldi lábszánkók, Leobeni acélszánkók főraktára.

Nemzeti szálloda Poprád. A poprád-felkai vasúti állomással szemben.

Harminc szépen berendezett és kitünő ágyakkal ellátott szoba.

Szobaárak 2'40 K-tól feljebb. Villamos világítás. Kitünő konyhá olcsó árakkal.

Tiszta, hamisítatlan italok. — Saját fogatok.

A dobsinai jégbarlangot látogatók számára igen alkalmas szállóhely.

A t. c. vendégek rendelkezésére áll a nagy árnyas fenyőpark. A t. c. közönség szíves pártfogását kéri a Nemzeti szálloda tulajdonosa és kezelője

PAYER GUSZTÁV.

BARLANGLIGET

klimatikus gyógyhely és gyógyfürdő
a Tátra alján 763 m-nyire a tenger színe fölött.

Hideg vízgyógyintézet, villamos fény- és melegfürdők. Közvetlen kősziklából fakadó forrásvíz. Ozónús üdítő levegő a fenyvesek között.

A szobaárak 1 K-tól 4 K 80 f-ig terjednek a főidényben (július-augusztus), az elő- és utóidényben 50 százalékkal olcsóbbak.

Gyógy- és zenedíj nincs. — Kitünő konyha. Vadászat és pisztráng-halászat.

Vasuti állomás Szepesbéla-Barlangliget. Bér- és társaskocsi-összeköttetés. Posta-, táviró- és telefon-állomás Barlangligeten. A látványos cseppkőbarlang villamvilágítással van berendezve, valamint a telep is.

▣ Fürdőleírással a fürdőigazgatóság szolgál. ▣

Gabriel Adolf
borovicska-kivitele
Szepes-Bélán.

■ Saját főzője. ■

Szállítja naponta pósta vagy vasút útján kicsiben és nagyban a kipróbált

Szepesbélai kárpáti boróka
borovicskát.

Árjegyzék kívánatra díjmentesen küldetik

TÁTRALOMNIC

Téli és nyári magaslati gyógyhely
950 m.-nyire a tenger színe felett.
A m. kir. kincstár tulajdona és kezelése.

NYÁRON: Lóversenyek, golf, ten-
nisz, vadászat, halászat, turisztika.
Alkalmi előadások, hangversenyek,
cigányzene, táncmulatságok. ▨▨▨▨▨▨

TÉLEN: A hó- és jég sportok min-
den neme: rodli, bobsleigh, skeleton,
rennwolf, skí. — Kitűnő sportpályák.
Vizgyógyintézet nagy fedett uszodával.

Pósta, táviró és interurbán telefon.
Vasútállomás. — Villamos világítás.
Csatornázás. --- Gondozott sétautak.

Teljes ellátás a Palota-szállóban 13.—,
a nyári főidényben 14 kor.-tól, a Beth-
len- és Lomnic-szállóban napi 10 ko-
ronától feljebb lakással együtt.

Kimerítő prospektust küld és felvilágosítás-
sal készséggel szolgál a *fürdőigazgatóság*.

Gundel Károly, igazgató.